

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**11 EYLÜL 2001 SONRASI ABD’NİN DEĞİŞEN
GÜVENLİK ALGILAMALARI VE POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

İskender KARAKAYA

Ankara-2010

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**11 EYLÜL 2001 SONRASI ABD’NİN DEĞİŞEN
GÜVENLİK ALGILAMALARI VE POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

İskender KARAKAYA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Çağrı Erhan

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

**11 EYLÜL 2001 SONRASI ABD’NİN DEĞİŞEN
GÜVENLİK ALGILAMALARI VE POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Çağrı Erhan

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi .....

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2010)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL 2001 DÜNYA TİCARET MERKEZİNE SALDIRILAR VE DEĞİŞEN TERÖR KAVRAMI

I. TERÖR KAVRAMI VE GELİŞİMİ	35
A. TERÖR NEDİR?	35
B. TERÖRİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE EVRELERİ	37
II. ABD’NİN 11 EYLÜL ÖNCESİ TERÖRLE MÜCADELE ÇABALARI VE EL-KAİDE	39
A. EL-KAİDE TERÖR ÖRGÜTÜ	40
1. El-Kaide’nin Amaçları ve “İslami Fundamentalizm”	41
2. El-Kaide’nin Eylemleri	43
III. 11 EYLÜL 2001 GÜNÜ ULUSLAR ARASI TERÖRÜ BU EYLEME YÖNELTEN NEDENLER VE ABD POLİTİKALARI	45
A. 11 EYLÜL 2001 SALDIRILARI VE ABD’NİN DEĞİŞEN GÜVENLİK STRATEJİSİ	48
B. 11 EYLÜL SONRASI ABD’DE YENİ REFORMLAR	50
1. İç Güvenlik Örgütü:	50
2. Patriot Kanunu	52

3. İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme Kanunu.....	53
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD DIŞ POLİTİKASI VE GEORGE W. BUSH DÖNEMİ “AMERİKAN MÜDAHALECİLİĞİ”

I. SOĞUK SAVAŞ’IN SONA ERMESİ VE GEORGE H. W. BUSH DÖNEMİ MİRASI	55
A. BILL CLINTON DÖNEMİ ABD DIŞ POLİTİKASI: DEMOKRATİK AÇILIMLAR VE KÜRESEL İŞBİRLİĞİ	57
1. Güvenlik Tehdidin Dönüşümü Sorunu	60
2. Küresel Sorunlar ve Küresel Tehditler	61
3. ABD’nin Ekonomik ve Askeri Çıkarları	63
II. YENİMUHAFAZAKÂR(NEO-CONS)DÜŞÜNCENİN GELİŞİMİ	65
A. YENİMUHAFAZAKAR DÜŞÜNCENİN KÖKLERİ VE TARİHİ.....	65
B. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD DIŞ POLİTİKASINDA YENİ ARAYIŞLAR	67
1. 1992 Yılı “Savunma Politikası Rehberi” Raporu	67
2. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Muhafazakâr Fikirler: Kagan ve Kristol’un Görüşleri.....	70
3. PNAC’ın (Project of New American Century) Faaliyetleri.....	73
III. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ ABD DIŞ POLİTİKASI: AMERİKAN İSTİSNACILIĞI	78
A. 11 EYLÜL 2001: İKİZ KULELERE SALDIRILAR VE BUSH DOKTRİNİ	81
1. 20 Eylül 2002 Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi: “Bush Doktrini”.....	82
2. 16 Mart 2006 ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi	85

3. Haziran 2008 ABD Ulusal Savunma Belgesi (The National Defense Strategy Document).....	91
i) “Anavatan’ın Güvenliği”.....	93
ii) “Uzun Savaş’ı Kazanmak”.....	95
iii) Güvenliğin Sağlanması.....	95
iv) Çatışmanın Engellenmesi.....	97
v) Ülkemizin Savaşını Kazanmak.....	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEORGE W. BUSH DÖNEMİ AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI VE UYGULAMA ALANLARI

I. AFGANİSTAN’IN İŞGALİ.....	100
A. 11 EYLÜL SALDIRILARI VE ABD’NİN POLİTİKASI.....	100
B. OPERASYONUN HUKUKİ GEREKÇELERİ.....	103
C. ULUSLARARASI TOPLUMUN HAREKÂTA TEPKİSİ.....	104
D. ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN TARTIŞMALAR.....	106
II. İRAK’IN İŞGALİ: İKİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI.....	109
A. İRAK’IN TERÖRÜ DESTEKLEDİĞİ İDDİASI.....	111
B. İRAK’IN KİTLE İMHA SİLAHLARINA SAHİP OLDUĞU DÜŞÜNCESİ.....	113
C. İRAK HALKINI SADDAM’IN ZULMÜNDEN KURTARMAK VE ÖZGÜRLEŞTİRMEK İDDİASI.....	114
D. İRAK’IN İŞGALİ, EKONOMİ VE PETROL.....	115
III. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ ABD-İRAN İLİŞKİLERİ.....	117
A. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ ÖNCESİ ABD-İRAN İLİŞKİLERİ.....	117
B. 11 EYLÜL 2001 TERÖRİST SALDIRILARI VE DEĞİŞEN ABD-İRAN İLİŞKİLERİ..	119

C. İRAN NÜKLEER KRİZİ VE ABD-İRAN İLİŞKİLERİ.....	122
1. Irak'ın İşgali ve Endişeler.....	124
2. İran'ın Mayıs 2003'te ABD'ye Sunduğu Kapsamlı Müzakere Paketi	125
3. İran'ın Dosyasının Güvenlik Konseyi'ne İntikal Etmesi.....	125
4. ABD'nin Mevcut Rejimi Zayıflatma Çabaları	126
5. 2004 Sonrası George W. Bush Dönemi ABD-İran İlişkilerinde Gelişmeler...	127
IV. ABD-SURİYE İLİŞKİLERİ.....	130
A. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ABD-SURİYE İLİŞKİLERİ.....	130
B. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD-SURİYE İLİŞKİLERİ	131
C. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ ABD-SURİYE İLİŞKİLERİ	132
V. NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜ	138
A. NATO'NUN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ STRATEJİSİ	139
B. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜ	140
C. 11 EYLÜL 2001 SONRASI NATO VE TERÖRİZM SORUNU.....	144
D. 21-22 KASIM 2002 PRAG VE 27-28 HAZİRAN 2004 İSTANBUL ZİRVELERİ	145
E. NATO'NUN DÖNÜŞÜMÜNDEKİ SON GELİŞMELER VE ZİRVELER.....	150
VI. DİĞER KONULAR	154
A. ABD-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE GELİŞMELER	154
1. Soğuk Savaş Sonrası ABD-AB İlişkileri.....	154
2. 11 Eylül Sonrası ABD-AB İlişkileri	159
3. 11 Eylül Sonrası AB ile ABD'nin Orta Doğu'daki Ayrışma Alanları	162
i) Irak'ın İşgali ve AB-ABD Arasındaki Fikir Ayrılıkları.....	163
ii) İran Sorunu	164

iii) Arap-İsrail Çatışması Üzerinde Fikir Ayrılıkları	165
B. ABD-LATİN AMERİKA İLİŞKİLERİ VE GELİŞMELER	166
C. ABD-ÇİN İLİŞKİLERİ VE GELİŞMELER.....	173
1. 11 Eylül Saldırıları ve ABD-ÇHC İlişkileri.....	174
i) Kuzey Kore Sorunu	179
ii) Tayvan Sorunu	182
VII. SONUÇ.....	186
VIII. ÖZET	199
IX. ABSTRACT	200
KAYNAKÇA	201

KISALTMALAR

AAOK	Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGS	Avrupa Güvenlik Stratejisi
AWACS	Airborne Warning and Control System
BM	Birleşmiş Milletler
BOP	Büyük Orta Doğu Projesi
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
DPB	Defence Policy Board
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GK	Güvenlik Konseyi
GKSY	Geniş Kapsamlı Siyasi Yönerge
ILSA	The Iran-Libya Sanctions Act
INC	Iraçli National Congress
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
KİS	Kitle İmha Silahları
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NMG	NATO Mukabele Gücü
NPT	Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması
OAS	Organization of American States
PNAC	Project for the New American Century
PYT	Prag Yetenekler Taahhüdü
RAD	Rebuilding America's Defenses

SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŖİÖ	Ŗangay İŖbirliđi Örgütü
UAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
UGS	Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi
UNSCOM	United Nations Special Commission
UNMOVIC	The United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission
YAYP	Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi

Giriş

Bu tez çalışmasında “11 Eylül Sonrası ABD’nin değişen güvenlik algılamaları ve politikaları” incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken giriş bölümünde ABD’nin kuruluşundan Soğuk Savaş’ın sonuna kadar uyguladığı “güvenlik algılamaları ve dış politika yaklaşımları” ele alınmıştır. Buradaki amaç 11 Eylül sonrası değerlendirirken ABD’nin geçmişten günümüze dış politika anlayışının nasıl değiştiğinin saptanmasıdır.

ABD’nin 11 Eylül sonrası güvenlik algılamaları ve politikaları değişmiştir. Bu çalışmada bunun nedenleri açıklanmak istenmiştir. 11 Eylül ABD için bir milattır. 11 Eylül öncesi ABD dış politikası ile 11 Eylül sonrası ABD dış politikası bazı farklılıklar arz etmektedir. Bu durumun ABD’nin kuruluş sürecinden Soğuk Savaş’ın sonuna kadar olan süreçte bazı nedenleri var olmakla birlikte Soğuk Savaş sonrası kendi iç politikasındaki entelektüel tartışmaların da etkisi vardır. Bu tez çalışmasında öne sürülen görüş 11 Eylül 2001 olaylarının ABD’nin dış politikasını bir önceki döneme göre değiştirdiği, yeni tehdit algılamalarının oluştuğu ve bu durumun ABD açısından uluslararası ilişkiler bağlamında diğer devletlerle olan ilişkisini etkilediğidir.

Bu tez çalışması bazı varsayımları doğrulamaya çalışmıştır. Birinci varsayım ABD’nin dış politikasının kuruluş sürecinden Soğuk Savaş’ın sonuna kadar üç ana bölüme ayrıldığı öngörüsüdür.(kıtasal, bölgesel ve küresel dönemler)

İkinci varsayım, Soğuk Savaş sonrası ABD dış politikasının farklı dönemler geçirdiği bunun içsel(yenimuhafazakâr akım ve politikaları) ve dışsal(yeni dünya düzeni

tartışmaları, tek kutupluluk, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve SSCB'nin dağılması, 11 Eylül olayları) faktörlerinin olduğudur.

Üçüncü varsayım, 11 Eylül 2001'in ABD dış politikasında bir milat olduğu, 1990'lar boyunca entelektüel düzeyde yürütülen çalışmaların 11 Eylül ile beraber uygulama şansı bulduğudur.

Dördüncü varsayım, 11 Eylül sonrası ABD dış politikası, ABD'nin değişen stratejisi ve "teröre karşı savaş" söyleminden hareketle Orta Doğu ülkeleri, Çin, Güney Amerika ve ABD ile olan ilişkilerini bir önceki döneme göre değiştirmiştir.

Beşinci ve son varsayım, ABD dış politikası 2002-2006 arasındaki Ulusal Güvenlik Strateji belgelerinde de vurgulanan tek kutupluluk yaklaşımından 2006 sonrası kısmen geri adım atmış, temel politikasını muhafaza etmekle birlikte "uluslararası toplumu" daha fazla önemsemeye başlamasıdır.

Rosati'ye göre ABD, kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar geçen süreci üç döneme ayırmak mümkündür. Bunlar "kıtasal dönem", "bölgesel dönem" ve "küresel dönem"lerdir. Bu dönemlere güvenlik ve dış politika perspektifinden bakılmaya çalışılmış daha sonra ikinci bölümde Soğuk Savaş sonrası ABD'nin güvenlik algılaması ele alınırken bu bölüme zemin oluşturulmak istenmiştir.

Kıtasal dönem, 1776-1890 arası dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde öne çıkan ABD'nin kökleri ilk başkan George Washington'a kadar giden ancak Monroe Doktrini ile hayat bulan "izolasyonist" eğilimdir. Kıtasal dönemde ABD dış politikası Monroe Doktrin'inde etkisi ile "Batı Yarım Küre" ile ilişkilerini belli sınırlar içinde tutmaya dayanmıştır. Bu dönemde kıtadaki genişlemesini sürdüren

ABD, Amerika kıtası üzerinde emelleri olan Avrupalılara mesafeli durmuştur. Bu dönemde ABD için önemli olan dış politika öğeleri “kıtada genişleme” ve “güvenlik” üzerine kurulmuştur.

Bölgesel dönem 1890-1941 arasını kapsamaktadır. Kıtasal dönemde kıtasal yayılma planları yapan ve büyük ölçüde bunu gerçekleştiren ABD, bölgesel dönem içerisinde yönünü Latin Amerika ve Asya’ya çevirmiştir. Bu dönemde Başkan Theodore Roosevelt, “ABD’nin etkisini küresel çapta hissettirmesinin gerekli olduğunu ve dünya ile ulusal çıkar açısından ilişki kurulması gerektiğini belirtmiştir. Bu dönemde meydana gelen 1898 tarihindeki “ABD-İspanya Savaşı”, ABD’yi büyük güçler arasına sokmuştur. ABD için artık sahip olduğu ekonomik gücü siyasi güce dönüştürme zamanı gelmiştir. Bölgesel döneme damgasını vuran bir diğer önemli kişi ise Başkan Woodrow Wilson’dur. Wilson’a göre ABD’nin ideallerini dünyaya yayma görevi vardır. Wilson, “uluslararası denge yerine evrensel hukuk, ulusal savlar yerine ise uluslararası güvenlik” söylemi ile idealist yanını ortaya koymuştur. Ancak sahibi olduğu Milletler Cemiyeti fikrinin Kongre tarafından onaylanmaması ona göre “dünya liderliği” fırsatının kaçırılması anlamına gelmiştir.

Küresel dönem, Japonya’nın ABD’ye saldırması ile 1941 yılında başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ile SSCB arasındaki “Soğuk Savaş” bu dönemi anlatmaktadır. ABD’nin SSCB’yi çevreleme çabaları, müttefikleri ile ilişkiler, NATO’nun ve Varşova Paktı’nın kurulması, Truman Doktrini, Marshall yardımı, silahsızlanma çabaları, ABD başkanlarının doktrinleri, Soğuk Savaş’ın sona ermesi bu dönemdeki önemli gelişmelerdir. ABD kendi içerisinde de bazı değişikliklere

gitmiş “Ulusal Güvenlik Yasası”nı kabul etmiştir. Bu dönem 1990’ların başına kadar ele alınmıştır.

Birinci bölümde, 11 Eylül sonrası bütün dünyada güvenlik algılamalarını değiştirecek “terör” kavramı üzerinde durulmuştur. Terör’ün ne anlama geldiği, gelişimi, tarihsel süreci ele alınmıştır. 11 Eylül ile değişen “terör” olgusunun nedenleri sorgulanmış burada ön plana çıkan “El-Kaide” ve “İslami Fundamentalizm” kavramları, “uluslararası terörün neden ABD’yi hedef aldığı” incelenmiştir. Bununla birlikte ABD’nin kendi içerisinde teröre karşı uygulamış olduğu güvenlik önlemleri, reformlar ve değişiklikler analiz edilmiştir. Burada 11 Eylül sonrası oluşturan kurumlar ve çıkarılan yasalar değerlendirilmiştir.

İkinci Bölüm’de giriş bölümünde anlatılan “küresel dönem”in devamı niteliğindedir. Bu bölümde Soğuk Savaş sonrası ABD politikaları ele alınmış, “yeni dünya düzeni” ve “değişen tehdit algılamaları”nın ele alındığı George W.H. Bush, Bill Clinton, George W. Bush dönemlerindeki “ulusal strateji belgeleri” incelenmiştir. Bu bölümde üçüncü bölümde ABD’nin George W. Bush dönemindeki dış politikasının temellerini oluşturan “yenimuhafazakârlık” ayrı bir başlık altında incelenmiştir. 1990’lı yıllar boyunca Amerikan dış politikasında tartışılan “yenimuhafazakar dış politika”nın kökenleri, tarihi, faaliyetleri, raporları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde 2000 yılında iktidara gelen George W. Bush dönemi Amerikan dış politikasına damgasını vuran 11 Eylül olayları sonrası Afganistan’ın İşgali, İkinci Körfez Savaşı, İran ile İlişkiler, ABD-Suriye İlişkileri, Nato’nun dönüşümü gibi konular ele alınmıştır. Bunun yanında diğer konular başlığı altında ABD-AB ilişkileri, ABD-Latin Amerika ve ABD-ÇHC ilişkileri analiz edilmiştir.

Bu çalışmada Türkçe ve İngilizce kitaplar, makale, gazete, dergi, resmi belgeler, internet kaynakları, yayımlanmamış yüksek lisans tezleri kullanılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere'ye karşı verilen bağımsızlık savaşının yanı sıra bir siyasal felsefe ile kurulmuştur. Bu durum onu herhangi bir değer içermeyen bir dış politikadan farklı kılmış büyük bir özgüven vermiştir. ABD Bağımsızlık Bildirgesi'nin evrensel nitelikte olan karakteri ABD'yi kuranların onun özgün karakterine olan inançlarını güçlendirmiştir. Gerçi her ülke gibi ABD dış politikasının da ilke ve önceliklerini belirleyen en önemli noktaların başında "tarih" ve "coğrafya" gelmekteydi.

ABD'nin kuruluş felsefesinde dinsel ve siyasal özgürlüklerin biri olmadan diğersinin düşünülmemeyeceği vurgulanmıştır. Örneğin ABD'yi kuran kurucu kişilerden Thomas Jefferson'a göre Amerikalılar "Tanrı'nın seçilmiş halkı" olduklarına inanmaktaydılar. Bu yüzden Jefferson ABD'yi kuran 13 koloninin genişlemesinin normal olacağını savunmaktaydı. ABD'nin bir diğerkurucusu James Madison'da ABD'den önceki dönemi "kaba kuvvetin egemen olduğu karanlık çağ" olarak vurgulamıştır. Sonraki başkanlar'dan John Adams'a göre ise ABD'nin bütün Kuzey Amerika'ya hakim olmak istemesinin onun en doğal hakkı olduğuna inanmaktaydı.¹

İngiliz sömürgeciliğine başkaldırmış olan Amerikalılar "özgürlük, demokrasi ve bağımsızlık" gibi kavramların kendilerine Tanrı tarafından bahşedildiğini inanmaktaydı. Bununla beraber doğuda ve batıda iki dev okyanusla kuzeyde ve güneyde iki tehlikesiz komşunun çevrelediği bir kıtadan oluşan ABD'nin toprakları

---

¹ Gültekin Sümer, "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politika Kültürü", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C.5, S. 19, Güz 2008, s. 122-123.

zengin doğal kaynaklara da sahip bulunduğundan dünyanın geri kalanından bağımsız ve korkusuz gelişme imkânı yakalamış 20. yüzyıla kadar – daha çok içe dönük – ekonomiye endeksli bir siyasi yaşam sürmüştür.²

Amerikan diplomasi tarihine dört önemli ekol damgasını vurmuştur. Aralarında ABD'nin kurucu babalarının da olduğu kişiler; Alexander Hamilton, Thomas Jefferson, Andrew Jackson, Woodrow Wilson'dur. Wilson'ın görüşleri, demokrasi projelerinin arkasında durmakta ve tüm dünyayı demokratikleştirmeyi küresel düzenin temeli olarak görmeyi amaçlamaktadır. Alexander Hamilton'ın fikirleri, iç istikrarı ve ülke dışında etkin olmayı dayanak noktası olarak ele alan ulusal hükümet ve iş çevreleri arasında kuvvetli bir iktidarı destekleyen anlayışı yansıtmaktadır. Thomas Jefferson'ın düşünceleri ülke iç güvenliğinin sağlanmasına ve Amerikan demokrasi anlayışının yayılmasına daha çok önem vermekte ülke dışı ittifakları getirdiği savaş riskinden dolayı şüphe ile bakmaktadır. Bu bakımdan Hamilton'cu ve Wilson'cu görüşlere şüphe ile yaklaşırlar. Andrew Jackson'nın savunucuları ise öncelikle Amerikan halkının fiziksel güvenliğini ve ekonomik olarak refahını ilk plana alırlar.³

John Dumbrell'e göre Amerikan dış politikası esas itibari ile üç temel üzerinde şekillenmiştir. Birincisi “ulusal misyon”dur. Ulusal misyon, Amerikan dış politikasında Amerikan ulusçuluğunun ve ulusal karakterinin etkin olması anlamına gelmektedir. “Amerikan ulusal karakteri” insanların davranış biçimlerinin ve

---

² Füsun Türkmen, “ABD'nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl. 8, Sayı. 32 (Mayıs, Haziran, Temmuz 2005), s. 159.

³ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, Alfa Yayınları, 2008, s. 257-258.

dünyanın karşı karşıya olduğu sorunlar konusunda iyimser olmayı öğütler. Bu anlayışta “özgürlük” ve “adaletin” karşısında bir şeytan vardır. Bu şeytan yok edilmediği sürece dünyada adalet ve özgürlüğün gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu bağlamda ABD dünyaya “özgürlük” ve “adaletin” gelmesi için mücadele etmeli ve bu şeytanı yok etmelidir. Bunun yanında ABD “demokrasi”ye sahip çıkmalıdır. Demokrasiye dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı onu korumalıdır.⁴

Dumbrell’in ikinci vurguladığı ikinci nokta ise “gerçekçilik ve güç dengeleri”dir. Amerikan dış politikası bu açıdan Jefferson’un görüşlerinden etkilenmiştir. Jefferson’un düşüncesine göre uluslar “bütünlüklerini ve çıkarlarını” her şartta korumak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında Soğuk Savaş döneminde SSCB’ye karşı “hür dünya”nın korumasını üstlenen ABD bir bakımda kendi güvenliğini ve özgürlüğünü de bu sayede korumuştur.⁵

Dumbrell’in üçüncü ilkesi ise “emperyalizm”dir. Burada vurgulanan ABD’nin dış politikasının “Açık Kapı” politikaları adı verilen politikalarla yurt dışındaki pazarlara açılması ve genişlemesidir. Diğer bir yaklaşımda ABD’nin politikalarının “şirket” bazlı olduğu ve dış politikanın hükümetin ve iş adamlarının kararları ile belirlendiği ifade edilmektedir. Dumbrell’e göre sonuçta ABD emperyalist bir geleneği sahiptir.⁶

---

⁴ Okan Arslan ve Selçuk Arı, **Amerika Özgürlük Havarisi Mi ? Yoksa Günah Keçisi Mi?**, Platin Yayınları, Ankara, 2004, s.117, John Dumbrell, **The Making of USA Foreign Policy**, Manchester University Press, 1977, s. 29-30.

⁵ John Dumbrell, a.g.e., s. 30-31.

⁶ Arı ve Arslan, a.g.e., s. 118, John Dumbrell, a.g.e., s. 32-33.

Jerel A. Rosati'ye göre ABD dış politikasını anlamak için üç dönemin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Bunlar, "Kıtasal Dönem", "Bölgesel Dönem" ve "Küresel Dönem"lerdir.⁷

Rosati birinci dönemi "Kıtasal Dönem" olarak adlandırılmıştır. Bu dönem 1796-1890'lı yıllar arasındaki süreci kapsamaktadır. Burada "izolasyonizm" tanımı ön plana çıkmaktadır. Çünkü ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na kadar "izolasyonist" dış politika izlediği varsayımı yapılmaktadır. Tayyar Arı, izolasyonizm(yalnızcılık) kavramını şöyle yorumlamıştır: "İzolasyonizm politikası izleyen bir devlet askeri ittifaklara girmekten ve ülkesinde yabancı devletlere askeri kolaylıklar sağlamaktan kaçınır."⁸

Rosati'ye göre "eğer izolasyonizm teriminden hiçbir devlete veya bölgeye müdahale etmemek anlaşılacaksa ABD hiçbir zaman izolasyonist politikalar gütmemiştir" Ancak, terimden anlaşılacak olan "ABD'nin Avrupa'ya müdahale etmemesi" ise ABD "izolasyonist" bir ülkedir.⁹

ABD'nin ilk Başkanı George Washington 1796'daki Veda Konuşması'nda "kalıcı ittifaklar"¹⁰ karşı kendisinden sonrakileri uyardıktan sonra şöyle devam etmiştir:

"Avrupa ile münasebetlerimizi genişletirken kendileri ile mümkün olduğu kadar az siyasal bağlantılar kurmak olmalıdır. Şimdiye kadar onlara karşı bazı taahhütlerimiz olmuştur. Bunları iyi niyetle yerine getirelim. Fakat orada duralım. Avrupa'nın bazı önemli çıkarları vardır. Bunların bizimle ya ilgisi

---

⁷ Jerel A. Rosati, **The Politics of U.S. Foreign Policy**, Holt Rinehart and Winston Inc., 1993, s. 10-15.

⁸ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, s. 187.

⁹ Jerel A. Rosati, a.g.e., s. 9.

¹⁰ Warren F. Kimball, "Alliances, Coalitions and Ententes", **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.1, s. 1.

yoktur ya da çok az ilgisi vardır. Dolayısıyla Avrupa, sebepleri esas itibari ile bizim çıkarlarımıza çok yabancı olan bir takım anlaşmazlıklara sık sık sürüklenebilir. Onun için Avrupa politikasının alelade değişikliklerine veya onun dostluk veya düşmanlıklarının alelade kombinezon ve çatışmalarına yapay bağlarla kendimizi bağlamak akıllıca bir iş olmaz.”¹¹

Rosati’ye göre ABD kuruluşundan itibaren aktif dış politika izlemiş ve “izolasyonist” olmamıştır. Ona göre George Washington, izolasyonizmden söz etmemiş sadece diğer ülkelerle kalıcı ittifaklara girilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bir diğer görüşe göre “izolasyonizm” politikasının başlangıcı olarak 1823 Monroe Doktrini gösterilmektedir.¹² 1815 Viyana Kongresi ve sonrasında Avrupa’da yaşananların ertesinde Monroe Doktrini ilan edilmiştir.

1815 Viyana Kongresi sonucu Avrupa’nın siyasi haritası yeniden şekillenmiş bulunuyordu. Bunun korunması için “Kutsal İttifak”¹³ ve “Dörtlü İttifak”¹⁴ mekanizmaları kurulmuştu. ABD kıtası bunun dışında tutulamazdı.

Koalisyon savaşları sırasında Latin Amerika’daki İspanyol sömürgeleri ayaklanmıştı. Ancak 1814’te İspanya’da krallık yeniden kurulunca bu ülke sömürgeleri üzerinde kontrol kurmak için hareket etti. Ancak 1824’e kadar Latin Amerika’daki birçok devlet bağımsızlıklarını ilan etti. ABD için ise durum benzerdi. Rusya ve Avusturya, Avrupa’da olduğu gibi Amerika’da da eski statüyü kurmak istedi. İngiltere’nin ise Latin Amerika’da çıkarları vardı. Rusya’nın ABD’yi Kutsal İttifak’a davet etmesi üzerine İngiltere ABD’ye Kutsal İttifak’a karşı birlikte hareket etmeyi önerdi.

---

¹¹ “Washington Farewell Address 1796”, **The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy**, http://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp (E.T. 04.06.2010).

¹² Manfred Jonas, “Isolationism”, ”, **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.2, s. 498.

¹³ Napolyon Savaşları sırasında Rusya, Avusturya ve Prusya tarafından “ortak hareket etme” amacı ile kurulan ittifak.

¹⁴ Kutsal İttifak’a Viyana Kongresi sonrası İngiltere’nin katılımı ile oluşmuştur. Bunun nedeni hem Rusya ile Avusturya arasındaki güvensizlik hem de ittifakı genişletme amacıdır.

İngiltere'nin amacı Rusya ve diğer kutsal ittifak üyelerini Amerika kıtasından uzak tutmaktı.¹⁵

ABD bu durum karşısında hem ABD diplomasisinden uzak kalmak hem de Kutsal İttifak'ın Latin Amerika'yı tehdit etmesini önlemek ve aynı zamanda Rusya'yı bölgeden uzak tutmak için dış politikasını revize etme ihtiyacı duydu. Başkan James Monroe 2 Aralık 1823'te Kongre'ye gönderdiği mesajında şunları belirtmiştir:

- 1) "Amerika Birleşik Devletleri, Avrupalı devletlerin Amerika kıtasında yeniden sömürgecilik hareketine girişmelerine ve kendi sistemlerini kıtanın herhangi bir yerinde kontrol altına almak için girişimine izin veremez. Bu hususta yapılacak bir hareketi gayri dostane bir hareket olarak nitelendirir.
- 2) "Amerika Birleşik Devletleri, Avrupalı güçler arasında bu güçleri ilgilendiren sorunlardaki savaşlara ve politikalara karışmamayı esas alır."¹⁶

Monroe Doktrini'nin temeli Avrupa ile ABD'nin kalın çizgilerle birbirinden ayrılmasına dayanmaktadır. Doktrin'in felsefesine göre çalkantıların, karışıklıkların ve politik oyunların merkezi olan Avrupa, ABD kıtasından uzak tutulmalıydı. Bununla beraber Avrupa'nın ABD kıtasından uzak olması ABD'nin Amerika kıtasındaki nüfuzunu pekiştirmesinin de yolunu açmıştır.¹⁷

Monroe Doktrin'i bazı önemli noktalara dikkat çekmiştir. Birincisi, Kuzey veya Güney Amerika'nın hiçbirinde Avrupalı güçlerin kolonileşme çabalarına izin verilmeyecekti. İkincisi, Batı Yarımküre'de Avrupalıların müdahaleleri veya etkileri hoş görülmecekti. Üçüncüsü, Avrupalıların kendi siyasal sistemlerini Amerika

---

¹⁵ Murat Silinir, **Amerikan Gücünün Geleceği**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2009, s. 41-42.

¹⁶ Armin Rappaport, **A History of American Diplomacy**, New York, Macmillan Publishing, 1975, s. 91.

¹⁷ Walter Lafeber, **American Age: U.S. Foreign Policy At Home And Abroad 1750 To The Present**, New York, Norton Press, 1994, s. 83-84.

kıtasında uygulamasının önüne geçilecekti. Son olarak ABD, Avrupalıların iç işleri veya Avrupa'nın kendi savaşları da dahil hiçbir konuya karışmak istemiyordu.¹⁸

Kıtasal dönemde ABD'nin kuruluşu ve kıtada yayılışı söz konusu olmuştur. İngilizlerden bağımsızlığını kazanan bir ülke olan ABD, ilk yıllarda gerek siyasi ve gerek ekonomik bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. ABD'yi oluşturan ilk 13 eyalet bir yandan İngiltere, Fransa, İspanya ve Rusya gibi ülkelerin ilgilendiği bir coğrafyada hayatta kalma mücadelesi verirken diğer yandan ekonomik anlamda büyük güçlüklerle Amerika kıtası üzerinde emelleri olan güçlere karşı mücadele ederek kendi güvenliğini sağlama amacı gütmüştür. Bu çerçevede ABD'nin toprakları yeni eyaletlerin katılması ile genişlemiş ve ABD kıtada yayılmıştır. Kıtasal dönemde ABD aynı zamanda Amerika kıtasının dışında Avrupa ve Uzak Doğu ile ticaretini sürdürmüştür. Çin ile yapılan ticarete geçiş noktası olması sebebiyle Hawaii adasını işgal etmiştir. Amerikan dış politikası kıtasal dönemde “güvenlik” ve “genişleme” anlayışına dayanmıştır.¹⁹

Amerikan dış politikasının gelişimini incelerken 1865-1900 arası dönem kritik yıllardır. Çünkü bu zaman dilimi sanayileşme ile birlikte ABD'nin ekonomik bir güç olarak yükseldiği dönemdir. Amerikan İç Savaşı(1861-1865) Andrew Carneige ve John Rockefeller gibi Amerikan kapitalizminin sembol isimlerinin güçlenmesine dolayısı ile ABD ekonomisinin de büyük atılım yapmasına yol açtı. 1886'da Amerikan İngilizcesi'ne “kapitalizm” sözcüğü girmiştir. ABD'nin nüfusu 71 milyon dolaylarına ulaşmış, ABD'nin 1865 ile 1898 arasında ihracatı 281 milyon dolardan

---

¹⁸ Joan Hoff, **A Faustian Foreign Policy from Woodrow Wilson to Goerge Bush**, Cambridge University Press, 2008, s. 24-25, Robert A. Divine, **The American Story**, Pearson Education, 2007, s. 254.

¹⁹ Arı ve Arslan, a.g.e., s. 121.

1,2 milyar dolara çıkmıştır. ABD’de bu ekonomik gelişmeler ülkedeki kamuoyu elitleri arasında daha etkili bir dış politika izlenmesi yönünde bir eğilim belirlemiştir.²⁰

“İlerici emperyalizm”(progressive imperialism) olarak isimlendirilen bu yeni eğilime göre “ABD diğer devletlere yönelik uygarlaştırıcı bir misyon üstlenmeye hakkı vardır” ABD’nin gittikçe güçlenen ekonomisi ve birliği “ilerici emperyalizm”e zemin hazırlamıştır. Alfred Mahan’ın geliştirdiği “Deniz Gücü Teorisi”²¹ bu dönemde ortaya çıkmıştır.

ABD’nin kendi çevresini doğal bir yayılma alanı olarak görmesi sonucu ilk olarak Porto Riko askeri bir operasyon ile 1898’de İspanya’nın elinden alındı. Ancak ABD dış politikası açısından asıl önemli olan 1898’deki ABD-İspanya Savaşı’dır. Küba nedeniyle çıkan bu savaş Amerikan dış politikasında dönüm noktası etkisi yaratmıştır. Çünkü İspanya’nın yenilgiye uğratılması ister istemez ABD’yi geriye dönüşü olmayan bir biçimde “büyük güçler arasında sokmuştur. Bu zaferle beraber ABD’nin sahip olduğu ekonomik gücü siyasal güce dönüştürmesi gerektiğine dair inanç kamuoyunda ağırlık kazanmıştır.²² Savaşın kazanılması Amerikalıların ulusal güvenlerini yeniden inşa etmelerine, dar görüşlü eski fikirlerini değiştirmelerine ve uluslararası arenada bir güç olarak belirmelerine neden olmuştur.²³

1890’larda ABD’nin “kıtasal” merkezli bakış açısının “bölgesel” düşünceye doğru değiştiği görülmektedir. Kıtasal dönemde, devletleşme kıtasal yayılma politikaları benimseyen ve büyük ölçüde bunları gerçekleştiren ABD, Amerika kıtası üzerindeki

---

²⁰ Gültekin Sümer, a.g.m., s. 124.

²¹ Tayyar Ayri, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 220-221.

²² Gültekin Sümer, a.g.m., s. 124-125.

²³ Robert A. Divine, **The American Story**, Pearson Education, 2007, s. 549.

güvenliğini sağlama aldıktan sonra özellikle ticari amaçlar doğrultusunda Latin Amerika ve Asya'da etkinliğini arttırmıştır. ABD bu amaç doğrultusunda, ABD-İspanya Savaşı sonrasında Porto Rico ve Virgin adalarını işgal etmiştir. Filipinler'deki ulusal bağımsızlık ayaklanmasını bastırmak üzere 120.000 Amerikan askeri Filipinler'e yollanmıştır. ABD, Birinci Dünya Savaş'ında da önemli bir rol oynamış ve Versay Anlaşması'nın imzalanması, savaşın sona erdirilmesi ve Milletler Cemiyeti'nin kurulması için Başkan Wilson Dönemi'nde girişimlerde bulunmuştur. ABD'yi dünya işleri ile esas ilgilenmeye başladığı ve doğrudan müdahil olmaya götüren olan 7 Aralık 1941'de Japonya'nın Pearl Harbor'a saldırmasıdır. ABD bu olay sonrası savaşa katılmış, savaşın ertesinde küresel bir güç haline gelmiştir.²⁴

Başkan Theodore Roosevelt “bölgesel dönem” içerisinde ABD'yi öteki devletler gibi bir güç, gerçekçi bir biçimde kendi çıkarlarının peşinde koşan bir ülke gibi gören ilk ABD başkanıdır. Theodore Roosevelt'e göre “ABD etkisini küresel çapta hissettirmenin kendi görevi olduğunu ve Amerika'nın dünyayla ulusal çıkarları çerçevesinde ilişkisi kurması gerektiğini” savunmuştur.²⁵ Başkan Roosevelt, Monroe Doktrini'ne müdahaleci bir yorum getirerek şunu vurgulamıştır: “Batı Yarımküresi'nde, ABD'nin Monroe Doktrini'ne bağlılığı onu istemeyerek de olsa bazı yanlış ve yetersiz girişimlere karşı uluslararası polis gücü kullanmasını zorunlu kılabilir.”²⁶

Kendisinden önceki başkanlar gibi Roosevelt'te Amerika'nın dünyada hayırlı bir rolü olduğuna inanıyordu. Ancak önceki başkanlardan farklı olarak Amerika'nın sadece

---

²⁴ Okan Arslan ve Selçuk Arı, a.g.e., s. 121-122.

²⁵ Henry Kissinger, **Diplomasi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, s. 31.

²⁶ Maxime Lefebvre, **Amerikan Dış Politikası**, İletişim Yayınları, 2004, s. 19.

hiçbir bağlantıya girmekten kaçınmasından öte “gerçek dış politika çıkarları”na sahip olduğuna kanaat getirmişti. Kısacası ona göre ABD bir erdem sembolünden öte ulusal çıkarları olan bir devleti simgeliyordu.²⁷ ABD’nin Roosevelt ile öğrendiği bir başka önemli nokta ise uluslararası hayatın mücadele olduğuna dair inançtı. Çünkü onun bakış açısına göre Amerikalılar ancak güçlü olurlarsa hayatta kalabilirlerdi. ABD potansiyel bir amaç değil büyük bir güç idi.²⁸

Roosevelt’in bu düşüncelerinin uygulaması 1903’te Panama Kanalı’nın ABD egemenliğine girmesi, 1905’te Dominik Cumhuriyeti üzerinde ABD’nin mali koruma hakkı elde etmesi ve 1906’da Küba’nın işgal edilmesinde görülmüştür.²⁹

Öte yandan ABD 19. yüzyılın ikinci yarısında Amerika Kıtası’ndaki genişlemesini sürdürmüştür. “Açık Yazgı”(Manifest Destiny) olarak bilinen ABD’nin batıya daha doğrusu Pasifik kıyısına doğru genişlemesi kendi kaderi ve görevi olduğu inancı yerleşmiştir. ABD’nin Meksika ile rekabetinden sonra Teksas 1836’da bağımsız olmuş 1844’te ABD’ye katılmıştır. Kaliforniya ise 1850 yılında ABD ile birleşmiştir. Alaska 1867’de Rusya’dan satın alındı. 1898’de Hawaii adaları ABD’nin egemenliği altına girdi. 1898’de ABD-İspanya Savaşı’nın sonucunda İspanya yenilince Porto Rico ve Guam adasını savaş tazminatı olarak, Filipinleri de 20 milyon dolar karşılığında ABD’ye verdi. Bu açıdan ABD Uzak Doğu ve Pasifik’te de bayrak göstermiş oldu.³⁰

---

²⁷ Henry Kissinger, a.g.e., s. 31.

²⁸ Henry Kissinger, a.g.e., s. 32.

²⁹ Henry Kissinger, a.g.e., s. 31-32.

³⁰ Gerrard Dorel, **Amerikan İmparatorluğu Atlası**, İstanbul, NTV Yayınları, 2007, s. 10-15.

Roosevelt ile birlikte ABD reel-politik anlamında gerçek bir dış politika kimliği edinmeye başlamıştır. Roosevelt'in saldırgan dış politikası güçlü bir başkan ortaya çıkarmış, aynı şekilde güçlü bir başkanın ortaya çıkışı daha saldırgan bir dış politikayı beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak ABD Monroe Doktrini ile birlikte dış ilişkilerinde benimsediği çizgiyi aşmaya başlamıştır.³¹

1912'de başkan olan Woodrow Wilson ile birlikte Amerikan dış politikası yön değiştirmiştir. Wilson kendisinden öncekiler gibi Amerikan topraklarının, Amerikan halkının Tanrı tarafından seçilip görevlendirildiğini düşünüyordu. Bu bakımdan ABD'nin çıkarları söz konusu olduğunda Meksika, Nikaragua ve Haiti örneğinde olduğu gibi askeri müdahalede bulunmakta tereddüt etmemiştir.

Wilson'un siyasal felsefesi ABD'nin dünyaya barış getirmek gibi bir görevinin olduğu üzerine kurulu idi. Wilson, ABD'nin küresel rolünü bir çeşit göreve dayandırıyor. Ona göre "ABD'nin güç dengesi için bir yükümlülüğü yoktu. Ancak ilkelerini dünyaya yayma görev vardı."

Wilson'ın başkanlığı sırasında Amerika, Amerikan düşüncesinin klişelerini yansıtan ve eski dünya diplomasisi ve diplomatları için devrimci bir değişiklik anlamına gelen ilkeleri ilan ederek dünya gelişmelerinde başlıca anahtar rolü oynamıştır. Bu ilkelere göre; "barış, demokrasinin yaygınlaşmasına bağlıdır, devletlerde bireylerle aynı

---

³¹ Walter Lafeber, **American Age: U.S. Foreign Policy At Home And Abroad 1750 To The Present**, New York, Norton Press, 1994, s. 239, Gültekin Sümer, a.g.m., s. 126.

ahlaki ölçütlere göre değerlendirilmelidir, ulusal çıkar ise, evrensel hukuk sistemine uymaktan ibarettir.”³² Başka bir ifade ile “Wilson İdealizm”i kendini göstermiştir.

Wilson 2 Aralık 1913’teki ulusa sesleniş konuşmasında daha sonraları “Wilsonizm” olarak bilinen ilkelerin ana hatlarını belirlemiştir: “Wilson’a göre uluslararası düzenin temeli denge değil, evrensel hukuk, ulusal savlar değil uluslararası güvenliktir. Wilson anlaşmazlık durumunda kuvvetin değil, tarafları bağlayan uluslararası tahkim kararlarının uluslararası anlaşmazlıkların çözümlenmesinde başvurulacak metot olması gerektiğini vurgulamaktaydı.³³ Bu düşünce Birinci Dünya Savaşı sonunda kurulacak Milletler Cemiyeti fikrinin ilham kaynaklarından birisi olacaktır.

Gerçekte Wilson’ın politikalarının temel duruşu yalnızcılık(izolasyonizm) politikalarının tersi idi. Wilson’ın açıkladığı düşünce, Amerika’nın dünyadan elini eteğini çekmesi değil onun değerlerinin evrensel olarak uygulanması ve zamanla bu değerlerin tatbiki için ABD’nin sorumluluk üstlenmesi olacaktır.

Buna göre:

- Amerika’nın özel misyonu, bugünden yarına yapılan diplomasinin üstündedir ve onun insanlığın geri kalan bölümü için bir özgürlük ışığı olması gerekmektedir.
- Demokrasilerin dış politikaları moral bakımdan üstündür. Çünkü demokrasilerin halkları özgür-sever barışçı halklardır.

---

³² Henry Kissinger, a.g.e., s. 21.

³³ Arthur S. Link, **Papers of Woodrow Wilson**, Princeton, N.J. Princeton University Press, 1996, cilt 29, s. 4.

- Dış politika kişisel ahlakla aynı değerleri yansıtmalıdır.
- Devletin kendisi için özel ve ayrı bir ahlak anlayışı istemeye hakkı yoktur.³⁴

Wilson'a göre ABD'nin güvenliği insanlığın geri kalanının güvenliğinden ayrılamazdı. Bu açıdan bakarsak Wilson, G. Washington'un "yabancı politik bağlantılar" konusunda yaptığı uyarıyı değişik yorumlamıştır. Wilson'a göre ilk başkan Washington "başkalarının çıkarına olan bağlantılar" demişti. Wilson ise bunu "insanların çıkarına olan bize yabancı olamaz diye yorumlamıştır."³⁵

Öte yandan Wilson, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru savaş sonrası için çok farklı şeyler düşünüyordu. Daha savaş sona ermeden Ocak 1918'de daha sonraları "Wilson İlkeleri" olarak anılan görüşlerini yayınladı. Bu ilkelerin en önemlileri 1-5 ile 14. maddelerdi.

Bunlar:

1. Bütünüyle açıklık içinde varılmış barış anlaşmalarından sonra hiçbir özel uluslararası anlaşmaya gidilmemesi ve diplomatik görüşmelerin her zaman samimi bir şekilde ve kamuoyunun gözü önünde yapılması.
2. Denizlerin uluslararası sözleşmeler gereğince kapatılabilmesi dışında, savaşta ve barışta karasuları dışındaki bütün denizlerde mutlak gidiş-geliş serbestliği sağlanmalıdır.
3. Barışı korumak için anlaşan ülkeler arasındaki bütün ekonomik engeller olabildiğince kaldırılmalı ve ticaretin eşitlik göz önüne alınarak yürütülmesinin sağlanması.

---

³⁴ Henry Kissinger, a.g.e., s. 38.

³⁵ Henry Kissinger, a.g.e., s. 39.

4. Her ülkede silah gücünün iç güvenliği sağlamaya yetecek en düşük düzeye indirilmesi için yeterli güven ortamının sağlanması.
5. Sömürgelerin talepleri tümüyle tarafsız bir yaklaşımla ele alınmalı, bu tür egemenlik sorunlarının çözümünde ilgili halkların çıkarlarıyla egemenliği tartışılan devletin taleplerinin adil bir şekilde ele alınması
14. “Büyük küçük fark gözetmeden her devletin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü teminat altına almak için uluslararası bir örgüt kurmanın zorunluluğu”³⁶ olarak sıralanmıştır

Ancak Wilson’un bütün çabalarına karşılık ABD’nin Milletler Cemiyeti’ne girmesini Kongre onaylamamıştır. Wilson’un kendi deyimi ile “ABD kendisine altın tepside sunulan “dünya liderliği” fırsatını” kaçırmıştı.

ABD’nin dünya gücü olmasında dış çevre koşullarının etkisi büyüktü. Avrupa’nın ekonomik durumu Amerikan ekonomisini etkiledikçe artık ABD için dünya işlerine kayıtsız kalmak iyice zorlaşmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Avrupa’nın ABD’ye borcu yaklaşık 3,5 milyar dolardı.³⁷ 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ile en üst noktaya çıkan karşılıklı bağımlılık etkeninin Birinci Dünya Savaşı’ndan itibaren Amerikan dış politikasında ciddi etkileri olmuştur. Bu bakımdan bir görüşe göre ABD’nin yalnızcılık politikasını sürdürmesinin ne kadar güç olduğu görülmektedir.

Gerçi ABD, Milletler Cemiyeti’ne girmemişti. Ancak iki savaş arası dönemde kendisini dünya sorunlarından soyutlamamıştır. Briand-Kellog Paktı’na öncülük

---

³⁶ Daniel M. Smith, “Fourteen Points”, **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.2, s. 380.

³⁷ Walter Lafeber, a.g.e., s. 315.

etmesi, Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı'na iştirak etmesi bu açıdan önemlidir. Bu bakımdan Birinci Dünya Savaş'ından sonra ortaya çıkan güç boşluğu ABD'nin yalnızcılığını sürdürmesini olanaksız kılmıştır.³⁸

Rosati'nin ayrımına göre 1941 Pearl Harbor Baskını ile başlayan dönem ABD açısından "küresel dönem" olarak tanımlanmaktadır. ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirdiği dış politikada dünyada yeni bir uluslararası düzenin kurulması ve müttefiklerinin güvenliğini esas almıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonunda Avrupalı devletlerin güç kaybetmesi savaş sonunda ABD ve SSCB'yi ön plana çıkarmıştı. Ancak savaş sonrası bu iki ülkenin büyük güç olarak kalması çatışma ortamının doğmasına yol açmıştır.

Bu döneme damgasını vuran olay Soğuk Savaş'tır. "Soğuk Savaş" tabiri ilk kez Amerikalı gazeteci Walter Lippman tarafından 1947 yılında İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ile SSCB arasındaki oluşan çatışmayı tanımlamak için kullanılmıştır.³⁹

Soğuk Savaş, bir başka tanıma göre ABD ile SSCB arasındaki siyasi, askeri özellikle de nükleer rekabet olarak tanımlanabilir. Noam Chomsky'nin tanımına göre ise Soğuk Savaş; "aldatma ile başlamış sonuna kadar aynı biçimde sürüp gitmiş bir dönem" olarak tasvir edilmiştir.⁴⁰ Barry Buzan'a göre Soğuk Savaşla birlikte diğer dönemlerden farklı üç gelişme görülmüştür: Birincisi, güç yapısının çok kutupluluktan iki kutupluluğa doğru değişmesidir. İkincisi, gücün iki kutuplu dağılımını sıkı bir şekilde tamamlayacak şekilde, faşizm karşısında galip gelen ve

---

³⁸ Gültekin Sümer, a.g.m, s. 127.

³⁹ George H. Heering, "The Cold War", **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.1, s. 111.

⁴⁰ Noam Chomsky, **Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi**, İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s. 63.

insanlığın geleceğine yönelik farklı senaryolar çizen iki evrenselci vizyon etrafında ideolojik kutuplaşmanın ortaya çıkmasıdır: liberal demokrasi ve komünizm. Üçüncüsü, nükleer silahların bulunması ve askeri dengelerin buna göre revize edilmesidir.⁴¹

ABD bu dönemde SSCB'nin Avrupa başta olmak üzere yayılma planlarından endişe duymaktaydı. 22 Ocak 1946'da Moskova'da ABD Büyükelçiliği'nde Rusya Uzmanı olarak görev yapan George Kennan, "Long Telegram" olarak bilinen dokümanı Washington'a ilemiştir. Bu dokümanda SSCB'nin dış politikasının kavramsal çerçevesini çizmiştir. Kennan'a göre "ABD, SSCB'nin uyuşmaz tutumundan dolayı kendine kızmamalıdır. Bu durum SSCB'nin ideolojisi ve tarihsel yayılmacılığının bir devamıdır. ABD uzun soluklu bir mücadeleye hazır olmalıdır. Çünkü SSCB, ABD'yi düşman olarak görmektedir."⁴²

Soğuk Savaş'ın nedenleri tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Sovyet tarihçilerine göre Soğuk Savaş'ın nedenleri İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin SSCB'yi yok etmek ve demokratik devrimleri zayıflatmak için Asya ve Avrupa'da oluşturduğu ekonomik ve askeri politikalarına dayanıyordu. ABD tarihçilerine göre ise Soğuk Savaş Josef Stalin'in Doğu Avrupa'da komünist rejimleri empoze etme çabalarıdır⁴³

ABD 1823 Monroe Doktrin'inden beri karışmaktan resmen kaçındığı Avrupa diplomasisine müdahale için üç ana yöntem kullanmıştır. Birincisi "psikolojik

---

⁴¹ Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, s. 112-113.

⁴² George Kennan, "The Sources of Soviet Conduct", **Foreign Affairs (July 1947)**, s. 32-34.

⁴³ George C. Heering, "The Cold War", **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.1. s. 111.

hazırlık” yöntemidir. ABD halkını Soğuk Savaş’a hazırlamak için Senatör Mc Carthy’nin ABD’de başlattığı “komünist avı” ABD halkı üzerinde derin etki bırakmıştır. İkincisi “askeri yöntem”dir. Henry Truman’ın kendi adı ile ilan edilen “Truman Doktrin”i ile Türkiye ve Yunanistan’a yapılan yardımlar ile arkasından “çevreleme politikası”(containment policy) gereği kurulan NATO askeri yöntemlere birer örnektir. Üçüncüsü “ekonomik önemler” başlığı altında yer almaktadır. Burada Nisan 1948’de yürürlüğe giren “Marshall Yardımı” askeri açıdan Truman Doktrinini ve NATO ne kadar önemli olduysa ekonomik anlamda aynı etkiyi yapmıştır. Marshall Yardımı’nın üç amacı vardı. Birincisi Batı Avrupa’yı ayağa kaldırarak dünya ticaretine kazandırmak, ikincisi yardım alan ülkelerin ekonomilerini denetlemek, üçüncüsü ABD ekonomisini canlandırmak ve mallarına pazar sağlamaktır.⁴⁴

Bu açıdan İngiltere’nin çağrısı ve komünizm tehdidi yüzünden ABD, Truman Doktrinini’ni ve Marshall Planı’nı hayata geçirmiştir. 12 Mart 1947’de Başkan Truman Kongre’de yaptığı konuşmada ilk kez, dünyanın iki ideolojik ilkeler dizisi arasında bölünmenin aşamasında olduğundan bahsediyordu. Bu tarihi konuşmasında Truman, komünist tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Türkiye(100 milyon dolar) ve Yunanistan’a(300 milyon dolar) ABD’nin 400 milyon dolarlık askeri yardım yapacağını açıklıyordu.⁴⁵ Truman Doktrinini ile ABD sadece Avrupa meselelerinin içine çekilmekle kalmamış, öte yandan hem liberalizm hem de komünizm karşılıklı olarak birbirini dışlamaya başlamıştır. Böylece her biri dünyayı ideolojik kavganın

---

⁴⁴ Baskın Oran, “1945-1960 Batı Blok’u Ekseninde Türkiye - 1”, Baskın Oran(ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 484-487.

⁴⁵ Çağrı Erhan, “Ortaya Çıkışı ve Uygulanışı ile Marshall Planı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 51, Sayı. 1, (1996), s. 275.

üstünlükten ayrılamayacağı bir arena olarak algılamaya başladı. Ülkeler ya SSCB ya da ABD'nin tarafında olacaktı, bunun arası yoktu.⁴⁶

ABD, Truman Doktrini'nden sonra Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki tahribatının etkilerini azaltmak için Marshall Planını uygulamaya koydu. ABD Dış İşleri Bakanı George Marshall, 5 Haziran 1947'de Harvard'ta verdiği söylevde, Avrupa'nın içinde bulunduğu duruma değindikten sonra Amerika'nın Avrupa uluslarını ortak bir imar planı çerçevesinde bir araya getirme kararlılığında olduğunu belirtti. Marshall, Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere bütün Avrupa devletlerini bu plana dahil olmaya çağırıyordu.⁴⁷

Marshall'ın önerisinde üç aşama göze çarpmaktaydı. Birincisi, Truman Doktrini'nden farklı olarak ekonomik tamir üzerine yaptığı vurgudur. Yeni politika açlık, fakirlik ve kaosla mücadeleye yönelmişti. İkincisi, ulusal düzeyden bölgesel düzeye çıkılan yardımdır. Üçüncüsü ise bu girişimi engellemeye kalkacak hükümetler, siyasal partiler veya grupların ABD'nin sert direnişi ile karşılaşacağı gerçeğidir.⁴⁸

Avrupalı devletler(İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) 17 Mart 1948'de aralarındaki ilişkileri daha da güçlendirmek ve geliştirmek için "Batı Avrupa Birliği"ni kurdular. Bu aynı zamanda Sovyet baskısı ve yayılmasına karşı ilk ortak savunma, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğini simgeliyordu. SSCB'nin Batı Berlin'i 1948'de kuşatması Avrupalıların örgütlenme çalışmalarını

---

⁴⁶ Ibid., s. 275-276.

⁴⁷ Gaddis Smith, "Marshall Plan", **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.2. s. 535.

⁴⁸ Çağrı Erhan., a.g.m., 278-279.

daha da hızlandırmış, ABD'nin de bunu desteklemesi ile Sovyetler Birliği ve onun yayılmacı tehditlerine karşı İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İzlanda, Portekiz, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada arasında 4 Nisan 1949'da NATO kurulmuştur.⁴⁹

Soğuk Savaş'ın başlaması ile ABD'nin iç politikasında da bazı değişiklikler meydana getirmiş yeni kurumlar oluşmuştur. Bu dönemde ABD'nin "ulusal güvenlik mekanizması" yeniden yapılandırılmıştır. Temmuz 1947'de Kongre "Ulusal Güvenlik Yasası"nı kabul etmiştir. Bu döneme kadar farklı bakanlıklar biçiminde bulunan Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri yasa gereği kurulan ve sivil bir bakan tarafından yönetilecek Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bunun yanında "Ulusal Güvenlik Yasası" ile beraber gelen bir başka yenilik Başkan'ın dış politika konusunda karar alması ve uygulaması için danışma görevi görecek "Ulusal Güvenlik Konseyi"nin kurulmasıdır. Son olarak yasa ile ordudaki "eşgüdümü sağlamak" için ABD Genelkurmay Başkanlığı'nın kurulduğu da görülmektedir.⁵⁰

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ABD'nin stratejisinin iki temele dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. İlki, ABD'nin petrol ve ekonomi üzerinde denetim sağlayarak kendisine bağımlı ilişkiler gerçekleştirmek, ikincisi ise çöken ekonomileri düzelterip serbest ticareti geliştirmektir.⁵¹

---

⁴⁹ Hikmet Erdoğan, **Avrupa'nın Geleceğinde: Türkiye'nin Önemi ve Nato İttifakı**, İstanbul, IQ Yayınları, 2004, s. 49-50.

⁵⁰ Fraser Cameron, **USA Foreign Policy After Cold War**, London, Routledge Press, 2005, s. 8, Çağrı Erhan, "ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2001, s. 81.

⁵¹ Buket Bektaş,, **11 Eylül 2001 Terörist Saldırıları Neticesinde ABD'nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişiklik**, (Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007), s. 19.

Öte yandan silahlanma konusu da soğuk savaş süresince önem arz etmekteydi. Hem SSCB hem de ABD soğuk savaşın ilk yıllarında konvansiyonel silahlanma kapasitelerini arttırırken nükleer silah konusunda da rekabete başlamışlardı. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda hem Nagasaki hem de Hiroşima'yı atom bombası ile vurması buna mukabil SSCB'nin de 1949'da nükleer güce ulaşması sorunu değişik boyutlara taşıyordu.

ABD'nin dış politikasında NATO'nun önemini anlamak için örgütün kuruluş ve gelişme yıllarında benimsediği stratejiye değinmek gerekmektedir. NATO, 1949-1952 arasında ABD'nin nükleer varlığının çekirdek halinde olması nedeniyle konvansiyonel silahlara dayanan bir strateji izliyordu. "Eski Sovyet yayılcılığını bulunduğu sınırlarda durdurmak" olarak adlandırılan strateji Truman Doktrini'ne dayanıyordu.

NATO 1952-1967 arasında "topyekûn nükleer mukabele strateji"sini benimsemiştir. Buna göre NATO güçleri en ufak bir tecavüz halinde bile bütün nükleer kapasiteleri ile karşı koyacağını açıkça ilan ediyordu. NATO'nun bir savunma örgütü olduğunu düşünürsek bu durum garip gelebilir ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın durumu güçlü SSCB ile baş edebilecek durumda değildi. ABD'nin desteğine ihtiyaçları vardı. Bu durum SSCB'nin Sputnik'i uzaya göndermesi ile değişmeye başladı. ABD, SSCB'nin uzay teknolojisi, kıtalararası füzeleri vs. sonucunda stratejisini gözden geçirdi.⁵²

NATO, 1967-1991 yılları arasında "esnek mukabele strateji"sini uygulamıştır. Buna göre bu strateji üç aşamaya dayanıyordu. Birinci aşamada, bir saldırı olması halinde

---

⁵² Hikmet Erdoğan, a.g.e., s. 81-82.

NATO güçleri buna aynı şekilde karşılık vereceklerdi. İkinci aşamada eğer saldırı bu şekilde geçirilemezse planlı ve ölçülü nükleer silah kullanılacaktı. Üçüncü aşamada ise nükleer savaş öngörülmekteydi.⁵³ ABD'nin soğuk savaş boyunca SSCB yönelik askeri stratejisi NATO'nun da yardımı ile kontrol altına almak ideolojik alt yapısını da kapitalizm ile yenmeyi hedefliyordu.

Nükleer bir savaşın bütün dünyayı korkuttuğu 1962 yılındaki “Küba Füze Krizi” sonrasında 1960'ların temel konjonktüründe “nükleer caydırma” dengesinin yaratabileceği riskler önemli hale gelmişti. Yeni tehdidin yaratabileceği bir tehlikeyi önlemek amacı ile teknolojinin en üst seviyelerde kullanıldığı anti-balistik füzeler gibi uzaya bağlı savunma sistemleri en üst noktaya ulaşmıştır. Ancak doğacak tehlikeleri önlemek amacı ile silahlanma yarışının durdurulması ilerleyen zamanlarda her iki taraf içinde bir görüş birliği oluşmuştur. Bu amaçla 1968'de “Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması”(NPT), 1972'de SSCB ile ABD arasında SALT 1(Strategic Arms Limitations Talks) ve ABM (Anti Ballistic Missile) anlaşmaları imzalanmıştır. 1979'da SSCB ile ABD arasında SALT 2 anlaşması, 1987'de Orta Menzilli Nükleer Füzelerin Sınırlandırılması Antlaşması(INF) ve 1980'lerde başlayan ve 1991'de imzalanan START 1 (Strategic Arms Reduction Talks) antlaşmaları yapılmıştır.⁵⁴

Bu arada Amerikan dış politikasındaki “başkanlık doktrin”lerinin önemine değinmek gerekmektedir. Doktrin bir alanda takip edilmek üzere benimsenmiş ilkeler dizisidir.

---

⁵³ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s. 84.

⁵⁴ Buket Bektaş,, **11 Eylül 2001 Terörist Saldırıları Neticesinde ABD'nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişiklik**, (Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007), s. 20, Arthur A. Ekirch “Detente”, **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.1. s. 243.

Dış politika söz konusu olduğu zaman doktrini benimseyen ülke kadar muhatap olanlarda bundan etkilenir. ABD dış politikasının çeşitli dönemlerinde bizzat başkanların adıyla anılan doktrinlerin etkin olduğu bunların bazılarının özellikle Soğuk Savaş döneminde bölgesel ve küresele etkilerinin olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Soğuk Savaş döneminde ABD’de Soğuk Savaş döneminde ilan edilen başkanlık doktrinlerinin ne olduğu hangi güvenlik politikalarının ne amaçla kullandığını anlama noktasında açıklayıcı olmaktadır.⁵⁵

ABD’de Truman’dan sonra Eisenhower başkan olmuştur. 1957’de kendi adı ile yayınlanan doktrininde şöyle diyordu:

“Uluslararası komünizm tehlikesine karşı dünya çapında bir ortak savunma sağlamalıyız. Bunun yanında özgürlüğün kutsamalarını teşhir edip yaymalıyız; Öyle ki bu kutsamalara katılanlar onunla beslensin. Şimdi onu inkâr edenler ise onu ister hale gelsinler. Bu ne yeni ne de partizanca bir politika. On yıl önce demokrat bir bakanla Cumhuriyetçi bir kongrenin tarihi bir deklarasyonla birleştiğinde başlamış bir Amerikan politikasıdır.”⁵⁶

Eisenhower Doktrini ABD’nin Orta Doğu’ya yönelik politikasını yeniden revize etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Çünkü 1948’de İsrail’in ortaya çıkması ve bunun yanında Arap Milliyetçiliğinin güçlenmesi bu gelişmeleri gören Sovyetler Birliği’nin bundan yararlanmak istemesi ABD’yi buna yönlendirmiştir. Doktrine göre ABD, “uluslararası komünizmin kontrolündeki herhangi bir devletin saldırısına uğrayan Orta Doğu Devletlerini, askeri araçlarda dahil olmak üzere her türlü araçlarla koruyacağını bu doğrultuda bütün askeri yardımları yapacağını duyurmuştur.”⁵⁷

---

⁵⁵ Funda Keskin, “1945-1960 Batı Blok’u Ekseninde Türkiye - 1”, Baskın Oran(ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 527.

⁵⁶ Ali İhsan Gürler, **Büyük Orta Doğu Projesi ve Bush Doktrini**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2005, s. 220.

⁵⁷ Ali İhsan Gürler, *op. cit.*, s. 221. Ayrıca bkz. Paul Levine ve Hary Pappasotiriou, **America since 1945: The American Moment**, New York, Palgrave Macmillan Press, s. 66-68.

Eisenhower'ın bir önemli politikası da "domino teorisi"dir. Domino teorisine göre, ABD eğer Vietnam'ı kaybederse bu bir domino taşı etkisi yaratacak, bölgedeki diğer devletlerde teker teker Sovyet etkisi altına girecekti.⁵⁸

Eisenhower'dan sonra Başkan olan John F.Kennedy kısa süren başkanlık döneminde kendi adı ile anılan bir doktrin yayınlamamıştır. Ancak, ABD'nin her ne pahasına olursa olsun özgürlüğün gelişmesi için gereken her şeyi yapması ve özgürlük düşmanları ile savaşılmasına inandığını belirtmiş ve dış politikasını da bu düzleme oturtmuştur.⁵⁹

Kennedy göreve başlarken yaptığı ilk konuşmasında şunları vurgulamıştır:

“Özgürlüklerin daim olması ve hayatta kalması için sağlamak için, her türlü bedeli ödeyeceğiz, her türlü yükü omuzlayacağız, her türlü zorluğa göğüs gereceğiz. Dostlarımızı desteklerken düşmanlarımızın karşısında olacağız.”⁶⁰

Kennedy ayrıca SSCB'nin 1960'larda "ulusal bağımsızlık" savaşlarını destekleme projesine karşılık "Kalkınma İçin İttifak" projesini geliştirmiş üçüncü dünya ülkelerini safına çekebilmek için yollar aramıştır.⁶¹ Bu arada Vietnam olayı Kennedy zamanında ABD'nin gündemine girmişti.

Kennedy'nin öldürülmesinden sonra başkan olan Johnson dönemindeki temel doktrin, ABD güçlerine karşı yapılan saldırılara karşı askeri müdahalede dahil olmak üzere gerekli her tür önlemin alınması ve komünist yönetimlere hiçbir suretle izin verilmemesi olmuştur. Ancak Johnson döneminde Vietnam'ın ayrı bir yeri vardır.

---

⁵⁸ Cnythia A. Watson, **U.S. National Security: Reference Handbook**, Oxford, ABC-LLC Publishing, 2002, s. 162-163.

⁵⁹ Okan Arslan ve Selçuk Arı, a.g.e., s. 150.

⁶⁰ Russel D. Buhite, "From Kennedy to Nixon: the end of consensus", **American Foreign Relations Reconsidered, 1890-1993** (Ed. Gordon Martel), London, Rothledge, s. 127.

⁶¹ Sait Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006, s. 16.

Vietnam’da meydana gelen başarısızlık ABD için “Vietnam Sendromu” denilen bir olguyu yaratmıştır. Bunun en büyük yansıması daha sonraki operasyonlarda Vietnam benzeri durumla karşılaşma korkusu olmuştur.

ABD’de Nixon’un Başkan olması birçok açıdan önemlidir. Vietnam’daki savaşı sona erdiren Nixon, İngiltere’nin 1968’de bölgeden çekileceğini açıklaması ile Basra Körfezi’ne yönelik politikasında değişikliğe gitmiştir. ABD bu doktrin ile birlikte “özgür ulusların savunulması”ndaki kararları tek başına almayacak, yükün bir kısmının müttefikleri tarafından üstlenilmesini isteyecekti. Açıkçası ABD bölge devletlerinin de sorumluluk almasını istiyordu. Bu amaçla İran ve Suudi Arabistan’a silah transferini öngören “iki ayaklı(twin pillar)” politika gütmeye başladı. Aynı şekilde Asya ile olan ilişkilerinde de benzer durum söz konusuydu. ABD taahhütlerine bağlıydı ancak nükleer tehdit dışında yapılacak saldırıların bölge ülkeleri tarafından halledilmesini istiyordu. Bunun için gereken askeri yardımı sağlamaya hazırdı⁶². Nixon Doktrini, SSCB’nin Afganistan İşgali ve İran’daki İslam Devrimine kadar sürdü.

Carter Dönemi’nde izlenen dış politika doktrinine göre, Basra Körfezi bölgesine dışarıdan yapılabilecek bir müdahale veya saldırının ABD’nin ulusal çıkarlarına yapılmış bir tehdit olarak kabul edilip bu saldırının askeri gücünde içinde bulunduğu bir cevap verme anlayışına dayanmaktadır. Carter Dönemi Amerikan dış politikasında çöküş algılamasının yapıldığı bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu

---

⁶² Richard A. Melanson, **American Foreign Policy: Since Vietnam War**, New York, M.E. Sharp, 2005, s. 60.

nedenle Carter, Vietnam'ın yarattığı düş kırıklığını, Watergate'in etkisini dış politikada daha az saldırgan ve kabul edilebilir esaslara dayandırmıştır.⁶³

Başkan Ronald Reagan'ın dış politikasını oluşturan belli konular vardı. Birincisi, dev savunma harcamaları yapılarak SSCB'ye karşı "İkinci Soğuk Savaş" olarak bilinen bu dönemde yumuşama döneminde kaybedilen askeri üstünlüğün kazanılması, "üçüncü dünya ülkeleri"nde komünist yayılmanın durdurulması veya diğer adıyla bilinen "Reagan Doktrini"dir.⁶⁴

"İkinci Soğuk Savaş"ın en büyük özelliği ABD'nin iki blok arasında savaş çıkma olasılığına karşılık askeri bakımdan hazırlıklı olma esasına dayanmaktadır. ABD bu bakımdan gücünü yeniden toparlayarak konvansiyonel ve nükleer silahlar ile savunma harcamaları ile gerisinde kaldığı iddia edilen SSCB'yi geçmek için 1,6 trilyon dolarlık 1981-1986 arası dönemi kapsayan bir plan yapılmıştır. Savunmanın yeniden yapılanması içinde en önemli yer Reagan'ın "SDI" (Strategic Defence Initiative) olarak bilinen veya "Yıldız Savaşlar"ı olarak bilinen proje idi. Bunun yanında ABD'nin kriz durumlarında acil olarak harekete geçirebileceği bir Hızlı Müdahale Gücü (Rapid Action Force) oluşturması da o dönemki projeler arasındadır. ABD'nin bu dönemdeki düşüncesi SSCB'nin böyle askeri ve ekonomik silahlanma yarışına girmesi halinde ancak ciddi olarak görüşme masasına oturacağıdır.⁶⁵

Reagan Doktrin'i ile 1970'lerden itibaren SSCB'nin yayılmacılığının etkisi ile ABD'ye düşman hale gelmiş ülkelerdeki komünist ve sosyalist rejimlerle mücadele etmek, bu rejimlere doktrin yolu ile son vermek ve yapılabilirse bu rejimlerin

---

⁶³ Okan Arslan ve Selçuk Arı, a.g.e., s. 152., Richard A. Melanson, a.g.e., s. 112.

⁶⁴ Ömer Kurtbağ, a.g.e., s. 111.

⁶⁵ Ibid., s. 112-114.

yerlerine piyasa modeline yönelik “demokratik rejimler” kurmak amaçlanmıştır. Kısacası Reagan Doktrin’i Vietnam faciası ile sonuçlanan “çevreleme” siyasetinin aksine, ABD’nin kendisinin doğrudan çatışmaya girmeden komünizmle mücadele etmesi fikrine dayanmıştır. ABD, Doktrin kapsamında Nikaragua’daki Contralar, Angola’daki UNITA, Afganistan’daki Mücahidin’e yardımda bulunmuştur. Nikaragua’daki Sosyalist rejime karşı savaşan Contralar ve Afganistan’daki Mücahidin örgütü SSCB etkisini zayıflatma ve mevcut rejimleri devirme açısından iyi birer örnektir.⁶⁶

Mihail Gorbaçov’un 1985’te SSCB’de iktidara gelmesi sonucunda siyasal alanda Açıklık (Glastnost) ve ekonomik alanda Yeniden Yapılanma (Perestroika) politikalarını hayata geçimesi yalnız söz konusu ülkenin iç rejimi açısından değil dünya politikalarının değişmesi bakımından da önemli sonuçlar doğurmuştur.

1989 Kasım’ında Berlin duvarı yıkılmış ardından kısa bir süre sonra İki Almanya’nın birleşmesi meydana gelmiş, Doğu Avrupa ülkelerinde rejim değişiklikleri olmuş, Varşova Paktı dağılmış, Körfez Krizi ve savaşından sonra meydana gelen gelişmeler bölgenin geleceğini belirsiz bir ortama doğru sürüklemiştir. 25 Haziran 1991’de Slovenya ile Hırvatistan’ın Yugoslavya Federasyonu’ndan ayrıldıklarını ilan etmesi sonucu Yugoslavya dağılmış ve iç savaşa doğru sürüklenmiştir. SSCB’nin dağılması ile de Bağımsız Devletler Topluluğu(BDT) kurulmuştur.

Böylelikle ABD ve SSCB’nin ekseninde meydana gelmiş olan “iki kutuplu yapı” diğer bir ifade ile “Soğuk Savaş” sona ermiştir. SSCB eksenine bağlı ülkeler coğrafyasında güç boşlukları ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş’tan galip çıktığı iddia

---

⁶⁶ Ibid., s. 136-138.

edilen ABD “yeni dünya düzeni” söyleminde bulunmuştur. Ancak, AB’nin ortak savunma, ortak para ve dış politika oluşturma kararı alması, Rusya ve Çin’in “çok kutuplu dünya” söylemlerinde bulunması, etnik ve dinsel temelli çatışmaların artması ABD’nin küresel hegemonya iddialarını sürdürmesine rağmen bazı kuşkuları da beraberinde getirmiştir.⁶⁷

---

⁶⁷ Kemal Çiftçi, “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: “Rıza”ya dayalı “Hegemonya’dan “İmparatorluk” Düzenine”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 5, Sayı 10, 2009, s. 204.

BİRİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL 2001 DÜNYA TİCARET MERKEZİNE SALDIRILAR VE DEĞİŞEN TERÖR KAVRAMI

11 Eylül 2001 saldırıları birkaç istisna hariç ABD'nin kendi topraklarında meydana gelmiş büyük kapsamlı ilk eylemler olmuştur. Çünkü, yeni dünya düzeninin mimarı, Soğuk Savaş'ın galibi, küreselleşmenin itici gücü ABD bu saldırıların neticesinde travma yaşamıştır. 7 Aralık 1941'deki Pearl Harbor saldırısından günümüze hiçbir düşman gücü Amerikan topraklarında Amerikan hedeflerini vurmamıştır. Bununla beraber Pearl Harbor, Amerika'nın can alıcı sembolünü oluşturuyordu. Yani New York değildi. Washington'a ise 1812'de İngilizlerin yakmasından bu yana kimse saldırmamıştı. Bu durum Amerikan dış politikasında bir çeşit "istisnacılık" sağlamıştır. Bunun anlamı şu idi: "Amerikan toprağı her zaman güvendedir." Ancak hiçbir zaman ABD'yi işgal eden yabancı işgal güçleri ile karşılaşma söz konusu olmamıştır. ABD'nin yaptığı bütün müdahalelerde müttefiklerine veya ABD'nin çıkarlarına zarar gelmiştir. Ancak ABD vatandaşları bundan minimum zarar görmüştür.⁶⁸

1776 tarihinde İngiltere'ye karşı bağımsızlığını ortak bir anayasa ile ilan eden ABD, İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede iç ve dış politikasının merkezine demokrasi, insan hakları, bireyin özgürlüğü gibi zamanla evrensel hale gelen değerleri koymuştur. Bu aynı zamanda ABD'nin var olma ve varlığını devam ettirme içgüdüsünün bir sonucudur. 20. yüzyılın başında bir yandan kolonilerinin mali

---

⁶⁸ Francis Fukuyama, "Amerikan İstisnacılığının Sonu", **ABD, Terör ve İslam**(der. Ahmet Demirhan) İstanbul, Vadi Yayınları, 2001, s. 73.

kaynaklarını sömüren Avrupa merkezli imparatorluklar varken diğer taraftan kendi zenginliğini kendi kaynakları ile karşılayabilen “yeni dünya”nın endüstrileşen ülkesi ABD varlığını devam ettirmekteydi. Bu yüzden Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda ABD kolonileşmeye son vermek için Wilson Prensipleri çerçevesinde “ulusların kendi kaderini tayin hakkı”nın tanınması fikrini ortaya atmıştır. Wilson prensipleri içerisinde yer alan bu önemli madde aynı zaman politik konularda Avrupa ile ABD’nin olaylara bakışını yansıtmaktaydı.

ABD’nin bağımsızlığından İkinci Dünya Savaşı’na kadar geçen sürede genelde moral değerlere bağlı politikalar takip ettiğini ve kendi anayasasının özünü oluşturan “Haklar Bildirge”sini önemseydiği görülmektedir. Avrupa’nın kendisine cankurtaran olarak gördüğü ABD, Soğuk Savaş döneminde SSCB’ye karşı Avrupa’nın koruyucusu olarak eski dünya içerisinde etkinliğini arttırmıştı. Bir iddiaya göre ABD, Soğuk Savaş döneminde teknolojiye, üretimde, tüketimde ve askeri güçte dünya liderliğine yükselmiştir.⁶⁹

Soğuk Savaş’ın bitmesi ile kendini daha güvende hisseden Avrupa, ABD’nin kendi başına dünya liderliğine yönelmesini, uzlaşma yerine tek taraflılığı öne çıkarmasını, karşılıklı bağımlılık ilkesini önemsemeyerek liderliğe soyunmasını, eşitler arasındaki ilişki yerine dominant güç olarak hareket etmesini kabullenmemiştir. Çünkü, Soğuk Savaş’ın galibi olarak kendini gören ABD dünya sorunlarının çözümü konusunda güç endeksli yaklaşım sergilemiştir.

---

⁶⁹ John Lewis Gaddis, **And Now This: Lessons From The Old Era For The New One**, Yale Center Basic Books, 2001, s. 39.

11 Eylül terör saldırıları ABD'nin ekonomik ve askeri hegemonyasının iki simgesine yani Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılmıştır. Bu iki yerin seçilmesi bir bakıma ABD'nin izlediği siyasete tepki olarak algılanmıştır. Bush yönetimi ve beraberindeki yeni muhafazakâr ekip Soğuk Savaş sonrasında mevcut olan ama gerektiği gibi istifade edilemeyip heba edilen tek kutupluluğun ve onu beraberindeki fırsatların değerlendirilmesi için zamanın geldiğini düşünmüşlerdir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Teröristler 11 Eylül'de ABD'ye yönelik terör eylemlerine girişirken ABD yönetimi bunu bir terör eylemi olarak algılamış bunun nedeninin ABD'nin izlediği politikalar olabileceği iddiasını görmezden gelmiştir.

Bununla beraber ABD'nin masum olduğu ve haince bir terör saldırısına uğradığı tezi izlenmiştir. ABD dış politikasında 11 Eylül ile birlikte bir değişim yaşandığı söylenmiştir.⁷⁰ Soğuk Savaş'ın bitişinden 11 Eylül'e kadar uzanan dönemde kendisine tüm dünyada istikrar ve düzenin koruyuculuğunu biçmiş ABD için 11 Eylül sonrası dış politika parametreleri değişmişti. Büyük devletler yerine terörist şebekeler ve bunlara destek veren haydut rejimler tehdit algılaması içerisine girmiştir. Bundan sonra ne pahasına olursa olsun 11 Eylül'e güçlü bir karşılık verilmesi ve böyle bir eyleme girişmeye kalkacaklara daha buna hazır hale gelmeden ortadan kaldırılmaları gerekmektedir. Burada terör tehdidi küresel tanımlanmış ve buna karşı başlatılan savaşın da tüm dünyayı kapsayacağı ilan edilmiştir. Bununla birlikte "terör" kavramı yeniden yorumlanmış, "küresel terör" veya "uluslararası terör" gibi yeni kavramlar temel tartışma konularının ilk sıralarına yerleşmişti.

---

⁷⁰ Michael Cox, "American Power before and after September 11: Dizzy with Success", *International Affairs*, Vol. 78, No. 2, 2002, s. 262-263.

I. TERÖR KAVRAMI VE GELİŞİMİ

A. Terör Nedir?

Latince “terrere” sözcüğünden gelen terör sözcüğü “korkutmak” anlamına gelmektedir. Kelime Fransızca’da “terreur”, İngilizce’de ise “terror” olarak yer almış hemen hemen bütün dünya dillerinde okunuşuyla yer almıştır. Terör kelimesinin Türkçe karşılığı ise “tedhiş”, “yıldırma” ve “korkutma” olarak çevrilmiştir. Ancak Türkçe’de de diğer dillere yakın bir şekilde “terör” sözcüğü kullanılmaktadır.⁷¹

Terörizmin tanımlanması konusunda çeşitli sıkıntılar mevcuttur. Terörizmi tanımlamanın en problemi yanı sıra üzerinde anlaşılması, karar birliğine varılmış bir tanımın eksikliğidir. Diğer bir ifade ile uluslararası toplumda üzerinde anlaşılması bir tanım mevcut değildir. Ünlü düşünür Laquer’a göre:

“Terörizmin tanımlanamamasından doğan problemlerin uzun bir süre devam edeceği ve terörizmi anlayabilmek için genel bir fikir birliğinin olmasının çok zor olduğunu iddia etmek gerçeğe aykırı düşmez.”⁷²

Terörizmin tanımlanmaması sorunu bazı problemlere de yol açmaktadır. Bunlardan birincisi yukarıda da belirtildiği gibi uluslararası alanda üzerinde uzlaşma sağlanmış ortak bir tanımın olmamasıdır. İkincisi, terörün nelerden meydana geldiğine dair standart bir anlayışın oluşmamış olmasıdır. Yani bir ülkenin terör dediğini diğer ülke suç olarak görmeyebilmektedir.

---

⁷¹ Haydar Çakmak, **Terörizm**, Platin Yayınları, Ankara, 2006, s. 29.

⁷² Walter Laquer, **Terrorism**, Widenfeld and Nicolson Press, 1977, s. 12.

Ancak bazı terörizm tanımları da yok değildir. Örneğin, Cooper'a göre terörizm şöyle tanımlanmıştır:

“Diğer insanlar üzerinde kontrol elde etmek veya bu kontrolü devam ettirebilmek için insanlar tarafından bilinçli olarak meydana getirilen yüksek korku.”⁷³

Terörizm konusundaki uzmanlardan Enders ve Sandler ise terörizmden şöyle bahsetmektedir:

“Terörizm illegal bir gücün plansız bir şekilde kullanılması ya da kullanma tehdidiyle ortaya çıkan korku halinden faydalanarak bazı politik amaçlara ulaşma olarak tanımlanabilir.”⁷⁴

Diğer taraftan ABD Dış İşleri Bakanlığı ise terörizmi şöyle açıklamaktadır.

“Gizli ajanlar veya örgütler tarafından önceden planlanmayan politik amaçlı şiddetin, direkt olarak taraf olmayan silahsız kişiler üzerinde genel olarak toplumu etkilemek olarak kullanılması olarak” tanımlanmaktadır.⁷⁵

Başka tanımlarda mevcut olmakla birlikte FBI'nın tanımı ilgi çekicidir. FBI'a göre terörizm şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Bir hükümete ve sivillere, siyasi ve sosyal amaçlar doğrultusunda gözdağı vermek ya da zorla bir şeyi kabul ettirmeye çalışmak için kişilere ya da mülkiyete karşı kanundışı güç ya da şiddet kullanımı”⁷⁶

---

⁷³ H. Cooper, “Terrorism: The Problem of Definition Revisited.” **American Behavioral Scientist**, Vol. 44, 2001, s. 881-893.

⁷⁴ Walter Enders and Todd Sanders, “The Effectiveness of Antiterrorism Policies: A Vector-Autoregression-Intervention Analysis”, **American Political Science Review**, Vol. 87, No. 4, (December 1993).

⁷⁵ Hüseyin Cinoğlu, ve Süleyman Özeren, “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi”, **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele, Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, İhsan Bal(der), Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 162.

⁷⁶ L. Brent Smith, *Terrorism in America*, Newyork, Pipe Bombs and Pipe Dreams Suny Press, 1994, s. 6.

B. Terörizmin Tarihsel Gelişimi ve Evreleri

Terörizmin tarihi son iki yüzyılda üç önemli evre geçirmiştir. Birinci evre 1789 Fransız Devrimi'ni takip eden yıllarda yerel grupların merkezi otoriteye karşı yürüttüğü propaganda faaliyetleridir.⁷⁷ 19. yüzyılda terörün oluşum ve kaynağı daha çok bu dönemde sanayileşme ve kentleşmesini devam ettiren Batı ülkelerindeki işçi kitlelerinin şikâyetlerinden ortaya çıkmıştır. Bunun bir sonucu olarak bu dönem terör olayları işçi hareketleri ile etkilenmiş ve bu durum çoğunluk tarafından “terör” olarak isimlendirilmiştir. Bu bakımdan birinci evreyi 19. yüzyıl işçi hareketleri ve anarşistleri içerisinde teröre sapanlar olarak anlamlandırabiliriz.

Terörizmin ikinci evresi Soğuk Savaş dönemi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Dünya, Soğuk Savaş ile beraber bir yanda kapitalist-demokratik Batı Blok'u diğer yanda komünist-marksist Doğu Blok'u olmak üzere ikiye bölünmüştür. Nükleer silahların kullanılabilceği endişesi ise iki tarafından sıcak savaştan kaçındığı bu dönem Soğuk Savaş'ın sıcak savaşa dönüşü terör örgütlerinin kullanılması ve ara tampon bölgelerdeki mücadeleler(Vietnam, Afganistan vb.) ile olmuştur. SSCB özellikle aşırı sol örgütlere silah, mühimmat ve lojistik desteğinde bulunmuştur. Bununla beraber terör örgütleri eylemlerinde uluslararası hareket kabiliyetine kavuşmuş, konvansiyonel silahlarda dahil olmak üzere sahip olduğu yeteneklerini arttırmıştır.⁷⁸ Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin terör örgütlerini etkileme gücüne karşı Batı Blok'unun güvenlik politikaları ise öncelikle terör gruplarının propaganda gücünün

---

⁷⁷ İhsan Bal ve Sedat Laçiner, “Küresel Terörle Mücadelede ABD Güvenlik Politikalarının Türkiye'nin İç Güvenliğine Yansımaları”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası(ed. İhsan Bal)**, Lalezar Kitabevi, 2006, s. 949.

⁷⁸ Ibid., s. 949-950.

kırılması ve bununla mücadele için özel güvenlik birimlerinin oluşturulması şeklinde olmuştur.

Terörizmin üçüncü evresi Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. 1991 yılında SSCB'nin yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Batı Blok'unun galibiyetini ilan etmesi yeni bir dönemi simgelemektedir. Bu süreçte en sık kullanılan kavramlar “küreselleşme, demokratikleşme, insan hakları ve bireysel özgürlük” konuları olmuştur.

Terörizm'in üçüncü evresi küreselleşme döneminde belirginleşmiştir. Bu dönemin başlangıcı ise 11 Eylül 2001'de New York'taki ikiz kulelere yapılan saldırı ile tescillenmiş oldu. Terörizmin bu tarihten sonra uluslararası bir yeni savaş stratejisi, uluslararası bir sivil inisiyatif dayanışması(El-Kaide'nin dünyanın her yerine yayılmış beş bin civarında militanı olduğu sanılıyor) ve zarar verebilme gücü artmış insanların savunduğu bir olgu olmuştur. Bu aynı zamanda bir meydan okumadır.⁷⁹

Bu meydan okumanın sebeplerinden birisi ABD'nin takındığı tutumdur. Çünkü Kapitalist dünyanın lideri ABD, Soğuk Savaşın ardından kazandığı özgüvenle artık daha fazla dikte eden, belirleyen, söz söyleyen ancak uluslararası sözleşmelere daha az uyan ve uluslararası ilişkilerde kendini “eşitler üstü” bir konumda görme alışkanlığına kapılan bir ülke haline gelmiştir.⁸⁰ Artık hangi devletlerin cezalandırılacağı, sistemlerinin değişeceği, kimlerin haydut olduğu ABD'nin tanım ve referansları ile gerçekleşir olmuştur.

---

⁷⁹ Ibid., s. 950.

⁸⁰ Türkaya Ataöv, **11 Eylül : Terörle Savaş mı Bahane mi**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2003, s. 9.

Bununla birlikte Soğuk Savaş döneminde kendilerini taraf oldukları devletlerin şemsiyesinde güvende hisseden terör örgütleri Soğuk Savaş'ın bitmesi ile adeta açıkta kalmıştır. Ancak bu süreç kısa sürmüş ABD'nin ben-merkezci ve baskıcı politikaları tepkisel süreci başlatmakta gecikmemiştir. Ancak yeni dönemde devletler tarafından öne sürülen terör örgütlerinden ziyade tabandan gelen örgütler ön plana çıkmıştır. Küreselleşmenin getirdiği teknolojik avantajı kendi yararlarına kazanıma çeviren terör örgütleri “mağduriyet” merkezli söylemleri ile 1990'lı yıllardan sonra hareketliliklerini arttırmak yolu ile Usame bin Ladin'in lideri olduğu El-Kaide Kaide terör örgütü ile “küresel” çapta örgütlenmeye başlamış ve seslerini duyurmuşlardır. 11 Eylül saldırıları ile popülerliğini arttıran örgüt ABD ve Batı karşıtlığını üst seviyelere çıkartmış, kendisini benzer amaçları taşıyan örgütler için birleşme noktası olarak belirlemiştir. Örgütün üyelerinin önceleri İslam ülkelerinden çıkması “İslami Terör” kavramını gündeme getirmişse de eylemlerin niteliği giderek “küresel terör” söylemini ön plana almıştır.⁸¹

II. ABD’NİN 11 EYLÜL ÖNCESİ TERÖRLE MÜCADELE ÇABALARI VE EL-KAİDE

ABD'nin terörle mücadelesi hiçbir dönemde durmamasına rağmen 11 Eylül öncesi terörle mücadele çabaları 11 Eylül sonrasına göre daha zayıf olarak değerlendirilebilir. 11 Eylül sonrası yayınlanan “11 Eylül Komisyonu Raporu”na göre 11 Eylül öncesi Amerikan kurum ve kuruluşları ülke dışarısında terörist

---

⁸¹ Rashid Ahmed, *The Story of the Afghan Warlords*, London, Pan Books, 2000, s. 22., İhsan Bal, *Terör, Terörizm ve Küresel Terör ile Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, Ankara, Usak Yayınları, 2006., s. 10.

saldırlara uğramışlardır. Örneğin, 1993'te El-Kaide mensubu Remzi Yusuf liderliğinde bir grup Dünya Ticaret Merkezi'ne başarısız bir bombalı saldırı girişiminde bulunmuştur. Yine 1993 yılında New York'taki Lincoln ve Hollanda tünellerine yönelik bombalı saldırı girişimi güvenlik güçleri tarafından son anda önlenmiştir. Aynı yıl Somali'de El-Kaide bağlantılı bir eylemci ABD'ye ait bir helikopteri düşürerek 18 kişinin ölümüne sebep olmuştur.⁸² ABD'nin uluslararası terörizmle mücadelesindeki en büyük düşmanı El-Kaide terör örgütü olmuştur.

A. El-Kaide Terör Örgütü

El-Kaide'nin kurulma süreci SSCB'nin Afganistan işgaline kadar gitmektedir. SSCB'nin 1978 yılında Afganistan'ı işgali üzerine Suudi Arabistan, Mısır Sudan, Fas, Tunus, Cezayir, Irak, Pakistan, Türkiye ve Avrupa ülkelerinden insanlar savaşmak için Afganistan'a geldiler. Usame bin Ladin bu gönüllülerden biridir. El-Kaide'nin kurucusu olan Ladin, örgütün kuruluşunun felsefi temelleri çok gerilere gitmesine rağmen örgütün ilk olarak gün yüzüne çıkması SSCB'nin Afganistan'ı işgali sırasında olmuştur.

SSCB'nin Afganistan işgali sırasında zengin bir Suudi ailenin mensubu olarak direniş hareketine katılan Ladin 1980 yılı ortalarında Filistin'deki Müslüman Kardeşler Örgütü lideri Abdullah Azzam ile birlikte Mekteb-ül Hidamat isimli oluşumu örgütlemiştir. Ancak o dönemde bilinmeyen bir nedenle Ladin ile Abdullah

---

⁸² "The 9/11 Commission Report: National Commission on Terrorist Attack upon the United States of America", **U.S. Government Printing Office**, 2004, s. 72.

Azzam'ın birlikteliği sona ermiştir. Usame bin Ladin 1988 yılında Arapça "temel" anlamına gelen "El-Kaide" örgütünü kurmuştur.⁸³

Ladin ve mücahitler SSCB'nin Afganistan'ı İşgali sonrası Afgan cihadında savaşmışlardır. 1988 yılında SSCB'nin Afganistan İşgalini sona erdirmesinden sonra gönüllüler evlerine dönmüşlerdir. Bu tarihlerde Arabistan'a geri dönen Ladin, Müslümanların dünya üzerindeki mağduriyetlerini değerlendirmiş kendi haklarını koruyamadıkları tezini ortaya atmıştır. Ona göre Afgan cihadında savaşan mücahitlerin savaş konusunda bu kadar deneyim kazandıktan sonra evlerine dönmesi bir kayıptır.⁸⁴

1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi sonrasında ABD'nin Suudi Arabistan topraklarını kullanması Ladin tarafından protesto edilmiştir. Ona göre, Arabistan toprakları İslam için kutsaldır ve bu toprakları Hristiyan bir ülkenin kullanması İslam için saygısızlıktır. Bu olaydan sonra Suudi Arabistan'dan sürülen Ladin önce Sudan'a arkasından Afganistan'a geçmiştir. Afganistan'ın İşgali sonrasında ise buradan ayrılmış hala nerede olduğu bilinmemektedir.

1. El-Kaide'nin Amaçları ve "İslami Fundamentalizm"

El-Kaide'nin amacı Batı'ya ait ve Batılı olarak görülen bütün kurumlar, bireyler ve oluşumların Müslüman dünyasından tasfiye edilmesine dayanmaktadır. İsrail'in varlığının sona erdirilmesi bunun yanında dünyadaki mevcut Müslüman ülkelerde

---

⁸³ Hüseyin Cinoğlu ve Süleyman Özeren, "ABD'nin Yeni Terörle Mücadele Konsepti: Savaş Yerine Uyumlu İşbirliği Mi?", **Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele**, İhsan Bal ve Süleyman Özeren(der.), Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 287-288.

⁸⁴ Jason Burke, **El Kaide: Terörün Gölgesi**, Everest Yayınları, 2004, s. 1-10.

Batı yandaşı rejimlerin devrilmesi ve dini kurallara göre ülkeleri yönetecek yönetimlerin kurulması amaçlanmaktadır.⁸⁵

El-Kaide'nin Usame bin Ladin'den sonra gelen önemli liderlerinden biri olan Ayman El Zawahiri, El-Kaide'nin neden böyle bir amaç güttüğünü şöyle açıklamaktadır:

ABD-İsrail ortaklığı İslam Dünyası'nda vatanları için kurtuluş mücadelesi yapan bizleri köktendinci olarak nitelemektedir. Bunlar Müslüman rejimleri kendilerine karşı kışkırtmakta sahip oldukları bütün imkânları hakiki Müslümanları yenmek için kullanmaktan çekinmemektedir. Bununla birlikte ABD-İsrail ittifakı İslam Dünyası'nda meydana gelen üzücü olaylardan akan kandan ve adaletsizlikten sorumludur. Bütün bunlardan dolayı bu ittifaka bu iki düşman devlete karşı cihaz bizler için farzdır. Bu cihad düşmanla karşılaşılacak her mekânda yapılmalı hatta gücün yettiği yerde düşmanın evine taşınmalıdır.⁸⁶

Bununla beraber El-Kaide'nin ideolojisi şu prensiplere dayanmaktadır:

- Bu bir “Medeniyetler Çatışması”dır. Cihad, günahlarından kurtulmak ve Müslüman milletleri savunmak için dinsel bir görevdir.
- Sadece iki kamp vardır. İslam ile “şeytan güçlerini” temsil eden Batı arasında orta bir yol yoktur. Bu sadece Batı ile sınırlı olmayıp El-Kaide'nin görüşlerini paylaşmayan Müslüman devletler içinde geçerlidir.
- Şiddet içeren müdafaa savaşı İslam için tek yoldur. Batı ile “barış içerisinde yaşama” tehlikeli bir illüzyondan başka bir şey değildir.
- Amerika'nın gücü ekonomiye dayanmaktadır. Bu yüzden ABD'nin Batı'nın ekonomik hedeflerine saldırmak öncelikli hedefdir.

---

⁸⁵ Atwan, Abdel B., **The Secret History of the Al-Qaida**, Abacus, London, 2006.

⁸⁶ Barnett R. Rubin, **The Fragmentation of Afghanistan**, Yale University Press, 2002, s. 131-132, İhsan Bal, **Terör, Terörizm ve Küresel Terör ile Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 10.

- İnancını kaybetmiş(apostate) rejimler gitmelidir. Batılı devletlerle iş birliği yapan ve Şeriat hükümlerini uygulamayan Müslüman hükümetler dinsel olarak kabul edilemez ve şiddet yolu ile devrilmelidir.⁸⁷

Bu noktada “fundamentalizm” kavramının açıklanmasında yarar vardır. Çünkü “fundamentalizm” 2000’lerin başında Taliban rejiminin 11 Eylül ve ardından gelen El-Kaide saldırılarının etkisi ile Batı literatüründe hızla radikal İslam’ı tanımlayan bir kavram haline gelmiştir. Bugün “fundamentalist” denilince Batı’da sakallı ya da kara çarşafly Batı’ly anlamda modern olmayan bir hayat tarzına sahip İslamcılar akla gelmektedir.⁸⁸

Fundamentalizm kavramı “köktendincilik” terimi ile ifade edilmektedir. “İslami Köktendincilik” olgusu ilk olarak 1960’ly yıllardan itibaren yükselişe geçmiş 1970’lerde petrol fiyatlarındaki ani yükselme ve 1979 İran Devrimi’nin etkisi ile büyük bir ivme kazanmıştır. İslami fundamentalizm; demokrasiye, insan haklarına, kadın haklarına, bilimsel gelişime Amerika’ya Batı’ya karşı bir düşman olarak algılanmaktadır.⁸⁹

2. El-Kaide’nin Eylemleri

El-Kaide ilk terör saldırısını Yemen’in Aden şehrindeki Somali’deki görevlerine gitmek üzere olan Amerikan askerlerine düzenleyerek yapmıştır. Bunun ardından 1993 yılında Remzi Yusuf ve bir grup El-Kaide militanı New York’taki Dünya Ticaret Merkezine bombalı saldırıda bulunmuştur. 1995 yılında Suudi Arabistan’ın

---

⁸⁷ “Office of Coordinator of Counter Terrorism: Country Reports on Terrorism 2004”, Washington, April, 2005, s., 8, <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/c14813.htm>

⁸⁸ Güley Ercins, “Küreselleştirici modernliğin bir antitezi: Fundamentalizm”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.6, S.1, 2009, s. 656.

⁸⁹ Ibid., s. 665.

başkenti Riyad'da Amerikan askerlerine karşı bombalı saldırı girişimi olmuştur. 1994-1995 arasında dönemin ABD Başkanı Bill Clinton ile Papa II. Jean Paul'e suikast girişimleri son anda önlenmiştir. 1998 yılında Darüsselam, Tanzanya ve Nayrobi, Kenya'da bulunan Amerikan Büyükelçiliklerine aynı anda iki bombalama girişimi yapılmıştır. 2000 yılında Yemen'in Aden kentinde demirli bulunan U.S.S. Cole isimli Amerikan savaş gemisine saldırı düzenlenmiş, saldırıda 17 Amerikan askeri hayatını kaybetmiştir. 11 Eylül 2001'de bütün dünyada "11 Eylül Saldırıları" olarak geçen ve New York'taki Dünya Ticaret Merkezi İkiz Kuleleri ile Washington'daki Pentagon Savunma Bakanlığına yapılan eş zamanlı saldırılarda 3000'e yakın insan ölmüş, onlarca insan yaralanmıştır.⁹⁰

Bunlar dışında El-Kaide Türkiye, İspanya ve İngiltere'de eylemler düzenlemiştir. 15-20 Kasım 2003'te İstanbul'da iki sinagog ve İngiliz Konsoloslugu'na bunun yanında bir HSBC banka şubesine saldırı düzenlemiştir. Saldırılarda 50'den fazla kişi ölmüş 700 kadar insanda yaralanmıştır.⁹¹

---

⁹⁰ Gus Martin, **Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives and Issues**, SAGE Publications, 2006, s. 295., James M. Lutz ve Branda J. Lutz, **Global Terrorism**, Routhledge Press, 2008, s. 94-95.

⁹¹ Gus Martin, a.g.e., s. 298-299.

III. 11 EYLÜL 2001 GÜNÜ ULUSLAR ARASI TERÖRÜ BU EYLEME YÖNELTEN NEDENLER VE ABD POLİTİKALARI

11 Eylül 2001 saldırıları sonrası “terör” konusu ABD’nin gündeminin ilk sırasına yerleşti. Gerçi ABD uzun süredir terör ile mücadele etmekteydi fakat 11 Eylül sonrası karşı karşıya olduğu terör gerçeği dramatik bir şekilde değişmiştir. 11 Eylül saldırılarından öncede yıllardır ABD’nin vatandaşları, askeri ve sivil personeli, ticari ve askeri kurumları terör saldırılarının hedefi durumunda idi. Fakat 1993 yılındaki Dünya Ticaret Merkezi bombalama girişimi ve 1995 yılındaki Oklahoma şehri bombalamaları dışındaki bütün eylemler yurt dışındaki ABD kişi ve kurumlarına karşı yapılmıştı. Fakat 11 Eylül saldırıları ile beraber ABD tehdidi içinde hissetmiştir.

ABD’nin terörle mücadele politikası 11 Eylül saldırılarından sonra yeniden şekillenmiştir. Bu tarihten önceki terörle mücadele politikaları genel olarak ele alındığında 11 Eylül olayları öncesi dönemde terörizm uluslararası politikada belirleyici unsur olmamıştı. Bu bakımdan terörizm küresel çaptaki organize suçlar, çevresel problemler, salgınlar ve hastalıklar gibi çağımızda görülen modern sorunlardan biri olarak algılanmıştır.⁹²

Öte yandan Robert Singh’ göre “bazı yazarlar 11 Eylül 2001’deki saldırıların ABD tarihinde görülmüş en dramatik ve şiddetli dış politika değişikliklerine sebebiyet verdiğini ve soğuk savaşı kesinlikle bitirdiğini savunurken bazı yazarlarda ABD’nin

---

⁹² Martha Crenshaw, “Terrorism, Strategies and Grand Strategies”, **Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy**(ed. Audrey Kurt Cronin and James M. Ludes), Washington D.C., Georgetown University Press, 2004, s. 76.

bu olaylara cevabının bir süreklilik ekseninde değerlendirilmesinin gerektiğini” söylemiştir.⁹³

ABD'nin terörle mücadele faaliyetleri dört başlık altında ele alınabilir. Buna göre temel (kök sebepler), terör örgütlerinin saldırıyı planlama ve uygulama yetenekleri, terör gruplarının saldırı düzenleme niyetleri ile mücadele, saldırılara karşı savunma taktikleri.⁹⁴

Pillar'a göre temel(kök) sebeplerin başında “terörün kökünü kurutmak” yer almaktadır. Buna göre amaç ABD'nin genel olarak veya resmi bir şekilde ifade edilmese de terörle mücadele politikasını oluşturmaktadır.⁹⁵ Terörün kökünün kazanması uluslararası camiada dünyanın geri kalanında sosyo-ekonomik şartların iyileştirilmesi, temel insan hakları görevleri gibi birçok konuyu da gündeme taşımaktadır. Gerçi ABD kısa vadede terörü onu oluşturan faktörlerden önemli gördüğü için sosyal, politik vs. etmenleri ihmal edebilmekte, terörü durdurma veya şiddetini azaltmayı öncelikli sayabilmektedir. Öte yandan terörü yapanlar bunu meşrulaştırmak için ABD'nin örneğin Orta Doğu'daki politikalarını neden gösterebilmektedir.

---

⁹³ Robert Singh, “Superpower Response: The United States of America”, **Global Responses to 9/11, Afghanistan and beyond**(ed. Martin Buckley and Rick Fawn), Routhledge Press, 2003, s. 52.

⁹⁴ Hüseyin Cinoğlu ve Süleyman Özeren, “ABD'nin Yeni Terörle Mücadele Konsepti: Savaş Yerine Uyumlu İşbirliği Mi?”, **Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele**, İhsan Bal ve Süleyman Özeren(der.), Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 294-295.

⁹⁵ Paul R. Pillar, **Terrorism and USA Foreign Policy**, Washington D.C., Brooking Institute Press, 2001, s. 30.

Diğer yandan “terör örgütlerinin saldırıyı planlama ve uygulama yetenekleri ile mücadele” ile anlaşılan onların altyapılarını çökertmektir. Buradaki temel amaç teröristlerin hepsini yok etmek olmasa da kapasitelerini ortadan kaldırmaktır.⁹⁶

Bu noktada ister istemez akla” ABD neden hedef olmaktadır?” sorusu gelmektedir. Pillar’a göre bu üç başlık altında toplanmaktadır:

1. Terörizmin zayıf insanlar tarafından güçlüler üzerinde kullanılma doğasından kaynaklanması
2. ABD’nin fiziksel olarak her alanda varlığını hissettirmesi ve gözükmesi
3. ABD’nin lehine olmayan rahatsızlıkların bulunması⁹⁷

Yukarıda verilen tespitler doğru olmakla birlikte ABD’nin neden hedef olduğu konusunu açıklamada yetersiz kalmaktadır. ABD’nin bu denli terör mağduru olmasının asıl nedenleri bu ülkenin uluslararası politik alanda aldığı kararlarda ve uygulamalarında aranmalıdır.

ABD aleyhine duyulan memnuiyetsizliğin belli sebepleri vardır. Birinci olarak ABD’nin uluslararası alanda uyguladığı bazı politikalar bu bölgelerde ABD aleyhine olumsuz bakış açısı yaratmaktadır. Örneğin Irak’ın İşgali veya ABD’nin Filistin-İsrail meselesinde çoğunlukla İsrail yanlısı olan tutumu vs. İkinci olarak Somali’deki yürütülen “Ümidin Yeniden İnşaa Edilmesi Operasyonu”na bazı çevreler bunu İslam Dünyası’na karşı bir haçlı seferi olarak algılamaktadır. Üçüncüsü ABD’nin aşırı

---

⁹⁶ Hüseyin Cinoğlu, ve Süleyman Özeren, “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi”, **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele, Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, İhsan Bal(der), Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 165-166.

⁹⁷ Paul R. Pillar, a.g.e., s. 57.

kesimler tarafından hasım olarak görülen üçüncü ülkelerle olan ilişkileri de bu memnuiyetsizliği arttırmaktadır. Son olarak ABD'nin bazı ülkelerde konuşlandığı askeri mevcudiyeti de kendisine karşı olan olumsuz havayı güçlendirmektedir.⁹⁸

A. 11 Eylül 2001 Saldırıları ve ABD'nin Değişen Güvenlik Stratejisi

11 Eylül hadiseleri ABD dış politikasını ve ulusal güvenlik stratejisi etkilemiştir. “Terörle mücadele” ABD'nin yeni ulusal güvenlik stratejisinin ana unsuru olmuştur. Terörle mücadelede teröristlere verilecek yanıtın iç güvenlik (homeland security) ve dış politika boyutunun olacağı vurgulanmıştır. Bu bakımdan “2004 Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi”ndeki “bizim en iyi savunmamız iyi bir savunma sistemine sahip olmamızdır” sözü dikkat çekicidir. ABD'nin iç güvenlik uygulamalarına da atıfta bulunan bu belge “Global Terörizmi Yenebilmek ve Bizi ve Dostlarımızı Hedef Alan Saldırıları Önleyebilmek için Oluşturulacak İttifakı Kuvvetlendirmek” başlığı altında terörü yok etmek için aşağıdaki konuları belirlemiştir⁹⁹:

- Ulusal ve uluslararası alanda sahip olunan güçlerin hepsini doğrudan ve sürekli bir biçimde kullanma. Öncelikli hedefimizi Kitle İmha Silahlarını veya bunların türevlerini kullanma riski olan ve uluslararası çapta eylem yapma kapasitesine sahip ve bazı hükümetler tarafından desteklendiğine inanılan terör örgütleri ile mücadele etmek.

---

⁹⁸ Hüseyin Cinoğlu, ve Süleyman Özeren, “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi”, **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele, Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, İhsan Bal(der), Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 170.

⁹⁹ ibid., 175-176. Ayrıca bkz. “The National Security Strategy of the United States of America”, Washington, 2004, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss3.html> (E.T. 05/04/2010).

- ABD'yi, Amerikalıları ve gerek yurt içerisinde gerek yurt dışında bulunan bunlara ait özel ve kamusal kurumları savunmak ve her türden tehlikeleri daha bunlara ulaşmadan engellemek. ABD bu mücadelesinde uluslararası desteği almak için elinden geleni yaparken gerektiğinde teröristlerin ülkemize ve insanlarımıza zarar vermesini engellemek ve meşru müdafaa hakkını kullanmak için yalnız başına müdahale hakkını her zaman saklı bulundurmamak.
- Teröre destek veren devletlere önceden sağlanan her türden sponsorluk desteğini durdurarak gerekirse bu ülkelere çeşitli yaptırımlar uygulayarak onların teröre verdikleri desteği durdurmalarını sağlamak. Aynı zamanda uluslararası terörle aramızdaki savaşı kazanabilmek için fikir savaşlarını başlatmak. Bunun için şunların yapılması gereklidir:

1. ABD'nin her alandaki etkinliğini kullanarak müttefik ve dostlar ile beraber çalışarak, terörizmin her türlü türünün tüm hükümetlerin kötülemek ve destek vermekten çekinmek zorunda kalacağı kölelik, korsanlık veya soykırım gibi illegal görülmesini temin etmek.
2. Terörizmin yeşermesini sağlayan hiçbir şartın hiçbir ülkede bulunmaması için özellikle de İslam Dünyası'nda ılımlı ve modern hükümetleri desteklemek
3. Uluslararası toplumla beraber, terör ideolojisinin yayılmasını sağlayan şartları barındıran, risk seviyesi en yüksek yerlerden başlayarak bu şartların ortadan kaldırılmasına çalışmak.
4. Etkin bir diplomasi ile özgür düşünce ve bilginin özgürlük arzu ve iradesini arttıracak şekilde hükümetleri terörizmi destekleyen ülkelerde yayılmasını sağlamak.

ABD'nin terörle mücadelesi bu belgede özetlenmiştir. Belgede uluslararası işbirliğine dikkat çekilirken gerektiğinde ve şartlar oluştuğunda yalnız başına hareket etme iradesine de vurgu yapılmıştır. Uluslararası toplum 11 Eylül sonrası ABD'ye büyük destek vermişti. Fakat ABD'nin bu desteği isteyip istemediği o dönem için tartışmalıydı. Çünkü ABD kendisine ayak bağı olacak bir yaklaşım istemiyor gerektiğinde tek başına hareket etme özgürlüğünü düşünüyordu. Nitekim dördüncü bölümde detaylı olarak ele alınan Afganistan Savaşı'ndan sonra Irak'ın İşgalinde ABD bu desteği kaybedecektir.

B. 11 Eylül Sonrası ABD'de Yeni Reformlar

11 Eylül olaylarının arkasından ABD'de üç temel reformun yaşandığı görülmektedir. Bunlar: "İç Güvenlik Örgütü'nün kurulması (Department of Homeland Security), "Patriot Kanunu'nun çıkarılması ve "2004 İstihbarat Reformu ve Terörizmin Engellenmesi" kanununun kabul edilmesidir. Bu reformların temel amacı terör örgütlerinin ortadan kaldırılması, üyelerinin tespiti ve mahkemelerin karşısına çıkartılma süreçlerinin daha çabuk ve verimli hale getirmektir.

1. İç Güvenlik Örgütü:

Bu örgüt 2002 yılında kabul edilen İç Güvenlik Örgütü Kanunu'nun yasalaşmasından sonra 2003 yılında faaliyetlerine başlayabilmiştir. 22 kurumsal örgütü bir çatı altında toplayan kuruluş 180.000 personeli ile en büyük federal kurumlardan birisi durumundadır.

Bu kurumun üç temel misyonu vardır. Birincisi, ABD sınırları içerisinde bir daha terör saldırısı olmasının önüne geçmek buna ilaveten ABD sınırları içerisinde yaşayan insanlara daha güvenli bir ortam sağlamaktır. İkincisi, ABD'yi terör saldırılarına kapalı hale getirmektir, Üçüncüsü, verilen zararları azaltmak ve ülke içerisindeki bütün kurumlara bu tür zararların olması halinde etkilerini ortadan kaldırmak için stratejik destekte bulunmaktadır.¹⁰⁰

İç Güvenlik Örgütü, her türlü acil durumda hazırlıklı olmak bakımından diğer kurumlara eğitim vermek noktasında da yetkilidir. Bunun dışında seyahat ve taşımacılık alanlarında da yetki ve sorumluluklar sahiptir. Örnek vermek gerekirse bazı kimselerce insan haklarına aykırı görülen ABD'ye giriş yapan herkesin parmak izinin alınması gibi. Bunun yanında ABD'ye giren göçmenlerin çalışmaları ile düzenlemeler konusunda bu kurum yetkilidir. Ek olarak ABD'nin terörden dolayı mağdur olma riskinin hesaplanması ve oluşabilecek risk alanlarının ortadan kaldırılması yönünde çalışmalar yapmak da bu örgütün sorumluluk alanına girmektedir.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ "Securing Our Homeland: U.S. Department of Homeland Security Strategic Plan", Washington, 2004, s. 3., Hüseyin Cinoğlu, ve Süleyman Özeren, "Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi", **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele, Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, İhsan Bal(der), Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 185.

¹⁰¹ Securing Our Homeland: U.S. Department of Homeland Security Strategic Plan", Washington, 2004, s. 10-22.

2. Patriot Kanunu

Patriot Kanunu (Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism – Patriot) veya diğer adı ile “terörü engellemek için şartlar kanunu” 2 Ekim 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla 15’ten fazla federal yasal düzenleme değişikliğe uğramıştır. Kanun terör ve terörle mücadele için çıkarılmış olmasına rağmen başka alanları da kapsamaktadır. Örnek vermek gerekirse; kara para aklama, dinleme, arama izinlerinin yetki alanlarının arttırılması, çeşitli bilgisayar teknolojilerinin kullanılarak soruşturmaların yürütülmesi vb. Kanunun en önemli yeri ise federal ve yerel güçlere terör örgütü üyesi olduğuna inanılan kişileri takip ve dinleme noktasında yetkiler tanımasıdır.

Patriot Kanunu 11 Eylül saldırılarından tam 45 gün sonra yürürlüğe girmiştir. Yasanın temel amacı Amerikan toplumuna zarar verme potansiyeline sahip kişi, grup, ve örgütleri hızlı bir şekilde tanımlamak ve yargı önüne çıkarabilmektir.

Kanunun en temel amaçları ise şu şekildedir.¹⁰²

- Federal hükümetin istihbarat paylaşım kapasitesini genişletmek
- Terörle mücadele ederken kullanılan yasaların caydırıcı hale gelmesi
- Terörizmi soruşturan kurumların önlerindeki engellerin ortadan kaldırılması ve azaltılması
- Yeni teknolojiyi takip edebilmek için kanunları çağın gereklerine göre uyarlamak

---

¹⁰² “Report From the Field: The USA Patriot Act at Work”, Department of Justice(DOJ), July 2004, s. 1.-31. , Hüseyin Cinoğlu, ve Süleyman Özeren, “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası...”, s. 186-187.

Patriot Kanunu “hükümetin insanları, grupları ve örgütleri izlemede en ileri düzeyde yayılmış otoritesi/gücü” olarak tanımlanabilir. Yasanın temel dayanağı terörizmle mücadele bağlamında Amerikan halkının güvenliği için özgürlüklerin sınırlandırılmasıdır. Patriot Kanunu hukuksal açıdan incelendiğinde Amerikan vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini, din ve vicdan hürriyetini, özel hayatın gizliliği vb. ilkeleri olumsuz etkilemiştir.

3. İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme Kanunu

11 Eylül Komisyonu’nun çalışmaları doğrultusunda ABD Yönetimi, 15 istihbarat örgütünü “Ulusal İstihbarat Müdürlüğü” çatısı altında toplayacak bir kanunu yasalaştırdı.

Bu yasa ile bütün istihbarat kurumlarını organize edecek ve düzenleyecek “Ulusal İstihbarat Müdürlüğü” kuruldu. Bu müdürlük ülke çapında faaliyet gösteren bütün istihbarat kurumlarının bütçesini yönetme yetkisine sahip olacaktı. Bunun yanında bu kanunla stratejik operasyonel planlamaların yapılabileceği “Ulusal Terörle Mücadele Merkezi” kurulmuştur. Bu kanun aynı zamanda İç Güvenlik Örgütü’ne sınır güvenliği sağlayan personelin sayısının arttırılarak ülkeye yapılan yasadışı girişlerin önüne geçmeye çalışmıştır. Özetle bu kanunla bütün istihbarat birimleri bir masa etrafında toplanmıştır. Çünkü 11 Eylül 2001’de gerçekleştirilen terörist saldırıların başarıya ulaşması 11 Eylül Komisyonu Raporu’nda da belirtildiği üzere istihbarat

paylaşımı ve koordinasyonunda oluşan koordinasyon eksikliğinden gerçekleşmiştir.
Bu kanunla bunun önüne geçmek amaçlanmıştır.¹⁰³

---

¹⁰³ “White House Office of Press Secretary”,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/12/20041217-1.html>, (E.T. 05.05.2010).,
Hüseyin Cinoğlu ve Süleyman Özeren, “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi
ve Sonrası...”, s. 188-189.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD DIŞ POLİTİKASI VE GEORGE W. BUSH DÖNEMİ “AMERİKAN MÜDAHALECİLİĞİ”

I. Soğuk Savaş’ın Sona Ermesi ve George H. W. Bush Dönemi Mirası

Soğuk Savaşın bitmesi dünya yeni bir döneme girmiştir. Waltz’ın belirttiği gibi “her savaş sonunda bir takım galipler ve mağluplar” ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁴ ABD “Soğuk Savaş”ı kazanmıştır. Ancak dünya belirsiz bir ortama doğru sürüklenmektedir. Bu ortamda ABD tarafından 1991’de ilan edilen, “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırılan “Ulusal Güvenlik Strateji” belgesinde ABD’nin içinde bulunduğu belirsizlik ortamı ve kendine olan aşırı güveni görülmektedir.¹⁰⁵ George W. H. Bush, Kongre’de 1992’de yaptığı konuşmada “Yeni Dünya Düzeni” görüşünü şöyle açıklamaktadır: “Daha önce silahlı iki kutba bölünmüş olan dünyada artık tek ve üstün bir güç vardır: “Bu gücün adı Amerika Birleşik Devletleridir.” Dünya bunu hiçbir korku duymadan kabul ediyor. Çünkü gücümüze inanıyor. Bu konuda adil olacağımızı, kendimizi dizginleyeceğimize inanıyorlar. Doğru olan neyse onu yapacağımız konusunda bize inanıyorlar.”¹⁰⁶

Dünyanın yeni güç merkezi yapısının tek kutup/çift kutup olacağı konusunda tartışmalar sürerken, “Yeni Dünya Düzeni” tartışmaları da o dönemde yapılmaya devam etmiştir. ABD’nin karar alıcılarına göre yeni dünya düzeni” ABD’nin önüne yeni fırsatlar sunmaktaydı: “Yeni dönem için güvenlik stratejilerini biçimlendirmek,

---

¹⁰⁴ Kenneth Waltz, **Theory of International Politics**, New York, Random House, 1979, s. 8-9.

¹⁰⁵ “The National Security of the United States of America”, Washington, August, 1991, s. 1-4.

¹⁰⁶ Burcu Bostanoğlu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara, İmge Yayınları, 1999, s. 305.

bugün varlığını sürdüren olağanüstü eğilimlerin tahlil edilmesini gerektirmektedir. Neyin değiştiğini ve neyin değişmediğini açıkça görmeliyiz. Tarihin önümüze serdiği fırsatları ciddi biçimde değerlendirmeli ve devam eden tehlikeleri de göz ardı etmemeliyiz.”¹⁰⁷

Öte yandan, 1991 stratejisinde ise oluşacak yeni düzende askeri alanda da bazı değişimlerin olacağını burada NATO’nun dönüşümü ve yeniden yapılanması önem kazanmıştır. Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla konvansiyonel alanda silahsızlanmaya gidilirken yeni “düşmanların” ABD çıkarlarına zarar vereceği ön görülmekteydi.¹⁰⁸

1991 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde ABD’nin özgür ve bağımsız bir ülke olacağını söylerken önceliklerini” askeri, ekonomik, siyasal ve diğer alanlar” olmak üzere dört ana bölümde toplamıştır. Askeri açıdan; “ABD ve müttefiklerinin güvenliğini tehdit edecek her türlü saldırıyı caydırmak, denetlenebilir silahların kontrolü anlaşmaları ile istikrarı sağlamak, kitle imha silahlarının düşmanların eline geçmesini önlemek” gibi hedefler belirlenmiştir. Ekonomik açıdan; “güçlü, müreffeh bir ülke olmak için ulusal ekonomiyi güçlendirmek, uluslararası pazarlara, enerji-maden kaynaklarına, okyanuslara ve uzaya açılmayı güvence altına almak, serbest ticarete dayanan, açık ve genişleyen uluslararası ekonomiyi teşvik etmek” amaçlanmıştır. Siyasal açıdan ise “SSCB’deki demokratik hareketleri desteklemek, demokratik değerlere ve bireysel haklara destek vermek, Batı Avrupa’nın bütünleşmesine destek vermek, NATO’nun dönüşümüne destek vermek, insan hakları ve bölgesel ihtilafların çözümünde etkin olmak” istenmiştir. Diğer alanlarda

---

¹⁰⁷ “The National Security of the United States of America”, Washington, August, 1991.

¹⁰⁸ Çağrı Erhan, “ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2001, s. 82.

ise uluslararası terörizmle mücadele, kaçakçılıkla ve uyuşturucu ile mücadele vb. amaçlar hedeflenmiştir.¹⁰⁹

“Küresel istikrar” ve “karşılıklı bağımlılık” gibi kavramların kullanıldığı Wilson’cu bir idealizmin reel-politik ve pragmatizm ile birleştiği Birinci Irak Harekatı ABD’nin yeni on yılda karşılaştığı ilk sorun alanı/problemi olmuştur. Kuveyt’i işgal eden Saddam’ın güçlerinin uluslararası koalisyonla ve BM Güvenlik Konseyi kararları ile geri püskürtülmesi ABD’nin oluşacak “Yeni Dünya Düzeni”nde uluslararası toplumun jandarması olacağını gösteren bir adımdır.

ABD’nin Goerge W. H. Bush döneminden Bill Clinton’a bıraktığı miras ise Soğuk Savaş sonrası ABD’nin alacağı tutumun netleşmesi, kendi gücünü ve yeteneklerinin farkına varma sorunu, küreselleşme ve işbirliği gibi kavramlara nasıl bakacağı, tek süper güç olma psikolojisinin altını nasıl dolduracağı sorunsalı olmuştur. Bill Clinton bu hava içerisinde 1993’te ABD’nin yeni başkanı olmuştur.

A. Bill Clinton Dönemi ABD Dış Politikası: Demokratik Açılımlar ve Küresel İşbirliği

Soğuk Savaş sonrası dönemde Bill Clinton 1993 yılında ABD’nin başkanı oldu. Bu dönemde “demokrasilerin genişletilmesi” söylemi ABD dış politikasına hakim olmuştur.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Ibid, s. 83-84.

¹¹⁰ Foreign Policy Editörleri, “Clinton’un Dış Politikası”, **Foreign Policy Türkiye Baskısı**, Kasım-Aralık 2000, s. 12.

Bu dönemde küreselleşmenin ABD için itici güçlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Bir görüşe göre küreselleşme: “iktisadi, sosyal, siyasal bütün somut yapıların giderek birbirlerine eklemelendiği, siyasal sınırları kaldıran, serbest piyasa ve demokrasinin yaygınlaştığı dinamik bir süreç” olarak tanımlanmıştır.¹¹¹

Bu dönemde küreselleşmenin yanında dış politika uygulamalarında “soft power(yumuşak güç)” ve “hard power(sert güç)” ayırımına gidilmiştir.¹¹² Yumuşak güç kavramına göre “bir ülke dış politikasındaki amaçlarını ekonomik, kültürel, siyasal baskı araçlarını askeri güç kullanmadan diğer devletlere dayatabilir”. “Sert güç” kavramına göre ise ekonomik güç üzerinde yükselen askeri gücün siyasal gücü sağlaması ile askeri önlemler öncelikli dış politika araçları haline gelmektedir.¹¹³

Clinton’un ABD’nin eski başkanlarından Woodrow Wilson’un liberal evrensellik ilkesi çerçevesinde gelişen ABD’nin liberal demokrasi ilkelerini bütün dünyaya yayacak bir politika benimsenmiştir. Başkan’ın Ulusal Güvenlik Danışmanı E. Leyk’in de belirttiği gibi “Woodrow Wilson’un izinden giden ABD Başkanları ister Demokrat ister Cumhuriyetçi olsun demokrasiyi, pazar ekonomisini genişletmek ABD’nin ulusal çıkarlarını korumaktadır. Çünkü bu değerler Amerika’nın savunduğu değerleri yansıtmaktadır.”¹¹⁴

1996 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde, 1991’de belirlenen hedeflere ulaşılmakta olduğunu ve daha önce belirlenen güvenlik önceliklerinden bir

---

¹¹¹ Ali Engin, “Ulus-Devlet ve Kürselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 25, S.2, s. 186.

¹¹² Joseph S. Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Literatür Yayınları, 2003, s. 10-12.

¹¹³ Tayyar Arı, **Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s. 206.

¹¹⁴ Henry Kissinger, **Amerika’nın Dış Politika’ya İhtiyacı Var mı?**, Ankara, Metu Press, 2002, s. 181-182.

değişiklik olmadığı ortaya kondu. Buna göre ABD'nin hedefleri üç temel noktada toplanıyordu. Birincisi; savaşıma ve ülke dışına gönderilmeye her an hazır silahlı kuvvetle güvenliği sağlamak, ikincisi ABD'nin iktisadi canlanmasını hızlandırmak, üçüncüsü ise ülke dışında demokrasiyi teşvik etmek idi.¹¹⁵

İşbirliği çerçevesinde bakıldığında bu dönemde ABD'nin Orta Doğu Barış sürecinde etkin şekilde yer aldığı görülmektedir. İsrail-Filistin arasındaki barış görüşmeleri süreci, Balkanlarda Dayton Anlaşması görüşmeleri, NATO'daki dönüşümün çerçevesinde Eski Doğu Blok'u ilkeleri ile yapılan "Barış için Ortaklık" girişimleri olmuştur.

Küreselleşme ve işbirliği çabalarının arttırıldığı bu dönemde ABD'nin dünya ölçeğindeki çabaları etkili olmuştur. ABD'nin bütün dünyada refah ve güvenliği arttırmak için GATT Uruguay turlarının tamamlanmasına çalışılmıştır. Bu çabaların sonunda Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması sağlanmıştır. AB'nin kurumsallaşması çabaların destek verilmiş, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği'nin(APEC) oluşturulması için çaba sarf edilmiştir.

Üçüncü hedef olan demokrasinin gelişmesi konusunda ABD'nin çabaları, eski SSCB ülkelerinin "serbest pazar, insan hakları ve hukukun üstünlüğü" gibi değerlere uyumunu sağlamak yönünde olmuştur. Ayrıca bütün dünyada süren insan hakları ihlalleri hakkında raporlar yayınlanmış, bunların sona ermesi konusunda yardımlarda bulunulmuştur.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Çağrı Erhan, a.g.m., s. 84.

¹¹⁶ Fraser Cameron, **USA Foreign Policy After Cold War**, London, Routledge Press, 2005, s. 19.

Ancak 1997 yılı geldiğinde ikinci kez başkan seçilen Clinton için en zor seçim, dış politik kararların biçimi çerçevesinde olacaktı. ABD artık bu dönemde stratejisini uygularken “seçici” davranacağını açıkça ilan etmiştir. Burada “yumuşak güç” unsurlarının “sert güç” unsurlarına oranla öncelikli olarak kullanılacağı vurgulanmıştır. ABD uluslararası topluma “işbirliği ve ortak hareket çağrısı” yaparken gerektiği zaman tek başına hareket edileceğini de söylemekten çekinmemiştir.¹¹⁷

Bill Clinton’un politikası ikinci döneminde(1997-2000) dış politika temel olarak dört ana temel üzerine inşa edilmiştir. Birincisi, hükümet güvenlik yarışını düşürmek ve Avrupa, Doğu Asya ve Orta Doğu’da önemli bir savaş riskini bastırmak için uğraşacaktı. İkinci olarak düşük düzeyli tehditleri azaltmak için çaba sarf edilmeliydi. Üçüncüsü, Amerikan ekonomisinin başarısı için önemli bir bileşen olarak görülen açık ve liberal dünya ekonomisinin gelişmesi için çalışılacaktı. Son olarak, insan hakları ihlallerinin önüne geçilmesi amaçlanarak demokrasinin gelişmesi teşvik edilecekti.¹¹⁸

1. Güvenlik Tehdidin Dönüşümü Sorunu

1997 yılında “Yeni bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi” yayınlanmıştır. Buna göre küreselleşme dönemindeki tehditler tanımlanmaktaydı. Bazı devletlerin ABD’nin hayati çıkarlarına darbe vuracak “bölgesel ya da devlet merkezli tehditler” üretme kapasitesinde olabileceği belirtilmekteydi. Bu ülkelerin kimyasal, biyolojik

---

¹¹⁷ “A National Security Strategy of United States of America”, Washington, 1996.

¹¹⁸ Henry Kissinger, **Amerika’nın Dış Politika’ya İhtiyacı Var mı?**, Ankara, Metu Press, 2002, s. 231.

ve nükleer silahlara ulaşma kapasitesi olduğuna dikkat ve çekilmiş bu girişimlerin bölgesel istikrarsızlıklara neden olabileceği belirtilmiştir. Terörizm, uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, örgütlü suçlar, yasadışı göç ve çevresel sorunlar, “ulus-ötesi tehditler” başlığı altında sıralanmıştır.¹¹⁹

1997’de tehditler sıralanırken bunların uluslararası nitelikte olmasına dikkat çekilmiş hiçbir devletin bununla tek başına mücadele etmesinin mümkün olmadığı belirtilerek küresel işbirliğinden söz edilmiştir.

Bu noktada ABD’nin uluslararası örgütleri algılama konusu da önem kazanmaktadır. ABD için bu dönemde uluslararası örgütler, uluslararası ortamı şekillendirmede ilk araç olmuştur. “Diplomasi aygıtı”, ilk savunma hattını oluşturmaktaydı. İkinci aşama ise ABD yardımlarının(ekonomik, siyasal vb) ulaştırılmasından oluşuyordu. Askeri seçenek ise son aşamada gündeme gelmekteydi. Bu bakımdan Clinton dönemi için uluslararası örgütlerin nasıl algılandığı sorusu uluslararası örgütlerin “öncelikli tercih” olarak adlandırabileceğimiz bir kullanım biçimini içermekteydi.¹²⁰

2. Küresel Sorunlar ve Küresel Tehditler

1999 yılında yayınlanan “Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi” ile küreselleşme, küresel sorunlar ve bunların önlenmesi noktasında ABD için bir milat olmuştur. ABD artık bütün stratejisini küreselleşme üzerine dayandırmıştır.¹²¹

---

¹¹⁹ “A National Security for a New Century”, Washington, May, 1997.

¹²⁰ Stephen Walt, “Clinton’un Dış Politikasına Koşullu İki Övgü”, **Avrasya Dosyası-ABD Özel**, 2000, s. 10-15.

¹²¹ “A National Security Strategy for A New Century”, Washington, December, 1999.

Belgede, “küreselleşme”nin neden bu kadar önemli olduğu, ekonomik, iktisadi, siyasal ve kültürel anlamının neyi içerdiği ve ABD değerlerinin neleri ifade ettiği, açıklanmıştır. Belgeye göre küreselleşme getirdiği “demokratik yönetim, serbest pazar ilkesi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ilkeleri” ile ABD’nin çıkarlarına hizmet eden bir düzeni savunmaktadır. Artık, Soğuk Savaş bitmiştir ve birçok eski düşman(SSCB coğrafyası vs.) ABD ile ortak işbirliği halindedir. Bu yeni fırsatlar ve imkânlar ABD için kullanılması gereken politik araçlardır.¹²²

Belgeye göre, dünyanın birçok yerinde etnik sorunlar, bölgesel mücadeleler olmaktadır. Kitle imha silahları, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç sorunları sadece ABD’nin değil bütün devletlerin ortak sorunudur.

Öte yandan belgede yer verilen diğer bir başlık ise “ulusal füze savunması” konusudur. ABD, dünyada “serseri devletler” tabirini Irak, İran ve Kuzey Kore için kullanmıştır. Dolayısı ile bu ülkelerden ABD’ye gelebilecek olası bir “kıtalararası füze saldırısı”na karşı önlem alınması gerekmektedir. Ayrıca belgede Soğuk Savaş sırasında yapılan anlaşmalardan çekilmek konusu da gündeme gelmektedir.¹²³

Bunun küresel ısınma, AIDS, Hepatic C, Ebola gibi insanlığı tehdit eden sağlık, sosyo-kültürel ve biyolojik tehlikelere de Clinton döneminde yer verilmiştir. Çevresel tehditler, salgın hastalıklar, iklim değişiklikleri, erozyonla mücadele, sanayileşmenin getirdiği kanser vb. hastalıklar bu dönemde ABD’nin çözüm aradığı sorunlardır. Ayrıca küresel ekonominin istikrarsızlığa girmesi durumunda bunun bir domino taşı etkisi yaparak dünya ekonomisini de etkileyeceği belirtilmektedir. Bu

---

¹²² Ibid. s. 1-2.

¹²³ Ibid. s. 16.

istikrarsızlık eninde sonunda ABD'yi vuracaktır. ABD bunu önlemek için gereken önlemleri bir an önce almalıdır.

3. ABD'nin Ekonomik ve Askeri Çıkarları

Küreselleşmenin tanımlayıcısı ve savunucusu ABD, 1990'lar boyunca ABD ulusunun çıkarlarını korumak için gerek askeri gerekse de ekonomik olarak savunma mekanizmaları kurmuş ve bunları işletmiştir.

Soğuk Savaş sonrası temel mücadele alanı “Amerikan temel değerlerinin korunması” üzerine olmuştur. Clinton “serseri devletler” denen ülkelerden gelecek tehditleri aynı zamanda ABD'nin temel değerlerine yönelik tehdit olarak algılamaktaydı Bu ABD'nin küresel ve ekonomik çıkarlarına zarar verebilirdi.

Askeri anlamda ABD genellikle BM ile işbirliği yapmış, BM Barış Gücü Operasyonlarında yer almıştır. 1991 Irak, 1992 Somali, 1993-95 Bosna, 1996 Zaire ve Ruanda konularında BM ile işbirliği içerisinde olmuştur. 1996 Liberya, 1997 Arnavutluk, 1997 Kongo ve Gabon, 1998 Haiti'de ABD askerleri operasyonlara katılmıştır.

Öte yandan askeri uluslararası örgütler yeni düzene uyum sağlamak için yeniden yapılandırılmıştır. NATO'nun 1991 Zirvesi ile “Yeni Stratejik Konsept” kabul edildi. NATO artık sadece savunma örgütünden öte bir biçim alarak, üyelerinin çıkarlarını ilgilendiren konularda dahil olmak üzere eşgüdümü sağlayan, Atlantik ötesi bir forum oluşturma ve caydırma konularında kararlar almıştır.¹²⁴

---

¹²⁴ Çağrı Erhan, a.g.m., s. 88-89.

1999'da alınan karar göre NATO, artık üyelerini doğrudan saldırıya karşı değil, etnik, dinsel rekabet, bölgesel uyuşmazlıklar, insan hakları ihlalleri, kitle imha silahları ve uluslararası terörizm ve örgütlü suçlar gibi konularda da koruyacaktı. Ayrıca NATO-AB ilişkilerinin gelişmesi için AGSK'ya da vurgu yapılmıştır.

Ekonomik anlamda ise ABD'nin serseri devletlere ya da ABD çıkarlarına uymayan devletlere karşı yaptırım uygulanması söz konusu olmuştur. Bunun yanında küreselleşmeye uyum sağlayamayan devletlere karşı yardımlar ve krediler söz konusu olmuştur. Salgın hastalıklar, fakirlik, açlık, örgütlü suçlar tarafından tehdit edilen ülkelere karşı ulusal yardım yapmak ABD'nin "ulusal çıkar" olarak gördüğü bir durum olmuştur.¹²⁵

ABD "mali eşgüdümü sağlama" ve "açık ticaret sistemini teşvik etmek" gibi refah ve kalkınma içeren ekonomi politikaları da uygulamıştır. Mali eşgüdümün anlamı özel sermayenin rahat hareket ettiği, küresel istikrarın sağlandığı, uluslararası mali kurum ve piyasaları güçlendirmek amaç olmuştur. Açık ticaret sistemini teşvik etmek ise uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve bunları gerçekleştirmek için ABD'nin kullandığı ekonomik kurumlar ise IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, OECD ve APEC gibi örgütler olmuştur.¹²⁶

---

¹²⁵ "A National Security Strategy for A New Century", Washington, December, 1999, s. 6.

¹²⁶ Ibid., s. 21.

II. Yenimuhafazakâr(Neo-conservative) Düşüncenin Gelişimi

A. Yenimuhafazakar Düşüncenin Kökleri ve Tarihi

Bush yönetiminin siyasi felsefesini büyük ölçüde yansıtan Neo-con olarak bilinen “yenimuhafazakârlık” terimi Amerikan siyasi yaşamına 1970’lerde girmiştir. 1930’lu yıllarda Stalinistlere, daha sonra da Vietnam aleyhtarı çevrelere tepki göstererek, liberal soldan sağa dönenlerin siyasi kimliğine verilen isimdir. Yenimuhafazakârlığın entelektüel kurucularından Irwing Kristol’a göre bu düşüncüyü paylaşanlar beş ilke etrafında toplanmıştır. Bu ilkeler: “Refah devleti fikrini benimsemek, serbest piyasanın kaynak dağılımı ve bireysel özgürlüklere katkıda bulunduğu inancı, din ve aile gibi muhafazakâr değerlere saygı, her şeyin herkes tarafından eşit paylaşılması fikrine red, dış politikada Amerikan değerlerine düşman bir dünyada Amerikan demokrasisinin uzun barınamayacağı görüşüdür.”¹²⁷

Neo-con düşüncenin kökleri 1930’ların ortalarından 1940’ların başına kadar ABD’de New York City College’da okuyan çoğunlukla Yahudi aydınlardan oluşan bir gruba dayanmaktaydı. Bu grubun içinde Irwing Kristol, Daniel Bell, Irwing Howe, Seymour Martin Lipset, Philip Selznick, Nathan Glazer ve Daniel Patrick Moynihan gibi isimler vardı.¹²⁸ 1990’lı yıllarda bu isimlere Paul Wolfowitz, Douglas Feith, Lewis “Scooter” Libby, Elliot Abrams, Richard Perle gibi isimler dahil olacaktı.¹²⁹

---

¹²⁷ Füsün Demirel, “ABD’nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl. 8, Sayı 32., (Mayıs-Haziran-Temmuz 2005), s. 171.

¹²⁸ Francis Fukuyama, **Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika**, Profil Yayınları, 2006, s. 27.

¹²⁹ John G. Mason, “Leo Strauss and Noble Lie: The Neo Cons at War”, **Logos 3.2** (Spring 2004), s. 7.

Neo-con taraftarlarının düşünsel referans olarak işaret ettikleri isim bir felsefe profesörü olan Leo Strauss idi. Strauss siyaset felsefesini oluştururken “siyasetin ihtiyacını idrak etmesi zor olan kitlelere “asil yalanlar” söylemekten kaçınmayacak bir elit iktidar fikri” kendi düşüncesinde merkezi bir yer tutmaktadır. Strauss aynı zamanda ülke güvenliğini hedef alabilecek bir saldırganlığın ancak milliyetçi bir devlet yapısı ile engellenebileceğini söylemiştir. Böyle bir milliyetçiliğin gelişmesi için bir “dış tehdit” gereklidir. Ayrıca Strauss’a göre dış tehdit mevcut değilse yaratılabilir. Bununla beraber Strauss’a göre dünyada iyi ve kötü rejimler bulunmakta ve iyi rejimlerin görevinin kötülerle mücadele etmek olduğu söylenmektedir. Ayrıca “ideal rejim” tanımını getirmiş ve bunu “hikmet sahibi soyluların ve bilgelerin” hüküm sürdüğü rejimler olarak tasvir etmiştir. Bu tür rejimlerin oluşması “rejim değişikliği” ile olmaktadır. Savaş burada bir araçtır. Soylu bir amacın varlığı savaş ile adalet arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmaktadır.¹³⁰

Leo Strauss’tan sonra yenimuhafazakâr fikrin ortaya çıkmasındaki önemli isimlerden birisi Albert Wohlstetter olmuştur. SSCB’ye karşı yürütülen tarihin en kapsamlı askeri yarışı “Yıldız Savaşları” projesinin fikir babası olan Wohlstetter, Soğuk Savaş boyunca iki kutup/denge ve yumuşama politikalarına karşı çıkmış, SSCB’nin altından kalkamayacağı bir stratejik ve askeri rekabeti savunmuştur.¹³¹

Yenimuhafazakar dış politika ile ilgili düşünceleri temel olarak dört temel ilke etrafında gruplandırılabiliriz. Fukuyama’ya göre birincisi, rejimlerin iç yapılarının

---

¹³⁰ Nazım İrem ve Çınar Özen, “Yeni Muhafazakâr Amerikan Dış Politikasının Straussçu Temelleri”, **Yenimuhafazakar Amerikan Dış Politikası ve Türkiye**(der. Çınar Özen ve Hakan Taşdemir), İstanbul, Odak Yayınevi, 2006, s. 37-38.

¹³¹ Türel Yılmaz, “Yeni Muhafazakâr Amerikan Dış Politikasında Orta Doğu ve Türkiye” **Yenimuhafazakar Amerikan Dış Politikası ve Türkiye**(der. Çınar Özen ve Hakan Taşdemir), İstanbul, Odak Yayınevi, 2006, s. 170.

önemli olduğu ve dış politikanın liberal demokratik toplumların en derin değerlerini yansıtması gerektiği inancıdır. Neo-conlar burada realistlerin rejim türlerine bakılmaksızın bütün devletlerin nihai hedefinin “güce ulaşmak” istediği görüşünden ayrılmıştır. İkincisi, Amerika’nın gücünün ahlaki işler için kullanılabileceği düşüncesi ve ABD’nin uluslararası meselelerle ilgilenmeye devam etmesi yönündeki görüştür. Üçüncüsü, “hırslı sosyal mühendislik” projelerine duyulan güvensizliktir. Dördüncü ilke ise gerek güvenliğe gerekse de adalete ulaşılmasında uluslararası hukukun ve kurumların meşruiyeti ve etkinliği hakkında duyulan şüphedir.¹³² Yenimuhafazakârlar 1990’lı yıllarda Amerikan dış politikası için bazı düşünce ve öngörülere sahipti.

B. Soğuk Savaş Sonrası ABD Dış Politikasında Yeni Arayışlar

1. 1992 Yılı “Savunma Politikası Rehberi” Raporu

ABD’de, Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte yeni döneme yönelik değerlendirmeler yapılmıştı. 1992 yılında o dönemin Savunma Politikası Kurulu (Defence Policy Board – DPB) başkan yardımcısı olan Paul Wolfowitz “ABD’nin Soğuk Savaş sonrası askeri konumunu” değerlendirdiği bir rapor kaleme almıştır. “Savunma Planlaması Rehberi” adı ile yayınlanan bu rapor basına sızdıktan sonra büyük tartışmalara yol açmıştı. Raporda kısaca “Amerikan çıkarlarını tehdit edecek potansiyel bir rakibin ortaya çıkmasının önlenmesi, bunun için gerekirse tek taraflı

---

¹³² Francis Fukuyama, a.g.e., s. 58-59.

harekete geçme, hatta önleyici saldırı gibi gerekliliklerden” söz etmekteydi.¹³³ Kırk altı sayfadan oluşan belgede; “ABD’nin Soğuk Savaş sonrası politik ve askeri stratejisinin bir numaralı hedefi rakip bir süper gücün ortaya çıkmasını önleme amacı vurgulanmıştır.”

Bu durum raporda şöyle ifade edilmiştir:

“ABD’nin ilk hedefi yeni bir rakibin karşısına çıkmasını engellemek olmalıdır. Bu yeni bölgesel savunma stratejisinin zeminini oluşturan temel anlayıştır. Bu anlayışa göre herhangi bir düşman gücün kaynakları küresel bir güç oluşturmaya yetecek bir bölgeye egemen olmasını engellemek gerekmektedir. Bu bölgeler, Batı Avrupa, Doğu Asya, eski Sovyetler Birliği toprakları ve Güneybatı Asya’dır. Bu hedef için üç yol izlenmelidir. Birincisi, ABD, potansiyel rakiplerinin daha küresel bir rol oynamasını ve saldırgan davranışa girmelerini önlemek için onları ikna edecek taahhütleri yerine getiren bir dünya düzeni kurmak ve onu kollamak için liderliğini göstermelidir. İkincisi, savunma dışı alanlarda gelişmiş sanayi ülkelerinin ABD’nin liderliğine meydan okuma ve kurulu düzeni alt üst etme yönündeki heveslerini kırmak için onlara kendi çıkarlarının nerede olduğunu izah etmek gerekmektedir. Üçüncü olarak ise potansiyel rakipleri gerektiğinde caydırabilecek mekanizmaları kurmak ve kollamaktır.¹³⁴

Rapor’da vurgulanan bir başka nokta ise “Amerikan çıkarlarını korumak ve Amerikan değerlerini savunmak” olarak gösterilmiştir. Burada amaçlanan uluslararası hukukun gözetilmesi, uluslararası şiddetin sınırlandırılması, demokratik yönetimlerin yayılmasının cesaretlendirilmesi, bölgesel çatışma ve istikrarsızlıkların

---

¹³³ Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel Bilgiler ve Eleştiriler**, İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi Yayınları, 2004. s. 13.

¹³⁴ “Excerpt From 1992 Draft: Defence Planning Guidance”, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/wolf.html>, (E.T. 01.02.2010)., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel Bilgiler ve Eleştiriler**, İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi Yayınları, 2004., s. 32-35.

azaltılmasıdır.¹³⁵ Raporunda ABD'nin çıkarlarının zarar görebileceği konular belirtilmiştir. Buna göre:

“ABD için öncelikli hedefler; hammaddelere erişim bunun için Basra Körfezi'nin önemi, kitle imha silahlarının ve uzun menzilli balistik füzelerin yayılması, terörizm ve bölgesel çatışmalar, uyuşturucu trafiğinin ABD için yarattığı tehlikeler olarak gruplandırılabilir.”¹³⁶

Metindeki önemli noktalardan biri “ABD'nin gerekirse tek başına hareket edebileceği” değerlendirmesidir. Belgede, BM vasıtası ile “ortak hareket” kavramından söz edilmemiştir. Burada önemli olan şudur: “ABD için koalisyonlar gelecekte belli bir krizi çözmek için kurulup krizin çözülmesinden sonra dağılabilecek esnek yapılardır. Bunlara ‘özel amaçlı birlikler’ olarak adlandırılabilir” söylenmektedir.¹³⁷

1995 yılında Yenimuhafazakâr kadronun önemli isimlerinden Zalmay Halilzad, “Kuşatmadan Küresel Liderliğe” adlı bir rapor yayınladı. Rapor içerik olarak 1992 tarihli “Savunma Politikası Rehberi” belgesinin devamı niteliğindedir. Halilzad'a göre ABD'nin önünde Soğuk Savaş sonrası dönemde üç seçenek mevcuttu. Bunlar “neo-izolasyonizm”¹³⁸, “İkinci Dünya Savaş'ı öncesinin çok kutupluluğuna dönüş”

---

¹³⁵ Patrick E. Tyler, “U.S. Strategy Plan Calls for Insuring No Rivals Develop A One-Superpower World”, **The New York Times**, March 8, 1992. s. 2.

¹³⁶ Ibid., s. 6.

¹³⁷ Ibid., s. 6-7.

¹³⁸ “Neo-izolasyonizm” kavramına göre ABD'nin dünya meselelerinden uzaklaşması, içe dönmesi ve savunma harcamalarında meydana gelecek gözle görülür bir azalma olacaktır.

ve “ABD’nin küresel liderliğini sürdürmek ve muhtemel global rakipleri veya çok kutupluluğu engellemek”.¹³⁹

2. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Muhafazakâr Fikirler: Kagan ve Kristol’ün

Görüşleri

ABD’de göze çarpan bir diğer kritik değerlendirme ise Temmuz-Ağustos 1996’da Foreign Affairs’te yayınlanmıştır. Bu metin William Kristol ve Robert Kagan’ın ortak yazdıkları “Yeni Reagan’cı Bir Dış Politikaya Doğru” isimli makaledir. Makalede, Soğuk Savaş sonrası ABD’nin dış politika alanında Clinton dönemindeki icraatları eleştirilmiş ABD’nin Soğuk Savaş sonrası oluşan uluslararası durumu tam kavrayamadığı vurgulanmıştır. Kristol ve Kagan’a göre Soğuk Savaş sonrası oluşan genel kanı şöyle idi:

“Sovyet İmparatorluğu’nun yıkılışı, ulusal çıkar tanımının daha dar bir yorumunu benimseyip denizaşırı müdahaleleri ve savunma harcamalarını dengeli biçimde azaltmaya imkân vererek Amerikan dış ve savunma politikasında değişime yol açtı. Bu değişim Reagan dönemine kıyasla daha “olağan bir durum” idi.¹⁴⁰

Makalede Reagan dönemi ile ilgili benzerlikler kurulmuştur. Yazarlara göre Başkan Reagan’ın politikası şunları içermekteydi:

“Reagan, uluslararası komünizm güçlerine karşı ideolojik ve stratejik zaferi amaçlayan, tartışma yaratacak bir vizyon önererek, Sovyet tehdidi karşısındaki belirsizliğe bir son verme, savunma harcamalarında büyük artışlara gitme,

---

¹³⁹ Khalmay Halilzad, **From Containment to Global Leadership**, RAND Corporation Press, 1995, s. 8-9.

¹⁴⁰ William Kristol ve Robert Kagan, **Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy**, Vol. 75 No. 4 (Jul-Aug 1996), s. 18-19.

Üçüncü Dünya’da komünist ilerleme ile mücadele etme ve ABD dış politikasında daha büyük bir ahlaki saflık ve kararlılık çağrısında bulundu.”¹⁴¹

Kristol ve Kagan, ABD’nin 1990’lardaki politikalarını makalede eleştirmeye devam etmiştir. Onlara göre ABD için “durağanlık” olağan bir şey değildi.

ABD’nin “uluslararası rolüne” uygun bir dış politika uygulamasını istiyorlardı:

“Peki, bu “uluslararası rol” ne olabilir? Küresel müşfik hegemonya. ‘Şeytan İmparatorluğunu yenilgiye uğratmış bir ülke olarak Amerika Birleşik Devletleri stratejik ve ideolojik üstünlüğü eline almıştır. ABD dış politikasının ilk amacı Amerika’nın güvenliğini sağlayarak, dostlarına destek vererek, çıkarlarını güvence altına alarak ve tüm dünyada kendi ilkelerini savunarak bu üstünlüğü koruyup geliştirmek olmalıdır.”¹⁴²

Yazarlara göre bu izlenmesi gereken politikanın bazı maliyetleri olacaktır. Bu maliyetler üçe ayrılmıştır. Buna göre “savunma bütçesi”, “yurttaş katılımı” ve “ahlaki duruluk” olarak gruplanmıştır.

“Savunma bütçesi” konusunda ABD’nin “Reagan döneminin askeri üstünlüğünün mirasını yediği” üzerinde durulmuştur. Örneğin Irak’a karşı yapılan Birinci Körfez Savaş’ını kazanan Reagan’ın Sovyetler Birliğini caydırmak için oluşturduğu askeri güç idi. Burada caydırıcılığın bir savaşı sürdürmekten daha az maliyetli olduğu varsayılarak ABD’nin savunma harcamalarını arttırması gerektiği vurgulanmaktaydı:

“ABD mevcut küresel üstünlüğünü geleceğe taşımak şöyle dursun, Avrupa, Asya ve Ortadoğu’daki yaşamsal çıkarlarına yönelik tehlikeleri giderecek olanaklardan bile yoksun kalmış olabilir. Bu bakımdan ABD Soğuk Savaş’ı

---

¹⁴¹ ibid., s. 19., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel Bilgiler ve Eleştiriler**, İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi Yayınları, 2004, s. 38.

¹⁴² ibid, s. 20., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel Bilgiler ve Eleştiriler**, İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi Yayınları, 2004, s. 39.

kazanmanın rehavetinden kurtulup silahlı kuvvetlerini hazır hale getirmelidir.”¹⁴³

“Yurttaş katılımı” ile ilgili ABD’yi yönetenlerin görevleri olduğu belirtilmekteydi.

Bu görevler bir tür sorumluluk idi. Bu sorumluluğun sebebi ise şu idi:

“ABD nüfusunun büyük bir çoğunluğu ülkesinin uluslararası sorumluluklarını hiçbir şekilde anlamaz ve bunlarla alakadar olmazken ABD’nin dünyayı etkin bir şekilde yöneteceğini düşünmek saçmadır.”¹⁴⁴

“Ahlaki duruluk” ile anlatılmak istenen Amerikan dış politikasının ahlaki hedefleriyle temel ulusal çıkarlarının hemen hemen daima uyum içinde olduğu anlayışına dayalı berrak bir ahlaki irade ile biçimlendirilme durumudur.¹⁴⁵ Bu durum şöyle ifade edilmektedir:

“Amerika Birleşik Devletleri bugünkü güçlü konumuna ne ‘bana dokunmayan yılan bin yaşasın’ dış politikasını uygulayarak ne de tehlikelerin ortaya çıkmasını pasif biçimde bekleyerek, tersine Amerikan yönetim ilkelerini – demokrasi, serbest piyasalar, özgürlüğe saygı – yurt dışında yayarak ulaştı.”¹⁴⁶

Bununla beraber Kristol ve Kagan önerdikleri “Yeni Reagan’cı Dış Politika”ya eleştiriler olabileceğini kabul etmekteydiler. Ancak bu eleştirilere karşı çıkmışlardır. Çünkü eğer ABD’nin Soğuk Savaş sonrası etkin ve kalıcı bir dış politika vizyonu ortaya koyamadığı takdirde bütün dünyadan geri çekilme eğiliminde olacağını öngörmekteydiler.

---

¹⁴³ ibid., s. 24., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 44.

¹⁴⁴ ibid., s. 27., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 47.

¹⁴⁵ Gamze Erbil ve Ali Şimşek, a.g.e., s. 48.

¹⁴⁶ William Kristol ve Robert Kagan, a.g.m., s. 27.

3. PNAC'ın (Project of New American Century) Faaliyetleri

1997 yılında Neo-Conlar açısından önemli bir yıldır. Kristol ve Kagan'ın makalesinde ifade edilen görüşlerin temel yaklaşım olarak ele alındığı “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (Project for New American Century – PNAC) oluşturuldu. PNAC, 3 Haziran 1997’de bir İlkeler Bildirgesini (Statement of Principles) yayınladı.

İlkeler Bildirgesine göre “Amerikan savunma ve dış politikası akıntıya bırakılmış” bir haldeydi. Clinton dönemi eleştirilirken ABD'nin gücünün farkına varamadığı saptaması yapılıyordu:

“20. yy sona ererken ABD dünyada rakipsiz bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Soğuk Savaş'ta Batı'yı zafere götürmüş olan ABD hem fırsatla ve aynı zamanda tehlike ile karşı karşıya gelmektedir. ABD geçen on yılların kazanımlarına dayanması gereken bir vizyona sahip midir? Yeni yüzyılı Amerikan ilke ve çıkarlarına uygun olarak biçimlendirecek kararlılık var mıdır? Fırsatı kaçırma ve tehlikenin üstesinden gelememe riski ile karşı karşıyayız. Askeri ve politika alanında geçmiş yönetimlerin bıraktığı mirası yiyoruz. Dış politika ve savunma harcamalarındaki kesintiler, yönetim sanatının araçlarına karşı ilgisizlik ve kararsız liderlik Amerika'nın dünya çapındaki etkinliğini giderek daha da zorlaştırmaktadır. Kısa vadeli yararlar sağlama umudu stratejik değerlendirmelere baskın çıkıyor. Sonuç olarak ulusun mevcut tehditlerin üstesinden gelme ve gelecekte olabilecek tehditlerle başa çıkma yeteneğini tehlikeye atıyoruz.¹⁴⁷

İlkeler Bildirgesi'nde Reagan döneminin politikaları vurgulanmaktaydı: “Mevcut ve gelecekteki tehditleri karşılamaya hazır ve güçlü bir ordu, Amerikan ilkelerini cesur ve bilinçli bir şekilde yayan bir dış politika, Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel sorumluluklarını kabul eden ulusal bir liderlik.”

---

¹⁴⁷ “Statement of Principles”, <http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>, (E.T. 29.01.2010), s. 1., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 55.

Bununla beraber ABD'nin sorumluluklarından kaçmaması gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Eğer sorumluluktan kaçılırsa tehditlere davetiye çıkarılacağıın altı çizilmiştir. ABD için 20.yy'dan öğrendiği en büyük dersin krizler çıkmadan önce koşulları biçimlendirmek ve karşılamak olduğu sonucuna varılmıştı.

Bu açıdan PNAC'ın "İlkeler Bildirgesi"nde ABD için çıkarımlar yapılmış öngörülerde bulunulmuştur:

- Eğer bugün küresel sorumluluklarımızı yerine getireceksek ve gelecek için silahlı kuvvetlerimizi modernize edeceksek savunma harcamalarımızı kayda değer bir biçimde arttırmak gerekmektedir.
- Demokratik müttefiklerimizle bağlarımızı güçlendirmemiz ve çıkarlarımıza ve değerlerimize düşman olan rejimlere meydan okumamız gerekmektedir.
- Ülke dışında politik ve ekonomik özgürlük fikrini yaymamız gerekmektedir.
- Güvenliğimizi, refahımızı ve ilkelerimizi destekleyen bir uluslararası düzenin korunması ve genişletilmesinde Amerika'nın oynadığı rolü kabul etmek gerekmektedir.
- Böylesi askeri güce ve ahlaki duruluğa dayalı Yeni Reagan'cı bir politika zor kabul edilebilir ve günümüzde rağbet görmeyebilir. Ancak ABD bu öneriler ABD'nin güvenliğini ve geleceğini güvence altına alacaksa zorunludur.¹⁴⁸

PNAC, Ocak 1998'de dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'a bir mektup yolladı. Mektup, Başkan Clinton'un Irak politikasını "rejim değişikliği" üzerine kurması çağrısında bulunuyor ve kararlı olmasını tavsiye ediyordu:

---

¹⁴⁸ Ibid., s. 2., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 56.

“Bu mektubu yollamamızın nedeni Irak’a ilişkin mevcut Amerikan politikasının başarısız olduğuna ve Orta Doğu’da yakın bir zamanda Soğuk Savaş döneminden bu yana tecrübe ettiklerimizden daha ciddi bir tehlike ile karşı karşıya kalacağımıza inanmış olmamızdır. ... ABD’nin ve tüm dünyadaki dost müttefiklerinizi koruyan bir stratejiyi açık bir dille ifade etmenizi bekliyoruz. Bu strateji Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesini amaçlamalıdır.”¹⁴⁹

PNAC, Saddam’ı devirme konusunda ABD’nin gerekirse tek taraflı hareket edebileceğini çünkü tehdidin büyük olduğu üzerinde duruyordu:

“BM denetimlerine engel olduğu veya geciktirdiği zaman Saddam’ı cezalandırmak ya da yaptırımları uygulamayı sürdürmek için artık Körfez Savaşı’ndaki müttefiklerimize bel bağlayamayız.”¹⁵⁰

Mektup’ta açık ve seçik bir dille Saddam rejiminin devrilmesi öneriliyordu:

“Tek kabul edilebilir strateji Irak’ın kitle imha silahlarını kullanma ve kullanmakla tehdit etme olasılığını saf dışı eden bir stratejidir. Bu kısa vadede diplomasiin açık biçimde başarısızlığa uğraması halinde askeri eyleme girişmeye hazır olmak gerekmektedir. Uzun vadede ise Saddam Hüseyin rejimini alaşağı etmek demektir.”¹⁵¹

PNAC Eylül 2000’de bir rapor daha yayınladı. “Amerika’nın Savunmasının Yeniden İnşası: Yeni bir Yüzyıl için Strateji, Güçler ve Kaynaklar (Rebuilding America’s Defenses-RAD)” isim bu rapor 76 sayfadan oluşuyordu. 1992 tarihli “Savunma Planlaması Rehberi” raporunu temel alan bu metin beş bölüme ayrılmıştı. Raporunda “ABD’nin üstün konumunu korumak, büyük bir düşman gücün yükselişini önlemek

---

¹⁴⁹ “Letter to President Clinton on Iraq, January 26, 1998”, <http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm> (E.T. 29.01.2010)., ., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 59.

¹⁵⁰ Ibid, s. 2.

¹⁵¹ ibid, s. 2., ., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 60.

ve uluslararası güvenlik düzenini Amerikan değer ve çıkarlarına uygun olarak şekillendirmek esas alınmıştır.¹⁵²

Rapor'da dört temel görev belirlenmiştir. Buna göre ABD'nin görevleri “Anavatanın savunulması”, “uzun savaşlar”, “jandarma görevi” ve “silahlı kuvvetlerin dönüşümü” olarak sayılmıştır.¹⁵³

“Anavatanın savunulması” konusunda Soğuk Savaş dönemi ele alınmış, nükleer caydırıcılığın önemli olduğu vurgulanmıştır. Ancak ABD, Soğuk Savaş sonrası yeni tehditlerle karşı karşıya kalabilecektir. Dolayısı ile “anavatanın savunulması” önemli bir konudur. Bu tehditlere örnek olarak balistik füzeler ve kimle imha silahlarının yayılması verilebilir.

İkinci önemli görev “uzun savaşlar” konusudur. ABD yeteri kadar kuvveti hızlı bir şekilde başka bölgelere yollayabilme kapasitesine sahip olmalıdır. Bu durum Soğuk Savaşta'ki “aynı anda iki savaşı yürütebilme” stratejisine benzemektedir.¹⁵⁴

Üçüncü önemli görev ise “jandarma görevidir”. ABD, Soğuk savaş deneyiminin tecrübesi ile yeteri kadar kuvveti belli bölgeler için muhafaza etmesi gerekmektedir. NATO'nun Balkanlarda özellikle Kosova'daki faaliyetleri buna örnek olarak verilebilir.¹⁵⁵

---

¹⁵² Gamze Erbil ve Ali Şimşek, a.g.e., s. 20.

¹⁵³ “Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century”, <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>, (E.T. 06.02.2010), s. 6.

¹⁵⁴ Ibid., s. 14.-15.

¹⁵⁵ Ibid., s. 11.

Dördüncü ve son önemli görev ise “silahlı kuvvetlerin dönüşümü” olayıdır. İleri teknolojilerin silahlı kuvvetlerde kullanılması kastedilmektedir. Bunun için silahlı kuvvetlere ayrılan bütçe harcamalarının arttırılması tavsiye edilmektedir.¹⁵⁶

Raporda ilginç olan nokta ise 11 Eylül olaylarını tahmin edercesine yapılan değerlendirmedir.

ABD'nin yukarıda sayılan dönüşüm süreci anlatıldıktan sonra şu değerlendirmede bulunulmuştur:

“Dönüşüm süreci, devrimci değişimleri beraberinde getirirse bile muhtemelen uzun bir süreç olacaktır. Ancak bu olağan durum “Pearl Harbor” gibi katalizör rolü oynayacak bir felaketin meydana gelmesi gibi olağanüstü olayların dışındadır.”¹⁵⁷

PNAC 20 Eylül 2001’de ABD Başkanı George W. Bush’a bir mektup yazmıştır. Mektup’ta ABD’nin “terörizme karşı savaş”ında destek verildiği belirtiliyor bunun sürdürülmesi isteniyordu. 11 Eylül’ü düzenleyenlerin yakalanarak cezalandırılması vurgulanmaktaydı.

Metinde, Usame Bin Ladin, Irak, Hizbullah, İsrail ve Filistin Özerk Yönetimi ve ABD Savunma Bütçesi olmak üzere beş kısım bulunmaktaydı. Ayrıca, Neo-Con’lar Usame Bin Ladin’in bir an önce yakalanmasını istiyordu:

“Terörizme karşı mevcut savaşın kilit hedefinin – ama kesinlikle tek hedef değil” Usame bin Ladin’i yakalamak ya da öldürmek ve onun işbirlikçi ağını yok etmek olduğu konusunda hem fikiriz.”¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ Ibid., s. 22.

¹⁵⁷ Ibid., s. 51.

¹⁵⁸ “The Letter to Bush on the War on Terrorism”, <http://www.newamericancentury.org/Bushletter.htm> (E.T. 08.02.2010), ., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 63.

Öte yandan Irak konusunda Saddam Hüseyin için “yeryüzünün önde gelen teröristlerinden” biri olduğu vurgulanmaktaydı. Irak yönetiminin ABD’ye yönelik son saldırıya bir şekilde yardım ettiğini söyleyen mektupta şu ifadelere yer verilmiştir:

“Kanıtlar, Irak ile saldırı arasında doğrudan bağlantı kuramasa bile terörizmin ve destekçilerinin kökünü kazımayı amaçlayan bir strateji Saddam Hüseyin iktidarını devirme doğrultusunda kararlı bir girişimi içermek zorundadır.”¹⁵⁹

Mektup’ta bahsedilen diğer konular Hizbullah ve Filistin Özerk yönetimi konuları idi. Hizbullah için “bizim için iyi niyet beslemeyen örgüt” tanımı yapılmaktaydı. ABD’nin İran ve Suriye’nin Hizbullah’a yönelik verdiği desteği durdurmalarını talep etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Filistin konusunda ise “Amerika’nın en sadık müttefiki ve demokratik bir devlet” olan İsrail’in terörizm ile savaşta her koşulda desteklenmesi öneriliyordu. Son olarak terörizm ile savaş yürütülürken savunma harcamalarının arttırılması gerektiği belirtilmiştir.

III. George W. Bush Dönemi ABD Dış Politikası: Amerikan İstisnacılığı

2000 yılında dünyada belirsizliğin hakim olduğu bir dönemde George W. Bush ABD Başkanı olmuştur. Bu dönemden itibaren ABD dış politikasında “realist” bir bakış açısının egemen olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan Bush’un politikası devrimci bir nitelik arz etmektedir.¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ Ibid. s. 2., Gamze Erbil ve Ali Şimşek, **Neo-Con (Yeni Muhafazakarlık): Temel.....**, s. 64.

¹⁶⁰ Melvin Leffler, “Bush’un Dış Politikası”, **Foreign Policy (Türkiye Baskısı)**, Ekim 2004, s. 10-16.

George W. Bush Dönemi'nin Ulusal Güvenlik Danışmanı olan daha sonraları Dış İşleri Bakanlığı görevini üstlenecek Condoleezza Rice, 2000 yılında Foreign Affairs'te yayınlanan makalesinde “ulusal çıkar” eksenli yeni ABD dış politika yaklaşımı konusunda şunlara vurgu yapmıştır:

- Amerikan silahlı kuvvetlerinin caydırma gücünü garanti altına almak, bunun başarısız olması durumunda “ulusal çıkarlar”ı savunmak için savaşımaya hazır olmak.
- Ekonomik olarak büyümeyi ve siyasi alanda dışa açılmayı “serbest ticaret” ve “istikrarlı bir uluslararası para sistemi” kullanarak dünya ölçeğinde yaymak.
- Barışın, demokrasinin ve refahın güçlendirilmesi çabaları konusunda ABD ile aynı görüşte olan dost ve müttefik ülkeler ile yakın ve samimi ilişkiler tesis etmek.
- ABD'nin enerjisini Çin ve Rusya gibi uluslararası ilişkilerde güçlü olabilecek büyük güçlerle ilişkiler konusunda yoğunlaştırmak
- “Haydut devletler” ve potansiyel terörizm ve kitle imha silahları gibi artan oranda kendini gösteren “düşman güçler”in oluşturduğu tehditlere karşı durmak.¹⁶¹

Öte yandan derginin aynı sayısında bu sefer Robert Zoellick Cumhuriyetçi Parti'nin dış politika ilkelerini beş madde halinde sıralamıştır. Buna göre Cumhuriyetçi Parti şu ilkeler etrafında dış politikasını şekillendirecekti:

---

¹⁶¹ Condoleezza Rice, “Promoting the National Interest”, **Foreign Affairs**, Ocak/Şubat 2000, s. 46-47.

- ABD ulusal çıkarlarına sahip çıkmaktan ve gerektiğinde tehlike anında gücünü kullanmaktan çekinmemelidir.
- Çağdaş Cumhuriyetçi Dış Politika, müttefiklik ve koalisyon oluşturmayı vurgulamaktadır.
- Uluslararası anlaşmalar ve örgütler müzakereleri daha kolay hale getirmeli, ortak çıkarları tanımalı, anlaşmazlıkların çözümü noktasında işbirliğini öne çıkartmalıdır. Fakat bütün sorunlar her zaman çok-tarafılık ilkesine göre çözülemez.
- Bilişim ve iletişim alanındaki devrimler, teknoloji, ekonomi ve siyaset gibi alanlar siyaset ve güvenliği biçimlendirmektedir. ABD dış politikası bu gelişmelere destek olarak katkıda bulunmalıdır.
- ABD, kendisine ve ilkelerine karşı nefret besleyen bunun yanında nükleer, biyolojik ve kimyasal her türlü silahı kullanmaya hazır düşmanlarına karşı her daim eli hazır olmalıdır.¹⁶²

ABD’de bu dönemde geleneksel ve dini Amerikan değerleri üzerinde durulmaya başlanmıştır. ABD’nin dış politikada yeni bir ivme yakalama arzusu “Amerikan İstisnacılığı” adı verilen yeni bir milliyetçilik politikasının uygulanmasının yolunu açtı. ABD’nin Neo-Con(yenimuhafazakâr) olarak nitelendirilen şahin kanadı bu politikanın savunuculuğuna soyunmuştur.

Amerikan istisnacılığı dört bakımdan öne çıkmaktadır. Birincisi ABD ile Avrupa’da olan egemenlik kavramı farklı kavramlardır. ABD’nin temel sorunu özgürlük misyonu görevini başkaları ile paylaşmasının imkânsızlığıdır. İkinci nokta ABD dış

---

¹⁶² Robert B. Zoellick, “A Republican Foreign Policy”, **Foreign Affairs**, Ocak-Şubat, 2000, s. 68-70.

politikasının meşruiyetinin ulusal onaya bağlı olmasıdır. Üçüncü nokta ise özgürlüğü yaymaktır ABD'nin amacı diğer uluslara ABD değerlerinin götürülmesi sorunudur. Dördüncü nokta ise ABD için çok taraflılık geleneğinin kuvvetli olmadığı varsayımdır.¹⁶³

A. 11 Eylül 2001: İkiz Kulelere Saldırılar ve Bush Doktrini

11 Eylül 2001 günü New York'ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi'ne uçakla yapılan terörist saldırılar ABD'nin 21. yüzyıl politikaları açısından dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu saldırıların ardından yaklaşık bir yıl sonra ilan edilen Bush Doktrini, ABD için “yeni düşman”ını ve “yeni küresel düzeni” tanımlıyordu. ABD için yeni düşman “terörizme karşı savaş” idi. Bunun çözümü için “sert güç” unsuru ön plana çıkıyordu.

“Medeniyetler Çatışması” ve “Tarihin Sonu” tezleri ile Soğuk Savaş sonrası döneme giren ABD, 11 Eylül sonrası “uluslararası terörizm”, “şer eksenini(Kuzey Kore, İran ve Irak)” gibi yeni düşman tanımlamaları ile ABD'nin yeni dönemde uygulayacağı politikaları uygulamaya koymuştur.

ABD'nin 2002'de Bush Doktrini ile ifade edilen politikalar 1997'de kurulan Project for New American Century(PNAC) ekibi tarafından başlatılan yeni-muhafazakâr bir anlayış içerisinde daha önce dile getirilmişti. Bu projeye imza atan kişiler ABD'nin tartışılmaz boyutlara ulaşan ulusal gücünün artık başka güç tarafından

---

¹⁶³ Korkmaz, Kürşat, Soğuk Savaş Sonrası ABD Dış Politikasının Teorik Temelleri, (Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2006), s. 122.

sınırlandırılmasının mümkün olmadığını dolayısı ile liberal ve realist görüşlerin anlamsız kaldığını söylemekteydi.¹⁶⁴

1. 20 Eylül 2002 Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi: “Bush Doktrini”

20 Eylül 2002’de açıklanan “ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi(UGS)” 9 bölümden oluşmaktaydı. UGS giriş bölümünde üç görev ön planda yer almaktadır.

Buna göre:

1. Barışı savunmak için teröristler ve diktatörlerle savaşmak.
2. Barışı korumak için büyük güçler ile iyi ilişkiler kurmak.
3. Barışı yaymak için özgür ve açık toplumları her kıtada teşvik etmek.¹⁶⁵

Bush Döneminde altı çizilmesi gereken en önemli hususlardan birisi artık rızaya dayalı “hegemon güç” perspektifinden vazgeçilerek “mutlak egemenliğin” kabul ettirilmesine dayanan yeni stratejik konsepte geçilmiştir.¹⁶⁶

2002 belgesine göre, ABD’nin uluslararasılığını yansıtan, siyasi ve ekonomik özgürlükleri destekleyen, ortaya konan hedefler konusunda askeri güç kullanılmasından çekinilmeyeceğini belirten bir anlayış içermektedir. Ancak belgede “terörizmle mücadele” konusu önem arz etmektedir.

---

¹⁶⁴ Çağrı Erhan, “ABD Nasıl Bir Dünya Sistemi Kurmak İstiyor?”, **Türkiye-Avrupa Birliği-ABD: İlişkiler Nereye Gidiyor**, Tepav Ortak Çalıştay Raporu, Ankara, 2006.

¹⁶⁵ John Lewis Gaddis, “Büyük Dönüşüm Stratejisi”, **Foreign Policy**(Türkiye Baskısı), Kasım-Aralık 2002, s. 54-61.

¹⁶⁶ Çağrı Erhan, a.g.m., s. 11

Belgede terör örgütlerinin liderlerini bulmak ve örgütlerin iletişim ağlarını ortadan kaldırmak hedeflerden biri iken, ABD dış politikası için diğer dönemlere nazaran en belirgin fark bu hedefleri gerçekleştirmek için uygulanacak yöntemlerdir. ABD açısından bu dönemde Kitle İmha Silahlarına(KİS) sahip olan ya da bunlara sahip olmak için uğraşan küresel terör örgütlerine karşı ulusal ve uluslararası bütün olanaklardan yararlanmak ilk hedefdir. Önleyici vuruş olarak adlandırılan bu yönleme göre ABD kendi güvenliği için terör eylemi potansiyeli taşıyan örgütleri bulunduğu yerde yok etme hakkını kendinde görmektedir.¹⁶⁷

2002 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi üç unsuru ön plana çıkarmaktaydı. İlk olarak ABD'nin "hegemonya"dan "mutlak kontrol"e geçtiği bir anlayış dile getirilmekteydi. ABD "çok taraflılığa" karşı pozisyon almaktaydı. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin statüsüne karşı çıkılmakta, Kyoto Protokolü reddedilmekteydi. İkinci olarak geleneksel tehdit-merkezli askeri savunma doktrininden olanak-olasılık merkezli bir geçiş vurgulanmıştır. Önlemeden(prevention) ön almaya(pre-emption) savunma anlayışı gelişmiştir. Üçüncü olarak ABD mutlak doğrunun ve iyinin kendisi olduğunu görmekteydi. Dinsel bazı değerlere atıf yapılıyordu. ABD'nin kendi doğrularını evrensel olarak dayatmasının önü açılıyordu.¹⁶⁸

ABD'nin kendi içerisinde ön-alıcı vuruş konsepti tartışılmaktaydı. ABD Eski Dış İşleri Bakanı Kissinger'a göre: "Ulus devletlerin temelindeki ulusal egemenlik kavramı ele alındığında önleyici vuruş tercihi ile ilgili bir tanımlama yapmaktadır.

---

¹⁶⁷ Kaan H. Ökten, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal Bir Yorumu Mu?, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya (der. Toktamış Ateş)**, Ankara, Ümit Yayınları, 2004, s. 159-160.

¹⁶⁸ Çağrı Erhan, "ABD Nasıl Bir Dünya Sistemi Kurmak İstiyor?", **Türkiye-Avrupa Birliği-ABD: İlişkiler Nereye Gidiyor**", Tepav Ortak Çalıştay Raporu, Ankara, 2006, s. 13.

Terör örgütlerinin ulus devlet temelinde olmadıkları için bunlara karşı yapılacak önleyici vuruş eylemi, ulus devletin egemenliğı sorununa zarar vermeyecektir. Zira ulusal egemenlik kavramını anlamsız yapan terör örgütlerinin kendisidir.”¹⁶⁹ Öte yandan o dönem ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Condoleezza Rice’a göre ön alıcı vuruş “teröristlere ve haydut rejimlere engel olmak, büyük güçler arasındaki ilişkileri uyumlu getirmek ve dünyanın her yerinde refah ve demokrasi geliştirmek” amaçlarına dayanmaktaydı.¹⁷⁰

ABD’nin Bush Doktrini ile ifade ettiğı genel siyaseti Clinton döneminde uygulanan stratejik ortaklık, küreselleşme, çok taraflı işbirliğı politikalarından farklı olarak ön alıcı vuruş stratejisine bir dönüşü göstermektedir. Mart 2003’te bu politikanın sonucu olarak ABD, Irak’ı BM Güvenlik Konseyi Kararı olmadan koalisyon güçleri ile birlikte işgal etmiştir. ABD değerlerinin diğere ülkelere yayılması için Orta Doğu Bölgesini kapsayan “Büyük Orta Doğu” girişimini başlatmıştır.

---

¹⁶⁹ Henry Kissinger, “Önleyici Vuruş Stratejisi ve Westfalya’nın Sonu” **NPQ**, Cilt: 6, S: 1, s. 24.

¹⁷⁰ Michel Hanlon, Susan Rice, James Steinberg, “The New National Security Strategy and Preemption”, **International Studies Review**, V. 6, 2004, s. 310-311.

2. 16 Mart 2006 ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi

16 Mart 2006 tarihinde ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi yayınlanmıştır. Temelde 2002 yılında yayınlanan UGS belgesi ile aynı konuları içerdiği görülmektedir. Bunun yanında “demokrasi” konusunda tartışmalar devam etmiştir.¹⁷¹

9 ana başlık ve 54 sayfadan oluşan metinde 2002’de ilan edilen amaçlara ne oranda erişildiğinin mukayesesi yapılmıştır.¹⁷²

Yeni stratejideki dokuz başlık şu kısımlardan oluşmaktadır: “İnsanlık Onuru İçin Önde Gelen Emeller”; “Küresel Terörizmi Mağlup Etmek ve ABD ve Dostlarına Saldırıları Önlemek İçin İttifakları Kuvvetlendirme”; “Bölgesel İhtilafları Ortadan Kaldırmak İçin Başkalarıyla Çalışma”; “Düşmanlarımızın Bizi Dostlarımızı ve Müttefiklerimizi Kitle İmha Silahlarıyla Tehdit Etmelerini Önleme”; “Serbest Piyasalar ve Serbest Ticaret Yoluyla Yeni Bir Küresel Ekonomik Büyüme Çağını Ateşlemek”; “Toplumları Açarak ve Demokrasi İçin Altyapılar İnşa Ederek Gelişme Dairesini Genişletme”; “İşbirliği Eylemleri İçin Diğer Başlıca Küresel Güç Merkezleriyle Gündem Geliştirme”; “21.Yüzyılın Meydan Okumaları ve Fırsatlarını Karşılacak Biçimde, ABD’nin Ulusal Güvenlik Kurumlarını Dönüştürme”; “Küreselleşmenin Getirdiği Fırsatlara ve Meydan Okumalara Hazırlanma.”¹⁷³

---

¹⁷¹ Christine Gray, “The Bush Doctrine Revisited: The 2006 National Security Strategy of the USA”, **Chinese Journal of the International Law**, Vol. 5, no. 3, 2006, s. 558-559.

¹⁷² “The National Security Strategy of The United States of America 2006”, **The White House**, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/> (E.T. 21.03.2010).

¹⁷³ Çağrı Erhan, “ABD Nasıl Bir Dünya Sistemi Kurmak İstiyor?”, **Türkiye-Avrupa Birliği-ABD: İlişkiler Nereye Gidiyor**, Tepav Ortak Çalıştay Raporu, Ankara, Mart 2006, s. 13.

2006 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde ABD'nin önceliklerinin “teröre karşı savaş” ve “özgürlüğü teşvik etmek” olarak belirtildikten sonra ABD'nin şu an “savaş halinde olduğu” vurgulanmıştır

Belgede ABD'nin misyonları şu şekilde belirtilmiştir:

- İnsan hakları ihlalleri ile mücadele etmek
- Baskıcı ülkelerde, halkın içinden çıkan ve demokratik reform yanlısı kişileri desteklemek, aynı zamanda bu kişilerle Beyaz Saray, ABD Dış İşleri Bakanlığı ve elçiliklerde görüşmeler yapmak
- Özgür ve adil seçimlerin yapılmasını, yasaların gücünü, sivil toplumu, insan haklarını, özgür medya ve inanç serbestliğini desteklemek
- Demokratik bir toplumda ordunun insan haklarına saygısını ve bağlılığını sağlamlaştırmak için askeri birliklerin kurulup eğitilmesi
- Halkı yok sayan baskıcı rejimlere karşı ağır ambargolar tesis etmek
- Diğer milletlerin baskıcı rejimlere destek vermesini engellemek
- Diğer demokratik uluslarla hukukun üstünlüğü, demokrasi, özgürlük ve insan haklarının yayılması için işbirliği yapmak
- Büyük Orta Doğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi, BM Demokrasi Fonu gibi kurumları güçlendirmek ve yenilerinin oluşması için öncülük etmek.
- Devlet dışı organizasyonlar ve sivil toplum örgütlerini desteklemek ve onlarla işbirliği yapmak¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ Türel Yılmaz, “Yenimuhafazakâr Amerikan Dış Politikasında Orta Doğu ve Türkiye”, **Yenimuhafazakar Amerikan Dış Politikası ve Türkiye**(der. Çınar Özen ve Hakan Taşdemir), İstanbul, Odak Yayınevi, 2006, s. 187-188.

Belgede Orta Doğu ile ilgili 3 temel argüman göze çarpmaktadır.¹⁷⁵

1. Orta Doğu'nun demokratikleşmesi
2. Terörle mücadele
3. Kitle imha silahları

ABD'nin 11 Eylül'den sonra iki tercih arasında kaldığı görülmüştür. Birinci tercihe göre “korku yolu” olarak adlandırılan seçim ABD'yi izolasyonist bir politikaya sürükleyecektir. İkinci tercih ise “güven yolu” olarak isimlendirilmekteydi. Buna göre ABD liderlik yapma, adil ticaret ve serbest pazar gibi değerlerin savunucu olma idealini ön plana çıkarmaktaydı. ABD ikincisini seçmiştir. ABD ikinci yolu tercih etmekle birlikte özgürlük, tiranlığa karşı savaş ve refahın artması gibi hedeflerine ulaşmış, KİS'ler ile mücadele için uluslararası işbirliğini önermektedir. Öte yandan ABD'nin geçmişten ders almasını, doğabilecek tehditlerin(İran, Kuzey Kore vb.) olgunlaşmadan bertaraf edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

“Küreselleşme” olgusunun 2006 UGS belgesinde de vurgulandığı görülmektedir. Dünya düzlemindeki genel dehşeti bertaraf etmek için Ulusal Füze Savunma Sistemi ve bölgesel istikrarsızlıkların etkin biçimde giderilmesi için NATO'nun müdahalesi ve gerektiğinde Genişletilmiş Orta Doğu coğrafyasında yer alan ancak NATO üyesi olmayan ülkelerle de birlikte savunmayı önermektedir. Ayrıca “rough state(serseri devlet)” kavramı tekrar kullanılmıştır. Kitle İmha Silahı üretme peşinde koşan İran'ın

---

¹⁷⁵ Ibid., s. 188.

ABD için büyük bir tehdit olduğu belirtilmektedir. Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerine de dikkat çekilmektedir.¹⁷⁶

ABD'nin 2006 belgesi, Bush'un son dönemi olması nedeniyle "Batı"lı müttefikleri ve yeni ortaklarını ikna etme amacıyla olduğu görülmektedir. "Genişletilmiş Orta Doğu Girişimi"ne destek arayışı vardır. Ekonomik düzeyde, serbest ticaret bölgelerinin desteklenmesi önerisi ileri sürülmüştür. Korumacılık aşılması gereken bir hedef olarak görülmüştür. Sadece tek bir coğrafyaya olan yüksek düzeydeki petrol bağımlılığından endişe duyulmaktadır.¹⁷⁷

2006 belgesinin ideolojik ve kavramsal ana hatları net değildir. Ancak "rough state(haydut devlet)" tabiri ile ideolojik anlamda tiranlık içeren, despot rejimler belirtilmiştir. El Kaide başta olmak üzere terörist örgütlere dikkat çekilmektedir. Uganda'dan, Etiyopya'ya Nepal'den Eritre'ye kadar birçok sorunlu bölgede tehditler tanımlanmaktadır. Ayrıca Sudan'dan bahsedilmektedir. Kolombiya'daki Marksist teröristlerden endişe duyan ABD, Kuzey Kore için de faturayı Rusya ve Çin'e çıkarmaktadır. Bunun sebebi bu iki devletin Kuzey Kore'ye verdiği destek içindir.

İşbirliği konusunda öncelikler sıralanmıştır. Birinci sırada Kanada ve Meksika'nın yer aldığı "Batı Yarıküre" yer almaktadır. Latin Amerika'da ciddi düşmanlar kazanmış ABD özellikle ekonomik işbirliği önceliğinden dolayı bu bölgeyi birinci sıraya taşımıştır. İkinci sırada ise Afrika vardır. Üçüncü sırada ise Orta Doğu yer almaktadır. Genişletilmiş Orta Doğu Girişimi çerçevesinde Suudi Arabistan ve Mısır "geleneksel müttefikler" olarak tanımlanmıştır. Dördüncü sırada Avrupa yer

---

¹⁷⁶ Beril Dedeoğlu, "ABD Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi Açıklandı – Şiddet sürdürülebilir bir strateji değil", **Zaman**, 27 Mart, 2006.

¹⁷⁷ Ibid.

almaktadır. NATO bu anlamda çok önemlidir. ABD için “yaşamsal önem” olarak ifade edilmiştir. AB önemli bir oyuncu olarak görülmüştür. Beşinci sırada ise Rusya vardır. Soğuk Savaş’a dönüş korkusu ile Rusya’daki demokratik gelişimler desteklenmektedir. Altıncı başlıkta Orta ve Güney Asya, ABD için “yaşamsal bölge” olarak ifade edilmektedir.¹⁷⁸

Hindistan için “bölgesel güç” tanımı yapılmıştır. Çin ise gelecekteki rakip olabileceği için geniş yer ayrılmıştır. Bu noktada Hindistan-Çin ilişkileri dengeleyici bir nokta olarak görülmektedir. Türkiye’nin adı belgede geçmemektedir. Bu bakımdan 2002 belgesinden fark yoktur. Ayrıca ABD’nin 2002’deki meşruiyet sağlayıcı unsurları Irak İşgalinden sonra saldırıya uğradığı için 2006’da temel söylem “insanlığın geleceği” eksenine oturtulmuştur.

2006 belgesi bir sıkışmışlığın ifadesidir. ABD artık süreci tek başına üstlenemeyeceğini itiraf etmekte, geçmişi sorgulamakta, bazı sorunların kendisine miras kaldığını ifade etmektedir. Kendisi ile işbirliği yapacaklar için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağını söylemektedir. Demokrasinin teşvik edilmesi, “etkin demokratik” ideolojilerin hakim olmasını istemektedir. Bu istek Rusya ve Çin dışındaki ülkelerin tercih yapmasını söylemektedir. ABD’ye göre mücadele artık “ideolojik” temelde değil, “topyekun mücadele” biçiminde olmaktadır.¹⁷⁹

2006 UGS belgesinin Bush Doktrini’nin değişimindeki etkiyi göstermesi bakımından önemlidir. 2002 belgesinde tek başına davranma konusunda daha fazla imaj varken, işbirliği, sorumluluk paylaşımı ve “dost-müttefik” göndermesi 2006 belgesinde

---

¹⁷⁸ Beril Dedeoğlu, “ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi Açıklandı – ABD Dostlarını Yardıma Çağırıyor”, **Zaman**, 28 Mart, 2006. s. 3.

¹⁷⁹ Ibid., s. 4.

vurgulanmıştır. Bu işbirliği için BM, NATO vb. kurumların kullanılması düşünülmektedir.

Sonuç olarak 2006 UGS belgesi bir görüşe göre ilk hali ile “yenimuhafazakar” dış politikanın temel hatları ile 2006 sonrası benimsendiğini göstermektedir. Bunun kanıtı olarak, KİS'lere karşı “önleyici vuruş” stratejisinin korunması, terörizmle mücadele ve tiranlıklara karşı özgürlüğü savunma gibi argümanlar gösterilebilir.¹⁸⁰ Irak Savaşı'nın gerekçelerinden biri olan KİS tehdidinin boşa çıkması ise olabilecek bir hata olarak görülmüş ve doğru yolda ilerlendiği söylemine devam edilmiştir. Ancak bir diğer görüşe göre ise 2006 UGS belgesi George W. Bush'un ve ekibinin şahin söyleminin sonunu getirmiştir. Buna neden olarak dünyaya küreselleşme güçlerince şekil verildiğini, öteki uluslarla iş birliğine gidilmesi gerektiği ve “ön alıcı müdahale”nin bir amaçtan çok araç olarak görüldüğü gösterilmektedir. Bunun yanında vurgu “rejim değişikliği”nden “demokratik kurumların desteklenmesi” ve “devlet inşası” gibi kavramlara yapılmaktadır.¹⁸¹ Bu durum tek başına hareket etmenin ABD'yi zorladığı ve terörle mücadele etmede müttefiklerine ihtiyaç duyduğu ile alakalıdır denebilir.

---

¹⁸⁰ Ömert Kurtbağ, **Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası**, USAK Yayınları, 2010, s. 372.

¹⁸¹ Ivo H. Daalder, “Statement on the 2006 National Security Strategy”, **Brooking Institute**, 16 March 2006, http://www.brookings.edu/opinions/2006/0316diplomacy_daalder.aspx?p=1 (E.T. 05/05/2010).

3. Haziran 2008 ABD Ulusal Savunma Belgesi (The National Defense Strategy Document)

Haziran 2008’de ABD Savunma Bakanlığı tarafından “Ulusal Savunma Belgesi” yayınlanmıştır. 23 sayfadan ve 5 bölümden oluşan dokümanda 2006 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ile benzerlikler içermektedir.

Belgenin ilk cümlesinde yer alan ifadeye göre “ABD hükümetinin en temel sorumluluğu Amerikan vatandaşlarını korumaktır”.¹⁸² Belgede ABD ve müttefiklerinin karşı karşıya olduğu tehditlerden bahsedilmektedir. Buna göre tehdit alanlarından bazıları: kitle imha silahlarına sahip düşman devletler, bölgesel güçlerin yükselişi, siber tehlikeler, doğal ve salgın hastalıklar, yer altı kaynakları için olabilecek rekabettir.

Metine göre 2006 UGS belgesi iki ayaklı bir tanımda bulunmuştur. Birincisi, tiranlığı bitirmek için mücadele ederek, demokrasileri teşvik ederek ve refahı genişleterek, özgürlük, adalet ve insan onurunu yüceltmek, İkincisi, demokrasi toplumlarının önündeki meydan okumalarla mücadele etmek.¹⁸³

Belgede “Stratejik Ortam” başlığında mevcut uluslararası ortamın ve tehditlerin analizi yapılmaya çalışılmıştır. İlk olarak “şiddet eğilimli aşırı ideoloji”lerin ABD için yarattığı tehdit üzerinde durulmuştur. El-Kaide gibi bu hareketlerin devletler için yarattığı tehdit, uluslararası sistemin istikrarı ve güvenliği üzerinde oluşturduğu

---

¹⁸² “National Defense Strategy – June 2008”, Washington, 2008, s. 1, www.defense.gov/news/2008%20national%20defense%20strategy.pdf (E.T. 31.07.2010).

¹⁸³ Ibid.

güvenlik sorunu dile getirilmiştir. Bu tarz gruplarla mücadelenin uzun soluklu olacağı vurgulanmıştır.

Öte yandan İran ve Kuzey Kore gibi “haydut devletlerin” şiddet eğilimli aşırı gruplar gibi uluslararası düzen için tehdit içerdiği belirtilmiştir. ABD’ye göre İran, “terörizm”i desteklemekte, Irak ve Afganistan’da yeni filizlenen demokratik hareketleri engellemeye çalışmaktadır. İran aynı zamanda nükleer çalışmaları ve uranyum zenginleştirme faaliyetleri ile Orta Doğu’da güvenlik için ciddi bir tehlike arz etmektedir. Bununla beraber İran gibi Kuzey Kore’de nükleer çalışmaları ve füze tehdidi ile ciddi bir tehlike unsuru olmuştur.¹⁸⁴

2008 Belgesine göre Çin potansiyel olarak ABD ile rekabete girecek muhtemel bir güç olarak düşünülmektedir. ABD muhtemelen yakın gelecekte Çin’in büyüyen askeri varlığı ve stratejik seçimleri için önlem alacaktır.

Bir başka önemli güç olan Rusya’nın “açıklık” ve “demokrasi”den geri adım atması ABD, Avrupalı müttefiklerimiz ve diğer bölgelerdeki ortaklarımız için önemli güvenlik sorunları doğurabilir. Bunun yanında Rusya, askeri faaliyetlerde daha fazla yer almakta, uzun menzilli bombardıman uçaklarının yenilenmesi, silah kontrol ve indirim anlaşmalarından çekilmektedir. Rusya bu bakımdan nükleer silahların kendi güvenliği için önemini göstermekte bütün bu eylemlerin neticesinde uluslararası alanda kendisine daha fazla rol aramaktadır.¹⁸⁵

2008 Belgesinde “stratejik çerçeve” konusunda bazı yorumlar yapılmıştır. ABD’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana uluslararası güvenliği ve istikrarı sürdürmek için

---

¹⁸⁴ Ibid., s. 2-3.

¹⁸⁵ Ibid., s. 4.

Batı içerisindeki öncü güç olduğu Soğuk Savaş'ta SSCB ile bunun için mücadele ettiği vurgulandıktan sonra bu amaçların ekonomik, askeri ve diplomatik araçlar ile başarıldığı vurgulanmıştır.

Değerlendirmeye göre ABD'nin hedefleri ABD ulusunu ve müttefiklerini saldırı ve tehditten korumayı, çatışmayı azaltarak ve ekonomik gelişmeyi teşvik ederek uluslararası güvenliği sağlamayı içermektedir. Bununla beraber ABD'nin güvenliği uluslararası sistemin güvenliği ile bağlantılıdır.

ABD Savunma Bakanlığı, 2006 UGS belgesini desteklemek ve Amerikan vatandaşlarının güvenliğini sağlamak için beş önemli hedef belirlemiştir. Buna göre bu beş amaç şu şekilde maddelendirilmiştir:

- Anavatan'ın güvenliği
- Uzun savaşı kazanma
- Güvenliğin sağlanması
- Çatışmanın engellenmesi
- “Ülkemizin Savaşı”nı kazanmak¹⁸⁶

i) “Anavatan'ın Güvenliği”

“Anavatan'ın Güvenliği” başlığı altında ana hedef şu şekilde belirtilmektedir:

“Savunma Bakanlığı'nın temel sorumluluğu ABD'ye dışarıdan kendi topraklarına gelebilecek bir saldırıyı boşa çıkarmak ve dışarıdaki faaliyetlerini de içeren bütün çıkarlarını korumaktır”.

---

¹⁸⁶ Ibid., s. 6.

Metine göre “ABD Ordusu ülkenin fiziksel bütünlüğünü korumakla yükümlüdür.” Ülkeye karşı denizden, havadan, karadan ve uzaydan gelebilecek doğrudan ve dolaylı bütün saldırıları caydırmayı görev edinir. Fakat küreselleşme çağında tehditlerin farklılaşması ve beklenmedik, ani, yıkıcı tehditlerdeki artış oranı saldırı düzenleyecek olanlara yeni imkânlar sağlamaktadır.

Bu tehditlerle mücadele ederken güvenlik sorununu ile sivil özgürlükler arasındaki dengeyi sağlamak ayrıca önemlidir. Bir taraftan malların, hizmetlerin, insanların ve bilginin her yıl artması söz konusu iken diğer taraftan teröristler ve bize zarar vermek isteyen diğer odaklar bu imkânları kullanma yollarını araştırmaktadır.¹⁸⁷

Belgede yeni tehditlerden bahsedilmiştir. Buna göre küçük gruplar veya bireysel olarak teröristler kimyasal, biyolojik veya radyolojik silahlarla büyük yıkımlara ve zararlara neden olabilirler. Sanal ortamdaki hassas noktalara saldırıda bulunabilir ABD’deki günlük hayata ve ticarete zarar verebilir, ekonomik olarak kayba ve hassas bilgi ve materyallere, güç ve bilgi ağı gibi kritik servislerde zarara neden olabilirler.

Anavatan’ın Güvenliği konusunda Savunma Bakanlığı’nın İç Güvenlik Örgütü’ne(Department of Homeland Security) her türlü desteği vereceği belirtilmektedir. Bununla beraber Savunma Bakanlığı doğal veya insanların neden olduğu her türlü yıkıcı felaketlerde, ulusal alarm durumunda sivil otoritelerin de desteğini sağlamalıdır.

---

¹⁸⁷ Ibid., s. 7.

ii) “Uzun Savaş’ı Kazanmak”

“Uzun Savaş” ile kastedilen şiddet eğilimli aşırı hareketlerdir. Bu durum ABD için ana amaçlardan birini oluşturmaktadır. El-Kaide gibi şiddet eğilimli aşırı hareketlere karşı savaş sürecektir ama ılımlı düşüncelere de destek vermek gerekmektedir.

Belgede ABD için “zafer” ulusal gücün bütün elementlerini eski ve yeni müttefikler ile birlikte kullanmaktan geçmektedir. Irak ve Afganistan bu bakımdan mücadelenin merkezini oluşturmaktadır. Bu yeni tehdit Soğuk Savaş dönemindeki komünizmle mücadeleye göre daha boyutlu, karmaşık ve farklı bir yapı olarak görünmektedir.¹⁸⁸

ABD küresel bir mücadele ile yüzleşmektedir. Bize olanaklar sağlayan küreselleşmenin nimetleri paradoksal bir biçimde şiddet eğilimli aşırı ideolojilerin de kullandığı bir enstrüman haline gelmiştir.

Belgede şiddet eğilimli aşırı gruplara yönelik mücadelenin kazanma yolu şöyle anlatılmaktadır: “Şiddet eğilimli aşırı ideolojilere yönelik mücadele tek bir savaş veya sefer ile sona ermeyecektir. Biz bu tür hareketleri ulusal ve uluslararası bütün faktörlerin sabırlı bir şekilde uyum içinde çalışması ile yenilgiye uğratacağız.”

iii) Güvenliğin Sağlanması

“Güvenliğin Sağlanması” başlığı altında savaşı önlemek ve uluslararası sistemdeki barışçıl değişimleri desteklemenin güvenliği sağlamada en iyi yol olduğu vurgulanmaktadır. ABD’nin stratejisi uzun dönem güven algılamasına

---

¹⁸⁸ Ibid., s. 8-9.

dayanmaktadır. ABD aynı zamanda uluslararası sistemi güçlendirmeyi, çatışmalar ortaya çıktığında onlarla başa çıkmanın arayışında olmalıdır.

Yerel ve bölgesel çatışmalar ciddi ve acele çözülmesi gereken problemlerdir. Haydut devletler ve aşırı gruplar sıklıkla bölgesel çatışmalardan kaynaklanan istikrarsızlıkları kullanma eğiliminde, devletlerin yıkılması ve hükümeteşiz bölgeler bu gruplara güvenli yaşam alanları sağlamaktadır.

Belgede “uluslararası güvenlik” ile alakalı değerlendirmelerde yapılmıştır. 2006 UGS belgesinde de belirtildiğı gibi dünyanın en güçlü devletleri ile ilişkiler ABD stratejisinin merkezini oluşturmaktadır. ABD, Amerikan çıkarlarını sadece düşman devletlere karşı değil yapıcı işbirliğı ilişkileri ile de sürdürmek zorundadır. Örneğın, Hindistan ile ilişkiler Soğuk Savaş boyunca süren gergin ortamdan bugün ortaklığa doğru evirilmektedir. ABD, büyük güçler arasında temel çatışmaların olmamasını geleceğı şekillendirmek ve tekrardan büyük güçlerin rekabetinin ortaya çıkmasını önlemek için bir fırsat olarak kullanmak istemektedir.¹⁸⁹

ABD barışçıl ve refah içinde büyüyen bir Çin’i içtenlikle karşılamakta, Çin’i, uluslararası istikrar ve büyüme için sorumlu bir ortak gibi görmek istemektedir. 2006 UGS belgesinde de belirtildiğı gibi “ABD’nin stratejisi Çin’i kendi halkı için doğru tercihleri yapması için cesaretlendirmektir.” Bu stratejinin kritik bileşeni, birbirini anlama, iletişimi geliştirme ve yanlış hesaplama riskini azaltmak için Çin ile devam eden stratejik diyalogu sürdürmektir.

---

¹⁸⁹ Ibid., s. 9-10.

Çin, askeri kapasitesini Tayvan Boğazı sorunu temel olarak modernize etmekte ve geliştirmektedir. ABD gerektiğinde Çin'e karşılık vermek üzere kendi askeri kapasitesini geliştirmeye devam edecektir.

Rusya'nın demokrasiden geri adım atması ve komşularına ekonomik ve askeri olarak tehdit etmesi kaygıya neden olmaktadır. ABD, Rusya'nın küresel ölçekte kendisine karşı askeri açıdan düşmanlık sergileyeceğini düşünmemektedir. Ancak kaygılarını korumaktadır. Bununla beraber Rusya ile ABD birçok alanda işbirliği yapabilecek ortak çıkarları paylaşmaktadır. Kitle İmha Silahlarının(KİS) yayılmasının önlenmesi, şiddet eğilimli aşırı gruplarla mücadele(El-Kaide vs.) bunlara örnektir. ABD aynı zamanda Rusya ile yapıcı ortaklık temelinde işbirliği yollarını aramaktadır.

Hem Rusya hem de Çin, ABD açısından gelecek için önemli partnerlerdir. ABD bu ülkelerle yapıcı ve müşterek işbirliği çerçevesinde ilişkilerini geliştirme yollarını aramaya devam etmektedir.¹⁹⁰

iv) Çatışmanın Engellenmesi

2008 Belgesine göre yaklaşık yarım yüzyıldır ABD'nin güvenlik yaklaşımı tek bir şeye odaklanmıştı: "SSCB'den ABD veya müttefiklerine karşı gelebilecek nükleer felakette dahil her türlü saldırıyı caydırmak."

Ancak mevcut stratejik ortamda ABD'nin kendisine ve çıkarlarına yönelik olarak gelebilecek tehditler farklılaşmıştır. Bu tehditler; devletler, devlet dışı aktörler olabilir. Bunlar konvansiyonel veya nükleer silahlar kullanabilmekte, bu tehditler terörizm, elektronik ve siber tehlikeler olarak görülebilmektedir.

---

¹⁹⁰ Ibid., s. 10-11.

Belgeye göre caydırıcılık ABD için hayati önem taşımaktadır. Örneğin, ABD nükleer saldırıları caydırmak için nükleer silahlara sahip olmayı sürdürecektir. Bununla beraber ABD konvansiyonel kapasitesini gerektiğinde kullanabilmek için hazır tutmalıdır. Füze savunmaları sadece saldırıları caydırmakla kalmamakta aynı zamanda caydırıcılık başarısız olduğu zaman savunma amaçlı da kullanılabilir.

Son olarak ABD'nin gelecekte kendisine yapılabilecek saldırılar ve bunlara karşı koyma kapasitesi üzerinde durulmakta, caydırıcılığın ABD savunması için olan hayati öneminden bahsedilmektedir.¹⁹¹

v) Ülkemizin Savaşını Kazanmak

Metine göre ABD her ne kadar terörizme karşı “önleme” ve “caydırma” gibi ileri düzey yöntemlerle mücadele etmesine rağmen teröristlere güvenli barınma imkânı sağlayan, kitle imha silahlarını elde etmeye çalışan ve komşularını tehdit eden devletlere karşı diğer müttefiklerle beraber hareket etmesi zorunludur.

Belgede 2006 USG'de vurgulandığı gibi “haydut devlet”lerin ABD'nin çıkarlarını tehdit ettiğinden bahsedilmektedir. İran ve Kuzey Kore, ABD'nin etkisini azaltmak veya kendisine meydan okumak için kendi bölgelerinde baskıcı politikalarına devam etmektedir. Buna cevap vermek ve gerektiğinde bu emelleri boşa çıkarmak

---

¹⁹¹ Ibid., s. 11-12.

gerekmektedir. Aksi takdirde “haydut devletler” başlıca sorun alanlarından biri olarak kalacaktır.¹⁹²

Sonuç olarak bu dökümanda mevcut ve gelecekteki stratejik durumun analizinin yapılmaya çalışılmıştır. ABD veya Savunma Bakanlığı tek başına bu “uzun savaş”ı kazanamaz. Daha yaşanabilir ve tehdit arındırılmış bir dünya için sürekli bir çaba ve ABD’nin müttefiklerinin/ortaklarının amaç birliği etrafında toplanması gerekmektedir.

---

¹⁹² Ibid., s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEORGE W. BUSH DÖNEMİ AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI VE UYGULAMA ALANLARI

I. Afganistan'ın İşgali

A. 11 Eylül Saldırıları ve ABD'nin Politikası

11 Eylül 2001'de Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırılar sadece ABD'nin askeri ve ekonomik gücünün sembollerine yapılan bir saldırı olmasından öte aynı zamanda insanlık tarihinin en büyük terör eylemlerinden biri olması sebebiyle tüm uluslararası toplumda derin etkiler bırakmıştır.

11 Eylül 2001 günü Boston-Los Angeles seferini yapan Boeing-767 tipi bir yolcu uçağı 81 yolcusu ve 11 mürettebatı ile kaçırılmış, korsanlar kaçırılan uçakla New York Manhattan'da Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerinden birine çarparak saldırıları başlatmıştır. Kısa bir süre sonra Washington'dan Los Angeles'e giden ikinci bir Boeing-757 tipi uçak Dünya Ticaret Merkezi'nin diğer kulesine çarpmıştır. Bununla beraber Boeing-767 tipi diğer bir uçak ABD Savunma Bakanlığı'nın merkezi Pentagon'a çakılmış bina kısmen çökmüştür. Kaçırılan son uçak ise Pennsylvania'nın Pitsburg kenti yakınlarında düşürülmüştür. Olaylarda toplam 2795 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu rakam ABD'nin "Amerikan İç Savaşı"ndan sonra uğradığı en büyük insan kaybıdır. Saldırı sonucunda meydana gelen mal ve can kaybının neredeyse bir devletin ABD'ye karşı düzenli birliklerle gerçekleştireceğı

silahlı saldırı neticesinde çıkacak hasara eşitti. Bu bakımdan ülkenin her yerinde(hava alanları, hastaneler, kamu binaları vs.) güvenlik önlemleri arttırılmış, Başkan Bush, acil durum ilan ederek yedek askeri birlikleri göreve çağırıştır.¹⁹³

Saldırının hemen ardından ABD Başkanı George W. Bush, 15 Eylül 2001’de yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında şunları söylemiştir:

“Biz savaştayız, Amerika’ya karşı açılmış bir savaş var. Biz buna cevap vereceğiz. Bu saldırıları yapanları bulacak, onları saklandıkları delikten çıkaracak ve adalete teslim edeceğiz.”¹⁹⁴

İleriki günlerde Bush Yönetimi saldırıları düzenleyen Suudi Terörist Usame Bin Ladin ve El Kaide olduğundan şüphelenmiş ve Afganistan’daki Taliban Hükümeti’ni de sorumlu tutmuştur. Başkan George W. Bush, 20 Eylül 2001’de Kongre’ye hitaben yaptığı konuşmada şunları vurgulamıştı:

“Amerikalılar bu saatten sonra sadece bir savaş değil daha önce görmediğimiz uzunca sürebilecek bir sefere hazır olmalıdır. Biz, teröristlere yardım eden ve barınmalarına imkân sağlayan ülkeleri takip ediyor olacağız. Her ülke, her bölge artık karar vermelidir. Ya bizimlesiniz ya da teröristlerle! Bugünden sonra teröristlere destek sağlayan veya barınmasına yardım eden ülkeler ABD tarafından “düşman rejimler” olarak görülecektir.”¹⁹⁵

Saldırılar sonrasında ABD, Ladin’in saldırılardan sorumlu olduğuna dair yeterli delilin mevcut olduğunu iddia ederek Taliban Yönetimi’nden El Kaide Örgütü’nün lider kadrosu da dahil Afganistan topraklarında saklanan bütün teröristlerin ABD’ye teslim edilmesini, ülkelerdeki terörist kampların kapatılmasını, Amerikan

---

¹⁹³ Sertaç H. Başeren, “Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletlerinde Gerçekleştirilen Terörist Saldırılar ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları(Prof. Dr. Vecdi Aral’a Armağan Sayısı)**, Kocaeli, 2001, s. 68-69.

¹⁹⁴ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, Usak Yayınları, 2006, s. 154.

¹⁹⁵ Colleen Elizabeth Kelley, **Post-9/11 American Presidential Rhetoric**, Lexington Books, 2007, s. 130.

vatandaşları ve yabancıların korunmasını istemiştir. Söz konusu taleplerin yerine getirilmemesi halinde Taliban Yönetimi'nin Usame bin Ladin ile aynı muameleye tutulacağını açıklamıştır. Taliban Yönetimi ise hemen saldırıları kınayarak Ladin'in söz konusu eylemleri gerçekleştirdiğine dair yeterli delilin bulunmadığını ve bu saldırıları gerçekleştirebilecek potansiyeli olmadığını ileri sürmüştür.¹⁹⁶

4 Ekim 2001'de İngiltere Hükümeti daha sonra ABD'nin de onayladığı bir belge yayınlamıştır. Belgenin adı "11 Eylül 2001'de ABD'deki Terörist Vahşetler için Sorumluluk Belgesi"dir. Belgede Usame Bin Laden ve El Kaide'nin özgeçmişine yer verilmiş bu unsurların Taliban ile olan ilişkisine yer verilmiştir.¹⁹⁷

ABD, İngiltere'nin desteğini alarak 7 Ekim 2001 tarihinde 11 Eylül saldırılarına bir cevap olarak Afganistan'daki Taliban hedeflerini bombalamaya başlamıştır. "Sonsuz Özgürlük Operasyonu" (Operation Enduring Freedom) adıyla anılan harekât bir takım gerekçeler içermekteydi. Özellikle harekât başlamadan önce ABD Başkanı George W. Bush, Taliban yönetiminden, Usame bin Ladin ve adamlarının teslim edilmesini, Afganistan'da yer alan El-Kaide terör kamplarının kapatılmasını istemiştir. Çünkü ABD, El-Kaide'nin terörist eylemlerde merkezi bir rol üstlendiğini düşünmekteydi. Afganistan'daki yapılanmanın daha sonraki saldırılar için üst teşkil edeceği konusunda endişelere sahipti.

ABD, Afganistan'a yönelik operasyonun hemen başlangıcında BM Güvenlik Konseyi'ne "bireysel ve kolektif meşru müdafaa" kapsamında hareket ettiğini bildirmiştir. ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'ne verdiği raporda ABD'nin

---

¹⁹⁶ Ülkü Halatçı, "11 Eylül Saldırıları ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 7, No:7, s. 82.

¹⁹⁷ Fatma Taşdemir, a.g.e., s. 154-155.

Afganistan’da Taliban rejimi tarafından desteklenen El-Kaide örgütünün 11 Eylül terörist eyleminde merkezi bir rolü olduğu konusunda kesin ve açık bilgiye sahip olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca raporda, Taliban rejiminin Afganistan’ın kontrol altında tuttuğu kesimlerini El-Kaide’nin operasyonları için üs olarak verebileceği tehlikesine dikkat çekilmiştir. Başkan Bush’ta yukarıda belirtildiği gibi “ulusa sesleniş” konuşmasında bu tür hukuk dışı eylemlere destek veren hükümetlerin kendisinin de hukuk dışı sayılması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁹⁸

B. Operasyonun Hukuki Gereçekleri

7 Ekim 2001 tarihinde ABD ve İngiltere tarafından Afganistan’a yapılan hava saldırıları ile başlayan “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” bir takım gerekçelere dayandırılmıştır. ABD, operasyonu BM Antlaşması’nın 51. Maddesine¹⁹⁹ göre doğal olan “bireysel ve kolektif” meşru müdafaa hakkı esasında meşrulaştırmıştır.

11 Eylül saldırılarına yanıt olarak ABD meşru müdafaa iddiasını iki önermeyle tanımlamıştır. Birincisi, ABD’ye göre 11 Eylül Saldırıları, BM Antlaşması 51. madde kapsamında bir “silahlı saldırı” olarak görülmüştür. İkinci önermeye göre El-Kaide’nin gerçekleştirdiği silahlı saldırılardan bu örgütün ilişkide olduğu Afganistan’daki Taliban rejiminin sorumlu olduğu ve uluslararası hukukun teröristler

---

¹⁹⁸ Utku Yapıcı, “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, C. 2, No:7, s. 30.

¹⁹⁹ “Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression”, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>, (E.T. 10.03.2010).

tarafından saldırıya uğrayan bir devlete, bu saldırıyı gerçekleştirenlerin barındığı ülkeye meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanma hakkını verdiği düşüncesidir.²⁰⁰

Aralık 2001'in ortalarına doğru ABD, İngiltere ve NATO güçleri Afganistan'ın genelinde kontrolü ele geçirmiştir. Başkent Kabil'de denetim sağlanmış, Taliban güçleri yenilgiye uğratılmıştır. Yeni Başbakan Hamid Karzai 22 Aralık 2001'de yemin ederek görevine başlamıştır.

C. Uluslararası Toplumun Harekâta Tepkisi

ABD'nin 7 Ekim 2001'de başlattığı Sonsuz Özgürlük Operasyonu uluslararası camianın büyük bir kısmı tarafından kabul görürken, bazı ülkeler nezaketli bir biçimde saldırıyı kınarken bazı ülkelerin tavrı çok sert olmuştur.

NATO, 12 Eylül 2001'de bir karar ile saldırıları kınamış tarihinde ilk kez NATO anlaşmasının 5. Maddesini yürürlüğe koymuştur. NATO, 5. maddeye göre ABD'ye yapılan saldırıların dışarıdan yapıldığına karar verilmesi halinde Washington Antlaşması'nda da yer aldığı gibi bütün müttefiklere karşı yapılmış olarak sayılacağını belirtmiştir. Daha sonra 2 Ekim 2001'de NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, 11 Eylül saldırılarının sorumlusunun El-Kaide olduğuna dair güçlü

---

²⁰⁰ Ratner Steven R., "Jus Ad Bellum and Jus in Bello After September 11", **American Journal of International Law**, C. 96, No:4, 2002, s. 906-907.

deliller olduğunu, ABD'ye yapılan bu saldırıların dışarıdan yönetildiğine kanaat getirerek, olayın 5. madde kapsamında ele alındığına karar vermiştir.²⁰¹

Öte yandan Amerikan Devletleri Örgütü (OAS), NATO'nun 5. maddesine benzer bir şekilde 11 Eylül Saldırılarının bütün Amerikan Devletlerine karşı yapılmış bir saldırı olarak değerlendirilmesine karar vermiş, Rio Anlaşması'na taraf olan devletlerin Amerika kıtasında barış ve istikrarı sağlamak için ellerinden gelen bütün işbirliği olanaklarını kullanacaklarını belirtmiştir.²⁰²

Öte yandan İngiltere, ABD'nin öncülük ettiği askeri harekâta kendi kuvvetleri ile iştirak etmiştir. Dünya ölçeğinde bakıldığında Gürcistan, Umman, Pakistan, Filipinler, Katar, Suudi Arabistan, Tacikistan ve Özbekistan, ABD'ye hava sahasını kullandırma konusunda yardım teklifinde bulunmuşlardır. Bunun yanında Çin, Rusya Federasyonu, Mısır ve Meksika gibi ülkelerde harekâtı desteklemişlerdir. İslam Konferansı Örgütü, Afganistan'a karşı girişilen harekât hakkında olumsuz bir tepki vermezken operasyonun Afganistan dışına çıkmaması çağrısında bulunmuştur. Dünya'nın geri kalanı içerisinde Avustralya, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Türkiye gibi ülkeler olumlu tavır sergilemiştir.

Bu olumlu tavır yanında bazı devletler olumsuz tavır sergilemiştir. Küba, Malezya ve İran oldukça nezaketli bir üslupla, Irak, Sudan, Kuzey Kore ise sert bir üslupla harekâtı kınamıştır.

---

²⁰¹ "NATO Speech: Statement by the Secretary General of NATO, Lord Robertson, NATO Headquarters, 2 October", <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (E.T. 11.03.2010).

²⁰² "Terrorist Threat to the Americas", OAS Res.24e, <http://www.oas.org/OASpage/crisis/RC.24e.htm>, (E.T. 17.03.2010) .

D. Uluslararası Hukuk Bakımından Tartışmalar

ABD tarafından Afganistan'a yönelik kuvvet kullanılması için tek hukuki dayanak noktası "meşru müdafaa" olarak görülmektedir. Bununla beraber günümüzde ise kuvvet kullanmayı düzenleyen en temel kural BM Antlaşmasının 2/4 maddesidir. Buna göre:

"Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerek BM'nin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir suretle, tehdide ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar."²⁰³

Ancak kuvvet kullanımının tek yolu BM 51. maddede belirtildiği gibi meşru müdafaa hakkıdır. ABD ve İngiltere Afganistan'a yönelik başlattıkları operasyonu BM Antlaşmasına dayandırmışlardır. Ancak meşru müdafaa için "silahlı saldırı, aciliyet, orantılılık, gereklilik" gibi şartların oluşması lazımdır. ABD'nin her şeyden önce saldırıya uğradığını ve bunun sorumlusunun Taliban Yönetimi(ve El-Kaide) olduğunu ispatlaması gerekmektedir.

BM Genel Kurulu 12 Eylül 2001'de almış olduğu 56 sayılı karar ile saldırıları kınamış ve uluslararası işbirliği çağrısından bulunmuştur. Ardından Güvenlik Konseyi yine 12 Eylül 2001 tarihli 4370 sayılı toplantısında 1368 sayılı kararı kabul etmiştir. Kararda BM antlaşmasının karar ve ilkeleri teyit edilmiş terörizmden kaynaklanan uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlerde her türlü araçla mücadele edileceği vurgusu yapılmıştır. Güvenlik Konseyi aynı zamanda bu kararlar bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkının var olduğunu kabul etmiştir. Kararda 11 Eylül saldırıları kınanmış, bu tarz bir terörü uluslararası barış ve güvenliğe tehdit

---

²⁰³ "United Nations Charter: Chapter I Purposes and Principles", <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml> (E.T. 02/10/2010).

olarak tanımlamıştır. Güvenlik Konseyi terörist saldırılara yönelik her türlü tedbiri almaya ve BM Anlaşmasından doğan sorumluluklarını yerine getirmeye hazır olduğunu bildirmiş bu noktada dolaylı olarak ABD'yi askeri hazırlıklarını tamamladıktan sonra kuvvet kullanma konusunda kendisinden izin almaya teşvik etmiştir.²⁰⁴

Güvenlik Konseyi'nin 28 Eylül 2001'deki toplantısında 1373 sayılı karar kabul edilmiştir. GK, burada 1368 sayılı kararda vurgulanan bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkını onaylamış, terörizmin finansmanın engellenmesi, terörist örgütlerin mal varlıklarının incelenmesi ve dondurulması, teröristlere verilen desteğin kesilmesi gibi konularda üye devletlere bağlayıcı yükümlülükler koymuş, işbirliği çağrısını yinelemiş, bu gibi tedbirlerin izlenmesi için bir Güvenlik Konseyi Komitesi kurulmasını karara bağlamıştır.²⁰⁵

Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararı incelendiğinde ABD'ye kuvvet kullanması için izin verildiği şekilde bir üslup kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kararın kuvvet kullanılmasına izin veriyor gibi yorumlamak zor olmamakla birlikte bu kararın uygulanması ABD için hukuksal bir dayanak sağlayabilirdi. Ancak, kararın terörizme karşı kuvvet kullanılmasının ileride Çin ve Rusya gibi devletler tarafından ileri sürülebilme olasılığı ABD'yi rahatsız etmiştir. ABD yönetimi ileride bu devletlerin yararına bir emsal yaratma durumu istememiştir. Bu bakımdan ABD, Güvenlik Konseyinden gereken kuvvet kullanma konusunda gereken izinleri alabilecek konumda iken Afganistan'a yapılan müdahaleyi meşru müdafaa ekseninde değerlendirmiş ve uygulamıştır. Terörizmle ilgili alınan 1368 ve 1373 sayılı

---

²⁰⁴ United Nations Doc. Sec. Res. 1368 (2001).

²⁰⁵ United Nations Doc. Sec. Res. 1373 (2001).

kararların 1992-2001 döneminde alınan benzer durumdaki kararlardan en büyük farkı terörizmle topyekûn bir mücadelenin Güvenlik Konseyi'nin yetkisi içerisinde tanımlanması ve bununla gerçekleştirilmek istenenin uluslararası barış ve güvenliği korumasıdır.

II. Irak'ın İşgali: İkinci Körfez Savaşı

ABD, Afganistan'ın işgalinden sonra ABD, terörle mücadele konusuna yoğunlaşmıştır. Ancak ilk aylarda Irak meselesi gündemde değildi. 11 Eylül olaylarından Ocak 2002'de Başkan Bush'un Kongre'de yaptığı "Ulusa Sesleniş" konuşmasına kadar olan sürede Irak konusundan bahsedilmemişti. Örneğin, George W. Bush'un 17 Eylül 2001'de yaptığı konuşmada "Saddam Hüseyin'in 11 Eylül olaylarına dahil olduğunu gösteren hiçbir delilin saptanamadığını" söylemiştir.²⁰⁶ Buna ilaveten 16 Eylül'de dönemin Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice "Saddam Hüseyin'in 11 Eylül olayları ile ilgisi olduğu, yönlendirdiği veya kontrol ettiği konusunda" kesin bir iddialarının olmadığını vurgulamaktaydı.²⁰⁷

Ancak özellikle yenimuhafazakâr ekibin etkisinde kalan Bush, Ocak 2002'den itibaren Irak konusunda mesajlar vermeye başladı. Başkan Bush'un Irak'ı işgal etmeye giden süreçteki verdiği dört önemli konuşmasını şöyle sıralayabiliriz:

1. 29 Ocak 2002 tarihindeki "şer eksenini" konulu "Birliğin Durumu" konuşması
2. 1 Haziran 2002 tarihinde Amerikan Harp Akademisi "West Point"te yapılan "önleyici savaş" konuşması
3. 12 Eylül 2002'de yapılan BM Genel Kurulu konuşması
4. 7 Ekim 2002'de yaptığı Ohio(Cincinnati) konuşması²⁰⁸

---

²⁰⁶ Greenstein, Fred I., **George Bush Presidency: An Early Assessment**, Baltimore, John Hopkins University Press, 2003, s. 11-12.

²⁰⁷ Eric Marquart, "A war based on fallacious reasoning", http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/EI24Ak04.html, (E.T. 10.03.2010).

²⁰⁸ Ramazan Gözen "ABD'nin Irak İşgali: Yeni Muhafazakâr/Demokratik Emperyalist Bir Proje", **II. Körfez Savaşı**(der. Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin), Ankara, Platin Yayınları, 2006, s. 53.

Bütün bu konuşmalar dördüncü bölümde ayrıntılı olarak anlatılan “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi”nin paralelinde yapılan ve Irak’ın işgaline doğru giden bir içeriğe sahipti. Çünkü 1991’deki Körfez Savaşını Bağdat’a girmeden bitiren ABD için Saddam Hüseyin’in yönettiği Irak, bu tarihten sonra uluslararası toplumdan izole edilmiş olmasına ve BM yaptırımlarına maruz kalmasına rağmen hala tehdit özelliğini korumaktaydı. Daha öncede belirtildiği gibi ABD, 1993 yılından itibaren Amerikalı Martin Indyk tarafından formüle edilen “çifte kuşatma” politikası ile Irak’a katı bir ambargo uygulayarak ve Irak yönetimine alternatif oluşturabilecek Kürtler, Şiiiler ve Irak Ulusal Konseyi’nden (INC) oluşan muhalif güçleri destekleyerek Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesini amaç edinen bir stratejiyi yürütmüştür. 11 Eylül Saldırıları sonrası ile ABD için Irak “şer eksenini” ülkelerinin içinde yer almıştır. ABD 25 Ekim 2002’de teröre yataklık ettiği veya edeceği ve silahsızlanma konusundaki yükümlülükleri ihlal ettiği ve elindeki kitle imha silahlarını sorumsuzca kullanacağı gerekçeleri ile BM Güvenlik Konseyi’nin izni olmaksızın oluşturulacak bir koalisyon ile Irak’a karşı kuvvet kullanacağını resmen açıklamıştır. BM Güvenlik Konseyi Birinci Körfez Savaşı’ndan sonra alınan 3 Nisan 1991 tarihli 687 sayılı kararda öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesini bir takvime bağlayan ve “ihlali halinde Irak’ın ciddi sonuçlarla karşılaşacağını” öngören 8 Kasım 2002 tarihinde 1441 (2002) sayılı kararı kabul etmiştir. 5 Şubat 2003’te ise ABD Dış İşleri Bakanı Colin Powell, BM’de denetim ve kontrollerin işlemediğini Irak’ın KİS’leri sakladığını iddaa etmiştir. Bu dönemde İspanya, İtalya gibi ülkelerinde dahil olduğu sekiz Avrupa ülkesi ABD’yi destekleyen bir tezkere imzalamıştı.

ABD ve İngiltere tarafından düzenlenen Irak'a Özgürlük Operasyonu(Operation Iraqi Freedom) 20 Mart 2003'te başlamıştır. 200.000 ABD askeri, 429 tank ve 500 savaş uçağı karşısında 435.000 Irak askeri, 2600 tank ve 300 savaş uçağı vardı. BM Güvenlik Konseyi'nde uzun süredir direnen Fransa, Almanya, Rusya ve Çin saldırınının durması çağrısında bulunmuştur. Amerikan ve İngiliz kuvvetleri harekât sırasında Irak'ın güneyindeki Şii bölgelerinde direnişle karşılaşmışlardır. Umr Kasr, Basra, Nasırıye ve Necef'te karşılaşılan bu güçlükler harekâtın süresi konusunda şüphelere yol açmıştır. 9-10 Nisan 2003 tarihinde ABD askerlerinin hiçbir direnişle karşılaşmadan Bağdat'a girmesi ve Amerikan Başkanı George W. Bush'un 1 Mayıs 2003'te savaşın resmen bittiğini ilan etmesi ile harekât sona ermiştir.

Bununla birlikte ABD'nin Irak'ı işgal etme nedenlerini şu maddeler altında gruplayabiliriz:

- Irak'ın teröre desteğini kesmek ve terör alt yapısını çökertmek
- Irak'ın var olduğu iddia edilen Kitle İmha Silahlarını(KİS) yok etmek
- Irak halkını Saddam'ın zulmünden kurtarmak ve özgürleştirmek²⁰⁹

Şimdi bu nedenleri ayrıntılı olarak inceleyelim.

A. Irak'ın Terörü Desteklediği İddiası

11 Eylül sonrası Irak'ın El-Kaide ile bağlantısı konusunda ABD'den gelen ilk tepkiler her ne kadar suçlayıcı olmasa da yönetimde özellikle yeni muhafazakârların başını çektiği bir grup böyle düşünmüyordu. Örneğin, Başkan George W. Bush ve Condoleezza Rice'in aksine Paul Wolfowitz Irak'ın 11 Eylül saldırıları ile

---

²⁰⁹ Francis Fukuyama, a.g.e., s. 87.

bağlantısına dikkat çekmişti. Bunun dışında dönemin Çek Başbakanı Milos Zeman'ın Kasım 2001'de yaptığı ziyarette El-Kaide'nin 11 Eylül saldırılarında yer alan Muhammed Al-Atta'nın Irak'lı ajanlarla temasa geçtiği bilgisi gündeme gelmişti.

Başkan George W. Bush'un 29 Ocak 2002'deki "Ulusa Sesleniş" konuşmasında Irak hedef tahtasına oturtulmuştu. Başkan Bush konuşmasında "Irak'ın ABD'ye düşmanlık sergilediğini ve teröre destek verdiğini" ima etmiştir. Irak'taki rejimi "şarbon, sinir gazı ve nükleer silah" konularında suçlamıştır. Bununla beraber Irak, İran ve Kuzey Kore'den "şer eksenini" ülkeleri olarak söz etmiştir.²¹⁰ George W. Bush ayrıca ABD'nin güvenliği için her türlü önlemi alacaklarını ima etmekteydi.

Bu bakımdan bir değerlendirme yapılacak olursa 11 Eylül olayı ABD için Irak'ın işgalinde önemli bir faktör olduğunu "katalizör" bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Çünkü 11 Eylül ve Irak'ı birbirinden ayırmak zordur. Eğer 11 Eylül saldırıları olmasaydı Irak'ın işgali ve Saddam'ın sonu gelir miydi? Bu sorunun net bir yanıtı olmamakla birlikte 11 Eylül saldırıları ve oluşan atmosferin Irak'ın işgalini hızlandırdığı sonucuna varabiliriz.

Diğer yandan ne savaş öncesi ne de savaş sonrası dönemde ABD'deki hiçbir yetkili Saddam Hüseyin ile Usame bin Ladin arasında herhangi bir temas olduğu konusunda net bir kanıt ortaya koyamamıştır. Bunun gerekçesi bir bakıma Saddam Hüseyin ile Usame bin Ladin'in dünya görüşlerinde yatmaktaydı. Çünkü Saddam Hüseyin ve Usame bin Ladin birbirine zıt görüşe sahip karakterler idi. Saddam, laiklik, Arap

---

²¹⁰ Colleen Elizabeth Kelly, *Post-9/11 American Presidential Rhetoric*, Lexington Books, 2007, s. 178.

milliyetçiliği ve Baas ideolojisine dayanan bir siyasi görüşü savunurken, Usame bin Ladin, katı ve kökten dinci bir anlayışa sahipti. Bu bakımdan ikisinin iş birliği yapabileceğini düşünmek mantıklı gerekçelere dayanmamaktaydı.

B. Irak'ın Kitle İmha Silahlarına Sahip Olduğu Düşüncesi

ABD tarafından Irak'ın işgalinde öne sürülen ikinci iddaa; Irak'ın kitle imha silahları olarak bilinen nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olduğudur. ABD yönetiminin Irak'ın KİS olarak bilinen silahlara daha öncede sahip olmaya çalıştığı yönünde endişesi vardı. Örneğin, 1981 yılında Irak'ın nükleer silahlar ile ilgili çalışma yaptığı iddia edilen “Osirak Reaktörü” İsrail uçakları tarafından vurulmuştur. Bununla birlikte Saddam Hüseyin'in kimyasal ve biyolojik bazı silahları Kuzey'deki Kürtler üzerinde kullandığı “Halepçe katliamı” halen hafızalardaydı.²¹¹

ABD yönetimi tarafından Irak'ın KİS'lere sahip olduğu iddiası Irak'ın işgali öncesi dile getirilmişti. 5 Şubat 2003'te BM Güvenlik Konseyi'nin oturumunda dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Colin Powell Irak'ın KİS'lere sahip olduğunu, bunların gizlendiğini ve istihbarat servislerinin elde ettiği fotoğrafları ortaya koyarak dünya kamuoyuna sunmuştu.²¹² KİS'lerin teröristlerin eline geçme korkusu ABD için felaket senaryosunu oluşturmaktaydı. Çünkü Irak'ın sahip olduğu iddia edilen bu tür silahların El-Kaide gibi teröristlerin eline geçmesi tehdidin ve tehlikenin önemini arttırmaktaydı. Bu bakımdan artık Soğuk Savaş döneminde uygulanan “caydırıcılık”

---

²¹¹ Ramazan Gözen, a.g.m., s. 56.

²¹² “The Road to Iraq's Disarmament”,
<http://www.un.org/Pubs/chronicle/2003/issue1/0103p70.html>, (E.T. 25.03.2010).

ve 1990'larda İran ve Irak'a karşı uygulanan "çift çevreleme" politikalarından öte "önleyici savaş" politikasının uygulanması gündeme gelmiştir. Bu politika bir bakımda "tek yanlılık", "ulusal çıkar" gibi kavramları ön plana getirmekteydi.

Ancak Irak'ın Kitle İmha Silahlarından arındırılmasından sorumlu olan Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu(UNSCOM) ve Birleşmiş Milletler İzleme, Gerçekleme ve Denetleme Komisyonu(UNMOVIC)'in 1990'lı yıllar boyunca Irak'ta yaptığı denetimlerde ve işgalin başladığı Mart 2003'te denetçilerin Irak'tan ayrıldığı zamana kadar hazırladığı raporlarda KİS'lere Irak içerisinde rastlandığına dair bir ifade kullanılmamıştır.²¹³

C. Irak Halkını Saddam'ın Zulmünden Kurtarmak ve Özgürleştirmek İddiası

ABD'nin Irak işgal etmesindeki nedenlerden biri Irak halkını Saddam Yönetimi'nden kurtarmak iddiasına dayanıyordu. Halkına yıllardır zulmeden Saddam Hüseyin'in hem kendi halkı hem de Orta Doğu'daki diğer devletler için tehlike oluşturduğu ABD'nin karar alıcıları tarafından kabul edilmekteydi.

Saddam'ın iktidardan nasıl indirileceği konusunda George W. Bush ve yeni-muhafazakârlar "işgal ve zor kullanma" olarak tanımlanan politikayı benimsemişlerdi. Başkan Bush 7 Ekim 2002'de Ohio (Cincinnati) konuşmasında Saddam Hüseyin rejimini tehdit olarak tanımlarken bunun ortadan kaldırılması için ABD'nin liderliğinin gerekliliğini vurgulamıştır. Bush konuşmasında demokrasi,

---

²¹³ Mehmet Akif Okur, "Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak'ta Faaliyet Gösteren BM Misyonları", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2008, s. 173.

istikrar ve barışın üzerinde durmuş önce Irak daha sonra bütün bölgeye bunları yayma taahhüdünde bulunmuştu. Irak halkına da mesajlar vererek Saddam sonrası dönemde acılarının dineceğini, siyasi katılımın artacağını söylemiştir.²¹⁴

D. Irak'ın İşgali, Ekonomi ve Petrol

ABD'nin Irak'a yönelik askeri harekâtında petrol konusu çok önemli yer teşkil etmektedir. Bunun nedeni ABD'nin petrole olan bağımlılığında yatmaktadır. ABD dünya genelinde çıkarılan ve kullanıma sevk edilen petrolün yüzde 25'ni tüketmekte ve bu tüketmiş olduğu miktarın yarısını ithal etmektedir. Bu bakımdan Başkan Bush'un temel politikası artan petrol talebini karşılamak üzerine olmuştur. 2001 yılında yapılan enerji planına göre ABD'nin petrol talebinin hızlı bir şekilde artarak petrol ithalatının günlük 10,4 milyon varilden 2020 yılında yaklaşık 16,7 milyon varile çıkacağını öngörülmekteydi.²¹⁵ ABD'nin petrol ithalatının yüzde 25'ini Orta Doğu'dan gerçekleştirmektedir. Orta Doğu tek başına dünya petrol rezervlerinin %63'üne sahiptir.

Irak 115 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervinin yanı sıra sahip olduğu yüzde 10'luk dilim ile Suudi Arabistan ve İran'dan sonra üçüncü büyük petrol ülkesidir. Yeni araştırmalarla bu rakamın 300 milyar dolar civarına çıkabileceği düşünülmüştür. Öte yandan Irak'taki petrol üretim maliyetleri dünya ortalamasının çok altında yer alması kar oranlarını yukarı çekmektedir.

---

²¹⁴ "Remarks by the President on Iraq", <http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/irak/a9683>, (E.T. 25.02.2010).

²¹⁵ Nancy Birdsall, "The Real Challenge for Iraqi Development", **The International Economy**, Fall 2003, s. 59-61.

2001 yılında ABD'nin girdiği ekonomik daralma ve ABD dolarının değer kaybı dünyada başta Çin olmak üzere bazı ülkelerde Euro miktarının artırılmasına neden olmuştur. Bu dönemde 1999 sonrası Irak'ın petrolün uluslararası satışında dolar yerine Euro'ya endekslemesi doların uluslararası piyasadaki anahtar para olma özelliğini sarsabileceği tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Irak'ın 2003 yılındaki işgalinde bu ekonomik nedenler ve rejim değişikliği tartışmaları gözden kaçırılmaması gereken iddaalardır. Irak'ın doların petrol üzerindeki egemenliğine meydan okuması özellikle Amerika'daki yenimuhafazakârlar üzerinde sonu Irak'ın işgaline giden bir etki yarattığı iddia edilmektedir.²¹⁶

---

²¹⁶ William Clark, "Petrodollar Warfare: Dollars, Euros and the Upcoming Iranian Oil Bourse", <http://www.energybulletin.net/node/7707.html> (E.T. 12.03.2010).

III. George W. Bush Dönemi ABD-İran İlişkileri

A. George W. Bush Dönemi Öncesi ABD-İran İlişkileri

1979'da İran'da meydana gelen İslam Devrimi, ABD-İran ilişkilerini derinden etkilemiştir.²¹⁷ İslam Devrimi öncesi Şah döneminde ABD-İran ilişkileri Orta Doğu'daki muhtemel SSCB tehdidine karşı işbirliğine dayalı ve güven esası üzerinde yürümüştür. Bu bakımdan İran, Soğuk Savaş döneminde ABD için stratejik öneme sahipti. Örneğin, ABD, SSCB tehdidine karşı İran'a silah yardımı yapmıştır. 1950'den 1971'e kadar 1.2 milyar olan silah yardımı 1971-76 arasında 12 milyar dolara ulaşmıştır.²¹⁸

4 Kasım 1979'da radikal bir grup öğrenci Tahran'daki ABD Büyükelçiliğini ele geçirmiştir. Bu tarihten sonra iki ülke arasındaki ilişkiler kopmuş bunların yeniden tesis edilmesi bir tabu haline gelmiştir. Bu bakımdan güncel durumda ABD için İran "Şer Ekseni" ülkeleri içerisinde ve terörizme destek veren devletlerden biri olarak bilinirken, İran için ABD "Büyük Şeytan" olarak görülmekte ve kendisine kin ve nefret duyulmaktadır. Kısacası iki ülke arasındaki ilişkiler "düşman paradigması"²¹⁹ üzerinden yürütülmektedir.²²⁰

İlişkilerin kopmasına neden olan olayları birkaç başlık altında toplayabiliriz. İlki, ilişkilerin kopmasına sebebiyet veren "rehine krizi"dir. İkincisi, İran'ın ABD için

---

²¹⁷ Gary Sick, "Iran: Confronting Terrorism", *The Washington Quarterly*, Autumn, 2003, s. 84-85.

²¹⁸ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, İstanbul, Alfa Kitabevi, 2004, s. 258.

²¹⁹ Bu kavram şöyle özetlenebilir. ABD'nin varlığı İran için rejimi güçlendiren bir propaganda malzemesi haline gelirken, ABD için İran'ın varlığı bölgede bulunma ve olaylara müdahil olma hakkını tanımıştır.

²²⁰ Arzu Celalifer Ekinci, *İran Nükleer Krizi*, Usak Yayınları, Ankara, 2009, s. 274.

Orta Doğu'da her zaman önemli bir müttefik olmuş İsrail için oluşturduğu tehdittir. Üçüncüsü, ABD'nin Soğuk Savaş'ta Orta Doğu'da güvendiği İran'ı kaybetmesi ve devamında İran'da ABD'ye düşman bir rejimin kurulmasıdır. Bu bakımdan ABD'nin İran politikasının temel taşları “Orta Doğu Barış Süreci, insan hakları ihlalleri, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, terörizm ve rejim ihracının engellenmesi” gibi konulardan oluşmuştur.

ABD, 1980'de başlayan Irak-İran savaşında Irak'a dolaylı ve dolaysız destek sağlamıştır. Bu destekler arasında İran'a diğer devletler tarafından silah satışı engellemenek, Irak ile askeri istihbarat bilgileri paylaşımı sayılabilir. Çünkü İran'ın devrimi ihraç etme politikası ABD için önlenmesi gereken bir durum idi.²²¹

1990 sonrası ABD, İran ve Irak için “çifte çevreleme” politikasını uygulamıştır. 1993'te Başkan Clinton'ın dış politika danışmanlarından Martin Indyk tarafından formüle edilen ve 1994'te resmen duyurulan çifte çevreleme politikasına göre ABD, 1979 İran İslam Devriminden sonra İran'a yönelik ortaya koyduğu kuşatmaya Birinci Körfez Savaşı sonrası Irak'ı da dahil etmekteydi.²²² Amacı, iki devleti birden ekonomik ve politik olarak uluslararası sistemden tecrit etmektir. İran'a yönelik bu tecrit politikası içerideki rejimin direncini kırabilirdi. ABD, 1995 yılında ILSA kararları ile İran'ın petrol ticaretini engellemek istemiştir. ILSA'ya göre İran'ın nükleer faaliyetleri ve Hizbullah, Hamas gibi terörist örgütlerine verdiği destek

---

²²¹ Kenneth Katzman, “Iran: United States Concerns and Policy Responses”, **DISAM Journal of International Security Assistance Management**, Cilt. 32 S. 2, s. 75-96.

²²² Greg Cause, “The İllogic of Dual Containment”, **Foreign Affairs**, Vol. 73, No 2 (Mar-April 1994), s. 56-66.

yüzünden ticaret ve yatırımlar engellenmek istenmiştir.²²³ ILSA'dan sonra bir başka önemli yaptırım kararı "D'Amato Yaptırım Yasası"dır. 18 Aralık 1996'da Senato'dan geçen yasaya göre yabancı firmaların İran'ın enerji sektörüne yatırım yapması konusunda yaptırım getirmekteydi.²²⁴

1997'de Hatemi'nin Cumhurbaşkanı olması ile İran ile diyalog gündeme gelmiştir. Cumhurbaşkanı Hatemi'nin diyalog çağrısına Clinton olumlu yaklaşmıştır. Başkan Clinton, İran yönetimiyle terörizm de dahil birçok sorunun tartışılması gerektiğini söylemiştir. Clinton 'İran'ın Ortadoğu barış sürecine muhalefeti, kitlesel imha silahları edinme çabaları ve terörizme desteği gibi nice sorunları tartışılması gerektiğini de eklemiştir.²²⁵ Ancak İran, ABD için tehdit algılamalarında hala ön sıralarda yer almaktaydı. Çünkü uluslararası terörizme destek olduğu iddiaları, nükleer silahlanma konusundaki kuşkular hala mevcuttu. Bunun yanında Orta Doğu barış sürecinde Filistin'e verdiği destek zaman zaman rahatsız etmekteydi. Ancak İran'ın gerekli koşullar sağlandığında daha yapıcı bir tutum izleyebileceği gözükmekteydi.

B. 11 Eylül 2001 Terörist Saldırıları ve Değişen ABD-İran İlişkileri

11 Eylül 2001 olayları olduğunda terörist faaliyetleri ilk kınayan ülkelerin başında İran gelmiştir. Çünkü Afganistan'daki Taliban rejimi hem İran için aynı zamanda

---

²²³ "The Iran Sanctions Act", **CFR Reports for Congress**, www.fas.org/sgp/crs/row/RS20871.pdf (E.T. 21.02.2010).

²²⁴ İbid., s. 2.

²²⁵ "ABD'den Tahran ile Diyaloga Yeşil Işık", <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-279246>, (E.T. 21.02.2010).

ABD bakımından da tehdit unsuru idi. İran açısından olaya bakarsak, Afganistan'daki Taliban rejimi İslam'ı farklı yorumlayan bir anlayışa sahipti. Bununla beraber Taliban yönetimi ile birlikte İran'a bir milyondan fazla mülteci akını olmuştu. İran bunlarla başa çıkmak zorundaydı. Dahası 1998 yılında Taliban'ın öldürdüğü on İranlı diplomat ve bir gazeteci İran'ın bu ülkeye olan düşmanlığını arttırmış iki ülke az daha savaşacak noktaya gelmişti.²²⁶

İran, ABD'nin Afganistan'da Taliban yönetimine karşı yürüttüğü "Sonsuz Özgürlük Operasyonu(Operation Enduring Freedom) sırasında ABD'ye araştırma ve kurtarma çalışmaları sırasında kendi topraklarının kullanılması konusunda izin vermiştir. Bununla da yetinmeyerek sınır kontrollerini arttırmış, Amerikan görevlilerinin kurtarılmasında yardım önermiş ve El-Kaide militanlarını tutuklama sözü vermiştir.²²⁷

İran'ın bu dönemde ABD ile ilişkilerde işbirliği olanaklarını araştırdığı bir gerçektir. Özellikle Hatemi Dönemi ile başlayan diyalog yollarının denenmesi buna karşı olarak ABD Dış İşleri Bakanlığı'nda Pentagon'un aksine İran ile yapıcı ilişkiler kurulması ve işbirliği olanaklarının arttırılmasını savunanlar vardı. Elbette bu durumdan memnun olmayan kesimlerde mevcuttu. İran içindeki muhafazakâr kesim ABD ile ilişkilerin normalleşmesini istemiyordu. Çünkü bu durum Hatemi'nin ve reformcu kanadın gücünü arttıracaktı. Öte yandan ABD'deki yenimuhafazakâr kesim de İran ile diyalog kurulması taraftarı değildi. Çünkü bunun olması demek kendi öngördükleri "sertlik yanlısı" politikaların uygulanmaması anlamına gelecekti. Bu

---

²²⁶ "Tensions mounts between İran and Taliban's Afghanistan", <http://www.cnn.com/WORLD/meast/9809/14/iran.afghan.border/index.html>, (E.T. 21.02.2010)

²²⁷ Arzu Celalifer Ekinci, a.g.e., s. 281.

konudaki düşünceler yenimuhafazakârların görüşlerinin incelendiği dördüncü bölümde ele alınmıştır.

11 Eylül Sonrası işbirliği olanaklarının gündeme geldiği bu dönem kısa sürmüştür. 29 Ocak 2002’de Başkan Bush’un yaptığı ulusa sesleniş konuşması ile ilişkiler yeni bir sürece girmiştir. Bush konuşmasında dış politika konularından bahsederken “teröre destek veren rejimlerle mücadele”, “kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi” konularına değinmiştir. İran, Irak ve Kuzey Kore, “şer eksenini(axis of evil)” ülkeleri olarak belirtilmiştir. Bu ülkelerin ABD’yi ve müttefiklerini kitle imha silahları ile tehdit etmesinin önüne geçileceği vurgulanmaktaydı.²²⁸

İran’ın ABD tarafından “şer eksenini” ülkeleri arasında sayılması İran tarafında özellikle de iktidardaki reformcular tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu durum sonucunda 11 Eylül 2001 sonrası “ortak düşman” Taliban unsurlarına karşı Afganistan’daki işbirliği süreci yara almıştır. İran-ABD ilişkileri bu tarihten sonra diyalog şansını imkânsıza yakın bir olasılığa bırakmıştır. Çünkü İran’ın tehdit algılamaları ABD tarafından oluşturulan “şer eksenini”ne bağlı gelişmiştir. Bunun devamı olarak İran’ın ulusal güvenlik algılamalarında önemli bir yer teşkil eden “İran Nükleer Krizi”ni incelemek yerinde olacaktır.

---

²²⁸ Colleen Elizabeth Kelley, **Post-9/11 American Presidential Rhetoric**, Lexington Books, 2007, s. 179.

C. İnan Nükleer Krizi ve ABD-İnan İlişkileri

George Bush yonetiminin Eylul 2002’de acikladigi yeni ulusal guvenlik stratejisi, kitle imha silahları ile mücadeleyi on sıraya koymuştu. Bu bakımdan haydut devlet(rogue states) olarak tanımlanan İnan’ın da bu yondeki isteği ABD tarafından tehdit olarak algılanmıştır.

ABD’nin Irak’ı işgali sonrası gözler İnan’a cevrilmiştir. İnan’da nükleer kriz konusu 14 Ağustos 2002 yılında Washington D.C.’de düzenlenen bir basın toplantısında İnan Ulusal Direniş Konseyi’nin ABD ofisi İnan’ın cok gizli nükleer projeleri hakkında bilgiler ortaya koyması ile gündeme geldi. Konu daha sonra UAEA’nın gündemine gelmiş, UAEA yetkilileri Eylul 2002’de İnan’dan konu ile ilgili acıklama istemiştir. Bu tarihten sonra İnan ile UAEA arasında günümüze kadar devam eden uzun bir süre c başlamıştır. Ancak “nükleer enerji konusu” İnan’da Soğuk Savaş dönemine kadar giden ge cmişe sahipti.

İnan’da nükleer programın oluşturulması 1950’li yılların sonunda ABD yardımı ile olmuştur. 1957’de şah Döneminde ABD ile yapılan ikili anlaşma neticesinde nükleer programın yürütülmesi kararlaştırılmıştı. 1967 yılında ABD desteği ile Tahran  niversitesinde ilk nükleer reaktör kurulmuştur. İnan, 1968 yılında “Nükleer Silahların Yayılmasını  nleme Anlaşması”nı(NPT) imzalamıştır. İnan bu anlaşma ile barışcıl ama clarla nükleer faaliyetlerini yürütme hakkı kazanmıştır. 1973 Arap-İsrail Savaşı ve ardından gelen petrol krizi İnan’ın petrol gelirlerini arttırmıştır. Bu durumda nükleer alandaki yatırımları arttırmıştır. 1974 yılında İnan Atom Enerjisi Ajansı kurulmuştur. 1977 ve 1978’de ABD, İnan’a kullanılmış nükleer yakıtı yeniden

işlemesi için “En Çok Kayrılan Ülke (Most Favored Nation)”²²⁹ statüsünü vermiştir. 10 Temmuz 1978’de ise ABD-İran Nükleer Enerji anlaşması Tahran’da imzalanmıştır.²³⁰

Bütün bunlar göz önüne alındığında İran’ın İslam Devrimi öncesi ABD için önemi çok büyüktü. Dönemin ABD Başkanı’nın ismi ile anılan Nixon Doktrini’ne göre “ABD’nin kendi bölgelerinin istikrar ve güvenliğini temin etmek amacıyla bölgesel olarak etkili devletler tarafından başlatılan girişimlere özel bir önem verme niyeti” vardı.²³¹ Kısacası bu dönemde ABD için İran bölgedeki önemli ülkelerden biri idi.

İslam Devrimi Sonrası başlayan İran-İrak Savaşı yüzünden nükleer alandaki çalışmalar durmuştur. Buradaki en önemli etkenlerden biri Ayetullah Humeyni’nin “dışarıya bağımlılık yaratır” kaygısı ile nükleer çalışmaları askıya almasıdır.

İran, Irak ile savaşın ertesinde 1989’da nükleer konusunda yeniden atağa geçmiştir. Savaş boyunca olumsuz etkilenen ekonomisi, güvenlik algılamaları İran’ı bu kararı almasında etkilemiştir. Ayrıca, İran’ın 1990’lar boyunca Çin ve Rusya ile nükleer konusunda işbirliği olmuştur.²³²

Daha öncede belirtildiği gibi 2002 yılında İran’ın nükleer çalışmaları yeniden gündeme geldiğinde ABD’nin tavrı İran’ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerini

---

²²⁹ “En çok kayrılan ülke” kavramı Uluslararası uygulamada özellikle ekonomik ve ticari anlaşmalarda sıkça rastlanan avantaj uygulamasıdır. Aralarındaki anlaşmaya böyle bir kayıt koymuş iki devlet, birbirlerine ve birbirlerinin vatandaşlarına karşı bir takım kolaylıklar tanıyacaklarını kabul etmiş demektir. Genellikle ticari ödeme, taşımacılık, yerleşme hakkı, ulusal yargılama gibi konularda tanınan iyi muamele kaydı, genel biçimde kimi zaman her konuda geçerli olabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz, Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Anka Yayınları, 2005, s. 317.

²³⁰ Mustafa Kibaroglu, “İran’ın Nükleer Güç Olma İddiası ve Batı’nın Tutumu: Şah’a destek Mollalara Yasak”, **Akademik Orta Doğu**, Cilt 1., S.1, s. 7-8.

²³¹ Mustafa Kibaroglu, a.g.m., s. 8.

²³² Arzu Celalifer Ekinci, a.g.e., s. 37-41.

bütünüyle durdurması şeklinde olmuştur. Aksi bir durumda ekonomik ve askeri yaptırımların masada olacağını Bush yönetimi her seferinde yinelemiştir. ABD, konunun Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu(UAEA) yetkisinden çıkarılarak BM Güvenlik Konseyi'ne getirilmesini amaçlamış daha sonra bu gerçekleşmiştir. Ancak ABD ile İran arasında nükleer kriz devam ederken çok önemli gelişmelerde meydana gelmiştir. Bunları; “İrak’ın İşgali”, “İran’ın Mayıs 2003’teki kapsamlı müzakere paketi önerisi”, “İran’ın dosyasının güvenlik konseyine intikal etmesi” ve “ABD’nin mevcut rejimi zayıflatma çabaları” olarak gruplayabiliriz.²³³

1. Irak’ın İşgali ve Endişeler

İrak’ın İşgali, İran ile ABD arasında Afganistan’da Taliban’a karşı olan kısmi işbirliğini bitirmişti. Çünkü İran, ABD tarafından “şer eksenli” ülkeleri arasında değerlendiriliyordu. Afganistan ve Irak Savaşları sonrası İran kendisini çevrelenmiş hissettiği için ABD’den tehdit algılaması vardı. Öte yandan ABD ise Irak’ın İşgali sonrası bölgede bulunan yoğun Şii nüfusun İran’ın kontrolü altına girmesinden endişe etmekteydi. ABD’nin bir diğer endişesi İran’ın Irak’ın işgali sonrası bölgedeki güç boşluğunu doldurmasıydı.

---

²³³ Arzu Celalifer Ekinci, a.g.e., s. 288-293.

2. İran'ın Mayıs 2003'te ABD'ye Sunduğu Kapsamlı Müzakere Paketi

İran, Irak'ın işgali sonrası ABD'ye sunduğu iddia edilen müzakere paketi o dönemde ABD-İran ilişkileri için çok önemlidir. İran tarafı öneri sunmadığını ABD tarafından kendisine sunulan öneriye cevap verdiğini iddia etmiştir. Ancak sonuçta böyle bir pazarlığın olması bile o dönemde önemlidir. Özetle, Cumhurbaşkanı Hatemi'nin önderliğinde ve Humeyni'nin bilgisi dâhilinde hazırlanan öneriye göre, İran ABD'nin kitle imha silahları konusundaki kaygısını anlamaktaydı. İran, “karşılıklı saygı”nın temel olacağı bir müzakere ortamında, İslami Cihad ve Hamas'a yaptığı desteği durduracak, bu örgütler üzerinde baskı kurarak İsrail'e yapılan saldırıları engellemeye çalışacak, Hizbullah'ın silahsızlanması ve normal bir parti örgüte haline gelmesini sağlayacak bir öneri paketini ABD'ye sunmuştu. İran, nükleer konusu, Irak'taki istikrar çabaları ve terörizmle mücadele konularında ABD'ye işbirliği öneriyordu.²³⁴ İran karşılığında ise Irak'ta bulunan Halkın Mücahitleri Örgütü'nün tasfiye edilmesini istemiştir. ABD ise bu öneriye sıcak bakmamış, Neo-Con'ların ifadesi ile “şeytanla pazarlık” etmemeyi seçmişti.

3. İran'ın Dosyasının Güvenlik Konseyi'ne İntikal Etmesi

İran'ın NPT üyeliği olduğu için nükleer faaliyetlerini sürdürme hakkına sahip olduğu gerçeği kabul edilmekteydi. Ancak hem ABD'nin hem de dünya kamuoyunun görüşü İran'ın mevcut nükleer faaliyetlerini durdurması ve uluslararası güven ortamı sağlanmadan tekrar başlamaması yönünde idi. Uranyum geliştirme faaliyetlerinde

---

²³⁴ Trita Parsi, *Treacherous Alliance: The Secret Dealings Iran, Israel and Usa*, Caravan Books, 2007, s. 244.

ısrar eden İran'ın dosyası 29 Mart 2006'da Güvenlik Konseyi'ne intikal etmiştir. 2003-2008 yılları arasında dört tane Güvenlik Konseyi kararı alınmıştır. Ancak bunların hiçbirisi ABD'nin istediği zorlayıcı tedbirleri içermemekteydi. Kısacası İran'ın Dosyası'nın Güvenlik Konseyi'ne gönderilmesi krizi çözmek bir yana İran'ı aksi yönde motive ettiği veya çözümü geciktirdiği yorumu yapılabilir.²³⁵

4. ABD'nin Mevcut Rejimi Zayıflatma Çabaları

İran ile diplomatik ilişkilerini 1979'daki İslam Devrimi'nden itibaren kesen ABD bu tarihten itibaren Tahran yönetimini terörizmi desteklemek, insan hakları ihlallerinde bulunmak ve dünya güvenliği için tehlikeli bir ülke olmakla suçlamıştır. Bu amaçla İran'daki demokratik girişimlerin desteklenmesi için 75 milyon dolarlık bir ayırmıştır. Bu fon, İran'daki rejim muhaliflerinin faaliyetleri, ABD'den Farsça yayın yapacak radyo ve televizyon kanalları ile ABD'de yüksek öğrenim eğitimi almak isteyen İranlı öğrencilerin kullanımına sunulacaktır.²³⁶

ABD açısından bu uygulamalar uzun vadeli bazı politikaların habercisi idi. 2006 yılında Washington'da "İran işlerinden sorumlu özel departman" kurulduğu ilan edildi. Bununla beraber İran'daki gelişmeleri yakından takip etmek ve izlemek için 560.000 İranlı'nın yaşadığı Dubai'de küçük bir elçilik açılacağı belirtilmiştir.

İran'daki rejim değişikliği sorunu ABD için önemlidir. Ancak yukarıdaki bu girişimlere kuşku ile yaklaşan ve başarısız olabileceğini en azından faydalı

---

²³⁵ Arzu Celalifer Ekinci, a.g.e., s. 291-292.

²³⁶ "US to devote 75 million dollars to promoting democracy in Iran", **AFP**, 15 February, 2006, s. 1-2.

olmayacağını söyleyen kesimler mevcuttu. Gerçi “şer eksen” ülkeleri ile mücadele kapsamında ABD’nin Orta Doğu’daki gelişmelere uzak kalması beklenemezdi. Bir bakıma ABD yukarıdaki faaliyetleri ile İran’ı uluslararası toplum nezdinde “tehlikeli” olarak göstererek imajını zedelemek istiyor ve onu “düşman” olarak konumlandırıyor.

5. 2004 Sonrası George W. Bush Dönemi ABD-İran İlişkilerinde Gelişmeler

Bush Doktrini içerisinde yer alan ve “şer eksen” olarak nitelendirilen Kuzey Kore, İran ve Suriye’ye karşı ABD herhangi bir harekât düzenlememiştir. Gerçi ABD’deki “yenimuhafazakâr ekip” Irak gibi bu ülkelere de “güç” kullanılmasını istiyordu. 2004 yılından sonra özellikle Suriye ve İran üzerinde baskılar artmıştır.

ABD için temel tehdit olan KİS’leri elde etmede bu iki devlet içerisinde en büyüğü İran olmuştur. İran bunun yanında İsrail’in yok edilmesi politikası, dolar yerine Euro’ya dayalı petrol ödemesi girişimi, Yahudi Soykırımı’nı kabul etmemesi, 11 Eylül olaylarının arkasında ABD’nin olduğu tezi, uluslararası terörizme destek verdiği inandırılması, Irak’taki istikrarsızlığın aktörlerinden biri olduğu iddiası ve nükleer konusu ile ABD için ciddi bir endişe kaynağı idi.²³⁷

İran’ın sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynakları ABD için hayati öneme sahipti. ABD’nin önce Afganistan sonra Irak’ı işgal etmesinden sonra etrafının sarıldığı hissine kapılan İran Yönetimi sıranın kendisine geleceğinden ve ABD’nin isteklerinin nükleer konusu ile sınırlı kalmayacağından ve bir “rejim değişikliği”

²³⁷ “The Iranian Regime: A Challenge to the World”, U.S. Department of State – Bureau of Public Affairs, 2006, s. 1

isteğine kadar gideceğinden endişe etmekteydi. Gerçi ABD’de İran’a karşı aynı Irak’ın İşgali gibi bir müdahaleyi savunan görüşler mevcuttu. Ancak bir görüşe göre ABD bölgesel güç mücadelesi içerisinde olan İran ve İran’ı aynı potada görmekte ve İran’da değişimi isteyen reformcuları mevcut rejimi savunmak isteyen muhafazakârlara karşı güç durumunda bırakmaktaydı.²³⁸

2004 yılında George W. Bush’un yeniden seçilmesi sonrasında nükleer programında ısrar eden İran üzerinde 2005 sonrası baskılar artmıştır. ABD’deki “yeni muhafazakâr” ekip 2006 Ağustos’unda İsrail’in Hizbullah’ı yok etmek için Güney Lübnan’a girmesi sırasında İran’a da müdahale edilmesi gerektiğini savunmuştur. ABD burada temkinli davranmış ve askeri yönetime başvurmamıştır. Avrupalı devletlerin İran ile olan diyalog girişimlerini desteklemiş ancak bir yandan da Güvenlik Konseyi’nde İran’a karşı olan yaptırımlar konusunda aktif politikasını sürdürmüştür.²³⁹

Irak’ın İşgali “acaba sıra İran’da mı?” sorusunu gündeme getirmiştir. Ancak UAEA’nın “İran’ın nükleer silah üretme yeteneğine dair” kanıtların doğruluğunun saptanamadığı düşüncesi, İran’ın NPT’yi ihlal etmediği görüşü ve aynı dönemde İsrail’in Hizbullah karşısında askeri olarak üstünlük elde edememesi İran’a karşı askeri müdahale seçeneğini uygulanabilir olmaktan çıkarmıştır. Bununla beraber İsrail’in Hizbullah’a karşı yürüttüğü harekâta net bir sonuç alamaması İran’a karşı bir askeri harekâtı geri plana attığı gibi ABD’deki yenimuhafazakârların planlarının inandırıcılığını kaybetmesine neden olmuştur.

---

²³⁸ Rosemary Hollis, “Getting out of the Iraq Trap”, *International Affairs*, Vol. 79, No: 1, 2003, s. 26-27.

²³⁹ Ömert Kurtbağ, *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası*, USAK Yayınları, 2010, s. 365.

2007 yılının sonlarında CIA'ya ait bir rapor yayınlanmıştır. Rapor'a göre İran'ın nükleer silah elde etme faaliyetlerini 2003 yılında durduğu ve yeniden başlaması halinde bile bunu elde etmesinin 10 ila 15 yıl alacağına dair tahminler yapılmıştır. Bu tahminlerin yanılma payı olmakla birlikte İran'a karşı bir askeri operasyonu iyice geri plana itmiştir.²⁴⁰

Bir değerlendirmeye göre, ABD, İran'a yapılacak bir olası saldırının Irak ve Lübnan'daki hassas olan durumu daha da bozup dengeyi Şiiiler lehine bozabileceğini bunun yanında İsrail'in güvenliğinin tehlikeye girebileceğini öngörmüştür.²⁴¹ Böylece George W. Bush dönemi sonra ererken İran'a müdahale konusu geri plana düşmüştür.

---

²⁴⁰ Robert Baer, "Commentary: Was Bush Behind the Iran Report?", **Time**, 04 December 2007.

²⁴¹ Ömer Kurtbağ, a.g.e., s. 368.

IV. ABD-Suriye İlişkileri

A. Soğuk Savaş Dönemi ABD-Suriye İlişkileri

ABD-Suriye ilişkileri Hafız Esad'ın 1970'de iktidarı ele alışından sonra inişli çıkışlı bir seyir izlemeye başlamıştır. ABD için o dönemde hedef SSCB'nin Ortadoğu'daki etkinliğini sınırlamaktı. Suriye ise SSCB'nin en önemli bölgesel müttefiklerinden biri idi. İlişkilerde baskı ve gerginlik zaman zaman görülse de diyalog seçeneği her zaman masadaydı.

Hafız Esad dönemi Suriye dış politikasına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Karizmatik kişiliği ile ülke içinde baskıcı ve otoriter görünen Hafız Esad Suriye'de istikrarlı bir yönetim kurmuştu. Suriye'yi bölgesel güç haline getirmek isteyen Esad'ın dış politikası üç temel argüman üzerinde yürümekteydi: Güçlü bir Suriye ordusunun varlığı, Büyük Suriye ideali ve pragmatik diplomasi.²⁴² Arap dünyasında liderliğe oynama ve İsrail faktörü güçlü bir Suriye ordusunun nedenini açıklamaktadır. Bunun yanında “Büyük Suriye” ile kastedilen Lübnan, Ürdün ve Filistin idi. Buna ek olarak pragmatik diplomasi ise pan-Arabizmi kullanarak Arap dünyası ile ilişkileri koparmamak üzerine kuruluydu.

ABD-Suriye ilişkilerine geri dönecek olursak 1979'da Suriye ABD tarafından “teröre destek veren ülkeler” listesine dahil edilmiştir. 1986 yılında ABD, bir İsrail uçağının bombalanması girişiminde Suriye'nin etkisi olduğu sebebiyle büyükelçisini geri çekmiştir. Ancak daha sonra Suriye'nin Ebu Nidal örgütünü ülke dışına çıkarması ve

---

²⁴² Yasin Atıoğlu, “Suriye Dış Politikasında Güç ve Güvenlik İlişkisi”, **Bilge Strateji**, C. 1, Sayı 1, 2009, s. 74, Daniel Pipes, **Greater Syria: The History of Ambition**, New York, Oxford University Press, 1990.

Lübnan'da rehin alınan ABD'linin kurtarılmasında yaptığı yardım karşılığında ilişkiler yeniden büyükelçilik seviyesine çıkarılmıştır.²⁴³

B. Soğuk Savaş Sonrası ABD-Suriye İlişkileri

1990'lı yıllar ile beraber Soğuk Savaş'ın sona ermesi Suriye için önemli idi. Çünkü Soğuk Savaş'ın sona ermesi Suriye'nin dış politika anlayışını ve stratejilerinde revizyonu gerekli kıldı. SSCB yıkılmıştı. Suriye bu ülkenin stratejik desteğini yitirdiği gibi uluslararası alanda büyük bir yalnızlık içine düştü.²⁴⁴

1993'te Bill Clinton döneminde ABD-Suriye ilişkileri iki yönlü devam etmiştir. Suriye bir yandan "teröre destek veren ülke" imajından kurtulamamış diğer ABD'nin İsrail-Filistin arasındaki arabuluculuk rolü devam etmiştir. George W. H. Bush ve Bill Clinton dönemlerinde ABD'nin öncelikleri Saddam Hüseyin'i çevrelemek, barış sürecini canlandırmak ve enerji güvenliğini sağlamaktı.²⁴⁵

Suriye, 1990'da Saddam'ın Kuveyt'i işgali sonrası oluşturulan koalisyonda ABD'nin yanında yer almıştır.²⁴⁶ Bunun nedeni Soğuk Savaş sonrası Suriye'nin dış politikasını revize etme, ABD ile yeni bir ilişki içine girmesi anlamına geliyordu. Öte yandan bir düşünceye göre 1967'de İsrail tarafından işgal edilen Golan Tepeleri sorununda

²⁴³ "Engaging Syria? U.S. Constraints and Opportunities", International Crisis Group, Middle East Report, no. 83, 11 Şubat 2009, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5903&CFID=35409812&CFTOKEN=47851474> (E.T. 27.02.2010).

²⁴⁴ Raymond Hinnebusch, "Defying the hegemon: Syria and the Iraq War", **International Journal of Contemporary Iraqi Studies**, V. 2, n. 3, s. 376.

²⁴⁵ Mona Yacoubian ve Scott Lasensky, "Dealing with Damascus", **Council of Foreign Relations**, June 2008, s. 13.

²⁴⁶ Mir H. Sadat, Daniel B. Jones, "U.S. Foreign Policy Toward Syria: Balancing Ideology and National Interests", **Middle East Policy**, Vol. 16, No. 2(Summer 2009), s. 94.

İsrail'e söz geçirebilecek tek ülke ABD olarak görülmekteydi. Bu bakımdan Suriye'nin 1991 Körfez Savaşı'nda ABD'nin yanında yer almasının ve Orta Doğu Barış Süreci'ne aktif katılımı anlamlıdır. Çünkü Suriye uluslararası sistemdeki değişimi görmüştü. ABD-Suriye İlişkilerini 1990-2000 arasında şekillendiren konular Orta Doğu Barış Süreci ve İsrail ile olan ilişkilerdi.

C. George W. Bush Dönemi ABD-Suriye İlişkileri

2001 yılında George W. Bush'un ABD Başkanı olması ile ABD-Suriye İlişkileri değişmeye başlamıştır. ABD'de iktidara gelen Yeni-Muhafazakar ekibin Suriye politikasına bakışı “izolasyon ve tehdit” ile Suriye'nin politika değiştirmesi üzerine kurulu idi. Çünkü Yeni-Muhafazakarlar Suriye'ye karşı yürütülen politikayı fazla tavizkar buluyorlardı. 11 Eylül saldırıları sonucunda ABD'nin dış politikasında meydana gelen değişim ilişkileri daha gergin bir noktaya getirdi. Çünkü ABD için artık birinci öncelik “terörizme karşı savaş”tı. Bu bakımdan İsrail-Suriye barış görüşmeleri geri planda kalmıştı. ABD Suriye'de değişim istiyordu. Bu dönemdeki politika “ya değişim, ya ilişkileri bitirme” olarak özetlenebilir. ABD yönetimi buna yönelik olarak 2002 yılında Suriye'ye ekonomik ve siyasi yaptırımlar öngören “Suriye Sorumluluk Yasasını (Syrian Accountability Act)” Kongre'ye sunmuştur. 12 Aralık 2003 tarihinde Kongre tarafından onaylanan “Suriye Sorumluluk Yasası”na göre: Suriye'ye uygulanan bir takım malların ihracının engellenmesi, Suriyeli

diplomatlara hareket kısıtlamasının getirilmesi, Suriye uçaklarının Amerikan Hava Sahasına girememesi gibi bir takım yaptırımlar söz konusu olmuştur.²⁴⁷

11 Eylül saldırıları sonucunda terörizme karşı başlatılan savaşta Suriye'nin ismi şer ekseni ülkeleri(İran, Irak ve Kuzey Kore) arasında zikredilmemişti. Ancak, Hamas ve Hizbullah'a olan destek iddiası, Lübnan'da bulunan askeri gücü ve ABD tarafından ileri sürülen kitle imha silahları iddiası ile hedef ülkelerden biri idi. Fakat ABD ile doğrudan karşılaşmaktan kaçınan Suriye, 11 Eylül sonrası El-Kaide hakkında önemli istihbarat bilgilerini ABD ile paylaşmıştır. ABD ise Ocak 2002'deki Bush'un ulusa sesleniş konuşmasında Suriye'ye "şer ekseni" ülkeleri arasında yer vermemiştir. Ancak bu konuşmada terörizme destek konusuna vurgu yapılmış ve Suriye'den tavrını belirlemesi çağrısında bulunulmuştur.²⁴⁸ Suriye bunlara ek olarak 8 Kasım 2002'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Irak'a yönelik çıkardığı 1442 sayılı karara da olumlu oy vermiştir. Bu karar Irak'a ya uluslararası gözlemcilere müsaade etmesi ya da sonuçlarına katlanması uyarısında bulunuyordu.

ABD'nin Irak'a müdahalesi Suriye-ABD ilişkilerini derinden etkilemiştir. Çünkü ABD'nin Irak'a yerleşmesi, İsrail'in bölgede varlığının güçlenmesi ve dış politika önceliğinin Irak haline gelmesi Suriye ve dolayısı ile Orta Doğu Barış Süreci'ni ikinci plana atmaktaydı. Bunun yanında Suriye'nin güvenlik kaygıları artmıştı. Irak'ın işgalinde Suriye ve ABD farklı düşünmekteydi. Örneğin Suriye, Irak'ın işgaline başından beri karşı çıkmıştır. ABD ise Suriye'yi terörist devletler listesinde tutmaya devam etmiştir. Bunun yanında "Büyük Orta Doğu Projesi" kapsamında

---

²⁴⁷ Claude Salhani, "The Syria Accountability Act, Takin the Wrong Road the Damascus", **Policy Analysis**, 18 March 2004, Cato Institute, s. 6. <http://www.cato.org/pubs/pas/pa512.pdf>.

²⁴⁸ Berna Süer, "Suriye Dış Politikası ve Irak Savaşı", 2. **Körfez Savaşı (ed. Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin)**, Platin Yayınları, 2006, s. 212-213.

ABD'nin bölgedeki otoriter devlet yapılarını "demokratikleştirme" çabalarına girişeceği haberleri "sıradaki hedef Suriye mi?" sorularının sorulmasına neden olmuştur.

Avrupa Birliği ise ABD'nin Suriye politikasını eleştiriyordu. Çünkü onlara göre baskı ve izolasyon politikası sonuç vermeyecekti. Ancak 2005 yılında Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'nin öldürülmesi Suriye'yi zor durumda bıraktı. Suriye Lübnan'daki askerlerini geri çekecek ve uluslararası baskı altında kalacaktır. Ayrıca Lübnan'daki bu başarı ABD politikalarının doğruluğu şeklinde bir algı oluşturmuştur. Bunun devamında 2006 yılında İsrail, Güney Lübnan'da Hizbullah'a karşı bir operasyon başlatacaktır.

Bütün bunların ışığında ABD-Suriye ilişkilerini ABD George W. Bush Dönemi içerisinde değerlendirirken gelişmeleri şu başlıklar altında toplayabiliriz. ABD açısından Suriye ile ilgili konular:

- Suriye'nin İran ile ilişkileri
- Suriye'nin Lübnan politikası
- Suriye'nin Filistin sorununa yaklaşımı ve "teröre destek" iddiaları
- Demokratikleşme ve insan hakları konuları
- Kitle İmha Silahları(KİS) konusu

Suriye açısından ise ABD ile ilgili konular;

- ABD'nin tehdit, baskı, izolasyon ve rejim değişikliği politikaları
- ABD'nin Suriye'nin bölgesel kaygılarını dikkate almaması ve hayati çıkar alanlarına müdahale etmesi

- ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin Suriye'de yarattığı tehdit algılaması
- Hariri Suikastı ve Uluslararası Mahkemesinin Suriye üzerinde siyasal baskı aracına dönüştürülmesi
- ABD'nin İsrail'e verdiği koşulsuz destek olmuştur.²⁴⁹

Öte yandan Suriye'nin İran ile ilişkisine değinmek gerekmektedir. ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra bir tarafta Suriye, İran, Hizbullah ve Hamas'ın oluşturduğu bir grup varken diğer tarafta ABD, İsrail ve İngiltere'nin oluşturduğu bir grup oluşmuştur. İran, Suriye'nin bölgedeki en önemli destekçilerinin başında gelmekteydi. Bu iki ülkenin aynı safta yer almasının nedeni güvenlik algılamalarındaki benzer durumdur. İki ülkenin bölgede ortak güvenlik algılamasının ABD ve İsrail'in varlığı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan İran ve Suriye arasındaki ortak olan “Şii” faktörü çok önemlidir. Hatta bazı yazarlara göre İran, Suriye ve Hizbullah'ın da içinde olduğu “büyük Şii hilali” oluşumuna vurgu yapılmıştır. Orta-Doğu genelinde Şii-Sünni çatışması olabileceği söylenmiştir. Bu Şii hilali aynı zamanda ABD'nin çıkarlarına karşı bir politika da izleyebilirdi.²⁵⁰

Diğer yandan Suriye-Rusya ilişkileri de bu dönemde önem kazanmıştı. Çünkü iki ülke arasındaki en önemli konuların başında silah satışı ön plana çıkmıştır. Bu ilişkiler dolaylı olarak Suriye-ABD ilişkilerini de etkilemekteydi. Çünkü Suriye, Rusya ticari ilişkileri sayesinde ABD'nin kendi üzerindeki baskısını kırmak istemiştir. Bu sayede Suriye, Rusya'yı ABD'ye karşı dengeleyici güç olarak

---

²⁴⁹ Alfred B. Prados ve Jeremy M. Sharp, “Syria: Political Conditions and Relations with the United States After the Iraq War”, **CRS Report for Congress**, 10 January 2005, s. 17-19. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/rl32727.pdf>.

²⁵⁰ Robing Wright and Peter Baker, “Iraq, Jordan See Treat to Election From Iran”, **Washington Post**, 8 December 2004, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A43980-2004Dec7.html>.

kullanmaya çalışmıştır. Bu amaçla Beşar Asad, Ocak 2005, Şubat 2006 ve Ağustos 2008 olmak üzere üç kere Moskova'ya resmi ziyarette bulunmuştur. Son yıllarda iki ülke arasında askeri, siyasi ve ekonomik işbirliğinin yükselen bir seyir izlediği görülmektedir.

ABD-Suriye arasındaki diplomatik kanallar 2007 yılında Amerika Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin üst düzey bir yetkili sıfatını taşıyarak Nisan 2007'de Şam'a gidişi ile sembolik de olsa yeniden açılmıştır.²⁵¹ Gerçi George W. Bush yönetimi bu ziyarete olumsuz bakmıştı. Ancak aynı dönemde Tony Blair'in de Irak'ın istikrarı için İran ve Suriye ile temas kurulması gerektiği önerileri Suriye için yeni değerlendirmeleri gündeme getirmişti. Bu bakımdan Amerikan politikalarının Suriye'yi de içine alıp alamayacağı sorusu gündeme gelmiştir.²⁵²

Bush dönemi sona ererken ABD-Suriye ilişkilerinin görüntüsü şöyle idi. Suriye hala Filistinli radikal örgütlere ev sahipliği yapmakla suçlanmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi İran ile olan ilişkisi devam etmekte hatta derinleşerek sürmekteydi. Lübnan'dan askerlerini çekmiş olsa da Hizbullah vasıtası ile etkinliğini koruyabilmekteydi. Bu bakımdan ABD'nin baskı politikalarının başarıya ulaşmadığı söylenebilir. Çünkü bu politikalar tek taraflı idi. ABD tarafından biçimlendiriliyordu. Suriye geri adım atsa bile alacağı tavizlerden kuşkulu idi. Bu bakımdan ilişkilerde bir rahatlama meydana gelmemekteydi.

Bush sonrası Obama dönemine de değinilmesi yararlı olacaktır. Obama'nın ABD Başkanı olması ABD için Suriye politikalarını çok fazla değiştirmese de iki ülke

---

²⁵¹ "Democrat Pelosi in Syria Talks", http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6522743.stm

²⁵² Yasin Atlioğlu, a.g.m., s. 78.

arasında diplomatik temasa giden yolu açmıştır. 2009'un başından beri ABD ile Suriye arasında yoğun temas yaşanmaktadır. Şubat 2009'da ABD Senato Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı John Kerry Şam'ı ziyaret etmiştir.²⁵³ 2009 Mart ayında ABD Dış İşleri Bakan Yardımcısı Jeffrey Feltman ve Ulusal Güvenlik Konsey'inden Daniel Shapiro Şam'a ziyarette bulunmuşlardır.²⁵⁴ Bu dönemdeki ilk üst düzey ziyaret ise Başkan Obama'nın Orta Doğu Özel Temsilcisi George Mitchell'in Haziran ve Temmuz 2009'da Şam'a yaptığı ziyaretler olmuştur. Görüşmeler daha çok İsrail-Suriye arasındaki uzlaşma arayışı şeklinde geçse de ABD Yönetimi uygulanan bazı yaptırımların kalkacağı yönünde Suriye'ye vaatlerde bulunmuştur. Bu dönemde meydana gelen bir diğer gelişme ise Obama'nın 2005 yılında gerçekte ABD'nin Şam Büyükelçisi yerine yeni bir ismin atanması konusudur.

Kısacası Obama'nın Suriye'ye bakışı ön yargısız, olumlu ve yapıcı yaklaşımlar içermektedir. Suriye'nin de buna kayıtsız kalamayacağı ve olumlu cevap verebileceğini söyleyebiliriz.

---

²⁵³ "U.S. Lawmakers "Hopeful" After Syria Talks", <http://www.cbsnews.com/blogs/2009/02/21/world/worldwatch/entry4817920.shtml>, (E.T. 28.02.2010).

²⁵⁴ "The New U.S.-Syria talks 'constructive' ", http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7929819.stm (E.T. 28.02.2010).

V. NATO'nun Dönüşümü

Sovyet tehdidine karşı kurulan NATO'nun ilk yıllarından günümüze kadar 60 yıllık bir süre geçmiştir. NATO, kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar kuruluş amacına uygun olarak hareket etmiştir. Ancak, Soğuk Savaş'ın bitişi, SSCB'nin yıkılması ve Varşova Paktı'nın dağılması ile durum değerlendirmesi yapmış, NATO'nun varlık nedeni sorgulanmaya başlamıştır.

Bu dönemde NATO'nun değişen koşullara göre yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir. Soğuk Savaş'ın sonrasındaki gelişmeler, riskler, belirsizlikler, tehditler bir denge unsuruna ihtiyaç olduğu görüşünü doğurmuş bunun da NATO ile olabileceği düşünülmüştür. Ortaya çıkan yeni durumda tehdit değerlendirilmesi yapılmıştır. Uluslararası terör, kitle imha silahları yeni tehditler olarak görülmüştür. Bu açıdan NATO'nun kuruluşundaki “kolektif savunma örgütü” kimliği “kolektif işbirliğine dayalı güvenlik örgütü” kimliğine doğru evrilmiştir.²⁵⁵

Bu yeni stratejilerin oluşumunda NATO'nun kuruluşunda önemli pay sahibi olan ABD'nin tutumu etkili olmuştur. ABD'nin Soğuk Savaş'tan sonra tek-kutuplu olarak gözükken dünya düzeni tartışmalarında belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Bu dönemde ABD'nin NATO üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. NATO eski NATO değildir ve değişime uğramıştır. Yeni üyelerin katılımı ile ABD'nin kontrolünün arttığı düşünülmektedir.

Terörizm sorunu 11 Eylül'den sonra tehdit algılamalarında birinci sıraya yerleşmiştir. Tehdidin büyüklüğü, küresel anlamdaki etkisi uluslararası işbirliğini

---

²⁵⁵ “60.Yılında NATO-Türkiye İlişkileri”, **Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları**, Ankara, Nisan 2009(Rapor No: 2), s. 5.

gündeme getirmiş bir bakıma zorunlu kılmıştır. NATO'nun bu bakımdan rolü çok önemli olmuştur. NATO'nun Soğuk Savaş dönemindeki pozisyonu, Soğuk Savaş bitimindeki devamlılık isteği ve özellikle 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında kendisine ayrıcalıklı bir rol vermiştir. Gerçekleştirilen zirveler, terörizmle mücadele konusunda alınan kararlar ittifakın önemini ortaya koymuştur. Bu bölümün NATO'nun terörizmle mücadelesi anlatılırken üç kısım olarak ele alınması düşünülmüştür. Bu bölümler Soğuk Savaş dönemi, Soğuk Savaş sonrası dönem ve 11 Eylül saldırıları sonrası NATO'nun dönüşümü olarak belirlenmiştir.

A. NATO'nun Soğuk Savaş Dönemi Stratejisi

NATO'nun kurulduğu döneme bakıldığında tehdit olarak görülen komünizme ve kuzeyden gelebilecek bir komünist işgale karşı durmaktı. Bu açıdan bakıldığında NATO, 1952-1967 arasında “Topyekûn Nükleer Mukabele Stratejisi” olarak adlandırılan bir strateji uygulamıştır. Buna göre “en küçük bir saldırı halinde bile bütün nükleer silahlarla mukabele” eyleminde bulunulacağı açıklanmıştır. Aralık 1954 yılında kabul edilen “kitlesele karşılık” stratejisine göre Kuzey Atlantik bölgesindeki herhangi bir komünist saldırı nükleer silahlarda dâhil olmak üzere bütün kuvvetlerle cevap verilmesi esasına dayanıyordu.²⁵⁶

NATO 1967-1991 arasında “Esnek Karşılık” stratejisini uygulamıştır. Bu strateji üç aşamalı idi. Birinci aşama konvansiyonel kuvvetlerle yapılan bir saldırıya aynı silahlarla cevap vermesi esasına dayanıyordu. İkinci aşamada ise konvansiyonel

---

²⁵⁶ “Kitlesele Karşılık Stratejisi” hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz., Wells, Samuel F., “The Origins of Massive Retaliation”, *Political Science Quarterly*, V. 96, N. 1, (Spring 1981).

silahlarla geçiştirilemeyecek bir durumda planlı ve ölçülü nükleer silah kullanımını öngörmekteydi. Üçüncü aşama ise nükleer savaş senaryosu idi.²⁵⁷

NATO'nun Soğuk Savaş boyunca oluşan siyasi konjonktür çerçevesinde güvenlik algılaması tehdidin devletler tarafından yapılabileceği esasına dayanıyordu. Bu bakımdan terörizm konusunda NATO, kuruluşundan Soğuk Savaş'ın bitimine kadar terörizm sorununu gündemine taşımamış, görev tanımı içerisinde yer vermemiştir²⁵⁸ Bu durum 11 Eylül sonrasında NATO'nun gündemine gelecek NATO'nun dönüşümünde önem rol oynayacaktır.

Gerçi NATO ülkeleri Soğuk Savaş döneminde terör sorunları ile uğraşmışlardır. 1949-2001 arasında Kuzey Atlantik Anlaşması alanını kapsayan ülkeler içerisinde terör yüzünden ölenlerin sayısı on binleri bulmaktaydı. Türkiye'de Kürt ve Ermeni terörü ile ilgili ölenler, İngiltere'de Kuzey İrlanda, İspanya'da Bask ayrılıkçı eylemleri, Almanya, İtalya ve Yunanistan'da sol ayrılıkçı hareketler sonucunda meydana gelen kayıplar bunların bir kısmıdır.²⁵⁹

B. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü

1980'lerde başlayan ve 1990'larda etkisini hissettiren Avrupa'daki büyük siyasi değişiklikler NATO'nun 1967'den beri yürüttüğü stratejisinin değişmesine yol açmıştır. Bu bakımdan NATO'nun 1967'den 1991'e kadar olan stratejisi "Eski Strateji", 1991-1999 arası yürürlükte olan stratejisine "Geçiş Dönemi Stratejisi",

---

²⁵⁷ Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Ankara, 1996, s. 516.

²⁵⁸ Anton Bebler, "EU, NATO and Transnational Terrorism", **Atlantic Council of Finland Press**, 2006.

²⁵⁹ *ibid.*, s. 4.

1999'da yürürlüğe giren stratejik konsept ise “Yeni Strateji” olarak tanımlanabilir. Bu stratejiler hakkında genel bilgiler verilecektir. Daha sonra NATO'nun “terörizm” kavramından nasıl etkilendiğinin üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

NATO, Varşova Paktı'nın dağılması ve oluşan yeni duruma ayak uydurmak için 1990 Londra Konferans'ında stratejisini gözden geçirmiştir. Yayınlanan bildirinin başlığı “Londra Deklarasyonu: Değişen Kuzey Atlantik İttifakı” olması dikkat çekicidir. Zirvede, alınan kararlar doğrultusunda NATO'nun yeni bir güvenlik kavramı çerçevesinde dönüştürülmesi, uluslararası istikrarsızlık, göç dalgası tehlikesi ve uyuşturucu ticaretine karşı önlemler alınmasına karar verilmiştir. Kısacası bundan sonra ittifak “uluslararası güvenliği” tehdit eden unsurlara karşı mücadele etmekle görevlendirilmiştir.²⁶⁰

Londra Konferans'ından sonra 8 Kasım 1990'da Roma'da Kuzey Atlantik Konseyi Zirve toplantısında ittifakın yeni stratejik hedefi belli olmuştur. “Geçiş dönemi stratejisi” olarak anılan daha sonra 12 Aralık 1991'de Brüksel'de Savunma Bakanları tarafından onaylanan konsept içerisinde eski stratejideki hususlar aynen yer almaktaydı. Bunlar: NATO'nun Avrupa'nın güvenliğini sağlamada temel güç olduğu, Rusya'nın askeri bir güç olarak varlığını koruyacağı öngörüsü, nükleer silahların varlığının devam edeceği, askeri güce olan ihtiyacın sürekli olduğu ve bu yüzden yeterli miktarda gücün muhafazasının zorunluluk arzettiği, Transatlantik bağın önemi ve Avrupa'nın korunması için ABD'ye olan ihtiyaçtır.²⁶¹

---

²⁶⁰ Didem Yaman, “Nato'nun Yeni Görevi: ‘Terörizmle Mücadele’ ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 7, 2006., s. 43.

²⁶¹ Eide Vigleik, “Değişen İttifakın Askeri Boyutu”, **NATO Dergisi**, No: 3, 1992, s. 22.

Öte yandan 1999 yılına kadar NATO'nun kararlarında küresel terörizmin önemli bir tehdit olarak algılandığını belirten açık bir ibareye rastlanmamaktadır. Bu konuyu ilk kez gündeme getiren 1995'te dönemin NATO Genel Sekreteri Willy Claes olmuştur. Claes "İslamcı Terörizm"i Batı'ya ve NATO'ya karşı yönelen bir tehdit olarak tanımlamıştır.²⁶²

Terörizm'den yeni bir tehdit olarak ilk kez 1999 Washington Konferans'ında bahsedilmiştir. Ancak "Yeni Stratejik Konsept"te terörizmle mücadelenin ittifakın başlıca konularından biri olarak görüldüğü vurgulanmamakta sabotaj, organize suçlar gibi sorunlarla birlikte ikincil unsur olarak ele alınmıştır. Stratejik Konsept'in 24. Maddesi şu ifadelerle yer vermektedir:

Müttefiklerin topraklarına yöneltilecek herhangi bir silahlı saldırı durumunda her nereden gelirse gelsin ne yapılacağı konusunda Washington anlaşmasının 5. ve 6. maddeleri açıktır. Ancak, İttifak'ın güvenliği yeni tehditlerden(terörist eylemler, sabotaj ve organize suçlar vb.) etkilenebilir.²⁶³

Washington'da kabul edilen yeni stratejik konsept ile NATO'nun terörizmi "21.yüzyılın yeni tehditleri" içerisinde gördüğü söylenebilir. Ayrıca 1999 Washington Zirvesinde kabul edilen "Yeni Stratejik Konsept"te toplu savunma ve Atlantik ötesi bağlar teyit edilmiştir. İttifak'ın karşı karşıya olduğu tehlikeler belirlenmiş, NATO, Avrupa-Atlantik alanında güvenlik ve istikrarı sağlayan bir örgüt olarak tanımlanmıştır. Ayrıca ortaklarla diyalog vurgulanmış, İttifak'ın yeni misyonlarını gerçekleştirmeye yardımcı olacak daha esnek, mobil, güç yapılarının

---

²⁶² Anton Bebler, a.g.m., s. 6.

²⁶³ "The Alliance Strategic Concept: Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C.", Washington, 24 April 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (E.T. 28.02.2010).

oluşturulması planlanmıştır.²⁶⁴ Bunun yanında “Yeni Stratejik Konsept’te” ittifakın şu temel güvenlik görevlerini yerine getirmesi bekleniyordu:

- **Güvenlik:** Herhangi bir ülkenin diğerine güç kullanmadığı, problemlerin barışçı yollarla çözülebildiği, demokratik kurumların gelişebildiği, istikrarlı bir Avrupa-Atlantik güvenlik alanı oluşturmak.
- **Danışma:** Kuzey Atlantik Anlaşmasının 4. maddesinde de vurgulandığı gibi, üyelerin güvenliklerini tehdit eden risklerde dahil olmak üzere hayati çıkarlarını etkileyen konularda fikir alışverişinde bulunmak için bir transatlantik forum oluşturmak.
- **Caydırıcılık ve Savunma:** Kuzey Atlantik Anlaşmasının 5. ve 6. maddelerinde de vurgulandığı gibi herhangi bir NATO üyesine karşı yöneltilen tehdide karşı caydırıcılık ve savunma önlemlerini almak.
- **Kriz Yönetimi:** Kuzey Atlantik Anlaşmasının 7. Maddesine uygun bir şekilde, her durum ayrı ayrı değerlendirilmek üzere ve oy birliği ile alınmış bir karara istinaden çatışmanın engellenmesine katkıda bulunmaya ve mukabele harekâtı dahil olmak üzere kriz yönetimine katılmaya hazırlıklı olmak.
- **Ortaklık:** İttifak ile geniş kapsamlı, şeffaf ve karşılıklı güvene dayanan ittifaklar gerçekleştirilmesi için Avrupa-Atlantik alanındaki diğer ülkelerle ortaklığın, işbirliğin ve diyalogun giderek geliştirilmesi.²⁶⁵

---

²⁶⁴ Hikmet Erdoğan, **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2004, s. 152.

²⁶⁵ “The Alliance Strategic Concept: Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C.”, Washington, 24 April 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (E.T. 28.02.2010).

Anlaşıldığı üzere NATO, 1999'daki yeni stratejisinde “ortak savunma”dan vazgeçmiş değildir. Bunun yanında genişlemenin de etkisi ile bünyesine yeni ülkeler katma niyeti de vardır. NATO'nun çeşitlenen tehditlere karşı sahip olduğu gücü arttırmak ve tehditlerin etki alanlarını daraltmak için politikasını belirlediği görülmektedir. Ancak terörizm konusu öncelikli hale gelmemiştir. Çünkü terörizm konusu henüz küresel bir hale gelmemiş, ülkelerin iç sorunları olarak görülmüş, ittifak içerisinde bir uzlaşa sağlanamamıştır. 11 Eylül bu bakımdan bir milattır. Çünkü öncelikli tehdidin devletler tarafından gelebileceği savı yıkılmış, yeni kavramlar gündeme gelmiştir.

C. 11 Eylül 2001 Sonrası NATO ve Terörizm Sorunu

11 Eylül saldırıları NATO'nun terörizme bakış açısını değiştirmiştir. Bu saldırılar sonucunda “terörizm” kavramı ülke içi bir kavram olmaktan çıkmış uluslararası alanda bir güvenlik sorunu haline gelmiştir.

11 Eylül'ün hemen ardından Avrupa-Atlantik Konseyi'nin(AAOK) 46 üyesi (19 NATO üyesi ve 27 Ortak ülke) New York ve Washington'a yapılan saldırıları koşulsuz olarak kınadıklarını beyan etmişler ve terörizmle mücadele için tüm çabaları üstleneceklerini taahhüt etmişlerdir.²⁶⁶ NATO, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yapılan terörist saldırılardan bir gün sonra tarihinde ilk defa olarak 5. Maddeyi yürürlüğe koymuştur.

---

²⁶⁶ Osman Yavuzalp, “Working wit Partner to fight terrorism”, **NATO Review**, Spring 2003, s. 1.

4 Ekim 2001’de ise ABD’nin talebi üzerine müttefikler terörizmle mücadele konusundaki seçeneklere “sekiz önlem” eklemeyi kabul ettiler. Bu önlemlerden bazıları şunlardır: İstihbarat paylaşımının artırılması, toplu üst geçiş hakları ve liman, hava sahalarına erişim, koalisyonun çalışmalarına destek verdikleri için tehdit altında olan devletlere yardım, NATO Deniz Kuvvetlerinin Doğu Akdeniz’de konuşlandırılmaları ve NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sistemi (AWACS) uçaklarının operasyonları desteklemek üzere Afganistan’da konuşlandırılan AWACS’ların yerini almak üzere ABD’ye sevki.²⁶⁷

NATO bu tarihten sonra 5. Madde kapsamında 9 Ekim 2001’de AWACS’ların ABD’de konuşlanmasını sağlayan “Kartal Yardımı Operasyonu(Eagle East Operation) ve 26 Ekim 2001’de Akdeniz’de girişilebilecek terörist faaliyetlere karşı tespit ve önlem amaçlı “Aktif Çaba Operasyonu(Active Endeavour Operation)’nu yürürlüğe koymuştur. NATO’nun birçok müttefiki ABD’nin 11 Eylül sonrası ABD’de yürüttüğü “Sürekli Barış (Enduring Freedom)” operasyonuna desteğini sürdürmektedir.

D. 21-22 Kasım 2002 Prag ve 27-28 Haziran 2004 İstanbul Zirveleri

11 Eylül olayları terörü farklı bir algılamaya ile gündeme getirmiştir. Bu bakımdan NATO’nun terörizmle mücadele konusunda uluslararası işbirliğini sağlayıp sağlayamayacağı konuşulmaya başlanmıştır. NATO 21-22 Kasım 2002 tarihleri arasında Prag’da düzenlediği zirvede bu konuları ele almıştır. Prag Zirve’sinde

---

²⁶⁷ C. Richard Nelson, “Expanding NATO’s counter-terrorism role”, **NATO Review**, Autumn 2004, s. 1-2.

AAOK liderleri Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı'nı onaylayarak kabul etmişlerdir.

NATO, Prag Zirvesi'ni düzenlerken bu zirvenin genişlemeden çok dönüşüm amacını gütmüştür. Yani NATO'nun mevcut tehditler dışında yeni tehditlere de hazır olması bunlarla mücadele etme kapasitesine sahip olması amaçlanmak istenmiştir. Bu bakımdan NATO sadece savunma üzerine kurulu bir yapı olmaktan ziyade “barışı sağlama ve koruma” ve “terörizmle mücadele” gibi konularla da ilgilenmek istemektedir.

Prag Zirvesi dört konuda yenilik getirmiştir. Bunlardan birincisi NATO'nun yeni yetenekler girişimi olan Prag Yetenekler Taahhüdü(PYT) idi. PYT, ittifakın terörizme ilişkin yeteneklerini geliştirmek ve genel olarak Avrupa silahlı kuvvetlerinin süratle hareket edebilmelerini garanti etmek amacı ile düzenlenmiştir. PYT'nin kapsadığı alanlar şunlardır: Kimyevi, biyolojik, radyolojik ve nükleer savunma, istihbarat gözetleme ve hedef tespiti, hassas güdümlü mühimmat ve düşman hava savunmasının bastırılması dahil, savaşta etkinlik, havadan ve denizden stratejik ikmal, havadan yakıt ikmali, konuşlandırılabilir muharebe ve hizmet destek birimleri.²⁶⁸

---

²⁶⁸ Prague Summit Declaration, Issued by the Heads of the State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (E.T. 01.03.2010).

İkincisi, “NATO Mukabele Gücü’dür(NMG).” İttifak’a acil bir olaya hızla mukabele edebilme şansı veren gereken yere gidebilme ve etkin bir vuruş için düşünülmüştür.²⁶⁹

Üçüncüsü, “Sivil Olağanüstü Sivil Eylem Planı”dır. Bu plan, ulusal makamlara sivil olağanüstü hollere hazırlıklı olma, istihbarat paylaşımı ve değerlendirme, gereken yerlere AWACS uçaklarını konuşlandırmak ve bir Ortaklık Eylem Planı ile ortaklarla işbirliğini arttırmayı amaçlamıştır.²⁷⁰

Dördüncüsü belki de en önemlisi “Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı”dır. Bu plan Afganistan ve Yakın Doğu olarak bilgilenen bölgedeki anti-terörist faaliyetleri de içermektedir. Prag Zirvesi’nde dört askeri faaliyet kategorisi belirlemiştir.

Bunlar anti-terör, sonuç yönetimi, karşı terörizm ve askeri işbirliğidir. Burada anti-terörizm, sınırlı tepki ve askeri kuvvetlerin olayı belli sınırlar içerisinde tutmaları ve tehdit uyarılarının garanti edilmesi, entegre hava savunma sisteminin etkinliğinin korunması ve füze savunmasına yönelik faaliyetler dahil, zayıf noktaların azaltılması konusundaki önlemler anlamına gelmektedir. Sonuç yönetimi ise bir saldırı sonrasında yeniden toparlanma ile ilgilidir. Planlama ve kuvvet planlamasına katkı, acil yardım için yetenekler sağlanması, eşgüdüm merkezleri sağlanması ve eğitim yeteneklerinin geliştirilmesini içermektedir. Karşı terörizm ise karşı kuvvet faaliyetleri de dahil olmak üzere saldırı önlemleri anlamına gelmektedir. Askerliği

---

²⁶⁹ Christopher Bennet, “Combating Terrorism”, **NATO Review**, Spring 2003, s. 2.

²⁷⁰ Ibid, s. 2-3.

işbirliğinden kasıt ise Rusya, Ukrayna, Akdeniz Diyalogu Ülkeleri, AB, AGİT ve BM ile işbirliğini kapsamaktadır.²⁷¹

“Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı”nda saptanan bir diğer önemli husus bir takım ortak tehditlerin olduğu gerçeğidir. Özellikle bu eylem planının imzalanması ile AAOK liderleri her şeyden önce tüm ülkelerin aynı güvenlik sorunları ile karşı karşıya olduklarını ve ancak birlikte çalışırlarsa bunlarla mücadele edebileceklerini vurgulamıştır. Birçok ülke El-Kaide tarafından desteklenen terör olaylarının kurbanı olmuştur. Bu ülkeler Afganistan’a yapılan NATO müdahalesinde topraklarındaki üstleri ve hava sahalarının kullanılmasına izin vermiştir.²⁷²

Bunların dışında NATO’nun terörizmle mücadele edebilmesini sağlamak amacıyla atılan bir diğer önemli adım ise “Terörizmle Mücadele Askeri Konsept”inin geliştirilmesidir. Konseptin amacı, terör tehlikesi, terör tehdidi ile başa çıkmak için ulusal otoritelere gereken bütün yardımların yapılmasını, Müttefiklerin üyesi bulunduğu uluslararası örgütler ve koalisyonlar tarafından yürütülecek operasyonlara destek vermek aynı zaman bunlar için her daim hazır olmayı kapsamaktaydı.²⁷³

27-28 Haziranda İstanbul’da toplanan zirve Irak’ın işgalinden sonra toplanması bakımından önemli olmuştur. Zirve, NATO’nun 1999 Washington ve 2002 Prag Zirveleri ile başlayan dönüşüm sürecinin devamı olması bakımından da ayrıca önem kazanmıştır.

---

²⁷¹ Ibid, s. 3.

²⁷² Osman Yavuzalp, a.g.m., s. 2.

²⁷³ Nora Bensahel, **Counter Coalitions: Cooperation Wih Europe, NATO, and the Europe**, Santa Monica, Rand Cooperation, 2003, s. 24.

NATO'nun 2004 İstanbul Zirvesi'nde, 2002 Prag Zirvesinde alınan kararları destekleyecek aynı zamanda onun devamı sayılacak bazı kararlar alınmıştır. Mayıs 2004'te Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı'nda terörizmle mücadele etmek için "Terörizme Karşı Savunma İçin Çalışma Programı" onaylanmıştır.²⁷⁴ Bu program İstanbul Zirvesi'nde kabul edilmiştir.

Terörist saldırıları tespit, önleme, önleme için kuvvet kullanma, teknolojik cihazlar ve ulusal uzmanlık ve araştırma uygulamalarını içeren program bazı maddelerden oluşmuştur. Buna göre: limanların ve gemilerin terörist saldırılardan korunması, helikopterlerin yerden atılan füzelere karşı korunması, el yapımı ve diğer patlayıcılarla mücadele, özel indirme kuvvetleri için havadan indirme teknolojisinin gelişimi, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahların tespiti ve saf dışı edilmesi, terörist faaliyetlerin tespiti ve izlenmesi programın içerisinde yer almıştır.²⁷⁵

Öte yandan İstanbul Zirvesi'nde ele alınan bir başka önemli konu ise "istihbarat paylaşımı" olmuştur. 11 Eylül'ün hemen ertesinde Brüksel'deki NATO Karargâh'ında kurulan "Terörist Tehdit İstihbarat Biriminin (Terrorist Threat Intelligence Unit) görev alanı genişletilmiş, tüm müttefiklerin sorunlarını ele alacak şekilde yapılandırılmıştır. Ayrıca erken uyarı hava gücüne mensup AWACS'ların ve

---

²⁷⁴ "NATO to enhance defense against terrorism", **NATO Update**, <http://www.nato.int/docu/update/2004/05-may/e0506a.htm> (E.T. 11.03.2010).

²⁷⁵ Ibid.

“Kimyasal, Biyolojik, Nükleer Savunma Birlikleri”nin istendiği ülkeye gönderilmesi onaylanarak kabul edilmiştir.²⁷⁶

İstanbul Zirvesi genel olarak değerlendirildiğinde terörizm ile mücadelede ortak kararların alındığı bir zirve olması bakımından önemlidir. Özellikle istihbarat alanında bir takım bilgilerin paylaşılmasını da içeren terörle mücadele, uluslararası işbirliğinin sağlanması bakımından önemi dikkat çekmektedir.

İstanbul Zirvesi’nde ayrıca Soğuk Savaş boyunca uygulanan “ortak savunma” stratejisinin “ortak mücadele stratejisi”ne evrildiği görülmüştür. Çünkü terörizm tehdidi “ortak tehdit” haline gelmiştir. Bu tehditle başa çıkmak için “ortak mücadele” etmek gerekmektedir.

E. NATO’nun Dönüşümündeki Son Gelişmeler ve Zirveler

NATO üyesi ülkeler 2001’de ABD, 2003’te Türkiye, 2004’te İspanya ve 2005’te İngiltere’de ulusal ve uluslararası terörizmin hedefi olmuşlardır. Bunun yanı sıra bir araştırmaya göre 11 Eylül’den 2005’nin sonuna kadar 19 tane büyük terörist saldırı ihtimali önlenmiştir.²⁷⁷

NATO, 1999’da Washington’da hazırladığı Stratejik Kavram’da terörizmi üyelerinin güvenliğini etkileyen risklerden biri olarak tanımlamıştı. Kasım 2002’de yapılan

---

²⁷⁶ Heads of State and Government strengthen NATO’s anti-terrorism efforts”, **NATO Update**, <http://www.nato.int/docu/update/2004/06-june/e0629e.htm> (E.T. 11.03.2010).

²⁷⁷ “Strategic Priorities for Protecting Europe’s infrastructure against terrorism”, **Report New Defence Agenda Meeting**, Bruxelles, 27 June 2005, s. 9, http://www.forum-europe.com/publication/NDA_SOD_27June2005forprint.pdf (E.T.10.03.2010).

Prag Zirvesinde de terörizme karşı oluşturulacak “ortak savunma” kavramı onaylanmıştı. Ancak NATO’nun karşısında hala büyük tehditler yer almaktaydı. Bu bakımdan 2006 Riga Zirvesi önem kazanmıştır.²⁷⁸

NATO’nun dönüşümündeki en önemli zirvelerden biri 28-29 Kasım 2006’da Letonya’nın başkenti Riga’da yapıldı. Gerçi 28-29 Nisan 2006’da Sofya’da yapılan NATO Dış İşleri Bakanları toplantısında “NATO’nun küresel tehditlerle daha fazla mücadele etmesi”nin altı çizilmiştir.

Riga’daki Zirve’de NATO’nun yeni amacının 21. yüzyıl tehlikelerine karşı koyulması, üye ülkelerin ve ortak değerlerin savunulması ve ortak savunmanın idamesi olarak açıklanmaktaydı. Ortak Dayanışma gösterilmesi gereken yeni tehlikeler ise; küresel ölçekte artan terörizmle mücadele, kitle imha silahları ve bunların yayılmasının önlenmesi olarak tanımlanmıştır.²⁷⁹ Öte yandan NATO’nun “güvenlik danışmalar”ı için gereken kurum rolünü oynaması, NATO’nun tehditlere karşı ortak hareket etmesi, bu tehditlerle ilgili mali katkıların artırılması istenmiştir.²⁸⁰

2002 Prag Zirvesi’nde başlatılan “Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı’ndan sonra 2006 Riga Zirvesi’nde “Geniş Kapsamlı Siyasi Yönerge(GKSY)” kabul edilmiştir. GKSY’nin amacı, NATO’nun gelecekteki operasyon ve misyonlar için daha elverişli yetenekler geliştirmesine ön ayak olmak ve böylelikle ittifakın 21. yüzyılda

---

²⁷⁸ Friedrich Steinhausler, “Terrorist threats to NATO Countries: A Bestiary”, **NATO Review**, Spring, 2007, s. 3.

²⁷⁹ Riga Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006”, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (E.T. 12.03.2010).

²⁸⁰ Armağan Kuloğlu, a.g.m., s. 27.

güvenilir, inanılır ve etkili kalmasını sağlamaktır. Belge içerisinde şu hususlar yer almaktadır²⁸¹:

- Öncelikle önümüzdeki 10-15 yıl içerisinde ittifakın karşılaştacağı en olası tehditlerin özellikle kitle imha silahlarının yayılması olacağını ortaya koymuştur. Ne olursa olsun, ittifak 21. yüzyılda tüm risk, tehdit ve sorunlarına rağmen, etkin bir şekilde karşı koyabilme yeteneğine sahip olmalıdır.
- NATO kuvvetleri çevik, esnek ve dengeli olmalı yüksek yoğunluktan düşük yoğunluğa karşı bütün NATO görevlerini yapabilme kabiliyetini yerine getirebilmelidir.
- Bunların dışında terörizme karşı caydırıcılık, engelleme, savunma ve koruma ve ittifakın hayati önem taşıyan enformasyon sistemlerine karşı saldırılarda siber koruma ağı sağlanmalıdır.

GKSY, 1999 Stratejik Kavramı'nın altında yer almaktadır. Aynı zamanda yetenekler üzerine odaklanan bir belgedir. Belge aynı zamanda NATO süreçlerinin dönüşümü için bir katalizör görevi yapmaktadır.

Bunların dışında GKSY, 1999 Stratejik Kavramı'nın yerini almamaktadır. Stratejik kavramı destekleyip tamamlamaktadır. GKSY, fazla sayıda kuvvet talep etmemektedir. Daha çok sayıda kuvvetten ziyade daha kullanılabilir, konuşlandırılabilir kuvvetler üzerinde durmaktadır.²⁸²

---

²⁸¹ Paul Saveroux, "The Comprehensive Political Guidance: A primer", **NATO Review**, Spring, 2007, s. 2.

²⁸² Ibid., s. 4.

NATO'nun bu dönemdeki zirve toplantıları incelendiğinde şu sonuçlara varmak mümkündür:

- Öncelikle, kaynağı ve sebebi ne olursa olsun uluslararası terörizm kınanmakta ve eylemlerine karşı koyabilme imkânları araştırılmaktadır.
- Ülkelerin güvenliklerini tehdit eden terör, aynı zaman barış, istikrarı da tehdit etmektedir.
- Uluslararası terör suçları hiçbir şekilde haklı gösterilemez
- Terör insanlık onurunu tehdit etmektedir. Bu durum uluslararası ilişkilerin normal seyrini de etkileyebilir.
- Terörle mücadele ile ilgili çabalar desteklenmektedir.

NATO'nun yaptığı 11 Eylül sonrası yaptığı toplantılar, alınan kararlar, olumlu tutuma rağmen NATO'nun içerisinde uygulama kapsamında terörle mücadele de bir uzlaşma maalesef sağlanamamıştır. Terörizmin tanımı ve terörle mücadelede nasıl bir ortak politika uygulanacağı konusundaki belirsizlikler devam etmektedir.

Tehdidin sadece askeri nitelikli olmayıp asimetrik yapıdaki terör tehdidi olduğu düşünüldüğünde ortak politika uygulamanın zorluğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin ABD'nin 11 Eylül sonrası uygulamalarına bakıldığında güç kullanma, tek yanlılık ile sorunlarını çözmeyi amaçladığı görülmektedir. Buna karşı Avrupalı devletler daha çok diplomasi ve müzakere yöntemlerini tercih etmektedir. ABD ve Avrupalı ortaklarının bu tercih farklılıkları NATO içerisinde "ortak tutum" uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

VI. DİĞER KONULAR

A. ABD-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gelişmeler

1. Soğuk Savaş Sonrası ABD-AB İlişkileri

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ABD-AB arasındaki “transatlantik” ilişkilerde önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş boyunca belirleyici olan SSCB tehdidinin ortadan kalkması ile Avrupa-Atlantik ilişkileri özellikle güvenlik alanında daha çok sorgulanmaya başlamıştır. Aslında, Soğuk Savaş dönemi içinde “transatlantik işbirliği”nin sorunlar yaşadığı bilinmekteydi. Ancak, Soğuk Savaş'ın sona ermesi bu sorunları ve fikir ayrılıklarını derinleştirmiş, 11 Eylül ise bu farklılıkları daha fazla arttırmıştır.

Soğuk Savaş sonrasının getirdiği tehditler ABD tarafından önemli olarak görülmüş, bununla beraber hem AB, hem de ABD “terörle savaş”, “kitle imha silahları”, “Irak”, “Orta Doğu Barış Süreci”, “İran” gibi konularda nasıl bir politika izleyecekleri konusunda fikir ayrılıkları/çatışmalarına düşmüşlerdir.²⁸³

Soğuk Savaş sonrası AB'nin önce “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”nı(ODGP) oluşturması hemen ardından da ortak bir savunma anlayışı çerçevesinde “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”nı oluşturma yönündeki girişimleri ABD ile AB arasındaki ilişkileri belirleyen temel etkenler olmuştur. Soğuk Savaş boyunca Avrupa üzerinde NATO sayesinde kontrol sağlayan ABD, AB'nin “ortak hareket” ve “ortak savunma” konularındaki çabalarını temkinli bir tutumla izlemiştir.

---

²⁸³ Fatma Akkan Güngör ve Alper Tolga Bulut, “11 Eylül Sonrası Dönemde Transatlantik İlişkiler ve Orta Doğu”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 4, Sayı 2, 2010, s. 101.

AB, Soğuk Savaş süresince savunma konularından uzak durmuş, savunmaya kaynak aktarma konusunda isteksiz davranmış, iktisadi anlamda bütünleşmesini tamamlamaya çalışmıştır. Bütün bu faktörler AB'yi Soğuk Savaş sonrası dünyanın en büyük ticari ortağı ve iktisadi anlamda hatırı sayılır bir güç haline getirmiştir.²⁸⁴

Aslında Soğuk Savaş döneminin başlarında Avrupa'daki devletlerin ekonomileri kendi savunmalarını sağlayacak yeterli kaynağa sahip değildi. Daha sonraları bu kapasiteye ulaşılmışsa da bu sefer Avrupalı ekonomiler bu askeri boşluğu kapatmayı tercih etmediler. ABD'nin Soğuk Savaş stratejisi ise "Atlantik ittifakı" çerçevesinde oluşmuştur. Buna göre Batı Bloğu'nun birlikteliğini sağlama konusu ABD açısından öncelikli hedeflerinden biri olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası hem siyasi hem de iktisadi anlamda birleşen Avrupa'nın güçlü olacağı yorumları yapılıyordu. AB'nin "süper güç" olarak ortaya çıkmasının düşünüldüğü bu ortamda yalnızca "iktisadi" olarak değil, "siyasi ve askeri" alanda da güçlü olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. AB, bu bağlamda Balkanlardaki etnik çatışmalar gibi bunalımları çözmeyi ve "küresel güç" olarak ortaya çıkmanın ilk adımlarını atmak istemiştir. Ancak görünen tablo Soğuk Savaş sonrası ABD'nin hem askeri hem de siyasi olarak "süper güç" olarak kaldığı bir manzaranın yansıması olmuştur.²⁸⁵

1990'lı yıllar ile birlikte AB ve ABD ortak hareket etme konusunda istekli olmuşlardır. İkili görüşmeleri bir çerçeveye oturtmak için bazı girişimlerde bulunulmuştur. 1990 yılında icra edilen AB-ABD zirvesi sonrası yayınlanan

---

²⁸⁴ Haşim Türker, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası**, Nobel Yayınları, Ankara, 2007, s. 141.

²⁸⁵ Ibid., s. 141-142.

“Atlaslaşan Bildiri”de AB ile ABD’nin işbirliği vurgulanmıştır. Ardından 03 Aralık 1995’te Madrid’te toplanan zirvede ABD Başkanı Bill Clinton ile Avrupa Komisyonu Başkanı Santer ve İspanya Başbakanı(aynı zamanda Avrupa Konseyi Başkanı) Gonzales arasında “Yeni Atlaslaşan Gündem” konulu belge imzalanmıştır. Buna göre dört temel alanda ortak eylem kararı alınmıştır:²⁸⁶

- Dünya’nın her yerinde “barış, istikrar, demokrasi ve kalkınmanın” desteklenerek yaygınlaştırılmasının sağlanması
- Küresel tehditlerle başa çıkmak
- Dünya ticaretini ve yakın ekonomik ilişkileri geliştirmek ve genişletmek
- Atlas Okyanusu alanında köprülerin kurulması

Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte ABD ile AB arasındaki en büyük anlaşmazlık tehdidinin hangi yönden geldiği konusunda çıkmıştır. ABD en büyük önemi “serseri devletler” tehlikesine verirken, AB ise “başarısız devletler”i²⁸⁷ en yakın tehlike olarak görmüştür.²⁸⁸

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD tarafından gündeme taşınan “kitle imha silahları”nın yayılması sorunu bunun engellenmesi için neler yapılması gerektiği meselesi AB ile ABD arasında tartışmalara neden olmuştur. Bu bakımdan, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi için “güç kullanımının gerekli olup olmadığı” ve

---

²⁸⁶ Ibid., s. 142., “The New Transatlantic Agenda”, http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/us/new_transatlantic_agenda/ /E.T. 26/07/2010).

²⁸⁷ AB’ye göre çatışma içerisinde olan başarısız devletler şunlardan oluşmaktadır. Bosna-Hersek, Kosova, Doğu Timor, Afganistan, Irak, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Filistin.

²⁸⁸ Haşim Türker, a.g.e., s. 142., Robert Kagan, **Güç ve Cennet**, Koridor Yayıncılık, 2005, s. 29-30.

“silahların kontrolü için geleneksel rejimlerin” yeterli olup olmadığı konusu tartışılan konuların başında gelmiştir.

Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, kitle imha silahlarının önlenmesinde bir savunma tedbiri olarak Karşı Tedbirler Girişimi’ni (Defense Counter Proliferation Initiative) gündeme getirmiştir. Avrupalı devletler ise buna olumsuz tepki vermiştir. Bunun nedeni bu girişimde “güç kullanımı”nın ön planda olmasıdır. “Karşı Tedbirler Girişimi”nin en önemli iki dayanağı “uzun menzilli konvansiyonel silahlar” ve “aktif savunma sistemleri”nden oluşmaktadır.²⁸⁹

1990’lı yıllar boyunca “kitle imha silahları”nın yayılması konusunda Avrupa ve ABD arasındaki görüş farklılıklarını üç grup altında toparlayabiliriz. Birincisi, 1990’ların başında KİS’lerin Avrupalı devletler için tehlikeli silahlar olarak algılanmasına rağmen bunların Avrupa için doğrudan tehdit oluşturmadığı kanısıdır. Avrupalı devletler bu tarihlerde KİS’lere karşı tehdidin caydırılması için güç kullanılmasını istememektedir. ABD ise başka bir tedbirin yeterli olmayacağı görüşündedir.

İkincisi, ABD ve AB arasında “yaşamsal çıkar” alanlarında meydana gelen farklılaşmadır. Çünkü Soğuk Savaş sonrası AB’nin öncelik verdiği konular kendisinden ziyade, “yakın çevre” ile olan ilişkileri olmuştur. AB için önemli olan, “ortak para biriminin gerçekleştirilmesi”, “Orta ve Merkez Avrupa’da istikrar sağlanması”, “AB’nin genişlemesi” gibi konulardır. Ancak bir yandan da KİS’ler Avrupa’nın gündemini zorlamaya başlamıştır. Bu dönemde ABD ise “yaşamsal çıkar

---

²⁸⁹ Nurşin Ateşoğlu Güney, **Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD**, Bağlam Yayınları, Ankara, 2006, s. 22.

alanı” olarak “Körfez’deki petrol akışının istikrarının bozulmaması”, “İsrail’in varlığını sürdürmesi” ve “nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlarla birlikte balistik füzelerin yayılmasının önlenmesi”ni görmektedir. Bu bakımdan “Karşı Tedbirler Stratejisi”ni gündeme getirmiştir.

Üçüncü olarak, ABD’nin haydut devletler olarak gördüğü “İran, Irak ve Kuzey Kore” gibi ülkelere siyasi, ekonomik ve askeri yaptırımlar yapılmasını düşünürken aynı zamanda KİS’lere karşı bu ülkelerle yaşanabilecek olası bir savaşta Batılı ülkelerin gerekli askeri imkân ve yeteneklere sahip olmalarıdır. Diğer yandan AB’ye üye ülkeler KİS’leri önemli bir tehdit olarak görürken, askeri yöntemleri “önleyici bir dış politika aracı olarak kullanmayı” reddetmiştir.²⁹⁰

Clinton Yönetimi 1997 yılında Irak Sorunu konusunda Avrupalı müttefikleri ile arasında oluşan fikir ayrılığı sonucunda Bağdat üzerindeki baskısını BM yolu ile arttırmasına karşılık Fransa, Rusya ve Çin’in Güvenlik Konseyi’nde ABD’ye karşı cephe alması üzerine “askeri gücün kullanımı”ni tercih etmiş ve BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan 1998’in sonunda Bağdat’ı bombalamıştır.²⁹¹

Clinton yönetimi küresel ısınmayı önlemek için müzakere edilen Kyoto Sözleşmesini kabul edilmeyeceği korkusu ile Senato’ya getirmemiş, Amerikan askerlerinin Uluslararası Ceza Mahkemesinde yargılanmasının önlenme isteği ilk kez dile getirilmişti. Avrupalı devletler bu gibi konularda da ABD’nin tasarruflarına katılmamıştır.²⁹²

---

²⁹⁰ Ibid., s. 22-24.

²⁹¹ Haşim Türker, a.g.e., s. 143.

²⁹² Ibid.

Clinton döneminin ABM anlaşmasının geleceği konusunda verilecek karar yeni gelecek başkana bırakılmıştı. Ancak George W. Bush'un başkan olması Avrupalıları sıkıntıya sokmuştur. Çünkü George W. Bush yönetimi ilk olarak 2002 yılında ABM anlaşmasını tek taraflı olarak terk etmişti. Bununla beraber ABD yönetimi savunma amaçlı balistik füze sistemlerini Amerika içerisinde ve dışarısında yerleştirme düşüncesini kamuoyuna açıklaması Avrupalılar için mevcut dengenin ABD tarafından bozulması anlamı taşıyordu.²⁹³

Tüm bunların arkasından 2002 yılında ilan edilen Bush Doktri'nin ilan edilmesi Atlantığın iki yakasındaki ilişkileri germiştir. Çünkü ABD kendisine yönelik KİS'ler ile yapılabilecek bir tehditte bile bunu bertaraf etmek için "önleyici savaş" kavramını ortaya atmıştır.

Robert Kagan bu durumu şöyle özetlemiştir: "Amerikalılar idealisttir. Hatta bu konuda Avrupalılara göre daha idealist olmuşlardır. Ancak Amerika ideallerini yayarken şu ana kadar "güç"ten başka bir araç veya vasıta kullanmamışlardır."²⁹⁴

2. 11 Eylül Sonrası ABD-AB İlişkileri

11 Eylül saldırıları sonrası Avrupa'nın terörizme yönelik "çok yönlülük", "yumuşak güç", "barışı sağlama" ve "iktisadi ve siyasi yeniden yapılanma" şeklindeki anlayışı

---

²⁹³ Nurşin Ateşoğlu Güney, a.g.e. s. 25-26.

²⁹⁴ Robert Kagan, a.g.e., s. 95.

ile ABD'nin "geleneksel güç kullanımı" ve "terörizme karşı savaş" anlayışı arasındaki fark ABD ile AB arasındaki temel ayrışmayı ortaya çıkarmıştır.²⁹⁵

Afganistan'ın İşgali konusunda birçok Avrupa ülkesi NATO üyesi de oldukları için 5. maddenin işletilmesi konusunda hem fikirdi. Ancak 2003 Irak'ın İşgali ABD ile AB arasındaki çatışmayı su yüzüne çıkarmıştır.

11 Eylül 2001 saldırılarının ADGP üzerinde ne gibi bir etki yaptığı tartışılmıştır. Ancak ortak kanı bir etkinin var olduğu ancak söz konusu etkinin ADGP'yi toptan değiştirmedir. Bu bakımdan AB'nin "sivil bir güç" olduğuna, "çok yanlılığa" ve "uluslararası hukukun temel prensiplerine bağlılığına" vurgu yapılmaktadır.²⁹⁶

2003 Irak'ın İşgali Avrupa içerisinde ciddi fikir ayrılıkları doğurmuştur. Örneğin, dönemin ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld Irak Savaşı'na karşı çıkan "Almanya, Fransa, Belçika"dan oluşan bloğa "yaşlı Avrupa" tanımı getirmiştir. AB'deki üye devletlere göre Irak'ın İşgalinin ortaya çıkardığı fikir ayrılıklarını düzeltmek için kriz sırasında "ortak tehdit" tanımının yapılması gerekiyordu. Bu amaçla AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın yüksek komiseri Javier Solana görevlendirilmiştir. Nisan 2003'te İsveç'in girişimleri sonucu AB, özellikle "kitle imha silahlarının yayılması" konusunda ortak görüş belirlemesine oy birliği ile karar verildi.²⁹⁷

Haziran 2003'te AB'nin Selanik Zirvesinde Solana tarafından sunulan "Avrupa Güvenlik Stratejisi"nin taslak metni tartışılmıştır. Tartışmalar metnin ABD'nin

---

²⁹⁵ Haşim Türker, a.g.e., s. 149.

²⁹⁶ Fatma Akkan Güngör ve Alper Tolga Bulut, a.g.m., s. 98.

²⁹⁷ Nurşin Ateşoğlu Güney, a.g.e., s. 15.

“önleyici savaş” stratejisine alternatif olması ile “gerektiğinde güç kullanma” durumu arasında yapılmıştır. Zirve’de ortaya konan AGS, AB’nin iddialı bir dış politika izlemeye aday olduğunun ipuçlarını vermiştir. AB, AGS ile ilk kez uluslararası güvenlik ortamını değerlendirmeye almış, bundan sonra geçerli olacak dış politika amaç ve araçları belirlenmiştir.²⁹⁸ AGS’de öncelikli güvenlik tehditleri olarak üç temel başlık verilmiştir.

Buna göre bu başlıklar:

- Küresel terörizm
- Kitle İmha Silahlarının yayılması sorunu
- Çöken/çökmekte olan rejimler ve organize suçlar

olarak belirtilmiştir.²⁹⁹

Birinci başlıkta yer alan “küresel terörizm” konusu AB için stratejik tehdit olarak ele alınmıştır. Teröristlerin KİS’leri kullanmasının uzak bir ihtimal olmadığı belgede vurgulanmıştır. İkinci başlıkta yer alan “KİS’lerin yayılması” ise stratejide AB için en öncelikli tehditlerden biri olarak ele alınmıştır. Özellikle Orta Doğu bölgesinde devletlerin bunları elde etmesi tehlike olarak görülmüştür. Üçüncü başlıkta yer alan çöken/çökmekte olan rejimler ve bunların uluslararası sisteme yansıtacak etkileri ile alakalıdır. Stratejiye göre AB’nin göç dalgası ve organize suçlara hedef olmasının sebepleri bu devletlerdir. Aynı zamanda bu ülkeler teröre alt yapı sağlayabilmektedir.

---

²⁹⁸ Ibid., s. 15-16.

²⁹⁹ John Van Qudenaren, “The Solana Security Paper”, <http://www.aicgs.org/adaview.aspx?pageid=340> (E.T. 12/07/2010).

Bu bakımdan bu ülkelerin durumlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.³⁰⁰ Bunun yanında Aralık 2003 Brüksel Zirvesinde Solana'nın oluşturduğu AGS metni AB'nin "yeni güvenlik stratejisi" olarak ilan edilmiştir.

AB'nin Güvenlik Stratejisi üçlü saç ayağına dayandırılmıştır. Birincisi, AB'nin AGS ile AB sınırları dışındaki bölgelerde yani Avrupa'nın hem yakın hem de uzak çevresinde bir "barış kuşağı" yaratılma isteğidir. Bu sayede AB söz konusu coğrafyalarda (istikrarsızlık kaynağı olarak görülen otoriter rejimler vs.) kendi dış politika anlayışına göre hareket edeceği varsayıldı. İkincisi, AB, uluslararası ilişkilerde "çok taraflılık" ilkesinin yerleşmesini istemiştir. BM'nin önemine dikkat çekilmiş, AB'nin gerektiğinde uluslararası hukuk normlarını savunmak için "kuvvet kullanımı" da dahil "önleyici tedbirler"e başvurabileceği belirtilmiştir. Üçüncüsü, "kitle imha silahları" ve "terörizm" konularında alternatif politikalar üretilmesidir.³⁰¹

3. 11 Eylül Sonrası AB ile ABD'nin Orta Doğu'daki Ayrışma Alanları

11 Eylül saldırıları Avrupa'da ABD'ye karşı olan birliktelik ve dayanışma duygularında artışa neden olmuştur. Ancak daha sonra Orta Doğu meseleleri konusunda fikir ayrılıklarının çıkması uzun sürmemiştir. Genel olarak Orta Doğu'daki fikir ayrılıkları üç temel konu üzerinde toplanmıştır. Bunlar, "İrak'ın İşgali", "İran" ve "Orta Doğu Barış Süreci"dir.³⁰²

---

³⁰⁰ Nurşin Ateşoğlu Güney, a.g.e., s. 16-17.

³⁰¹ Ibid., s. 18.

³⁰² Anouar Boukhars ve Steve A. Yetiv, "9/11 and the Growing Euro-American Chasm over the Middle East", **European Security**, Vol. 12, No. 1 (Spring 2003), s. 64.

i) Irak'ın İşgali ve AB-ABD Arasındaki Fikir Ayrılıkları

AB ile ABD arasındaki fikir ayrılıklarının en ciddi şekilde ortaya çıktığı durum Irak'ın İşgali ve öncesinde yaşanan süreçte meydana gelmiştir. Temelde Irak'ta olası bir rejim değişikliğine sıcak bakan Avrupa ülkeleri, söz konusu değişikliğin yöntemi konusunda ABD ile fikir ayrılığına düşmüşlerdir. ABD ve İngiltere'nin Irak'a karşı "güç kullanımı"ni içeren bir politikayı savunmalarına karşılık Almanya ve Fransa'nın başını çektiği birçok AB ülkesi "askeri müdahale"ye karşı çıkmışlardır. Almanya ve Fransa'nın içerisinde olduğu devletler savaşın yanlış bir çözüm olacağını, siyasi müzakerelere yeterince şans vermeden askeri seçenekleri masaya getirmenin "acelecilik" olacağını belirtmişlerdir. Bunun yanında olası bir savaşın Orta Doğu'da bölge ülkelerini de etkileyebileceğini, istikrarsızlıkların yaşanabileceğini, küresel ekonominin olumsuz etkileneceğini, Orta Doğu Barış Süreci'ni zedeleyebileceğini bütün bunlara ek olarak bölgedeki Müslüman nüfus içerisinde "batı karşıtlığı" yaratabileceğini dile getirmişlerdir. Bunların yanında Almanya ve Fransa'nın Irak'ta ekonomik çıkarlarının olduğunu ve ABD'nin tavrının uluslararası hukuk bakımından kabul edilmediğini de eklemek gerekmektedir.³⁰³

Buna karşılık ABD'nin Bush Doktri'nin de belirtildiği üzere temel dayanağı, Irak'ın elinde "Kitle İmha Silahları"nın olduğu savıdır. Bu silahların teröristlerin eline geçebileceği ve büyük çaplı eylemler gerçekleşebileceği düşüncesi ABD tarafından işgalin gerekçesi olarak öne sürülmüştür.

---

³⁰³ Fatma Akkan Güngör ve Alper Tolga Bulut, a.g.m, s. 99-100.

ii) İran Sorunu

ABD'nin George W. Bush döneminde İran'ın mevcut olan "nükleer programı"ndan rahatsız olması ve İran'a bu faaliyetlerini durdurması için baskı yapması İran-ABD ilişkilerini germiştir. İran'ın karşı argümanı ise nükleer programının barışçı amaçlar içerdiği, nükleer enerji elde etme hakkından feragat etmeyeceği şeklindedir. George W. Bush yönetimi İran'a karşı askeri seçeneğin masada olduğu "sert bir söylem" geliştirmiş bu şekilde sorunu çözebileceğini düşünmüştür. ABD yönetimi George W. Bush döneminde Irak'ın tersine İran'a askeri bir müdahale düzenlememiştir. Ancak İran rejiminin ekonomik yaptırımlar ile yola geleceğine de inanmamıştır. İran ayrıca bu dönemde ABD tarafından "nükleer" konusu dışında Hizbullah, Hamas ve İslami Cihat gibi örgütlere destek vermekle suçlanmıştır.

Ancak, Avrupa ülkeleri İran politikası konusunda ABD'den ayrılmaktadır. Avrupa'ya göre ABD endişelerinde haklıdır. Ancak kullanılan yöntemi yanlış görmektedir. Avrupa'ya göre İran, "sosyal, siyasal reformlar gerçekleştirmesi ve terörle mücadele etmesi" için uluslararası toplum tarafından motive edilmelidir. Bununla beraber Avrupalılara göre Başkan George W. Bush'un kullandığı sert söylem İran ile olabilecek müzakerelere zarar vermiştir. Bir diğer etki ise ABD'nin İran'a karşı yürüttüğü dış politika İran'da değişimi isteyenleri radikaller karşısında güç durumda bırakmakta, reform yanlısı kesimlerin elini zayıflatmıştır.

Öte yandan bu dönemde İran ile ilgili bir diğer sonuç ise Güvenlik Konseyi üyesi beş daimi üye ve İran'la yürütülen müzakereler Avrupa devletleri açısından ABD'nin bu devletleri dikkate alması bağlamında önemlidir. Çünkü BM Güvenlik Konseyi'nde İran'a karşı alınan yaptırım kararlarında Avrupalı devletlerinde onayı bulunmaktadır.

Bu yüzden İran konusunda “transatlantik işbirliği”nin daha iyi işlediğini söyleyebiliriz.³⁰⁴

iii) Arap-İsrail Çatışması Üzerinde Fikir Ayrılıkları

George W. Bush döneminde ABD, “Arap-İsrail çatışması”na ve “Orta Doğu Barış Süreci”ne müdahil olmama yönünde bir politika izlemiştir. Fakat bu tek taraflı bir politika olarak algılanmış ve özellikle ılımlı Arap devletleri Bush yönetimine Orta Doğu Barış sürecine daha fazla müdahil olması yönünde telkinde bulunmuştur. İlimli Arap devletlerinin desteği olmadan teröre karşı savaşında Orta Doğu’da destek bulamayacağını anlayan ABD bu dönemde Orta Doğu’da şiddeti durdurmayı, Filistin’in ekonomik durumunu iyileştirmeyi ve barış sürecini canlı hale getirmeyi amaç edinen Rusya, AB ve BM’nin katkısı ile oluşan “Madrid Dörtlüsü”ne katılmıştır. Ancak belli başarılar sağlandıysa da derin görüş ayrılıkları bu oluşumun belirgin katkı yapmasının önüne geçmiştir.³⁰⁵

ABD yönetiminin İsrail’e ve Ariel Sharon yönetimine verdiği destek, barış sürecini tıkamıştır. ABD halkı İsrail’deki intihar saldırıları ile 11 Eylül olaylarını bir tutması ABD yönetimini kendi açısından meşru kılmaktaydı. George W. Bush’a göre Filistin sorunu bir terör problemi olarak görülmüş, intihar saldırıları durdurulmadan barışın gelmesinin zor olduğu belirtilmiştir.³⁰⁶

AB’ye bu dönemde Filistin Sorunu’nun çözümü konusu Orta Doğu’daki barış için önceliklidir. AB tarafı İsrail’in kendine savunma hakkına saygı duyarken İsrail’in

---

³⁰⁴ Fatma Akkan Güngör ve Alper Tolga Bulut, a.g.m, s. 100-101.

³⁰⁵ Anouar Boukhars ve Steve A. Yetiv, a.g.m., s. 72.

³⁰⁶ Fatma Akkan Güngör ve Alper Tolga Bulut, a.g.m, s. 96-97.

terörle mücadele adı altında Filistin topraklarında AB'nin katkıları ile oluşan altyapı da içeren tahriplerini ve yıkımlarını tepki ile karşılamıştır.³⁰⁷

B. ABD-Latin Amerika İlişkileri ve Gelişmeler

ABD, Clinton döneminde Latin Amerika ülkeleri ile olan ilişkilerinde ılımlı bir politika izlemiştir. 2000 yılında George W. Bush'un başkan olması ABD-Latin Amerika ilişkilerini gergin bir atmosfere sokmuştur. Güney Amerika'da yükselen sol hareketlerin Venezüella daha doğrusu Hugo Chavez ile sınırlı kalacağını düşünen ABD yönetimi ilk başlarda durumu izlemekle yetinmiştir. Ancak, Hugo Chavez, Güney Amerika'da önemli bir siyasi aktör haline gelmiş ve arkasında güçlü bir siyasi destek bulmuştur. Latin Amerika ülkelerinin IMF politikaları nedeniyle ABD'yi eleştirmeye başlamaları ABD'nin sert tutum takınmasına neden olmuştur. Hugo Chavez'in ABD'den bağımsız olma isteği, Küba Lideri Fidel Castro ile yakın dostluğu hatta Irak'ın o dönemdeki lideri Saddam Hüseyin'i ziyarete gitmesi ABD tarafında tepki ile karşılanmıştır. 2002 yılında Hugo Chavez'e bir darbe girişiminde bulunmuş bunun arkasında ABD'nin olduğu yorumları yapılmıştır.³⁰⁸

2000'den sonra Latin Amerika'daki hükümetlerden bazıları ABD politikalarına bağlı kalırken(Peru, Honduras gibi) bazıları ise (Ekvador, Venezüella, Bolivya ve Arjantin

---

³⁰⁷ Ibid., s. 101.

³⁰⁸ Canan Kışlalıoğlu, **2000'den Günümüze ABD – Latin Amerika Karşılıklı Ekonomik ve Politik Yaptırımları: Venezüella, Bolivya ve Peru Örnekleri** (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008), s. 91.

gibi) “sol kuşak” olarak nitelendirilmiş, ABD politikaları karşıtı ve ulusalcı politikalar izleme yoluna gitmiştir.

Latin Amerika’daki devrimleri ikiye ayırabiliriz. Bunlardan birincisi “devrimci” akım Venezüella devlet başkanı Hugo Chavez ile anılmakta, ikincisi ise” reformist” akım Brezilya devlet başkanı Lula Da Silva ile özdeşleştirilmektedir. ABD kıtada reformistleri desteklemekte “devrimci” karakterdeki liderleri “diktatör” olarak nitelemektedir. Lula Da Silva, ABD ile bağıını koparmaması, neo-liberal politikalara devam etmesi sebebiyle ABD tarafından Latin Amerika’da Chavez’in yerine tercih edilmiştir.³⁰⁹

George W. Bush ilk kez iktidara geldiği 2000 yılı genel seçimleri sırasında uluslararası ilişkilerde bir bölgenin kendisi için ayrıcalıklı olduğunu belirtmiştir. Bu bölge, Teksas valiliği sırasında sınır komşusu olan Meksika ve Latin Amerika idi. Oldukça yakın olan ABD-Meksika sınırı NAFTA sonrası çok önem kazanmıştır. Kuzey’den güneye “sermaye akışı” olduğu gibi güneyden de kuzeye “emek göçü” olmaktadır. Bu sebeple Teksas ile Meksika birbirine bütünleşmiş durumdadır. Bu arada sınır güvenliği, asayiş, uyuşturucu ticaretini önleme vs gibi sorunlar olunca Teksas’ı yönetmek için Meksika’yı bilme ihtiyacı oluşmuştur.

1994’te yürürlüğe giren NAFTA ile birlikte gittikçe olumlu seyreden ABD-Latin Amerika ilişkileri 11 Eylül olayları ile bir anda değişime uğramıştır. Bölge ülkeleri ve bunların başında gelen Meksika, ABD’nin dış politikasında ilgi odağı olmayı beklerken 11 Eylül sonrası gündemden düşmüşlerdir. Soğuk Savaş sonrası “yumuşak gücü” ön plana alması beklenen ABD, 11 Eylül sonrası “sert güç” yani askeri

---

³⁰⁹ Ibid., s. 71.

yöntemleri uygulamaya koymuş bu süreçte Latin Amerika coğrafyası ihmal edilmiştir.³¹⁰

11 Eylül 2001 saldırıları ABD'nin uyguladığı sert politikalar için bir bahane oluşturmuştur. Bu tarihten sonra ilan edilen "Bush Doktrini"nde her ne kadar Latin Amerika'daki ülkeleri "şer eksenli" ülkeleri içerisinde yer almasa da dünya üzerindeki "sol" rejimler bu düşman algılamasından nasibini almıştır. ABD, Soğuk Savaş döneminde "SSCB'ye bağlı komünist rejimler" olarak gördüğü devrimleri şimdi "demokrasi karşıtı totaliter rejimler" olarak görmektedir.

ABD için George W. Bush döneminde Latin Amerika'daki en büyük sorun Chavez idi. Chavez'in popülerliğinin artması ABD için endişe kaynağı olmuştur. ABD açısından kıtayı ticaret anlaşmaları ile birleştirmek ve bunu Chavez'den önce yapmak önemli idi. ABD, FTAA(Free Trade Area of the Americas) ve NAFTA(Nort America Free Trade Area) anlaşmalarına Latin Amerika ülkelerini katmak istemiştir. Ancak Chavez'in öncülüğünü yaptığı ALBA(Bolivarian Alliance for Americas) daha fazla destek bulmuştur.

1998 yılında ABD'de Clinton Dönemi'nde Venezüella'ya başkan olan Hugo Chavez, Clinton ile iki kez görüşmüş ilişkiler dostça bir seyirde devam etmiştir. Ancak Bush'un başkan olması ABD-Venezüella ilişkilerini germiştir ve tepkiler meydana getirmiştir. Örneğin, Chavez, Kristof Kolomb'un kıtaya ayak bastığı tarih olan 12 Ekimi "yerli direniş günü" ilan etmiştir. Ona göre "Amerika keşfedilmemiş,

---

³¹⁰ Evren Çelik Wiltse, "ABD-Latin Amerika İlişkileri", **Stratejik Analiz**, Sayı 90, Ekim 2007, s. 55-56.

emperyal bir biçimde sömürgeleştirilmiştir.”³¹¹ ABD’yi “emperyalist” olarak tanımlayan Chavez, 2006 yılındaki BM’deki konuşmasında ABD Başkanı’nı “şeytan” olarak gördüğünü söyleyip Amerikalıları uyarmıştır. Burada doğrudan Başkan George W. Bush’u hedef aldığını Amerikalılara göstermek istemiştir. BM sistemini de eleştiren Chavez, dünya politikaları konusunda işlevsiz kaldığını vurgulamıştır.

Öte yandan ABD, Chavez’in önünü kesmek ve kıtadaki devrimci hareketleri yumuşatabilmek için güçlü ülkeleri yanına çekmeye çalışmıştır. Brezilya devlet başkanı Lula Da Silva kıtanın lideri gibi gösterilmek istenmiştir. Ancak, Lula Da Silva, Hugo Chavez ile ikili anlaşmalar yapmakta, siyasi, ticari ve askeri anlaşmalara imza atabilmektedir. Dolayısıyla Hugo Chavez ile rekabet içinde olmadığını göstermiştir.

2000 sonrası ABD-Latin Amerika ilişkilerinde Arjantin krizi önemli yer tutmaktadır. Arjantin 2001 yılında IMF reçeteleri ve uygulamış olduğu neo-liberal politikalar yüzünden iflas etmiştir. IMF’nin hata yaptığını kabul etmesi kuruma olan güveni sarsmış Latin Amerika’da alternatif ekonomi politikaları düşüncesini gündeme getirmiştir. Arjantin krizi sırasında Venezüella, Arjantin’e yardımcı olmuş bu durum kıtada ülkelerin işbirliği çabaları konusunda önemli bir nokta olmuştur. Bu tarihten itibaren Latin Amerika’da “fabrika ve toprak işgalleri” başlamış, “kamulaştırmalar” artmış, “çok uluslu şirketlere verilen tavizler” eleştirilmeye başlanmıştır. Bunu

---

³¹¹ “Chavez’in Fendi Colomb’u Yendi”,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=131135&tarih=14/10/2004>, (E.T. 08/10/2010).

sadece devrimci hareketle açıklamak eksik olmakla birlikte uzun dönemde biriken bir tepkinin dışı vurumu olarak değerlendirmek gerekir.³¹²

ABD için Chavez gibi bir diğer ülke Bolivya olmuştur. Bolivya devlet başkanı Morales, ülkesindeki önemli orandaki gaz rezervleri ve petrolünde gücü ile ABD'ye Chavez benzeri politik tepkiler vermektedir.

Latin Amerika'da ABD karşıtlığı ile dikkat çeken Venezüella ve Bolivya'nın ABD'ye karşı bazı yaptırım uygulamaları olmuştur. Aynı şekilde ABD'de bu dönemde bu iki ülkeye karşı bazı yaptırımlar uygulamıştır.

Venezüella ve Bolivya'nın ABD'ye yönelik ilk yaptırım alanı "enerji" konusundadır. ABD'nin daha önceki dönemlerde şirketleri vasıtası ile bu iki ülkedeki doğal gaz ve petrolü ucuza alması Chavez ve Morales ile önlenmiştir. Hatta Venezüella'nın Chavez'den önceki başkanı Rafael Caldera döneminde %1 imtiyaz yüzde %36 kazanç şeklinde olan yapı %16,6 imtiyaz % 50 kazançta getirilmiştir.³¹³

Chavez petrolü 2007'de tamamen kamulaştırmıştır. Petrol alıcısı konumunda olan ABD'yi "tekel" durumundan çıkarmak için Çin, Hindistan ve Rusya ile anlaşmalar yapmıştır. Bunun yanında yoksullara ucuz petrol vermeye başlamış ABD'li büyük şirketlerine etkisini kırmak istemiştir. Benzer politikaları(kamulaştırma, dış ilişkiler vs.) Bolivya'da Morales'de uygulamıştır. Chavez'in bir önemli isteği de petrol konusunda doların yerine para birimi olarak Euro'nun da kullanılabilmesidir. Bu

---

³¹² Ibid., s. 92.

³¹³ Masis Kürçügil, **Hugo Chavez ve Devrimde Devrim**, İstanbul, Agora, 2005, s. 139, Canan Kışlalıoğlu, **2000'den Günümüze ABD – Latin Amerika Karşılıklı Ekonomik ve Politik Yaptırımları: Venezüella, Bolivya ve Peru Örnekleri** (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008), s. 93.

istek ABD tarafından tepki ile karşılanmıştır. Chavez, ABD’li gıda şirketlerine yaptırımlarda bulunmuştur. Örneğin, bazı süt firmalarının kamulaştırılması düşüncesi tepki çekmiştir.³¹⁴ Öte yandan askeri açıdan ise Venezüella’nın başını çektiği Venezüella, Küba, Bolivya ve Dominik Cumhuriyeti, ABD’ye karşı bir askeri konsey kurulmasını kararlaştırmışlardır.³¹⁵

Öte yandan ABD’nin Venezüella ve Bolivya’ya yönelik yaptırımlarına da değinmek gerekmektedir. ABD, Latin Amerika’da kendisine yakın hükümetlerin azalması ve “sol”un gittikçe güçlenmesi sonucu kıtaya karşı sert politikalar uygulamaya başlamıştır. ABD’nin yaptırımlarını siyasi ve ekonomik olarak ele alabiliriz. Buna göre ülkelerdeki bu iki ülkedeki muhalif güçlere destek sağlamak, “zengin kesim”e mevcut yönetim ile haklarını kaybedeceklerinin yoğun propagandasını yapmak, Chavez ve Morales’in anti-demokratik hatta “diktatör” olduğu söylemini yaymak gibi pek çok politika uygulamıştır. Ayrıca ABD politikalarına karşı gelmeyen Peru ve Kolombiya’ya destek sağlamıştır. Bununla beraber Venezüella’da yapılan “kamulaştırmalar”a karşılık bu ülkenin şirketlerinin ABD’deki mal varlıklarının dondurulması gibi karşı politikalarda hayata geçirilmiştir. Askeri önlemlere örnek olarak daha çok Latin Amerikalı subayın eğitilmesi ile yıllar önce son verilen 4. Filonun yeniden kurulması verilebilir. Uçak, gemi ve denizaltılardan oluşan 4. Filo ABD’nin Latin Amerika’ya “askeri olarak buradayım mesajı” vermesi bakımından

---

³¹⁴ “Chavez Threatens to Nationalize Nestle and Parmalat Plants in Venezuela”, <http://venezuelanalysis.com/news/3153>, (E.T. 08/10/2010).

³¹⁵ “Venezuela, Nicaragua Propose Joint Military Force for Latin America”, <http://venezuelanalysis.com/news/3105>, (E.T. 08/10/1010).

önemlidir.³¹⁶ Bunun yanında “koka yaprağı”nın uyuşturucu madde içermesi sebebiyle ABD tarafından üretimi engellenmek istenmiştir.

Sonuç olarak 2000 sonrası ABD-Latin Amerika ilişkilerinde şu çıkarımlar yapılabilir. Öncelikle ABD’nin 11 Eylül sonrası “terörizm” algılaması ve “Bush Doktrin”i Latin Amerika ülkeleri arasında çok destek bulmamıştır. ABD’nin söylemini sertleştirmesi tepkilere sebep olmuş Latin Amerika’da Hugo Chavez ve Morales gibi liderlerin güçlenmesine neden olmuştur. Öte yandan ABD’nin yaptırımları Venezüella ve Bolivya gibi ülkeleri ABD’nin olumsuz propagandasına rağmen ABD’ye karşı halkta mevcut rejimleri destekleme çabalarına da neden olmuştur. Latin Amerika toplumlarında oluşan bilinç hükümetler ve liderler üzerinde baskı oluşturmuş zaman zaman ılımlı politika izleyen Lula Da Silva gibi liderlerin bile açıkça Chavez’e karşı durmasını engellemiştir.

Öte yandan Latin Amerika’nın 2000 sonrası dünya politikalarında yer arayışında olduğunu ve ABD’nin kendi adlarına konuşmasına izin vermek istemedikleri sonucuna varabiliriz. Diğer bir iddiaya göre ise, Soğuk Savaş sonrası “sol öldü” söylemine karşı neo-liberal politikaların reddildiği, IMF’ye şüphelerin arttığı, ABD’ye karşı politikaların geliştirilmeye çalışıldığı Latin Amerika’da Chavez ve Morales’in başını çektiği ülkeler alternatif yolların olabileceğini gösterme çabasını sarf etmiştir.³¹⁷

---

³¹⁶ Noam Chomsky, “Latin Amerika’nın askerileştirilmesi”, <http://www.haber10.com/makale/17078>, (E.T. 09/08/2010).

³¹⁷ Canan Kışlalıoğlu, a.g.e., s. 98-99.

C. ABD-Çin İlişkileri ve Gelişmeler

ÇHC-ABD ilişkilerinin 20. yüzyıldaki seyri ve iki ülkenin bakış açılarını değerlendirdiğimizde farklı dönemler ve politik algılamalar görülmektedir. ÇHC'nin kurulduğu 1949 yılından itibaren iki ülke ilişkileri büyük oranda ABD'nin menfaatleri ve tehdit algılamaları kapsamında şekillenerek, inişli-çıkışlı bir seyir izlediği gözlemlenmiştir. ÇHC'nin kuruluşundan itibaren ABD'nin ÇHC Politikası üç farklı dönemde kendini göstermiştir.

Bunlardan birincisi ÇHC'nin kurulması ve SSCB ile komünist ideolojinin temsilcisi olarak görüldüğü 1950'li yıllardır. İkincisi ÇHC ile SSCB arasındaki fikir ayrılıkları sonucunda ABD-ÇHC arasında yakınlaşmanın yaşandığı 1970-1990 arası dönem olmuştur. Üçüncüsü ise Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ÇHC'nin güçlenerek ekonomik siyasi ve askeri bakımdan aşama kaydederek küresel etkiye sahip bölgesel güç konumuna ulaştığı 20.yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın ilk yıllarıdır.³¹⁸

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte değişiklik gösteren ABD dış politikası var olan hegemon gücünü muhafaza etmek ve “yeni dünya düzeni” olarak tabir edilen stratejisini uygulayabilmek için kendi açısından hayati olarak gördüğü Orta Asya, Avrasya ve Asya-Pasifik'te etkin olmayı amaçlamıştır. Bu bölgelerde kendisine engel olabilecek düşündüğü ülkelere karşı politikalar üretmek ABD-ÇHC ilişkilerinin üçüncü döneminin başladığı dönemdir.³¹⁹

---

³¹⁸ Timuçin Kodaman, “Türkistan üzerinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri İle Olan Rekabeti”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, C. 13, S.1, Yaz 2008, s. 342.

³¹⁹ Ibid., s. 343.

ABD bu bakımdan “yeni dünya düzeni” söylemi fikrinin önünde engel olabilecek ülkeler arasında ÇHC’ye ayrı bir önem vermiştir. Gelişen ekonomisi, askeri gücü ve sürekli dile getirdiği “çok kutupluluk” söylemi ile ÇHC’ye karşı ABD, “çevreleme politikası” uygulamıştır. Asya-Pasifik’te ÇHC karşıtı ittifaklar sergileyerek ÇHC’nin etkisini azaltmayı hedeflemekte, ÇHC için hayati öneme sahip enerji ve ticaret yollarını kontrol altına almak istemektedir. Bu bakımdan ABD, ÇHC’nin petrol ihtiyacının birincil dereceden temin ettiği Orta Doğu’da kalıcı olduğunu göstermekte, İran’ı kontrol altına almayı hedeflemektedir. Orta Doğu’nun ABD kontrolünde olması demek ÇHC’nin Afrika’dan gelecek enerji yollarının da ABD kontrolü altına girmesi anlamına gelecektir. Bunun gerçekleşmesi ÇHC açısından kabul edilemez bir durumdur³²⁰

1. 11 Eylül Saldırıları ve ABD-ÇHC İlişkileri

11 Eylül saldırıları ABD-ÇHC ilişkilerini önemli derecede etkilemiştir. Terör saldırıları meydana geldikten sonra ÇHC, ABD’ye taziyelerini bildirmiş ve destek sözü vermiştir. Dönemin ÇHC Devlet Başkanı Jiang Zemin, Beyaz Saray’a gönderdiği mesajında Amerikan halkına baş sağlığı dilerken terörü kınadığını ve her türlüüne karşı olduğunu ABD yönetimine iletmiştir.³²¹

ÇHC, 11 Eylül saldırılarından sonra ABD’nin yanında yer almış ancak ABD’nin Afganistan’da uzun süre kalmasından endişe etmiştir. NATO’nun doğuya doğru genişleme durumu Rusya’yı olduğu kadar ÇHC’yi de rahatsız etmiştir. Bununla

---

³²⁰ Timuçin Kodaman, a.g.m., s. 344

³²¹ Barış Adıbelli, *Pax Sinica – Çin’in Dünya Düzeni*, IQ Yayınevi, 2009, s. 169.

birlikte ÇHC açısından bu dönemde “Dünya Ticaret Örgütü”ne üyelik müzakereleri sürdüğü için ABD ile ilişkiler belli bir seviyede tutmak zorundaydı. Bu açıdan bakıldığında ÇHC, 11 Eylül saldırılarının yarattığı psikolojik durum ve Dünya Ticaret Örgütü’ne üyelik süreci devam ettiğinden dolayı ABD’nin Orta Asya’da etkinlik göstermesi ve Japonya ile olan güvenlik alanındaki işbirliği çabalarına sessiz kalmıştır.³²² ÇHC ayrıca BM Güvenlik Konseyi’nin 1373 sayılı kararına uyacağını da açıklayarak “terörle mücadele” konusunda “aktif “olacağının mesajını da vermiştir.

11 Eylül sonrası Afganistan operasyonu gündeme geldiğinde ÇHC, hem ABD’yi hem de diğer ülkeleri yapılacak askeri operasyonun “BM çatısı altında yapılması” gerektiği konusunda uyarmıştır. ÇHC, kuvvet kullanımının “açık, net ve objektif” kanıtlara dayanması gerektiğini” vurgulamıştır. Bununla birlikte “uluslararası hukuk” dışına çıkılmamasının altını çizmiştir.

ÇHC’nin saldırılardan sonraki en büyük endişesi ABD’nin olası bir operasyon sonrası Orta Asya’da etkinlik göstermesi olmuştur. ÇHC, ABD’nin El-Kaide’yi bahane ederek kendisine karşı “çevreleme” politikası gitmesinden korkmuştur. Öte yandan ÇHC, ABD’ye “terörle mücadele” konusunda verdiği destek karşılığında kendi içerisindeki “ayrılıkçı hareketleri”³²³ ile mücadelesi konusunda destek beklentisine girmiştir.

2000’li yıllar ÇHC’nin dış politikasında değişimi simgelemiştir. ÇHC dış politikası genel olarak Asya-Pasifik üzerine kurulmuş politikalardan meydana gelmiştir. Ancak

---

³²² Barış Adıbelli, “Asya-Pasifikte 11 Eylül Sonrası Dönemde Çin-ABD İlişkileri”, **Stratejik Analiz**, Sayı 93, Ocak 2008, s. 79.

³²³ Bu ayrılıkçı hareketler Çin açısından Uygur, Tibet ve Moğolistan’da sorun yaratmaktadır.

11 Eylül 2001 saldırıları ile uluslararası sistem yeniden inşa edilmiş ÇHC'nin dış politikasının önceliklerinin değişmesine neden olmuştur. ÇHC, iki yönlü bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bunlardan ilki Hazar ve Orta Asya enerji havzalarının bulunduğu Avrasya coğrafyası, ikincisi ise ASEAN³²⁴ ülkelerinin oluşturduğu Pasifik coğrafyasıdır.³²⁵

ÇHC açısından 1990'lar ile beraber "enerji" konusunda dışa bağımlılığın artması enerjiyi dış politikada ön sıralara getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Orta Doğu, Hazar Bölgesi ve Orta Asya'daki enerji kaynakları ÇHC için önemli hale gelmiştir. Bunun dışında ÇHC, 2001 yılında Rusya, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan ile birlikte "Şangay İşbirliği Örgütü"nü kurmuştur.³²⁶

2003 yılında Irak'ın İşgali'ne ekonomik çıkarları nedeniyle kısmen karşı çıkmıştır. Çünkü ABD, işgal sonrası Saddam'ın enerji konusunda yaptığı bütün anlaşmaları geçersiz saymıştır. Bu açıdan bakıldığında BM'nin "Gıda Karşılığı Petrol Programı"ndan en fazla faydalanan ÇHC milyarlarca dolar zarara uğramıştır. ABD'nin Irak İşgali, ÇHC'nin Orta Doğu'daki enerji kaynaklarına ulaşmasını engelleyeceği endişelerine neden olmuştur. Bu yüzden ÇHC her seferinde Irak'ta işgal sonrası egemenliğin Irak'lılara hemen devredilmesi konusunda çağrılarda bulunmuştur.

Ancak, ÇHC her ne kadar Irak'ın İşgali konusunda savaş karşıtı bir tutum sergilese de ABD ile var olan ilişkilerini bozmamak adına Rusya, Almanya ve Fransa'nın 24

---

³²⁴ ASEAN'a üye devletler: Bruney Darusselam, Kamboçya, Endonezya, Lao PDR, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland, Vietnam, <http://www.aseansec.org/18619.htm>, (E.T. 05/08/2010)

³²⁵ Barış Adıbelli, a.g.m., s. 80.

³²⁶ Pete Lentini, "The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia", **Regional Security in Asia-Pacific: 9/11 and after**(ed. Marika Vicziany, David Wright-Neville and Pete Lentini), London, EE Publishing, 2004, s. 128.

Şubat 2003'teki savaş karşıtı ve ABD'yi sert bir şekilde eleştiren açıklamasına katılmamıştır. Bunun yanında Irak'ta ABD önderliğindeki çok uluslu gücün varlığını yasalaştıran BM Güvenlik Konseyi'nin 1546 sayılı kararına olumlu oy vermiştir.³²⁷

ÇHC, 2003'te Gürcistan, 2004'te Ukrayna ve 2005'te Kırgızistan'da meydana gelen “Renkli Devrimler”i dikkatle izlemiştir. ABD'nin bu olaylardaki etkisi ÇHC'nin gözünden kaçmamıştır. Bunun yanında ÇHC'nin Asya Pasifik'te “ulusal güvenlik açısı”ndan önemli sorunları vardı. ABD'nin “Tibet, İç Moğolistan ve Uygur Özerk Bölgeleri” konusunda ÇHC'ye sorun çıkarabileceği ve iç dinamikleri ile oynayabileceği korkusu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan ÇHC yakın çevresindeki ülkelerle iyi ilişkiler kurma yoluna gitmiş, Myanmar, Laos ve Kamboçya ile askeri ilişkilerini geliştirerek güneyden gelebilecek bir tehdide karşı kendisini sağlama almıştır.³²⁸

2005 yılında Kırgızistan'da Pekin'in müttefiki Akayev'in iktidardan uzaklaştırılması sonucu ÇHC, ŞİÖ bünyesinde bir “Acil Müdahale Gücü” kurulmasını istemiştir. Aynı yıl ABD'nin en yakın müttefiki Özbekistan'da meydana gelen ayaklanma sonucu ŞİÖ zirvesinde ÇHC ve Özbekistan'ın girişimi ile bir bildiri yayınlamıştır. Buna göre ABD'den Afganistan'daki askerlerini çekme takvimini belirlemesini, ŞİÖ ülkelerindeki askerlerini çekip üstleri kapatmasını istemiştir. Ayrıca İran'da ŞİÖ'ye gözlemci üye olarak katılmıştır. Alınan bu karar ABD tarafından tepki ile karşılanmıştır. 4 Haziran 2006'da ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, “ÇHC'nin yükselen gücünün ABD için bir tehdit haline geldiği” açıklamasını

---

³²⁷ Barış Adıbelli, a.g.e., s. 200-201

³²⁸ Barış Adıbelli. a.g.m., s. 80-81.

yapmıştır. Rumsfeld'e göre ÇHC, üç yıl önce ABD'nin yirmi yıl gerisinde iken bugün ona yaklaşmıştır.³²⁹

Öte yandan ÇHC-Rusya yakınlaşması da bu dönemde ABD'den tepki çekmiştir. ÇHC ve Rusya 2005 yılında “Barış Görevi 2005” isimli bir tatbikat yapmıştır. Asya'nın iki büyük gücü olan ÇHC ve Rusya Asya-Pasifik bölgesinin kendi etki alanlarında olduğunu dünyaya göstermiştir. ABD, Japonya, Güney Kore ve Tayvan tatbikata sert tepki göstermişlerdir.

George W. Bush yönetiminin 11 Eylül sonrası Clinton döneminden beri tartışılan “kuşatma stratejisi”ni gündeme getirmiştir. Bu stratejide kilit ülkeler Japonya, Güney Kore ve Tayvan'ın ABD ile işbirliği çok önemli idi. Başkan Bush, Kasım 2005'te Güney Kore, Japonya, ÇHC ve Moğolistan'ı kapsayan Asya ziyaretine çıkmıştır. Buradaki amaç Çin'e karşı yeni bir güç dengesi oluşturma amacı olmuştur.

ABD için bölgede ÇHC'yi dengeleyebilecek bir diğer önemli ülke Hindistan olarak görülmekteydi. 2006 yılından sonra Hindistan, ABD'nin gündemine gelmiş, ÇHC'nin en önemli enerji rotası olan Hint Okyanusunda güçlü bir Hindistan'ın ÇHC'yi frenleyebilecek bir güç olacağı hesaplanmıştır. Ancak Rusya'nın da Hindistan'ın ÇHC ile ABD arasındaki ittifakı önlemek için girişimlerde bulunması ilginç bir tabloyu ortaya çıkarmıştır. Ancak, ÇHC Rusya'yı ikna etmek için Hindistan'ı ŞİÖ'ye gözlemci üye olarak almayı teklif etmiştir. ABD Başkanı Bush'un 2006 yılındaki Hindistan gezisi ise ABD-Hindistan arasında anlaşmaların imzalanması ile sonuçlanmıştır. ABD ile Hindistan arasında “sivil amaçlı nükleer

---

³²⁹ Erkin Ekrem, “Şangay İşbirliği Örgütü'nde İran Sorunu”, <http://www.turksam.org/tr/a938.html>, (E.T. 06/08/2010).

işbirliği” ve “silah satımı”³³⁰ gibi anlaşmalar imzalanmıştır. Hindistan bu tarihten sonra ŞİÖ toplantılarına düşük düzeyde katılmaya başlamıştır. Bu ilginç satranç oyununda ÇHC’nin karşı hamlesi Pakistan’ı ŞİÖ’ye gözlemci olarak katıp Hindistan’ı dengelemek istemesi olmuştur.³³¹

ABD ile ÇHC arasında başlıca sorun alanlarının başında “Kuzey Kore’nin silahlanması ve nükleer programı” ile “Tayvan Sorunu”dur.

i) Kuzey Kore Sorunu

İkinci Dünya Savaş’ından sonra Japonya’nın egemenliğinde bulunan Kore’nin bağımsız bir devlet olmasını kabul eden müttefik güçleri Japonya’yı Kore’den çıkarmak için asker çıkarmışlardır. Ancak SSCB’nin müdahalesi üzerine 1948’de 38. paralel sınır olarak kabul edilmiş, Kuzey Kore SSCB’nin etki alanına Güney Kore ise ABD’nin güdümüne girmiştir.

25 Haziran 1950’de Kuzey Kore, Güney Kore’ye saldırmıştır. BM Güvenlik Konseyi’nin çağrısı üzerine 16 üye ülke Güney Kore’ye savaşmak üzere asker yollamış, 1950’de başlayan savaş 1953’e kadar sürmüştür. 1953’te yapılan ateşkes ile savaş sona ermiştir.

---

³³⁰ Barış Adıbelli, a.g.m., s. 84

³³¹ K. Alan Kronstadt, “India-U.S. Relations”, **CRS Issue Brief for Congress**, April, 2006, s. 6-7.

İkinci Dünya Savaşı'nda alevlenen Soğuk Savaş'ın ilk sıcak çatışmasını oluşturan Kore Savaşı, resmi bir barış antlaşmasının bugüne kadar imzalanamaması nedeniyle Soğuk Soğuk Savaş'ın kendi iç dinamiğinde dondurularak rafa kaldırılmıştır.³³²

Ancak Kuzey Kore yönetimi bir türlü Soğuk Savaş'ın bittiğini kabul etmemiş, kendini dış dünyadan soyutlamış kendi güvenliğini nükleer silahların caydırıcı gücü ile sağlamaya çalışmıştır. Aslında bu durum Kuzey Kore'nin kendi güvenliğini de tehdit etmektedir.

Daha öncede belirtildiği üzere 11 Eylül sonrası ABD yönetimi Kuzey Kore'yi “Şer Eksenli” ülkeleri arasında göstermiştir. Kuzey Kore'ye de Irak gibi bir saldırı beklenmiştir. Ancak ABD yönetimi bu yolu kullanmamıştır. Kuzey Kore 2002'de 1994'te durdurduğu “nükleer programı”nın tekrar aktif olduğunu açıklamıştır. 2003'te “Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması”ndan çekildiğini dünyaya ilan etmiştir. ABD için Kuzey Kore'nin nükleer programı hem kendisi hem de müttefikleri Japonya ve Güney Kore için tehdit oluşturmuştur.³³³

Kore yarımadasındaki krizin çözülmesi için ABD, ÇHC, Rusya, Güney Kore, Kuzey Kore ve Japonya'dan oluşan “Altılı Görüşmeler”in birinci turu Ağustos 2003'te, ikinci turu Şubat 2004'te, üçüncü tur Haziran 2004'te, dördüncü turu Temmuz 2005'te ve son turu Eylül 2005'te yapılmıştır. İlk dört turda uzlaşma sağlanamamış beşinci turda anlaşmaya varılmıştır. Buna göre Kuzey Kore, nükleer programını durduracak karşılığında “ekonomik yardım”, “güvenlik garantisi” ve “enerji amaçlı kullanılacak reaktör” teknolojisi alacaktı. “Enerji amaçlı kullanılacak reaktör”

---

³³² Barış Adıbelli, “Kuzey Kore Sorunu”, **Stratejik Analiz**, C.9, Sayı 100, Ağustos 2008, s. 59-60.

³³³ “U.S.-China Relations: An Affirmative Agenda, A Responsible Course”, **Council of Foreign Relations**, 2007, s. 68-69.

konusunda sorunlar çıktıysa da Kasım 2006'da yapılan altıncı tur görüşmelerinde görüş ayrılıkları giderilmiştir.³³⁴

Ancak Kuzey Kore'nin 2006'da yaptığı füze denemesi olumlu giden ilişkileri bozmuştur. Füze denemesine en büyük tepkiyi Japonya vermiştir. Çünkü Japonya Kuzey Kore'nin nükleer programından ve füze teknolojisinden rahatsızdı. Öte yandan bir yoruma göre Kuzey Kore, nükleer programı ile krizi tırmandırarak İran gibi ŞİÖ'ye davet edilmek hatta batılılarla yapılan pazarlıklarda ödün koparma isteği vardı.³³⁵

ÇHC'nin soruna yaklaşımına gelince, ÇHC Kuzey Kore konusundaki yaşananlardan memnun değildir. Kore yarımadasının nükleer silahlardan arındırılmasını istemektedir. Ancak bu durum sadece Kuzey Kore'nin nükleer silahlarını kapsamamakta, ABD'nin "füze kalkanı" projesi ile Güney Kore'ye yerleştireceği balistik füzeleri de içermektedir. ÇHC için Kuzey Kore aynı zamanda Japonya'ya ve Güney Kore'de bulunan Amerikan askeri varlığına karşı bir tampon görevi de yapmıştır. Bir diğer önemli nokta ise ÇHC, Kuzey Kore'nin aynı Doğu Almanya'nın Batı Almanya ile birleşmesi sonrası ortadan kalkmasını istememektedir.³³⁶

ÇHC için ABD'nin Güney Kore'deki askeri varlığını çekmesi, iki Kore'nin birleşmesi ve bölgenin nükleer silahlardan arındırılması önemlidir. ÇHC bu açıdan Kuzey Kore'ye zaman zaman uluslararası toplumla işbirliği yapma çağrısında

---

³³⁴ Barış Adıbelli."Kuzey Kore Sorunu", s. 61.

³³⁵ İbid., s. 63-64.

³³⁶ İbid., s. 65.

bulunmuştur. Bu isteğin bir diğer nedeni ise hızla büyüyen ÇHC ekonomisinin olası bir kriz veya savaş anında göreceği zararı önlemektir.³³⁷

2007'de ÇHC'nin başkenti Pekin'de düzenlenen "Altılı Görüşmeler" sonucunda petrol ve ekonomik yardım karşılığında nükleer tesislerini kapatmayı kabul etmiştir. ABD'de buna karşılık Kuzey Kore'yi "terörist devletler" listesinden çıkartmayı kabul etmiştir.

Sonuç olarak, Kuzey Kore sorunu Asya-Pasifiğin en önemli sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Bölge içerisindeki ve bölge dışındaki devletler soruna kendi ulusal çıkar algılamalarından yaklaşmaktadır. Japonya için Soğuk Savaş boyunca en önemli tehdit SSCB iken Soğuk Savaş sonrası bunun yerini ÇHC almıştır. Ancak ÇHC'nin "barışçıl kalkınma ve barış içinde bir arada yaşama" söylemleri sonrası Japonya için Pasifik'teki birincil tehdit "Kuzey Kore'nin silahlanması ve nükleer programı" olmuştur. ABD ise 11 Eylül sonrası görece daha çok ihmal ettiği Asya-Pasifik bölgesinde yeniden etkin olmak istemektedir. Japonya'nın güvenlik konularına daha fazla eğilmesini istemektedir. Buna yönelik olarak 2007 yılında Japonya Savunma Ajansı, Savunma Bakanlığı'na dönüştürülmüştür.

ii) Tayvan Sorunu

İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşı kaybeden Japonya'nın Tayvan adasını Çin'e vermesi sonucunda bu dönemde Çin'de iktidarda olan Milliyetçi Parti 1949'da gerçekleşen devrim ile iktidarı Komünist Parti'ye devretmek zorunda kalmıştı.

---

³³⁷ Barış Adıbelli, "Kuzey Kore Sorunu", s. 64-65.

Komünist Parti'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ni(ÇHC) ilan etmesi ile Milliyetçi Parti Tayvan'a geçmiştir. Ancak ÇHC, Tayvan'ı kendi yönetimi altında bir eyalet olarak görmüş ve bu toprak parçası üzerinde hak iddia etmeye devam etmiştir. Hem Çin anakarasında hem de Tayvan'da izlenen farklı politikalar "Tayvan Sorunu"nu ortaya çıkarmıştır.³³⁸

Komünist tehdide karşı olarak uygulanan Truman Doktrin'i Tayvan'ın bölgede öne çıkmasına neden olmuştur. Başlangıçta Tayvan'ı tanımayan ABD, Kore Savaşı sonrasında adayı desteklemeye başlamıştır. 1954 yılında ABD ile Tayvan arasında savunma anlaşması imzalanmış ABD Tayvan'ı bir dış gücün saldırısına uğraması halinde koruyacağını taahhüt etmiştir.³³⁹ Ancak Batı ile ÇHC'nin ilişkilerini düzeltmeye ve ÇHC-Rusya ilişkilerinin bozulmaya başladığı dönemde 1971'e kadar BM'de Çin'in resmi temsilcisi olarak Tayvan'ı gören BM bu tarihten sonra Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'da temsilci olarak ÇHC'yi kabul etmiştir.³⁴⁰

Ancak ABD Başkanı Nixon Döneminde, ÇHC ile ilişkileri düzeltme yolunda politikalar ortaya konmuş ve bugüne kadar sürecek Tayvan politikasının temelleri atılmıştır. Şubat 1972'de ABD-ÇHC arasında imzalanan ortak bildiride Tayvan'ın ÇHC'nin iç meselesi olduğu vurgulanmıştır. 1979 ve 1982'de de Tayvan ile resmi belgeler yayınlanmış, ABD buna göre Tayvan'ın ÇHC'nin resmi bir parçası olduğu

---

³³⁸ Kerry Dumbaugh, "Taiwan's Political Status: Historical Background and Ongoing Implications", **CRS Report for Congress**, February 23, 2006, <http://fpc.state.gov/documents/organization/64794.pdf>, (E.T. 05/08/2010).

³³⁹ Malcolm Cook, "Taiwan's Identity Challenge", **SAIS Review**, Vol. 25, No.2, (Summer-Fall 2005), s. 84.

³⁴⁰ *Ibid.*, s. 85.

görüşünü desteklemeye başlamıştır. Ancak ABD Tayvan ile ilişkilerini kesmemiştir. Bunun nedeni adanın stratejik konumundan gerektiğinde yararlanma isteğidir.³⁴¹

Daha sonraki dönemde ABD'nin politikası ÇHC'nin adayı ilhakını önlemek ve statükoyu korumak üzerine olmuştur. ÇHC ise Tayvan sorununa barışçıl yollardan çözüm bulmak istemiştir. ÇHC'nin Tayvan sorunu ile ilgili politikası “barışçıl şekilde yeniden bir araya gelmek” ve “bir ülke iki sistem” üzerine kurulmuştur. Buna göre dış politika hariç güvenlik, iktisadi yapı ve yöneticilerin atanması vs. gibi yetkiler Tayvan'a bırakılacaktı.³⁴²

ABD ile ÇHC arasında Tayvan'a olan her silah satışında diplomatik kriz çıkmıştır. ABD 1996'daki krizde Tayvan'ı Pasifik donanması ile korumuştur. Ancak 11 Eylül 2001'den itibaren ABD'nin Tayvan politikası değişmiştir. “Terörizme karşı savaş” söylemi nedeniyle ÇHC ile iyi ilişkiler içinde olmak isteyen ABD “Tek Çin” ve “barışçıl yeniden bir araya gelme” politikasını desteklediğini ifade etmiştir. Bu arada bu dönemde ÇHC ile Tayvan arasındaki ilişkiler ÇHC'nin büyüyen ekonomisi ve yükselen gücü nedeniyle yumuşama göstermiştir. İki ülke arasında ticaret hacmi 100 Milyar \$ civarına gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında anavatanın Tayvan'ı ekonomik yönden de beslediği yorumu yapılabilir.³⁴³

---

³⁴¹ Emine Akçadağ, “Çin ve Amerika Arasında Var Olmaya Çalışan Bir Ada: Tayvan”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=616:cin-ile-amerika-arasinda-var-olmaya-calan-bir-ada-tayvan&catid=92:analizler-uzakdogu&Itemid=140, (E.T. 05/08/2010).

³⁴² Ibid.

³⁴³ Rifat Karlova, “Kıta Çin Tayvan İlişkileri ve Amerikan Çomağı”, <http://www.turksam.org/tr/a1906.html>, (E.T. 02/08/2010).

Sonuç olarak, Soğuk Savaş döneminde 1972 sonrasında işbirliği içerisine giren ÇHC ve ABD, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yollarını ayırmıştır. ABD, ÇHC'nin çökmesini beklerken, ÇHC yapısal reformlarla SSCB'nin akıbetinden kurtulmuştur.

11 Eylül sonrası ÇHC bölge ülkeleri ile ittifaklar kurmuştur. Rusya, İran bunlara örnektir. ABD'nin Afganistan ve Irak'a girmesi ÇHC'yi rahatsız etmiştir. Ancak ABD'nin terörle mücadelesi ÇHC açısından kendi iç yapısındaki “ayrılıkçı hareketler” ile mücadele noktasında pragmatik olarak kullanılmıştır. NATO'nun Afganistan'daki faaliyetleri, ABD'nin Pakistan ile olan yakın ilişkisi ÇHC'yi rahatsız etmiştir. Bu bakımdan ŞİÖ'nün 2005 yılındaki karşı duruşu anlamlıdır.

Ancak ÇHC ile ABD arasında karşılıklı bağımlılık üzerine bazı ilişkilerde mevcuttur. İki ülkede birbirinin önemli ticaret ortaklarından. Bu bakımdan çatışmalar ve stratejiler üçüncü ülkeler üzerinden olmaktadır. Çünkü hem ÇHC hem de ABD uluslararası istikrarı bozacak gereksiz her türlü çatışmadan kaçınmaktadır.

VII. SONUÇ

Bu çalışma, 11 Eylül Sonrası ABD'nin değişen güvenlik algılamalarını ve politikalarını ortaya koyma gayesi ile yapılmıştır. Buna göre şu sonuçlara varılabilir: Birincisi, ABD'nin kuruluşundan 1990'lara kadar olan dönem farklı dış politika anlayışı şeklinde üç bölümden oluşmaktadır. Bu dönemler çalışmada da belirtildiği üzere, "kıtasal dönem", "bölgesel dönem" ve "küresel dönem"dir.

Amerikan dış politikasının "kıtasal dönem" içerisindeki öncelikleri "güvenlik" ve "genişleme" olmuştur. "İzolasyonizm" politikası ekseninde bu durumun en belirgin örneği ABD'nin Monroe Doktrin'inin uygulaması ve 1776-1890 arası dönemde kıtada yaptığı "genişleme" hareketidir.

İkinci dönem olarak adlandırılan "bölgesel dönem" içerisinde Amerikan dış politikası ekonomik gücünün siyasi güce doğru dönüşmesinin gereğini anlamıştır. Bunun en büyük örneği 1898 ABD-İspanya Savaşıdır. Theodore Roosevelt ABD'nin dünya ile "ulusal çıkar" çerçevesinde ilişki kurması gerektiğini söylemiştir. Buradan şu sonuca varılabilir: Bölgesel dönem içerisinde ABD, Roosevelt ile birlikte "reel-politik anlamda gerçek bir dış politika kimliği" edinmeye başlamıştır. Başkan Wilson ise "Wilsonizm" olarak isimlendirilen "idealist" bakış açısı ile "uluslararası ilişkilerde "kuvvet ve denge ilişkisi" yerine hukukun evrenselliğiniön plana almış gerektiğinde anlaşmazlık durumlarında kararları bağlayıcı olacak bir "uluslararası örgüt" fikrini gündeme getirmiştir.

Üçüncü dönem 1941 sonrası başlayan "küresel dönem" olarak adlandırılan periyodu ifade etmektedir. Bu dönemin en belirgin özelliği iki kutuplu yapı ve "Soğuk

Savaş”tır. ABD’nin SSCB’yi çevreleme çabaları ve hür dünyanın koruyuculuğunu üstlendiği bu dönem birçok yeni kavramı da beraberinde getirmiştir. Küresel dönem ile ilgili değerlendirme yapıldığında ABD’nin Monroe Doktrin’inin terk ettiğini, küresel ölçekte politikalar geliştirdiğini, siyasi, askeri ve ekonomik olarak bütün kurumları ile dünya siyasetini etkilediğini görmekteyiz.

11 Eylül ile beraber ABD dış politikasında bir değişim yaşanmıştır. Artık Soğuk Savaş döneminden farklı olarak devletler yerine terörist şebekeler bunlara destek veren “haydut rejimler” tehdit algılaması içerisine girmiştir. 11 Eylül ile beraber “önleyici vuruş” doktrini geliştirilmiş, tehditler daha tehlikeli hale gelmeden ortadan kaldırılması planlanmıştır. Bunun dışında 11 Eylül ile beraber “terör” kelimesi Soğuk Savaş döneminden farklı olarak “küresel” olarak tanımlanmış ve ABD’nin teröre karşı savaşının bütün dünyayı kapsayacağı ilan edilmiştir.

Çalışmada üzerinde durulan bir diğer nokta 11 Eylül sonrası dünyanın gündeminde önemli yer işgal edecek olan “terör” konusudur. Bu açıdan bakıldığında terörün tarihsel süreci incelenip 11 Eylül sonrası değişimine bakıldığında şu sonuçlara varılmıştır. Terör 19. yüzyılda işçi hareketleri ve anarşistler arasındaki şiddet eylemleri ve terör faaliyetleri olarak değerlendirilirken Soğuk Savaş döneminde gerek doğu bloğu gerekse de batı bloğu tarafından tampon bölgelerde(Vietnam ve Afganistan) çatışmaların yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilmiştir. Terör’ün 11 Eylül ile birlikte aldığı yeni biçim ise “küresel terör” olarak isimlendirilmektedir. Küreselleşmenin getirdiği avantajları en iyi biçimde kullanan yeni dönem terör tipi kendince haklı nedenlerle küreselleşme ve onun savunucusu ABD’ye karşı mücadele etmektedir. Çalışmada bunun nedenleri sorgulanmış şu sonuçlara varılmıştır:

Öncelikle yeni terör “radikal islami terör” olarak nitelendirilmektedir. Bunun sebebi eylemleri gerçekleştirenlerin özellikle Müslüman ülkelerdeki kesimlerin ABD’nin uluslararası alanda uyguladığı politikalardan memnun olmamasıdır. Irak’ın İşgali, Orta Doğu’da İsrail’in eylemlerinin desteklenmesi bu politikalara örnektir. Bunun dışında ABD’nin George W. Bush dönemi politikası İslam’a karşı bir “haçlı seferi” olarak algılanmıştır. Diğer bir neden ise ABD’nin yabancı ülkelerde özellikle Müslüman devletlerdeki askeri varlığıdır. Bu ABD’yi antipatik kılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönem ABD için yeni fırsatlar yaratmıştır. ABD bu yeni dönemde kendisini “yeni dünya düzeni” için hazırlama faaliyetine girişmiştir. Soğuk Savaş sonrası Amerikan dış politikası için şu sonuçlara varılabilir: Başkan George Bush(1989-1993) döneminde ABD’nin Soğuk Savaş strateji mantığının, askeri-ekonomik kurumlarının ve politik anlayışının bu yeni döneme uyum sağlama çabası içerisine girdiğini görmekteyiz. ABD’nin kendi güvenliğini korumak, savunduğu ulusal değerlerin dünya ölçeğinde zarar görmemesi için politikalar oluşturmak, Soğuk Savaş sonrası yeni tehditleri tanımlamak ve dünyanın geri kalanını kendi istediği biçimde dönüştürmek bu dönemdeki gündemini oluşturmaktaydı.

Bill Clinton(1993-2000) döneminde başlanılan demokrasi havariliği, küresel işbirliği anlayışı ve küreselleşme söylemi ABD’nin bu dönüşümü gerçekleştirirken “yumuşak güç” unsurlarını kullanacağını sinyallerini vermiştir. Yayınlanan “ulusal strateji belgeleri”nde temel amacın ABD’nin ulusal çıkarları olduğu bunları savunmak için değişik yöntemleri deneyeceği söylenmiştir. Ancak “güvenlik paradigmasının dönüşümü”, askeri ve “ekonomik çıkarları tanımlamada kullanılan kavramların yeni döneme uyarlanması” sonucu ABD kendi içerisinde yaşadığı karmaşıklığı dünyanın

geri kalanına da yansıtmiştir. Bölgesel sorunlar, güvenlik algılamaları, askeri stratejiler bundan etkilenmiştir. Soğuk Savaş'ta kullanılan yöntemler tamamen dışlanmasa da 1990'lar belirgin ölçüde uluslararası işbirliğini ve küreselleşme söylemlerini ortaya çıkaran bir dönem olmuştur. Clinton'un Soğuk Savaş sonrası ilk ABD Başkanı olması dolayısıyla dünya ile barışık, uluslararası meşruiyete her zaman önem veren, çok taraflılığı savunması ABD'nin bu dönemdeki belirgin politik anlayışını oluşturmuştur. Bu idealist görüş Woodrow Wilson'ın idealist geleneğinden gelen bir anlayış olmakla beraber Amerikan ulusal değerlerinin dünyaya aktarıldığı bir süreci ifade etmesi bakımından da önemlidir.

Bu arada çalışmada ABD iç politikasında önemli yeri olan "yenimuhafazakarlar"ın ABD'nin politik hayatını nasıl etkilediğine değinilmiştir. Buradan şu sonuca varılabilir: "Yenimuhafazakar" kadroların 1990'lı yıllar boyunca ABD dış politikası şekillenirken entellektüel düzeyde Amerikan dış politikasını etkileme çabaları vardır. Çünkü onlara göre ABD, Soğuk Savaş'ın bitmesi ile bazı adımlar atması gerekmektedir. 1992 tarihli "Savunma Planlaması Rehberi" adlı belgede bu şu ifadelerde görülmüştür:

"ABD çıkarlarını tehdit edecek potansiyel bir rakibin ortaya çıkmasını önlemeli bunun için gerekirse tek taraflı harekete geçmeli ve önleyici saldırı gibi gereklilikleri göz ardı etmemelidir."

Yenimuhafazakarlar, 1990'lı yıllar boyunca aktif olmuşlar, yayınladıkları raporlar, belgeler ve dönemin başkanlarına yazdıkları mektuplar ile Amerikan yönetimlerini etkilemeye çalışmışlardır. "1992 Savunma Planlaması Raporu", "1995 Kuşatmadan Küresel Liderliğe" isimli belge, 1997'de oluşturulan "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" gibi çalışmalar 2000 yılında yayınlanan "Amerikan Savunması'nın Yeniden

İnşası” gibi raporlar yenimuhafazakar kadronun bu ihtiyacından dolayı ortaya çıkmıştır. Buradan şu sonuca varılabilir: Yenimuhafazakar görüşün savunucuları Bill Clinton dönemini önceki dönemlere göre(özellikle Ronald Reagan dönemi) “durağan” ve “gerilemiş” olarak nitelendirmiş, kendi düşüncelerini uygulayacak bir başkan/yönetimin arayışına girmişlerdir. Çünkü yenimuhafazakarlar Irak konusunda Saddam’a karşı takınılan tutum, İsrail’in güvenliği, Orta Doğu’daki enerji kaynaklarının kontrolü, uluslararası alanda yeni güç odaklarının ortaya çıkışı ve çok kutupluluğa dönüş, ABD’nin liderliğine meydan okuma çabalarının engellenememesi, ABD’nin “neo-izolasyonizm” ile kendini dünya işlerinden soyutlaması gibi endişelere sahiptiler. Bunların başarılı olması için “tehditleri karşılamaya hazır güçlü bir ordu”, “Amerikan ilkelerini cesur bir şekilde savunacak bir dış politika” ve “ABD’nin küresel sorumluluklarını kabul edecek bir liderlik” arayışında olmuşlardır. Aslında daha sonra görüleceği üzere yenimuhafazakarların aradığı Başkan George W. Bush olmuş, 2000 yılında yayınlanan “ Amerikan Savunmasının Yeniden İnşası” adlı raporda belirttikleri “dönüşüm sürecini hızlandıracak, katalizör görevi görecek olan olay” ise 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon’a yapılan saldırılar olmuştur. Dolayısı ile yenimuhafazakarların 1990-2001 arasında dile getirdiği fikirlerin 2001 sonrası uygulama aşamasına geçtiğini söyleyebiliriz.

Başkan George W. Bush, Clinton dönemindeki “idealist” havayı kıyasıya eleştirerek etkisinde kaldığı “yenimuhafazakar” çevreninde yönlendirmesi ile “sert güç” kavramını öne çıkaran realist bir dış politika anlayışı izlemiştir. Bu anlayışın temel dayanağı ABD’nin Soğuk Savaş sonrası elde ettiği tartışmasız üstünlüğünü daha verimli ve daha etkili kullanma konusunda düğümlenmektedir. George W. Bush

Döneminde meydana gelen 11 Eylül saldırıları sonrası Bush Doktrini ilan edilmiştir. Bu durum “yenimuhafazakar”ların belki daha esnek izlenebilecek bir dış politika sürecini “sert güç” ile tanımlayarak, “tek taraflı kararlar alan”, “geleneksel hukuku” zorlayan, “önleyici vuruş konsepti”ni geliştiren ve uluslararası onay mekanizmalarını ikincil gören bir süreci başlatmıştır.

Tehdit algılamalarındaki farklılık ve daha önce kullanılmayan söylemler George W. Bush döneminin belirgin özellikleri olmuştur. Bu dönemde artık yeni düşman “uluslararası terörizm”; “serseri devletler” ve bunların KİS'lere sahip olma olasılığıdır. “Hegemonya”dan “mutlak egemenliğe” geçiş, arka planı “Medeniyetler Çatışması” ve “Tarihin Sonu” gibi tezlere dayandırılan “ABD istisnacılığı” denen bu milliyetçi söylem ABD'nin George W. Bush dönemi dış politika algılamasını oluşturmuştur.

2006 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde ise geçmişle muhasebesini yapan ABD, politikalarındaki “şiddet söylemlerini azaltmış”, “keskin tanımlarını yumuşatmış”, tehdit alanlarını ve merkezlerini çoğaltmış, gelecek öngörüsünü netleştirmiş bir anlayışa gelmiştir. ABD için artık çözülemeyen, bazen prestij sorunu olan meselelerde uluslararası kurumlar için içine dahil edilmekte, sorumluluğu paylaşma yoluna gidilmektedir. Bunun nedeni George W. Bush'un ikinci başkanlık dönemi olmasına bağlansa da bu tezin yazarına göre temel sebep ABD'nin kendisi ile yaptığı muhasebe sonunda uygulanan politikaların gelecekte geri tepmesinden ve ABD karşıtlığının artmasından duyulan korkudan ileri gelmektedir.

11 Eylül saldırıları sonrası ABD önce Afganistan'a askeri müdahalede bulunmuştur. ABD için bir “şok” niteliği gösteren 11 Eylül saldırılarından sonra Başkan Bush'un

“terörizme karşı savaş” politikası içerisinde uluslararası topluma “ya bizimlesiniz ya teröristlerle” açıklaması yapması yeni bir dönemin işareti olarak yorumlanmıştır. Buradan varılabilecek sonuç, Soğuk Savaş sonrası ABD’nin yeni düşman olarak “küresel terörizmi” seçtiği ve devletleri kendisi ile teröristler arasında seçim yapmaya zorladığıdır. Bu daha önce görülmeyen bir istektir. Afganistan’ın işgalinin bir başka önemli sonucu ise NATO’nun müttefikler arasında dayanışma ve yardımlaşmasını öngören 5. maddesinin ilk defa işletilmesi olmuştur. Bir diğer önemli nokta ise uluslararası hukuk bakımından olan tartışma idi. ABD’ye göre operasyon BM 51. maddeye göre “meşru müdafaa” olarak nitelendirilmiştir. Hukuksal açıdan bazı yeni durumlar ve sonuçlarda mevcuttur. Burada kuvvet kullanılması, bunun uluslararası hukuka uygunluğu tartışılmaya açılmıştır. BM GK’nin 1368 ve 1373 sayılı kararları ABD’ye kuvvet kullanma konusunda gerekli izinleri verebilecekken daha sonra bu durumun diğer devletler tarafından(Çin, Rusya) emsal yaratmasını önlemek için olayı meşru müdafaa ekseninde değerlendirmiştir.

ABD’nin Afganistan’dan sonraki hedefi Irak olmuştur. Irak’ın İşgali belli başlı nedenlere dayandırılmıştır. Buna göre “Irak’ın terörü desteklediği iddiası”, “Irak’ın KİS’lere sahip olduğu düşüncesi”, “Irak’ı özgürleştirmek amacı” bu nedenlerden bazılarıdır. Irak’ın İşgali bir açıdan yenimuhafazakarların 1990’lı yıllar boyunca yürüttükleri çalışmaların da sonucudur. Irak, 2002 UGS belgesinde “şer eksenli” ülkeleri arasında sayılmıştır. Çalışmadan çıkan başka bir sonuca göre Irak’ın İşgali 11 Eylül saldırılarının bir sonucudur. Bunun nedeni 11 Eylül saldırıları işgal için “katalizör” görevini yapmıştır. Diğer yandan “Irak’ın terörü desteklediği iddiası” kanıtlanamamıştır. Bunun geçerli nedenlere dayanmadığı ifade edilmiştir. Çünkü

Usame Bin Ladin ve Saddam'ın zıt karakterler olduğu, işbirliği yapmalarının mümkün olmadığı öne sürülmüştür. Öte yandan Irak'ın KİS'lere sahip olduğu iddiası da kanıtlanamamıştır. Powell'ın 5 Şubat 2003'te BM'de sunduğu fotoğraflardaki kimyasal, biyolojik bazı silahların olabileceği savını kanıtlayan bulgulara işgal sonrası ulaşılamamıştır. Öte yandan Irak'ın İşgali “önleyici vuruş” tartışmasını gündeme taşımıştır. Her ne kadar ABD ve İngiltere 8 Kasım 2002 tarihli 1441(2002) sayılı kararı hukuksal olarak Irak'ı vurmak için yeterli görse de bu durum kuvvet kullanma konusunda uluslararası toplumda tartışmalara neden olmuştur.

ABD-İran ilişkileri İran İslam Devrim'inden sonra kopmuş bunun yeniden tesis edilmesi bir “tabu” haline gelmiştir. Bu dönemden çıkarılabilecek en önemli sonuç “öteki” algılamasıdır. ABD, İran'ı “şer eksenli” ülkeleri arasında görürken, İran, ABD'yi “büyük şeytan” olarak nitelendirmiştir. İlişkilerdeki en belirgin şey “düşman paradigması”nın varlığıdır. Çalışmada varılan bir başka önemli sonuç ise 11 Eylül saldırılarından 2003 Irak İşgaline kadar geçen süreçte ilişkilerin olumlu seyrettiğidir. Bir bakıma ABD ile İran arasında Taliban rejimine karşı bir işbirliği söz konusu olmuştur. İran bu dönemde diyalog yolları aramış ABD'ye kendi topraklarını kullandırmasını da içeren küçük çaplı yardımlarda bulunmuştur. İlişkilerin kopmasına neden olan olay Bush Doktrini ile beraber İran'ın “şer eksenli” ülkeleri içerisinde gösterilmesi ve nükleer faaliyetleri konusundaki tartışmalardır. Bu dönemde Irak'ın işgali sonrası İran'ın ABD'ye yönelik tehdit algılaması, BM düzeyinde İran'ın nükleer faaliyetleri konusundaki tartışmalar, ABD'nin rejimi zayıflatma çabaları önemli gelişmelerdir. Ancak bu çalışmada ABD-İran ilişkileri konusunda varılan sonuç şudur: ABD ve İran Bush Dönemi'nde bölgesel konularda işbirliği yapma olanaklarını dönem dönem elde etmiştir.(11 Eylül 2001 saldırıları

sonrası ve Afganistan'ın İşgali vs.) Ancak ilişkiler genellikle “düşman paradigması” üzerinden yürümüştür. ABD'deki özellikle yenimuhafazakar ekip İran'ın da Irak gibi cezalandırılması için uğramıştır. Ancak ABD, askeri seçeneğin masada olduğunu vurgularken BM Güvenlik Konseyi'nde İran'a karşı yaptırımlar konusundaki aktif politikasını da sürdürmüştür. Ancak askeri müdahale konusu George W. Bush döneminde diğer seçeneklere göre geri planda kalmıştır.

ABD-Suriye ilişkileri Soğuk Savaş sonrası önemli değişiklikler geçirmiştir. SSCB'nin yıkılması Suriye dış politikasında “revizyonu” ve “yeniden değerlendirmeyi” gerekli kılmıştır. 1990'larda Suriye bir yandan “teröre destek veren ülke” imajını muhafaza ederken diğer yandan 1990'da Saddam'a karşı kurulan koalisyonda ABD'nin yanında yer almıştır. Buradan şu sonuca varılabilir: Suriye ile ABD yeni bir süreci başlatmıştır. Suriye uluslararası sistemdeki değişimi görmüştür.

Ancak 2001'de iktidara gelen George W. Bush ve ekibinin Suriye politikası “izolasyon ve tehdit” üzerine kurulmuştu. Çalışmada elde edilen bir başka sonuca göre: ABD'nin önceliği “terörizme karşı savaş” idi. ABD bu açıdan Suriye'den değişmesini istemiştir. ABD, 2002'de Suriye'ye “şer eksenli” ülkeleri arasında yer vermemiştir. Suriye'de BM Güvenlik Konseyi'nin 1442(2002) sayılı kararına olumlu oy kullanmıştır. Irak'ın işgali ise ABD-Suriye ilişkilerini etkilemiştir. Çalışmada elde edilen diğer bir sonuca göre ise ABD'nin bölgeye yerleşmesi, İsrail'in bölgede varlığının güçlenmesi, Suriye ve dolayısı ile Orta Doğu Barış Sürecini ikinci plana atacağı olmuştur. Bu bakımdan Suriye'nin kaygıları artmıştır. Öte yandan 2005 yılında Lübnan'da eski başbakanlardan Hariri'nin öldürülmesi ve Suriye'nin Lübnan'daki askerlerini çekmesi ABD politikalarının başarısı gibi algılanmıştır.

Bununla beraber ABD için Suriye-İran ve Suriye-Rusya ilişkileride dikkatle izlenmekteydi. Ancak bir başka sonuca göre George W. Bush dönemi biterken Suriye, radikal Filistinli örgütlere ev sahipliği yapmakla suçlanmakta, İran ile ilişkisini sürdürmekte, Lübnan'dan çekilmiş olsa da Hizbullah vasıtası ile etkisini devam ettirmekteydi. Bu açıdan ABD'nin Suriye'ye baskı politikalarının Bush döneminde başarıya ulaşmadığı sonucuna varılabilir.

AB-ABD ilişkileri konusunda bu çalışmada varılan en önemli sonuç ilişkilerin Soğuk Savaş ve ertesinde farklılık arzettiğidir. Soğuk Savaş döneminde savunma konularından uzak duran, iktisadi bütünleşme konusuna yoğunlaşan Avrupa, Soğuk Savaş sonrası ODGP ile birlikte savunma konusuna duyarlı hale gelmiştir. Varılan diğer bir sonuca göre ise Soğuk Savaş sonrası tehdidin yapısı konusunda AB ile ABD arasında “serseri devletler mi?” yoksa “başarısız devletler mi?” tartışmasının yapıldığıdır. Ayrıca KİS'ler konusunda ABD'nin “güç kullanımını” içeren politikalarına karşılık Avrupalı devletler tehdidin caydırılması için güç kullanımını istememektedir.

11 Eylül sonrası ABD-AB ilişkilerinde farklı dönemler meydana gelmiştir. Çalışmada 11 Eylül ve sonrası, ABD-AB ilişkilerinde kırılma noktası olarak görülmüştür. ABD'nin 11 Eylül sonrası uğradığı saldırı sonrası Avrupalı devletlerin hemen hepsi NATO'nun 5. maddesinin işletilmesi noktasında hem fikirdi. Ancak, Irak'ın İşgali, AB-ABD arasındaki temel ayrışmayı su yüzüne çıkarmıştır. Çalışmada varılan bir diğer sonuca göre Irak Savaşı'ı Avrupa içerisinde “yeni Avrupa” ve “eski Avrupa” ayrımını ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber 2003 yılı Avrupa için AGS'nin oluşturulması bakımından da önemli olmuştur. 11 Eylül sonrası ise AB-ABD

arasında Orta Doğu'da ayrışma alanları olarak "İran", "Irak" ve "Orta Doğu Barış Süreci" verilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre AB'de, Irak'ın İşgali konusunda Almanya-Fransa-Belçika'nın oluşturduğu bir grup operasyona karşı çıkmış, İran konusunda ABD'nin "sert söylemi" ve "askeri seçenek" opsiyonu eleştirilmiş, Orta Doğu Barış Süreci konusunda ise ABD'nin Bush Dönemi'ndeki İsrail'e olan desteğinin soruna olumsuz katkı yapacağı vurgulanmıştır.

ABD-Latin Amerika ilişkilerinde çalışmada dönemsel saptamalar yapılmıştır. Bill Clinton döneminde Latin Amerika ülkeleri ile olan ilişkilerde ılımlı bir politika izlenmiştir. ABD-Latin Amerika ilişkilerinde kırılma noktası George W. Bush'un ABD başkanı olması sonrasıdır. Çalışmada Latin Amerika'da ABD karşıtlığının savunuculuğunun Venezüella ve Bolivya tarafından yapıldığı saptaması yapılmıştır. Elde edilen diğer bir sonuç ise Latin Amerika'daki devrimlerin "reformist" ve "devrimci" karakterde olduğudur. Devrimci kanadı Chavez temsil ederken reformist kanadı Brezilya Devlet Başkanı Lula Da Silva temsil etmektedir.

ABD için Latin Amerika ile ilişkiler 11 Eylül sonrası büyük bir değişime uğramıştır. ABD için Latin Amerika'daki en büyük sorun Chavez olmuştur. Bunun yanında 2001'de Arjantin'de IMF reçeteleri sonucu yaşanan ciddi ekonomik kriz Latin Amerika ülkelerinde alternatif ekonomi politikalarını gündeme getirmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuca göre 11 Eylül Sonrası ABD'nin "teröre karşı savaş" söylemi Latin Amerika'da çok fazla destek bulmadığıdır. Bir diğer önemli saptama ise Latin Amerika devletlerinin Chavez ve Morales önderliğinde uyguladıkları politikalarla ABD'ye alternatif politikalar üretilebileceğini göstermesidir.

ABD-ÇHC İlişkileri Soğuk Savaş döneminde farklı seyirler izlemiştir. ÇHC, 1950-70 arası Komünist bloğun temsilcisi olarak görülmüş, 1970-90 arası ABD-ÇHC arasında yakınlaşma görülmüş, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ÇHC ekonomik ve askeri açıdan büyük aşama kaydederek küresel etkiye sahip bölgesel güç konumuna yükselmiştir.

Çalışmada ele alınan dönem ağırlıklı olarak 11 Eylül sonrası ABD-ÇHC ilişkileridir. ÇHC, 11 Eylül sonrası içinde bulunduğu konjoktürel durumdan dolayı ABD'nin yanında yer almıştır. Çalışmadan elde edilen sonuca göre ancak bu durum salt destekten ziyade ÇHC'nin oluşan bu yeni "teröre karşı savaş" algılamasını kendi yararına pragmatik bir biçimde kullanma isteğidir. Ancak ÇHC, ABD'ye destek verirken uluslararası hukuka uyulması, "açık, net ve objektif" olunması gibi kaygılarını sürekli dile getirmiştir. Öte yandan ABD'nin Afganistan dolayısı ile Orta Asya'yı da ilgilendiren politik ilişkiler dönemine girmesi ÇHC'yi kendi politikaları açısından da kaygılandırmıştır.

2003 Irak'ın işgaline ise ÇHC kısmen karşı çıkmıştır. Çalışmadan çıkan diğer bir sonuca göre ÇHC bir yandan ekonomik kaygılar ve Orta Doğu'daki istikrarsızlığın artması kendi enerji politikalarına zarar vereceği düşüncesi ile karşı çıkarken diğer yandan ABD'ye Avrupalı ülkeler gibi açıkça cephe almaktan kaçınmıştır. Öte yandan ÇHC'nin Orta Asya'da ABD'yi dengelemek için ŞİÖ örgütündeki faaliyetleri, Rusya ile ortak tatbikat yapması, ABD'nin ÇHC'yi kuşatma stratejisine karşılık verme çabası, ABD'nin Hindistan kartını Pakistan ile dengelemek istemesi 2003 sonrası ABD-ÇHC ilişkilerindeki gelişmeleri özetlemektedir.

ÇHC ile ABD arasındaki belirgin sorun alanlarından ikisi “Kuzey Kore Sorunu” ve “Tayvan”dır. Kuzey Kore’nin Soğuk Savaş’ın bittiğini kabul etmeyen anlayışı, nükleer faaliyetleri Asya-Pasifik’te Japonya ve Güney Kore ile sağlam ilişkileri olan ABD’nin bu ülkeyi “Şer Eksenini” ülkelerine dahil etmesine neden olmuştur. Öte yandan Kuzey Kore’nin nükleer faaliyetlerini durdurması için yapılan “Altılı Görüşmeler” George W. Bush döneminin sonuna kadar sürmüş dönem dönem olumlu sonuçlar alınsa da hala kesin sonuç elde edilememiştir. Buradan ÇHC’nin yaklaşımı için şu sonuca varılabilir. ÇHC, Kore yarımadasının askerden arındırılmasını istemektedir. Kuzey Kore’ye zaman zaman tavsiyelerde bulunmakta ama aynı zamanda ABD’nin bölgedeki varlığına da dikkat çekmektedir. Diğer yandan sorunun askeri yöntemlerle çözülmesinin kendi ekonomik büyümesini engelleyeceğine ve küresel istikrarsızlığa neden olacağından istememektedir. ABD ise Kuzey Kore’nin nükleer faaliyetlerini durdurması halinde ona ekonomik yardımda bulunacağını ve kendisini “şer eksenini” ülkelerinden çıkaracağını söylemiştir.

Tayvan sorunu ise ÇHC ile ABD arasında dönemsel farklılıklar göstermiştir. ÇHC’nin kurulmasından ABD-ÇHC diplomatik ilişkilerinin kurulduğu 1970’lere kadar farklı algılanan Tayvan sorunu bu tarihten sonra ABD tarafından ÇHC’nin bir iç sorunu olarak tanımlanmıştır. Buradan çıkarılabilecek olan ABD’nin dönemsel olarak konjoktürel değişikliklerde aynı konu üzerinde farklı politikalar izleyebildiğidir. ABD’nin 11 Eylül sonrası ÇHC’nin “teröre karşı savaş”ında desteğini kaybetmek istememesi, “tek Çin” politikasını desteklediğini ifade etmesine rağmen dönem dönem Tayvan’a silah satışına izin vermiş, Tayvan ile ilişkilerini temelli kesmemiştir.

VIII. ÖZET

Bu çalışmada “11 Eylül Sonrası ABD’nin değişen güvenlik algılamaları ve politikaları” incelenmiştir. Amerikan dış politikasının kuruluşundan günümüze kadar güvenlik ve dış politika yaklaşımlarına birlikte değinilmiş, ABD’nin dış politikasının nasıl geliştiği ele alınmıştır.

Soğuk Savaş sonrası değişen ABD dış politikası, bunu etkileyen içsel faktörler(yenimuhafazakar akım) ve dışsal faktörlerin(SSCB’nin dağılması, yeni dünya düzeni, tek kutupluluk, küreselleşme, 11 Eylül saldırıları) analizi yapılmıştır.

1990’larda Amerikan dış politikasının öncelikleri ve amaçları incelendikten sonra George W. Bush dönemi dış politika yaklaşımı ele alınmış bu bağlamda yayınlanan “ulusal güvenlik strateji belgeleri” incelenmiştir. Çalışmada 11 Eylül 2001 saldırılarının Amerikan dış politikasını nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur.

Son olarak George W. Bush dönemi ABD dış politikasında meydana gelen gelişmelere değinilmiş, Afganistan Savaşı, Irak’ın İşgali, İran ve Suriye ile ilişkiler incelenmiş, Soğuk Savaş sonrası ABD-AB, ABD-Latin Amerika ve ABD-ÇHC ilişkilerinin gelişimine göz atılmış 11 Eylül sonrası süreçle beraber analiz edilmiştir.

IX. ABSTRACT

In this paper, “changing security perceptions and policies of the U.S after September 11” is studied. Also the approaches of the U.S. foreign policy beginning from its foundation till present is mentioned together and how it has developed is handled.

Evaluation of changing U.S. security policy after Cold War within its internal(neo-cons) and external factors(Collapse of S.S.R.U., “new world order”, “unipolar” and “11 September events”) is done.

After examining priorities and goals of the U.S. foreign policy, George W. Bush period’s foreign politics approach is handled and the “national security strategy documents” published within this context is examined. In this study ‘how the September 11 attacks affected the U.S foreign politics’ is emphasized.

Finally, the events that happened in George W. Bush term’s foreign politics is dealt, Afghanistan War, Invasion of Iraq, relations with Iran and Syria are examined, Post Cold War relations of U.S.-EU, U.S.-Latin America, U.S.-China is reviewed and analysed together with the post period of the September 11.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Adıbelli, Barış, **Pax Sinica – Çin'in Dünya Düzeni**, IQ Yayınevi, 2009.

Ahmed, Rashid, **The Story of the Afghan Warlords**, London, Pan Books, 2000.

Arı, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001.

Arı, Tayyar, **Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, İstanbul, Alfa Kitabevi, 2004.

Arı, Tayyar, **Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000.

Arslan, Okan ve Arı, Selçuk, **Amerika Özgürlük Havarisi Mi? Yoksa Günah Keçisi Mi?**, Platin Yayınları, Ankara, 2004.

Ataöv, Türkkaya, **11 Eylül: Terörle Savaş mı Bahane mi**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2003.

Atwan, Abdel B., **The Secret History of the Al-Qaida**, Abacus, London, 2006.

Aydın, Nurullah, **Küresel Terör ve Terörizm**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2009.

Bal, İdris(ed), **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006.

Bal, İhsan, **Terör, Terörizm ve Küresel Terör ile Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, Ankara, Usak Yayınları, 2006.

Bensahel, Nora, **Counter Coalitions: Cooperation With Europe, NATO, and the Europe**, Santa Monica, Rand Cooperation, 2003.

Bostanoğlu, Burcu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara, İmge Yayınları, 1999.

Buhite, Russel D., "From Kennedy to Nixon: the end of consensus", **American Foreign Relations Reconsidered, 1890-1993** (Ed. Gordon Martel), London, Rothledge.

Burke, Jason, **El Kaide: Terörün Gölgesi**, Everest Yayınları, 2004.

Cameron, Fraser, **USA Foreign Policy After Cold War**, London, Routledge Press, 2005.

Caşın, Mesut Hakkı, **Uluslararası Terörizm**, Ankara, Nobel Yayınları, 2006.

Chomsky, Noam, **Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi**, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

Çakmak, Haydar, **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Akçağ Yayınevi, 2003.

Çakmak, Haydar, **Terörizm**, Platin Yayınları, Ankara, 2006.

Dağ, Ahmet Emin, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları, 2004.

Demirhan, Ahmet, **ABD, Terör ve İslam**, İstanbul, Vadi Yayınları, 2001.

Divine, Robert A., , **The American Story**, Pearson Education, 2007.

Dorel, Gerrard, **Amerikan İmparatorluğu Atlası**, İstanbul, NTV Yayınları, 2007.

Dumbrell, John, **The Making of USA Foreign Policy**, Manchester University Press, 1977.

Ekinci, Arzu Celalifer **İran Nükleer Krizi**, Usak Yayınları, Ankara, 2009.

Erbil, Gamze ve Şimşek, Ali, **Neo-Con (Yeni Muhafazakârlık): Temel Bilgiler ve Eleştiriler**, İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi Yayınları, 2004.

Erdoğan, Hikmet, **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2004.

Foreign Policy Editörleri, "Clinton'un Dış Politikası", **Foreign Policy Türkiye Baskısı**, Kasım-Aralık 2000.

Fukuyama, Francis, **Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika**, Ankara, Profil Yayınları, 2006.

Gaddis, John Lewis, **And Now This: Lessons From The Old Era For The New One**, Yale Center Basic Books, 2001.

Gilbert, Martin, **The First World War: A Complete History**, New York, Henry Holt and Company LLC.

Gönlübol, Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Ankara, 1996.

Greenstein, Fred I., **George Bush Presidency: An Early Assessment**, Baltimore, John Hopkins University Press, 2003.

Güney, Nurşin Ateşoğlu, **Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD**, Bağlam Yayınları, Ankara, 2006.

Gürler, Ali İhsan, **Büyük Orta Doğu Projesi ve Bush Doktrini**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2005.

Hoff, Joan, **A Faustian Foreign Policy from Woodrow Wilson to Goerge Bush**, Cambridge University Press, 2008, s. 24-25, A. Divine, Robert, **The American Story**, Pearson Education, 2007.

Kagan, Robert, **Güç ve Cennet**, Koridor Yayıncılık, 2005.

Kelley, Colleen Elizabeth, **Post-9/11 American Presidential Rhetoric**, Lexington Books, 2007.

Kissinger, Henry, **Diplomasi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.

Kissinger, Henry, **Amerika'nın Dış Politika'ya İhtiyacı Var Mı?**, Ankara, Metu Press, 2002.

Kurtbağ, Ömer, **Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası**, USAK Yayınları, 2010.

Kürkçügil, Masis, **Hugo Chavez ve Devrimde Devrim**, İstanbul, Agora, 2005.

Lafeber, Walter, **American Age: U.S. Foreign Policy At Home And Abroad 1750 To The Present**, New York, Norton Press, 1994.

Laquer, Walter, **Terrorism**, Widenfeld and Nicolson Press, 1977.

Lefebre, Maxime, **Amerikan Dış Politikası**, İletişim Yayınları, 2004.

Link, Arthur S., **Papers of Woodrow Wilson**, Princeton, N..J. Princeton University Press, 1996.

Lutz, James M., ve Lutz, Branda J., **Global Terrorism**, Routhledge Press, 2008.

Martin, Gus, **Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives and Issues**, SAGE Publications, 2006.

Melanson, Richard A., **American Foreign Policy: Since Vietnam War**, New York, M.E. Sharp, 2005.

Nye, Joseph S., **Amerikan Gücünün Paradoksu**, Literatür Yayınları, 2003.

Parsi, Trita, **Treacherous Alliance: The Secret Dealings Iran, Israel and Usa**, Caravan Books, 2007.

Pillar, Paul R., **Terrorism and USA Foreign Policy**, Washington D.C., Brooking Institute Press, 2001.

Pipes, Daniel, **Greater Syria: The History of Ambition**, New York, Oxford University Press, 1990.

Rappaport, Armin, **A History of American Diplomacy**, New York, Macmillan Publishing, 1975.

Rosati, Jerel, **The Politics of U.S. Foreign Policy**, Holt Rinehart and Winston Inc., 1993.

Rubin, Barnett R., , **The Fragmentation of Afghanistan**, Yale University Press, 2002.

Schlesinger, Arthur M., **The Dynamics of World Power – A Documentary History of United States Foreign Policy. 1945-1973**, Chelsea House Publishers, 1973.

Silindir, Murat, **Amerikan Gücünün Geleceği**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2009.

Smith, L. Brent, **Terrorism in America**, Newyork, Pipe Bombs and Pipe Dreams
Suny Press, 1994.

Sönmezoğlu, Faruk, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul, 2005.

Taşdemir, Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, Usak Yayınları, 2006.

Taştekin, Mesut ve Şahin, Mehmet(der), **II. Körfez Savaşı**, Ankara, Platin Yayınları, 2006.

Türker, Haşim, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası**, Nobel Yayınları, Ankara, 2007.

Yılmaz, Sait,, **Güç ve Politika**, Alfa Yayınları, 2008.

Waltz, Kenneth, **Theory of International Politics**, New York, Random House, 1979.

Watson, Cnythia A., **U.S. National Security: Reference Handbook**, Oxford, ABC-LLC Publishing, 2002.

Makaleler

Adıbelli, Barış, “Asya-Pasifikte 11 Eylül Sonrası Dönemde Çin-ABD İlişkileri”, **Stratejik Analiz**, Sayı 93, Ocak 2008.

Adıbelli, Barış, “Kuzey Kore Sorunu”, **Stratejik Analiz**, C.9, Sayı 100, Ağustos 2008.

Atlıoğlu, Yasin, “Suriye Dış Politikasında Güç ve Güvenlik İlişkisi”, **Bilge Strateji**, C. 1, Sayı 1, 2009.

Anderson, Perry, “Force and Consent”, **New Left Review**, (Sep-Oct 2002).

Arslan, Mehmet ve Çiloğlu, Barış, “Irak Ekonomisinin Savaş Sonrası Durumu ve Modern Irak Ekonomisinin İnşası”, **Irak Krizi (2002-2003)**, Ankara, ASAM Yayınları, 2003.

Başeren, Sertaç H., “Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletlerinde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları(Prof. Dr. Vecdi Aral’a Armağan Sayısı)**, Kocaeli, 2001.

Bebler, Anton, “EU, NATO and Transnational Terrorism”, **Atlantic Council of Finland Press**, 2006.

Bennet, Christopher, “Combating Terrorism”, **NATO Review**, Spring 2003.

Birdsall, Nancy, “The Real Challenge for Iraqi Development”, **The International Economy**, Fall, 2003.

Boukhars, Anouar ve Yetiv, Steve A., “9/11 and the Growing Euro-American Chasm over the Middle East”, **European Security**, Vol. 12, No. 1 (Spring 2003).

Buzan, Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008.

Cause, Greg, “The Illogic of Dual Containment”, **Foreign Affairs**, Vol. 73, No 2 (Mar-April 1994).

Cinoğlu, H., Özeren, S., “ABD’nin Yeni Terörle Mücadele Konsepti: Savaş Yerine Uyumlu İşbirliği Mi?”, **Uzakdoğu’dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele**, İhsan Bal ve Süleyman Özeren(der.), Ankara, Usak Yayınları, 2006.

Cinoğlu, H., Özeren S., “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi”, **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele, Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, İhsan Bal(der), Ankara, Usak Yayınları, 2006.

Cook, Malcolm, “Taiwan’s Identity Challenge”, **SAIS Review**, Vol. 25, No.2, (Summer-Fall 2005).

Cooper, H., “Terrorism: The Problem of Definition Revisited.” **American Behavioral Scientist**, Vol. 44, 2001.

Cox, Michael, “American Power before and after September 11: Dizzy with Success”, **International Affairs**, Vol. 78, No. 2, 2002.

Crenshaw ,Martha, “Terrorism, Strategies and Grand Strategies”, **Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy**(ed. Audrey Kurt Cronin and James M. Ludes), Washington D.C., Georgetown University Press, 2004.

Çiftçi, Kemal, “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: “Rıza”ya dayalı “Hegemonya’dan ‘İmparatorluk’ Düzenine”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 5, Sayı 10, 2009.

Daalder, Ivo H., “Statement on the 2006 National Security Strategy”, **Brooking Institute**, 16 March 2006,

http://www.brookings.edu/opinions/2006/0316diplomacy_daalder.aspx?p=1 (E.T. 05/05/2010).

Demirel, Füsün,, “ABD’nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl. 8, Sayı 32., (Mayıs-Haziran-Temmuz 2005).

Dumbaugh, Kerry, “Taiwans Political Status: Historical Backround and Ongoing Implications”, **CRS Report for Congress**, February 23, 2006, <http://fpc.state.gov/documents/organization/64794.pdf>, (E.T. 05/08/2010).

Ekirch, Arthur A., “Detente”, **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, C.1., 1978.

Enders, Walter, ve Sanders, Todd, “The Effectiveness of Antiterrorism Policies: A Vector-Autoregression-Intervention Analysis”, **American Political Science Review**, Vol. 87, No. 4, (December 1993).

Engin, Ali, “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 25, S.2.

Ercins, Güley, “Küreselleştirici modernliğin bir antitezi: Fundamentalizm”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.6, S.1, 2009.

Erhan, Çağrı, “ABD Nasıl Bir Dünya Sistemi Kurmak İstiyor?”, **Türkiye-Avrupa Birliği-ABD: İlişkiler Nereye Gidiyor**”, Tepav Ortak Çalıştay Raporu, Ankara, Mart 2006.

Erhan, Çağrı, “Ortaya Çıkışı ve Uygulanışı ile Marshall Planı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 51, Sayı. 1, 1996.

Erhan, Çağrı, “ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2001.

Fukuyama, Francis, “Amerikan İstisnacılığının Sonu”, **ABD, Terör ve İslam**(der. Ahmet Demirhan) İstanbul, Vadi Yayınları, 2001.

Gaddis, John Lewis, “Büyük Dönüşüm Stratejisi”, **Foreign Policy**(Türkiye Baskısı), Kasım-Aralık 2002.

Gözen, Ramazan, “ABD’nin Irak İşgali: Yeni Muhafazakâr/Demokratik Emperyalist Bir Proje”, **II. Körfez Savaşı**(der. Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin), Ankara, Platin Yayınları, 2006.

Gray, Christine, “The Bush Doctrine Revisited: The 2006 National Security Strategy of the USA”, **Chinese Journal of the International Law**, Vol. 5, no. 3, 2006.

Güngör, Fatma Akkan ve Bulut, Alper Tolga , “11 Eylül Sonrası Dönemde Transatlantik İlişkiler ve Orta Doğu”, **Akademik Orta Doğu**, Cilt 4, Sayı 2, 2010.

Halatçı, Ülkü, “11 Eylül Saldırıları ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 7, No:7, 2006.

Halilzad, Khalmay, “From Containment to Global Leadership”, **RAND Corporation Press**, 1995.

Hanlon, Michel, Rice, Susan, Steinberg, James, “The New National Security Strategy and Preemption”, **International Studies Review**, V. 6, 2004.

Heering, George C., ”The Cold War”, **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.1.

Hinnebush, Raymond, “Defying the hegemon: Syria and the Iraq War”, **International Journal of Contemporary Iraqi Studies**, V. 2, N. 3., 2008.

Hollis, Rosemary, “Getting out of the Iraq Trap”, **International Affairs**, Vol. 79, No: 1, 2003.

İrem, Nazım ve Özen, Çınar, “Yeni Muhafazakâr Amerikan Dış Politikasının Straussçu Temelleri”, **Amerikan Dış Politikası ve Türkiye**(der. Çınar Özen ve Hakan Taşdemir), İstanbul, Odak Yayınevi, 2006.

Jonas, Manfred, “Isolationism”, ”, **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.2.

Katzman, Kenneth, "Iran: United States Concerns and Policy Responses", **DISAM Journal of International Security Assistance Management**, Cilt. 32 S. 2, 2005

Kennan, George, "Sources of Soviet Conduct", **Foreign Affairs (July 1947)**.

Keskin, Funda, "1945-1960 Batı Blok'u Ekseninde Türkiye - 1", Baskın Oran(ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Kibaroglu, Mustafa, "İran'ın Nükleer Güç Olma İddiası ve Batı'nın Tutumu: Şah'a destek Mollalara Yasak", **Akademik Orta Doğu**, Cilt 1., S.1.

Kimball, Warren F., "Alliances, Coalitions and Ententes", **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.1.

Kissinger, Henry, "Önleyici Vuruş Stratejisi ve Westfalya'nın Sonu" **NPQ**, Cilt: 6, S: 1.

Kodaman, Timuçin, "Türkistan üzerinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri İle Olan Rekabeti", **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, C. 13, S.1, Yaz 2008.

Kristol, William ve Kagan, Robert, "Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy", **Foreign Affairs**, Vol. 75 No. 4 (Jul-Aug 1996).

Kronstadt, K. Alan, "India-U.S. Relations", **CRS Issue Brief for Congress**, April, 2006.

Kuloğlu, Armağan, “60.Yılında NATO-Türkiye İlişkileri”, **Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları**, Ankara, Nisan 2009(Rapor No: 2).

Leffler, Melvin, “Bush’un Dış Politikası”, **Foreign Policy (Türkiye Baskısı)**, Ekim 2004.

Lentini, Pete, “The Shangai Cooperation Organization and Central Asia”, **Regional Security in Asia-Pasific: 9/11 and after**(ed. Marika Vicziany, David Wright-Neville and Pete Lentini)k, London, EE Publishing, 2004.

Mason, John G.,“Leo Strauss and Noble Lie: The Neo Cons at War”, **Logos 3.2** (Spring 2004).

Nelson, C. Richard, “Expanding NATO’s counter-terrorism role”, **NATO Review**, Autumn, 2004.

Okur, Mehmet Akif, “Körfez Savaşı ve Irak’ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak’ta Faaliyet Gösteren BM Misyonları”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2008.

Oran, Baskın, “1945-1960 Batı Blok’u Ekseninde Türkiye - 1”, Baskın Oran(ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Ökten, Kaan H., “ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant’ın Radikal Bir Yorumu Mu?, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya (der. Toktamış Ateş)**, Ankara, Ümit Yayınları, 2004.

Ratner Steven R., “Jus Ad Bellum and Jus in Bello After September 11”, **American Journal of International Law**, C. 96, No:4, 2002.

Rice, Condoleezza, "Promoting the National Interest", **Foreign Affairs**, Ocak-Şubat 2000.

Sadat, Mir H, Jones, Daniel B., "U.S. Foreign Policy Toward Syria: Balancing Ideology and National Interests", **Middle East Policy**, Vol. 16, No. 2 (Summer 2009).

Salhani, Claude, "The Syria Accountability Act, Takin the Wrong Road the Damascus", **Policy Analysis**, 18 March 2004, Cato Institute, <http://www.cato.org/pubs/pas/pa512.pdf>.(E.T. 01.03.2010).

Savereux, Paul, "The Comprehensive Political Guidance: A primer", **NATO Review**, Spring, 2007.

Sick, Gary, "Iran: Confronting Terrorism", **The Washington Quarterly**, Autumn, 2003.

Singh, Robert, "Superpower Response: The United States of America", **Global Responses to 9/11, Afghanistan and beyond**(ed. Martin Buckley and Rick Fawn), Routhledge Press, 2003.

Smith, Daniel M., "Fourteen Points", **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978, C.2.

Smith, Gaddis, "Marshall Plan", **Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of principal movements and ideas**(ed. Alexander Deconde), New York, Scribner, 1978.

Sümer, Gültekin, “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politika Kültürü”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C.5, S. 19, Güz 2008.

Steinhausler, Freidrich, “Terrorist threats to NATO Countries: A Bestiary”, **NATO Review**, Spring, 2007.

Süer, Berna, “Suriye Dış Politikası ve Irak Savaşı”, **2. Körfez Savaşı (ed. Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin)**, Platin Yayınları, 2006.

The Iranian Regime: A Challenge to the World”, **U.S. Department of State – Bureau of Public Affairs**, 2006.

Türkmen, Füsun, “ABD’nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl. 8, Sayı. 32(Mayıs, Haziran, Temmuz 2005).

“U.S.-China Relations: An Affirmative Agenda, A Responsible Course”, **Council of Foreign Relations**, 2007.

Vigleik, Eide, “Değişen İttifakın Askeri Boyutu”, **NATO Dergisi**, No: 3, 1992.

Yacoubian, Mona ve Lasensky, Scott, “Dealing with Damascus”, **Council of Foreign Relations**, June 2008.

Yaman, Didem, “Nato’nun Yeni Görevi: ‘Terörizmle Mücadele’ ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 7, 2006.

Yapıcı, Utku, “Uluslararası Hukukta Terörizm Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, C. 2, No:7, 2006.

Yavuzalp, Osman, “Working wit Partner to fight terrorism”, **NATO Review**, Spring 2003.

Yılmaz, Türel, “Yeni Muhafazakâr Amerikan Dış Politikasında Orta Doğu ve Türkiye” **Yenimuhafazakar Amerikan Dış Politikası ve Türkiye**(der. Çınar Özen ve Hakan Taşdemir), İstanbul, Odak Yayınevi, 2006.

Walt, Stephen, “Clinton’un Dış Politikasına Koşullu İki Övgü”, **Avrasya Dosyası-ABD Özel**, 2000.

Wiltse, Evren Çelik, “ABD-Latin Amerika İlişkileri”, **Stratejik Analiz**, Sayı 90, Ekim 2007.

Zoellick, Robert B., “A Republican Foreign Policy”, **Foreign Affairs**, Ocak-Şubat, 2000.

Gazeteler

Baer, Robert, “Commentary: Was Bush Behind the Iran Report?”, **Time**, 04 December 2007.

Dedeoğlu, Beril, “ABD Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi Açıklandı – Şiddet sürdürülebilir bir strateji değil”, **Zaman**, 27 Mart, 2006.

Dedeoğlu, Beril, “ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi Açıklandı – ABD Dostlarını Yardıma Çağırıyor”, **Zaman**, 28 Mart, 2006.

Kristol, Irving, “The Neoconservative Persuasion”, **The Weekly Standart**, August 25, 2003.

Pavlik, Gregory, “Neoconservatism: a CIA Front”, **Rothbard-Rockwell**, 1997.

“US to devote 75 million dollars to promoting democracy in Iran”, **AFP**, 15 February, 2006.

Tyler, Patrick E., “U.S. Strategy Plan Calls for Insuring No Rivals Develop A One-Superpower World”, **The New York Times**, March 8, 1992.

Elektronik Kaynaklar

“Amerikan Tarihinin Ana Hatları”,

<http://www.usembankara.org.tr/ABDAAnaHatlar/Tarih.htm>, (E.T. 05.01.2010).

“ABD’den Tahran ile Diyaloga Yeşil Işık”,

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-279246>, (E.T. 21.02.2010).

“Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression”,

<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>, (E.T. 10.03.2010).

“Chavez’in Fendi Colomb’u Yendi”,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=131135&tarih=14/10/2004>, (E.T. 08/10/2010).

“Chavez Threatens to Nationalize Nestle and Parmalat Plants in Venezuela”,

<http://venezuelanalysis.com/news/3153>, (E.T. 08/10/2010).

Clark, William, “Petrodollar Warfare: Dollars, Euros and the Upcoming Iranian Oil Bourse”, <http://www.energybulletin.net/node/7707.html> (E.T. 12.03.2010).

“Democrat Pelosi in Syria Talks”,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6522743.stm (E.T. 27.02.2010).

Emine Akçadağ, “Çin ve Amerika Arasında Var Olmaya Çalışan Bir Ada: Tayvan”,
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=616:cin-ile-amerika-arasinda-var-olmaya-calisan-bir-ada-tayvan&catid=92:analizler-uzakdogu&Itemid=140, (E.T. 05/08/2010).

“Engaging Syria? U.S. Constraints and Opportunities”, International Crisis Group,
Middle East Report, no. 83, 11 Şubat 2009,
<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5903&CFID=35409812&CFTOKEN=47851474> (E.T. 27.02.2010).

Erkin Ekrem, “Şangay İşbirliği Örgütü’nde İran Sorunu”,
<http://www.turksam.org/tr/a938.html>, (E.T. 06/08/2010).

“Excerpts from 1992 Draft: Defence Planning Guidance”,
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/wolf.html>, (E.T. 01.02.2010).

“Heads of State and Government strengthen NATO’s anti-terrorism efforts”, **NATO Update**, <http://www.nato.int/docu/update/2004/06-june/e0629e.htm> (01.03.2010).

John Van Qudenaren, “The Solana Security Paper”,
<http://www.aicgs.org/adaview.aspx?pageid=340> (E.T. 12/07/2010)

“Letter to President Clinton on Iraq, January 26, 1998”,
<http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm> (E.T. 29.01.2010)

“Letter to President Bush on the War on Terrorism, September 20, 2001”,
<http://www.newamericancentury.org/Bushletter.htm> (E.T. 29.01.2010)

“Lobe, Jim, “All in the Neocon Family”, <http://www.alternet.org/story/15481> (E.T. 29.01.2010).

Marquart, Eric, “A war based on fallacious reasoning”,
http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/EI24Ak04.html, (E.T. 10.03.2010).

“NATO to enhance defense against terrorism”, **NATO Update**,
<http://www.nato.int/docu/update/2004/05-may/e0506a.htm> (E.T. 11.03.2010).

Noam Chomsky, “Latin Amerika’nın askerileştirilmesi”,
<http://www.haber10.com/makale/17078> (E.T. 09/08/2010).

Prados, Alfred B. ve Sharp, Jeremy M., “Syria: Political Conditions and Relations with the United States After the Iraq War”, **CRS Report for Congress**, 10 January 2005, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/rl32727.pdf> (E.T. 05.03.2010).

“Prague Summit Declaration, Issued by the Heads of the State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 2002”
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (E.T. 01.03.2010).

“Rebuilding America’s Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century”, <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>
(E.T. 06.02.2010).

“Remarks by the President on Iraq”,<http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/irak/a9683>, (E.T. 25.02.2010).

Rıfat Karlova, “Kıta Çin Tayvan İlişkileri ve Amerikan Çomağı”,
<http://www.turksam.org/tr/a1906.html>, (E.T. 02/08/2010).

“Riga Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006”, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (E.T. 12.03.2010).

“Statement of Principles”,
<http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm> (E.T. 29.01.2010).

“Strategic Priorities for Protecting Europe’s infrastructure against terrorism”, **Report New Defence Agenda Meeting**, Bruxelles, 27 June 2005, s. 9, http://www.forum-europe.com/publication/NDA_SOD_27June2005forprint.pdf (E.T.10.03.2010).

“The Road to Iraq's Disarmament”,
<http://www.un.org/Pubs/chronicle/2003/issue1/0103p70.html>, (E.T. 25.03.2010).

“Tensions mounts between İran and Taliban’s Afghanistan”,
<http://www.cnn.com/WORLD/meast/9809/14/iran.afghan.border/index.html>, (E.T. 21.02.2010).

“The Alliance Strategic Concept: Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C.”,
Washington, 24 April 1999,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (E.T. 28.02.2010).

“The Iran Sanctions Act”, **CFR Reports for Congress**,
www.fas.org/sgp/crs/row/RS20871.pdf (E.T. 21.02.2010).

“The New U.S.-Syria talks ‘constructive’ ”,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7929819.stm (E.T. 28.02.2010).

“The New Transatlantic Agenda”,
http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/us/new_transatlantic_agenda
(E.T. 26/07/2010).

“U.S. Lawmakers “Hopeful” After Syria Talks”,
<http://www.cbsnews.com/blogs/2009/02/21/world/worldwatch/entry4817920.shtml>,
(E.T. 28.02.2010).

“Venezuela, Nicaragua Propose Joint Military Force for Latin America”,
<http://venezuelanalysis.com/news/3105>, (E.T. 08/10/1010).

“Washington Farewell Address 1796”, **The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy**, http://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp (E.T. 04.06.2010).

Wright, Robing ve Baker, Peter, “Iraq, Jordan See Treat to Election From Iran”,
Washington Post, 8 December 2004, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A43980-2004Dec7.html>

Resmi Belgeler

“The National Security of the United States of America”, Washington, August 1991.

“A National Security Strategy of United States of America”, Washington, 1996.

“A National Security for a New Century”, Washington, May 1997.

“A National Security Strategy for A New Century”, Washington, December 1999.

“Office of Coordinator of Counter Terrorism: Country Reports on Terrorism 2004”, Washington, April, 2005.

“Report From the Field: The USA Patriot Act at Work”, Department of Justice(DOJ), July 2004.

“Securing Our Homeland: U.S. Department of Homeland Security Strategic Plan”, Washington, 2004.

“The National Security Strategy of the United States of America”, Washington, 2002.

“The National Security Strategy of the United States of America”, Washington, 2004

“The National Security Strategy of the United States of America”, Washington, 2006.

“The National Defense Strategy – June 2008”, Washington, 2008.

“The 9/11 Commission Report: National Commission on Terrorist Attack upon the United States of America”, **U.S. Government Printing Office**, 2004.

Tezler

Bektaş, Buket, 11 Eylül 2001 Terörist Saldırıları Neticesinde ABD'nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişiklik, (Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007).

Korkmaz, Kürşat, Soğuk Savaş Sonrası ABD Dış Politikasının Teorik Temelleri, (Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2006).

Kışlalıoğlu, Canan, 2000'den Günümüze ABD – Latin Amerika Karşılıklı Ekonomik ve Politik Yaptırımları: Venezüella, Bolivya ve Peru Örnekleri (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008).